

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
GAZETECİLİK BİLİM DALI**

TÜRKİYE’DE MUHALEFET BASINI: YARIN GAZETESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
M. Mesut BALLI**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Nurettin GÜZ**

Ankara-2008

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
GAZETECİLİK BİLİM DALI**

TÜRKİYE’DE MUHALEFET BASINI: YARIN GAZETESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
M. Mesut BALLI**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Nurettin GÜZ**

Ankara-2008

ONAY

Mehmet Mesut Ballı tarafından hazırlanan “Türkiye’de Muhalefet Basını: Yarın Gazetesi” başlıklı çalışma jürimiz tarafından Gazetecilik Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan
Prof. Dr. Naci Bostancı

Üye
Prof. Dr. Nurettin Güz

Üye
Yrd. Doç. Dr. Zülfikar Damlapınar

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	iii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SCF ÖNCESİ GENEL DURUM VE BASIN

I. DÖNEMİN GENEL ÖZELLİKLERİ	13
TÜRKİYE'NİN SİYASİ VE EKONOMİK YAPISI	20
III. BASININ DURUMU	22
A. Basın Rejimi	22
B. Belli Başlı Gazeteler	25
1. İktidar Yanlıları	25
a. Cumhuriyet	25
b. Hâkimiyet-i Milliye	26
c. İktidar Yanlısı Diğer Gazeteler	28
2. Muhalefet Edenler	30
a. Son Posta	30
b. Yarın	32
c. Muhalefet Eden Diğer Gazeteler	39

İKİNCİ BÖLÜM

SERBEST CUMHURİYET FIRKASI (SCF) VE YARIN GAZETESİ

I. YARIN'IN ÜSLUBU VE İLK TARTIŞMALAR	40
A. Yarın'ın Çıkışı	40
B. Muhalefete Doğru	46

II. SCF'NİN KURULMASI VE ÜÇ AYLIK TAM DEMOKRASİ.....	56
A. SCF'nin Kuruluşu	56
B. SCF'nin Kapanışı	65
III. SCF VE YARIN GAZETESİ	68
A. Basında SCF	68
B. Ege Gezisi.....	77
C. Belediye Seçimleri.....	80
D. Diğer Gelişmeler	81

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TEK PARTİLİ YÖNETİME GEÇİŞ VE ÇOK PARTİLİ SİSTEMDE YARIN

I. SCF'NİN KAPATILMASINDAN SONRA YARIN.....	89
A. Kasım 1930-Haziran 1931 Dönemi	89
1. Yeniden Tek Parti Dönemi	89
2. Çok Partili Yaşama Geçiş Denemesi	106
B. Temmuz 1931 Dönemi.....	110
II. BASIN KANUNU SONRASI YARIN.....	115
A. Yarın'ın Kapanışı.....	115
B. Mücadele Gazetesi	118
C. Yurt Dışında Yarın.....	118
D. Basındaki Gelişmeler	119
III. ÇOK PARTİLİ SİSTEMDE YARIN	121
A. Genel Olarak	121
B. Yarın Gazetesi	124

SONUÇ	129
KAYNAKÇA	135
EKLER	140
ÖZET	162
ABSTRACT	163

KISALTMALAR

- a.g.. : Adı geçen çalışma
a.g.e. : Adı geçen eser
bkz. : bakınız
CHF : Cumhuriyet Halk Fırkası
ev. : Çeviren
ed. : editör
haz. : hazırlayan
SCF : Serbest Cumhuriyet Fırkası
TCF : Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası
vd. : ve diğerkleri

GİRİŞ

Bu çalışmanın konusu Türkiye’de muhalefet basınının gelişimi ve bunun en önemli örneklerinden birisi olan *Yarın* gazetesidir.

Çalışma genel olarak muhalefetin yasak olduğu tek parti döneminde basının gelişimini incelemeye, özelde ise muhalefet basınının gelişimini tespit etmeye yöneliktir.

Muhalefet basınının oluşumu Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF)’nin kurulmasıyla eşdeğer görülse de gerçekte Cumhuriyet Türkiye’sinde basındaki muhalefet Milli Mücadelenin son dönemine kadar gitmektedir.¹ Genelde konu Meşrutiyet dönemine kadar geriye götürülebilir.

İncelenen dönemde Türk basınının gelişim sürecine bakıldığında – 1930’lar itibariyle– bir asırlık bir geçmişle karşılaşılır. Bununla beraber Türkiye’de Avrupa gazeteleri 18. yüzyılın ortalarından beri biliniyordu.²

20. yüzyılda basın alanındaki ilk ve en önemli gelişmeyi 22 yıldan fazla yürürlükte kalacak olan 14 Temmuz 1909 tarihli “Matbuat Kanunu” oluşturur. Bu dönemde basın özgürlük ortamı bulmuştur.

Hıfzı Topuz, İkinci Meşrutiyetin ilk üç buçuk yılında 607 gazete ve derginin yayınlandığını belirterek dönemin ortamı hakkında fikir vermektedir. Yine Topuz, İkinci Meşrutiyetin ilanından 1918 sonuna kadar olan dönemde 918 gazete ve derginin³ çıkartıldığını tespit etmiştir.⁴

Türk basını birçok gelişmeyi yaşayarak, birçok aşamadan geçerek Milli Mücadele dönemine geldi. Bu dönemde de geçmişte olduğu gibi basın

¹ Nurettin Güz, *Basında Muhalefet*, Ankara, G.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları, 1993, s. 1.

² Orhan Koloğlu, *Osmanlı’dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, İstanbul, Pozitif Yayınları, 2006, s. 21.

³ Yıllara göre yayınlar için bkz: Hıfzı Topuz, *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, İstanbul, Gerçek Yayınevi, Mart 1973, s. 105.

⁴ Hıfzı Topuz, *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, İstanbul, Gerçek Yayınevi, Mart 1973, s. 105.

tarihimizin “odak noktası”nı İstanbul teşkil etmekteydi.⁵ Bunun yanında da Anadolu’da küçümsenmeyecek bir basın bulunmaktaydı.

Basın temel konularda olduğu gibi Milli Mücadeleye de ikiye ayrılarak girdi. Bir kısmını “Milli Mücadeleyi Destekleyenler” oluştururken bir diğer kısmı ise “Milli Mücadelenin Aleyhinde” olanlardan oluşuyordu.⁶ Daha sonra bu ayrım “Ankara” ve “İstanbul” basını olarak bir tasnife tabi tutuldu. Teknik yetersizliklere rağmen faaliyette bulunulan dönemin basın organlarının milli mücadeleye olan katkısı yadsınamaz. Cumhuriyetin ilanından 1925 tarihli Takrir-i Sükûn Kanunu’nun kabul edilmesine kadar geçen süreçte basın arasında tartışma ve ayrılıklar görülmektedir. Bu farklılıklar, basının kısıtlı da olsa bir özgürlük ortamı yaşamış olmasının bir sonucudur. Özellikle çok partili siyasal yaşama ilk geçiş denemesi olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nın kurulmasıyla başlayan dönemde ve Takrir Sükûn Kanunu’nun görüşülmesi sırasında basında farklı görüşlerin yer bulmasına rağmen⁷ yeni kanunla basın sıkı bir denetim altına alındı.⁸ Bu ortam 1930’lara kadar devam etti.

Basının demokratik yaşam içerisindeki önemi ve demokratik kurumların yerleşmesindeki önemi küçümsenemez. Cumhuriyet’i kuran, rejimin ve dönemin gereği olan çalışmaları gerçekleştirenler bunun bilincindeydi. Haliyle, Türkiye’yi yeniden yapılandıranların çalışmaları içerisinde basın da yer almaktaydı ve bütün yapılandırmalar içerisinde basın payına düşeni aldı.⁹

Bu payı en fazla veren şüphesiz ki Atatürk’tür. Genç yaşlarda basının önemini kavrayıp, onun “mücadele” içindeki yerini algılamış olan ve bundan da en iyi bir şekilde istifade eden birisidir Atatürk.¹⁰ Yaşamı içinde Atatürk’ün

⁵ Nurettin Güz, *Türkiye’de Basın İktidar İlişkileri (1920–1927)*, Ankara, G. Ü. İletişim Fakültesi Yayınları, 1991, s. 9

⁶ Bu konuda ayrıntılar için bkz.: Nurettin Güz, *a.g.e.*, s. 9-65.

⁷ Ayrıntılar için bkz.: Nurettin Güz, *a.g.e.*, Ankara 1991.

⁸ Suat Gezin, “Gazeteciliğin ve Türk Yazılı Basının Kısa Tarihsel Perspektifi”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 2000, sayı: 20, s. 10 (9-12)

⁹ Caner Arabacı, “Basın-Siyasi İktidar İlişkilerinde Tarihten Bir Örnek: Basın Birliği”, *Medya ve Siyaset*, Ed. Zülfikar Damlapınar, Ankara, Turhan Kitabevi, Mart 2005, s. 19.

¹⁰ Ayrıntılar için bkz.: Nurettin Güz, “Atatürk ve Basın”, *Atatürk’ün 50. Ölüm Yılı Anma Konferansları*, Ankara, G.Ü. Basın-Yayın Yüksekokulu Basımevi, 1989.

Fuat Süreyya Oral'ın tasnifi¹¹ ile cumhuriyetle birlikte basınla daha fazla meşgul olduğu görülecektir.

“Basın işleri”nin Atatürk'ün yetişme sürecindeki yeri önemlidir. Atatürk, basının önemini öğrencilik yıllarında fark etmiştir. Harp Okulunun son sınıfında okuldan atılma riskini göze alarak gazete çıkarmış, gazetede yazılar yazmıştır. Konuşmaları gibi yazılarından dolayı Falih Rıfkı Atay, Atatürk'ü “hayli sert polemikçi” olarak nitelemektedir.¹²

Basının “hür ortam” bulduğu bir ortamda Atatürk, arkadaşı Fethi Okyar'la birlikte İstanbul'da *Minber* gazetesini çıkardı.¹³ Gazetenin sahibi Fethi Bey'dir. Atatürk annesinden aldığı para¹⁴ ile gazeteye ortak oldu.¹⁵

¹¹ Fuat Süreyya Oral, Atatürk'ün hayatını; Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet dönemi şeklinde ikiye ayırmaktadır. (bkz.: Fuat Süreyya Oral, *Türk Basın Tarihi*, Ankara, Doğul Matbaacılık, 1968, s. 118.

¹² Falih Rıfkı Atay, *Çankaya*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2004, s. 596.

¹³ Minber Gazetesine “Fethi Okyar'ın Anıları”nı hazırlayan oğlu Osman Okyar ve M. Seyitdanlıoğlu şu şekilde değinmektedirler: “Mustafa Kemal'i dışlayan kader ona değişik bir yol çizdi. Hüseyin Rauf, Ali Fethi ve Cavit'i içeren İzzet Paşa kabinesi kurulduğu ve İngiltere ile kaçınılmaz mübarekeyi imzaladığı halde, Padişah kısa zaman içinde, politikayı tek başına tayin etme hevesini belli etmişti ve İzzet Paşa Kabinesi'ni istifaya zorlamıştı. Yerine Osmanlı devlet adamları kadrosundan, Tevfik Paşa'yı kabineyi kurmaya davet etmişti. Mustafa Kemal, Ali Fethi ve milliyetçi arkadaşları meclisin Tevfik Paşa'ya güvenoyu vermemesi için uğraşmışlar fakat başarılı olamamışlardı. Buna rağmen, Mustafa Kemal Padişah Vahdettin'i İzzet Paşa Kabinesi'nde görev vermesi ve kendisini Harbiye Nazırlığı'na ataması hususunda ikna etmek ümidini muhafaza ederek, birkaç kere ziyaret etti. Bu arada, kamuoyunu etkilemek maksadıyla iki dost, *Minber* adı ile bir gazete çıkarmaya karar verdiler. Gazete, İzzet Paşa Kabinesi'nin istifa tarihinden (6 Kasım 1918) altı gün evvel çıkmaya başladı. Yayın hayatı elli bir gün süren gazetenin başında Fethi Bey vardı. Mustafa Kemal de, az da olsa sermaye koyanlar arasında idi. İttihat ve Terakki'nin eski muhalifi Hürriyet ve İtilaf taraftarları, İttihatçı olarak suçladıkları Ali Fethi aleyhinde, *Sabah* gazetesinde kampanyaya geçmişlerdi. *Minber*'de suçlamalara cevap veriliyordu. Meclisin feshedileceği rivayetleri üzerine, *Minber*, Tevfik Paşa Hükümeti'ni bu karara karşı uyararak, meşruti rejimin devamını öneriyordu.” (O. Okyar-M. Seyitdanlıoğlu, *Atatürk, Okyar ve Çok Partili Türkiye*, İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları, 4. Baskı, Kasım 2007, s. 19).

¹⁴ M. Nuri İnuğur, “Atatürk ve Basın”, *Atatürk Haftasına Armağan*, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1991, s. 146.

¹⁵ Bununla birlikte, İzzet Öztoprak, Mustafa Kemal'in Halep'ten İstanbul'a dönmek için sattığı atlarından elde edilen paranın bir kısmıyla ortak olduğuna dair kayıtlara rastlandığını belirtmektedir. (İzzet Öztoprak, “Atatürk, Basın ve Minber Gazetesi”, *Beşinci Uluslar arası Atatürk Kongresi*, Cilt: 2, Ankara, Yayına Hazırlayanlar: Mustafa Cöğce, Nilgün İnce, Neşe Çetinoğlu, Ankara Atatürk Araştırma Merkezi, 2005, s. 907). Ayrıca Hıfzı Topuz ise, Atatürk'ün Minber'e ortak olmasında kaynak olarak askerlik süresince biriktirdiği ve işletilmesi için bir inci tüccarına bıraktığı parasını kullandığını belirtmektedir. (Hıfzı Topuz, *Türk Basın Tarihi*, Remzi Kitabevi, Kasım 2003, s. 117).

Milli Mücadele döneminde kitleler üzerinde oluşturduğu etkinin bilincinde olan Atatürk, basını bir mücadele aracı olarak kullanmıştır.¹⁶ Milli Mücadelede Atatürk'ün ilk yaptığı işlerden birisini 4 Eylül 1919'dan Sivas'ta İrade-i Milliye gazetesini¹⁷ yayınlaması oluşturur.¹⁸

Mustafa Kemal Paşa, henüz Cumhuriyet'in ilan edilmediği bir dönemde, 1 Mart 1922'de meclisi açarken;

“Basın, milletin müşterek sesidir. Bir milleti aydınlatma ve doğru yolu göstermede, bir millete muhtaç olduğu fikri gıdayı vermekte, özetle bir milletin saadet hedefi olan müşterek istikamette yürümesini teminde basın, başlı başına bir kuvvet, bir mektep, bir rehberdir”¹⁹

demektedir. Yine aynı günkü konuşması içerisinde;

“Bir insan topluluğunun sevk ve idare eden insanlar için, insan topluluklarının tahlili üzerinde hüküm vermek mevkiinde bulunan dostlar veya düşmanlar için ölçü, bu insan topluluğunun kamuoyundan anlaşılan kabiliyet ve kıymettir. Bundan dolayı uluslar, kamuoyunu dünyaya tanıtmak zorundadır. Bütün dünyaya kamuoyunu tanıtmak ise hayatın gereklerinin tanzimi için şüphesiz lazımdır. Bu hususta ise mevcut vasıtaların birincisi ve en önemlisi basındır”²⁰

diyerek milli mücadele kadrolarının basına bakışını özetlemektedir.

¹⁶ Belkıs Ulusoy, “Milli Mücadele, Propaganda, Atatürk ve Basın, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 2004, sayı: 20, s. 56.

¹⁷ Ayrıntılar için bkz: Hüseyin Yıldırım, “İrade-i Milliye Gazetesi”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 23, Mart 1992, s. 325–330; M. Nuri İnuğur, “Atatürk ve Basın”, *Atatürk Haftasına Armağan*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1991, s. 148-149; Hıfzı Topuz, *Türk Basın Tarihi*, Remzi Kitabevi, Kasım 2003, İstanbul, s. 127-128; Mehmet Önder, “Milli Mücadele'nin Gazetesi Hakimiyet-i Milliye Nasıl Çıkarıldı?”, *XI. Türk Tarih Kongresi*, Cilt: 4, 5-9 Eylül 1990, TTK Yayınları, 1994, s. 2445-2446.

¹⁸ İrade-i Milliye, Sivas'ta 138 sayı çıktıktan sonra, Matbaasının yanmasıyla 1921 yılı başlarında kapandı. (Mehmet Önder, “Milli Mücadele'nin Gazetesi Hakimiyet-i Milliye Nasıl Çıkarıldı?”, *XI. Türk Tarih Kongresi*, Cilt: 4, 5-9 Eylül 1990, TTK Yayınları, 1994, s. 2446).

¹⁹ Yüksel Baştuğ, “Basın Özgürlüğü ve Atatürk Hoşgörüsü”, *Atatürk Döneminde Basın ve Basın Özgürlüğü*, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 24 Temmuz 1981, s. 12.

²⁰ M. Nuri İnuğur, “Atatürk ve Basın”, *Atatürk Haftasına Armağan*, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1991, s. 152.

1923’de Atatürk, İstanbul gazetelerinin sahip ve başyazarlarıyla tanışma ve görüşme toplantısı yaptı. Bu toplantıdan sonra, Atatürk gazete sahip ve başyazarlarını milletvekili seçti.²¹

Atatürk’ün Cumhuriyeti kurduktan sonra da, gerçekleştirdiği inkılâpların benimsenmesi için çevresinde gazetecileri, edip ve yazarları toplamış, yaratılan eserin fikri yönden korunması ve gelişmesi, savunularının yapılması konusunda onları çeşitli görevlerle görevlendirmiştir. Onlarla “sofra”da buluşmuş ve Nuri İnuğur’un ifadesiyle “sofra”nın fikir alışverişinde bulunulan bir forum niteliğinde olmasını sağlamıştır.²²

Atatürk, hayatının sonuna kadar basının öneminin farkında olmuş zaman zaman kendi ismini kullanmadan çeşitli gazetelerde yazılar yayınlamış ve yayınlattır.²³ Onun gazeteye ve basına olan ilgisi yazarlıktan başyazarlığa ve gazete sahipliğine kadar uzanan bir şekilde devam etti. Genellikle asker ve siyasetçi yönleri ile bilinen Atatürk aynı zamanda bir gazetecidir de. Yalnızca söyledikleri ve yaptıklarıyla gazetelere konu olan, gazete haberlerine kaynaklık eden birisi değil, gazetelerde konuları işleyen, toplumu bilgilendirmede gazete sayfalarını verimli bir araca dönüştüren, mücadelesini gazete yapraklarına da taşıyan birisidir.

Yeni basın organları 1929 yılından sonra “kontrollü ve güdümlü” olarak yayınlanma imkânı buldular.²⁴ Bu durum Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın kurulması ile birlikte biraz genişledi.²⁵ Bu dönemde *Yarın* ve *Son Posta* başta olmak üzere bazı basın organları yayınları ile iktidarı rahatsız etmişlerdir.

Bu dönemde özellikle de Arif Oruç’un kütüphanesini satarak çıkardığı²⁶ *Yarın*, SCF’nin kurulmasıyla birlikte eleştirilere hatta saldırılara

²¹ Enver Behnan Şapolyo, *Türk Gazeteciliği Tarihi*, Güven Matbaası, Ankara, 1971, s. 233.

²² M. Nuri İnuğur, “Atatürk ve Basın”, *Atatürk Haftasına Armağan*, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1991, s. 145.

²³ Bu yazılardan en bilineni Hatay sorunu dolayısıyla “Kurun” Gazetesinde Asım Us’un imzasıyla 22–27 Ocak 1937 tarihleri arasında çıkanlarıdır.

²⁴ Nurettin Güz, *Basında Muhalefet*, Ankara, G.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları, 1993, s. IV.

²⁵ Nurettin Güz, *Halkevleri Dergileri*, Ankara, Kariyer Matbaacılık, 1995, s. 9.

²⁶ Enver Behnan Şapolyo, *Türk Gazeteciliği Tarihi*, Ankara, Güven Matbaası, 1971, s. 236.

başladı. Yalnızca bu dönemin değil basın tarihimizin en önemli gazetecilerinden birisi olan Arif Oruç, ateşli yazıları ile iktidarı topa tutmakla kalmıyordu. Arif Oruç'la birlikte yönetimindeki *Yarın* ekibi de iktidarı eleştirmekten geri durmadı. *Yarın* beklenmedik bir ilgi görüyor, karaborsada satıldığı oluyordu.²⁷ *Yarın*'ın satışı seksen bini²⁸ bulmuştu.²⁹ *Yarın*'la birlikte Zekeriya (Sertel) Bey'in *Son Posta*'sı ve İzmir'de yayınlanan *Hizmet* gazetesine de ilgi arttı. Tirajlardaki artış yalnızca *Yarın*'dan ibaret kalmadı. Fakat hiçbir gazete *Yarın*'ın ulaştığı sayıyı yakalayamadı. Gazete bulamayanlar kahvehanelere giderek, kahvehane sahiplerinin abone oldukları gazeteleri okuyorlardı. Okuma bilmeyenler ise "kahvehane"lerde sesli yapılan okuma etkinlikleriyle gelişmelerden haberdar oluyordu.³⁰ Muhalefeti hazmetmekte zorlanan İsmet Paşa ve Halk Fırkası da doğal olarak bundan son derece hoşnutsuz oldu. "Halk Fırkalılar" hoşnutsuzluklarından kaynaklanan tepkide de gecikmediler. Fırka ve Hükümet mensupları beyanat ve konuşmalarıyla muhalif basın organlarına ve gazetecilerini hedef almaktan geri durmadılar. Muhaliflerden rahatsızlık duyanlar Halk Fırkası ve hükümetle sınırlı değildi. İktidar yanlısı basın da, iktidara ve fırkaya dönük yapılan eleştirileri kendisine yapılmış sayarak hükümet adına muhalif basın organlarına cevap vermişti.³¹ İktidar ve muhalefet basını arasındaki mücadele "kurumsal" olmakla sınırlı kalmamış, gazetecilerin birbirlerini hedef almaları şeklinde de devam etmiştir. Hatta bu mücadelelerde birbirlerine karşı eleştirinin çerçevesini aşan ifadeler de

²⁷ Bu konuda E. Behnan Şapolyo adı geçen kitabında (Enver Behnan Şapolyo, *Türk Gazeteciliği Tarihi*, Ankara, Güven Matbaası, 1971.), *Yarın* gazetesinin iki liraya dahi alıcı bulunduğunu belirtmektedir. Gazete bu dönemde beş kuruştur. Yani kırk kat fazla fiyata satıldığı olmuştur...

²⁸ *Yarın* gazetesinin 20 Nisan 1930 sayılı nüshasının birinci sayfasında "Japonya'da bir milyondan fazla tirajı olan yirmi gazete varmış. Türk Matbuatında elli bin tirajı acaba ne zaman göreceğiz" yazılıdır. Bu yazı Nisan 1930'un sonlarına doğru yalnızca *Yarın*'ın değil, diğer gazetelerin de elli binin altında olduğunun bir göstergesidir. Bu dönemde "*İnkılâp*" gazetesinde yer alan bir yazıda Japonya'da iki milyon "tiraj"ı olan gazeteden bahsedilmektedir.

²⁹ Enver Behnan Şapolyo, *Türk Gazeteciliği Tarihi*, Ankara, Güven Matbaası, 1971, s. 236.

³⁰ Serdar Öztürk, *Kahvehane ve İktidar (1930–1945)*, İstanbul, Kırmızı Yayınları, 2005, s. 362.

³¹ Nurettin Güz, *Basında Muhalefet*, Ankara, G.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları, 1993, s. 6.

kullanmışlardır.³² Bu tartışmalar yalnızca cumhuriyet tarihimizin değil basın tarihimizin de en ilginç kalem kavgalarından örneklerle doludur.

Basın tarihimizin ilk kalem kavgaları olan *Tercüman-ı Ahval* ve *Ceride-i Havadis* ile başlayan ve takip eden dönemlerdeki³³ kalem kavgalarının 30'lu yıllarda "özü" değişmiştir. 30'lu yıllarda doğal olarak gazeteciler arasındaki kalem kavgalarında yaşanan dönemin etkisi tartışılmaz³⁴ fakat bu dönemde taraf oldukları kişiler tartışmanın temel nedenidir.³⁵ Bu noktada, tartışmaların temelinde yatan iki görüşten birisini Falih Rıfkı'nın (Atay); "*yeni parti kuramayan politikacıların, halkın ümit ve emniyet hislerini kaldırmaya çalıştıklarını ve değişik yollardan hükümete, devlete ve bütün müesseselere saldırdıkları*" iddiasına karşılık diğer taraftan Arif Oruç'un; "*ülke menfaatlerini ve toplumun düzenini bozmamak şartıyla hür düşüncenin serbest olması gerektiği*" görüşüyle açıklanabilir.

Yarın matbuat kanununun kabul edilmesinden³⁶ sonra 19 Ağustos 1931 yılında kapandı.

Her ne kadar basınla iktidar arasındaki ilk mücadeleler daha eski tarihlere kadar geri götürülebilse de³⁷ Basın tarihimizde muhalefet örnekleriyle en fazla karşılaşılan dönemlerden birisini 1930 ortalarından başlayıp 1931 yılının ilk yarısı arasındaki dönem oluşturur.

Bu dönem, çok partili yaşama geçişin denendiği ve bunun neticesinde Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF)'nin kurulduğu, faaliyet gösterdiği ve

³² Nurettin Güz, *Basında Muhalefet*, Ankara, G.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları, 1993, s. 6.

³³ Ayrıntılar için bkz.: Suat Gezgin, "Türk Basınındaki Polemiklere Tarihsel Açıdan Genel Bir Yaklaşım", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, İ.Ü. Basımevi, Sayı: 8, 1998, s. 5-17.

³⁴ Suat Gezgin, "Türk Basınındaki Polemiklere Tarihsel Açıdan Genel Bir Yaklaşım", *a.g.m.*, s. 15.

³⁵ Örnek olarak: Arif Oruç, Fethi Bey yanlısı, Ali Naci, Yunus Nadi ve Falih Rıfkı İsmet Paşa yanlısıdır.

³⁶ 25 Temmuz 1931 tarihli matbuat kanunun en önemli maddesini 50. madde oluşturmaktadır. (Nilgün Gürkan, *Türkiye'de Demokrasiye Geçişte Basın (1945-1950)*, İstanbul, İletişim Yayınları, 1998, s. 46).

³⁷ Nurettin Güz, "Atatürk ve Basın", *Atatürk'ün 50. Ölüm Yılı Anma Konferansları*, Ankara, G.Ü. Basın-Yayın Yüksekokulu Basımevi, 1989, s. 61.

yankılarının devam ettiği bir dönemdir. SCF, 12 Ağustos 1930 yılında İstanbul'da Ali Fethi (Okyar) Bey tarafından kuruldu. Kısa bir süre içerisinde büyük bir teveccüh kazanması ve Fethi Beyin iktidara dönük eleştirileri Halk Fırkası'nı rahatsız etmeye başladı. Aslında İsmet Paşa'ya her zaman hazır bir muhalefet vardı. İsmet Paşa'ya karşı çıkanlar/muhalefet edenler her zaman "teveccüh edilenler" oldu. Bu cumhuriyetin ilk yıllarında da, 30'larda, 40'larda, 60'lı yıllarda ve hatta 70'lerde de böyledir.

SCF, Fethi Bey'in 4-14 Eylül 1930 tarihleri arasında gerçekleştirdiği "İzmir Seyahati" sonrasında kapanma sürecine girdi. Belediye seçimlerinden sonra da Atatürk'ün isteği ile parti kendisini 17 Kasım 1930'da fesih etti. Bununla birlikte yine o dönem içerisinde Adana'da Abdülkadir Kemali (Öğütçü) Bey'in kurduğu ve başında bulunduğu "Ahali Cumhuriyet Fırkası" da 21 Aralık 1930'da kapatıldı. Böylece bir kez daha çok partili siyasal yaşama geçiş denemesi sonuçsuz kaldı. Mustafa Kemal, Serbest Fırka'nın kapanmasından sonra ülke sorunlarını yerinde tespit etmek ve Serbest Fırka'nın kapanış nedenlerini halka anlatmak amacıyla yurt gezisine çıktı³⁸ ve takip eden dönemlerde alınması gereken tedbirleri tespit etti.

Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kapanmasının ardından muhalif basın organlarına dönük baskıda bir azalma olmadığı gibi ciddi derecede bir artış olmuştur. Özellikle İsmet Paşa'nın Ali Naci'ye (Karacan) "Serbest Fırkaya saldırtmak" için kurdurduğu güdümlü basın organı *İnkılâp* gazetesi *Yarın*'dan Arif Oruç ve *Son Posta*'dan Zekeriya (Sertel) Bey'e taarruza devam etti. *İnkılâp*'ın muhalif basına saldırıları kapanış tarihi olan Şubat ayına kadar sürerken diğer taraftan iktidar yanlısı basın organlarının saldırıları ile bu süreç Ağustos 1931 tarihine kadar devam etti.

1931 tarihli Matbuat Kanunu ile birlikte muhalefet tamamen ortadan kalktı ve bu durum 1946 yılına kadar sürdü. Bu süre zarfında basınla ilgili

³⁸ Nezih Varcan, *Maliye Tarihi*, Eskişehir, Birlik Ofset, 1995, s. 112.

1935 yılındaki “Birinci Basın Kongresi”nin toplanması³⁹ dışında önemli bir gelişme yaşanmadı. Tarihe kaydedilen, devlet büyüklerinin basının önemini fırsat buldukça anlattıkları tutanaklar oldu.

II. Dünya Savaşı dünyada köklü değişikliklere neden oldu. Bu değişiklikler doğal olarak Türkiye’yi de etkiledi. Bunun sonuçlarından birisi olarak, çok partili siyasal yaşama geçildi.

Türkiye’nin çok partili siyasal yaşama geçişinin ardından demokratik bir takım reformlarda gerçekleşti. Bunlardan konumuz açısından en önemlisini 20 Eylül 1946’da kabul edilen “Basın Kanunu” oluşturmaktadır. Kanunla birlikte basın için yeni bir özgürlük ortamı başladı.

Kanunun kabul edilmesinden bir süre sonra 4 Kasım 1946 tarihinde 15 yıldan fazla bir aradan sonra *Yarın* Arif Oruç’un sahip ve başyazarlığında tekrar çıkmaya başladı. Zaman içinde eski kadrodan ölenler olduğu için kadro yenilendi. *Yarın*, künyedeki sayısında kullandığı ibareden anlaşıldığı kadarıyla eskinin bir devamı olduğunu ima ediyordu.⁴⁰ *Yarın* gazetesi, günlük ve az sayıda da haftalık olarak çeşitli aralıklarla 25 Ağustos 1948’e kadar yayınlandı.

Çalışmanın inceleme dönemini, 1929 yılının sonundan başlayıp 1931 tarihindeki Matbuat Kanunu’nu takip eden zaman dilimi arası olmasının yanında çok partili siyasal yaşama kesin geçiş olan 1945 sonrası yayınlanan *Yarın* oluşturduğu için gazetenin ömrüyle sınırlandırılacaktır. *Yarın* 6 Aralık 1929 ile başlayan Birinci dönem ve çok partili siyasal yaşama geçildiği 1945 sonrası olarak iki döneme ayrılabilir. 1946 sonrası yayın döneminin basın tarihimiz açısından dikkate değer tarafının fazla olmamasından bu döneme kısaca değinilecektir. Ayrıca *Yarın*’ın yayınlanmadığı dönemlere de yüzeysel olarak yer verilecektir. Bunun yanında *Yarın* ile birlikte muhalefet basını

³⁹ Ayrıntılar için bkz. Caner Arabacı, “Basın-Siyasi İktidar İlişkilerinde Tarihten Bir Örnek: Basın Birliği”, *Medya ve Siyaset*, Ed. Zülfikar Damlapınar, Ankara, Turhan Kitabevi, Mart 2005, s. 36–45

⁴⁰ *Yarın* Gazetesinin 4 Kasım 1946 tarihli yayınında sayı numarası olarak 598–1 şeklinde yer almıştır.

oluşturan basın organı olan *Son Posta*, İktidar yanlısı belli başlı basın organlarını oluşturan *Cumhuriyet*, *Akşam*, *Hâkimiyeti Milliye* ve *Vakit* gazetelerinin gelişim süreçleri ile bazı haber ve yazılarla sınırlandırılacaktır. Çalışmamız yüksek lisans tezi olduğundan hacmi bu gazetelerin tamamını inceleme imkânını ortadan kaldırmaktadır.

Sorunlar, var olan koşullar belirlenecek, karşılaştırma ve değerlendirmeler yapılacaktır. İncelememizin temel konusu olan *Yarın*'ın iktidar partisine karşı olan görüş ve tutumları incelenecektir. İktidar partisi ve onu destekleyen yayın organları ile muhalif basın organları özellikle de *Yarın* gazetesi arasındaki sorunlu konular belirlenerek, muhalif basının sorun olan konular hakkındaki tutum ve davranışlarının amacı araştırılacaktır. Bu araştırmanın daha net anlaşılması için dönemin siyasal ve ekonomik şartları tespit edilecektir.

Cumhuriyet dönemi ile ilgili gerek yabancı araştırmacıların yaptığı gerekse de Türk araştırmacılar tarafından yapılmış çok sayıda çalışma vardır. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren birçok kurum, kuruluş ve gelişme hakkında adeta araştırma enflasyonundan söz edilebilir. Eğitim alanındaki gelişmeler, hukukta gerçekleştirilen köklü değişiklikler incelenmiş, dini konulardaki yenilikler derinlemesine irdelenmiş, güvenlik mekanizmalarının geçirdiği değişim çok sayıda araştırmaya konu olmuş, ekonomik politikalar en ufak bir detayına kadar gün yüzüne çıkartılmıştır. Hatta genel olarak basın konusunda da çok sayıda incelemeden bahsedilebilir. Fakat genellikle diğer konular içerisinde basında muhalefete değinilmekle kalınmış ya da siyasi tarih içerisinde göndermelerle yetinilmiştir. Bununla birlikte özel olarak muhalefet basını ile ilgili çalışmalar yok denecek kadar azdır. Bu konuda Prof. Dr. Nurettin Güz'ün *Basında Muhalefet* adlı kitabı belli başlı tek çalışmadır. Bunun yanında basında muhalefet içerisinde önemli bir yeri olan *Yarın*'la ilgili ise bir yüksek lisans tezi⁴¹ dışında bildiğimiz bir çalışma yoktur. Çalışmada Prof. Dr. Nurettin Güz'ün kitabı temel kaynak olarak örnek

⁴¹ K. Kesim Onat, *Yarın Gazetesi Başmuharriri Arif Oruç'un Fikir Hayatı* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Danışman: E. Semih Yalçın, Ankara, Gazi Üniversitesi S.B.E., 2004.

alınmak suretiyle dönemin muhalif ve iktidar yanlısı basın organları bu meyanda tarandı. Dönemin gazetelerinden belli başlıları kronolojik bir biçimde incelendi.

Konu *Yarın*'ın yayınlandığı dönemler dikkate alınarak üç bölümde ele alındı: Birinci bölümde; Türkiye'nin siyasi yapısı ve ekonomik durumu genel olarak ortaya kondu. İzmir Suikastı'nın sonrasında fiilen 30'lu yılların başında ise "resmen" başlayan ve siyasi tarihimizde tek parti dönemi olarak adlandırılan dönemin ilk yıllarındaki olaylara değinildi. Tarihsel süreç içerisinde basının geçirdiği aşamalar ve basının gelişimi üzerinde önemli etki bırakan olaylar yer aldı. Dönemin belli başlı basın organlarının yazarlarından en önemlilerinin kısa biyografilerine yer verildi. *Yarın*'ın ortaya çıkışı üzerindeki görüşler aktarıldı. Bu bağlamda Atatürk'ün basın ile olan ilişkilerine kısaca değinildi. *Yarın*'ın Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluşuna kadar olan dönemdeki yayın politikaları ele alındı. Hükümet icraatlarının gazetede yansımalarından örnekler verildi. Bu dönem içerisindeki gazeteciler arasındaki tartışmalardan bazılarına değinildi. Bu bölümde son olarak *Yarın*'ın yayınlarında önemli bulunanlara temas edildi.

Çalışmanın ikinci bölümünde; SCF'nin kurulmasıyla birlikte ortaya çıkan basında muhalefet üzerinde duruldu. SCF'nin kurulması ve Fethi Bey'e kısaca yer verilen bölümde partinin vizyonu ve genel olarak siyaset tarzına değinildi. Temelde muhalefet ettiği alanlar tespit edildi. *Yarın*'ın SCF ile olan ilişkileri sorgulandı. *Yarın*'ın SCF'na olan desteğinden dolayı artan kalem kavgalarından ve sert tartışmalardan örnekler yer aldı. Basın üzerinden yürütülen mücadeleler nedenleriyle birlikte ortaya kondu. SCF'nin kurulmasının ardından hızlanan hükümet muhalifliği ve yansımalarıyla birlikte gazetecilerin yargılanmaları yer aldı. Özellikle iktidar yanlısı basın organlarının SCF'na yönelik eleştirilerine yer verildi.

Üçüncü bölümde ise; öncelikle SCF'nin kapatılmasından sonraki dönemde Türkiye'nin siyasal özellikleri anlatıldı. Bu bölüm üç alt başlıkta incelendi. Birinci alt başlık SCF'nin kapatılmasını takip eden dönemde

Yarın'ın politikaları ve hükümete karşı olan tutumu anlatıldı. Hükümet ve Halk Fırkası üyelerine dönük eleştiri ve haberlerden örneklerin yer aldığı birinci bölümde devam eden iktidar yanlısı basın organlarının yazarları ile olan kalem kavgalarına değinildi. Ayrıca yine bu bölümde basın tarihimiz açısından en önemli kilometre taşlarından birisi olan “Yeni Basın Kanunu”na ve kanunu hazırlayan olaylara yer verildi. Basın kanununun görüşmeleri sırasında iktidar yanlısı bazı basın organları ile *Yarın*'ın konuya yaklaşımlarına yer verildi. İktidar yanlısı ve muhalif olan gazeteciler arasındaki tartışmaların yoğun şekilde devam ettiği dönemde belli başlı konuların gazetelerdeki yansımaları anlatıldı. Bu bölümün ikinci alt başlığında ise; 1946 yılına kadar olan ve basın tarihimizin sayfalarına kaydedilen olaylar ve gelişmeler kısaca yer aldı. Bu bölümün son alt başlığı olan 1946 dönemi ile konu tamamlandı. *Yarın* gazetesi 1931 tarihli Matbuat Kanunu'nun sonrasında 19 Ağustos 1931 tarihindeki son sayıyla yayınlarına nokta koymuştur. Bu dönem içerisinde Arif Oruç yakın çevresini 7 Eylül 1931'de *Mücadele* isminde bir gazete çıkarttırmıştır. Ömrü bir sayıyla sınırlı olan bu gazeteye de değinilecektir. Yine bu dönemde Arif Oruç tarafından yazılan *Vatandaşın Birinci Hürriyeti*'ne ve 1933 yılında Bulgaristan'da çıkarttığı *Yarın*'a kısaca değinilecektir.

Yarın, tekrar 1946'da Matbuat Kanunu sonrasında çıkartıldı. Ayrıca basın özgüllüğü yolunda önemli bir adım olan yeni kanunu hazırlayan etmenlere bu alt başlıkta değinildi. *Yarın*'ın yayın politikalarında çok partili siyasal yaşama geçişle birlikte değişikliklerin olup olmadığı örneklerle yer verilmek suretiyle sorgulandı.

Sonuç bölümünde ise konuyla ilgili genel bir değerlendirme yapılarak varılan netice ortaya kondu.

BİRİNCİ BÖLÜM

SCF ÖNCESİ GENEL DURUM VE BASIN

I. DÖNEMİN GENEL ÖZELLİKLERİ

29 Ekim 1923'te, Büyük Millet Meclisi cumhuriyeti ilan etti. Türkiye Cumhuriyeti, selefi Osmanlının maddi ve manevi mirası üzerine kuruldu.¹ Bu mirasın avantajlarının fazla olmasının yanında birtakım dezavantajları da bulunmaktaydı.

Özellikle Mudanya Ateşkes Antlaşmasından sonra Türkiye'nin önündeki en önemli sorunları "sınır"lar oluşturmaktaydı. Batı Trakya² dışında hemen her sınırında halledilmemiş sorunlar mevcuttu.³

İçeride ise, henüz halledilmemiş veya akıbeti belli olmayan "Hilafet" başta olmak üzere "iktidar mücadelesi" temel gerilim noktalarını oluşturmaktaydı. Gerilimin nedeni olarak milletvekillerinin "heterojen" bir yapıya sahip olmasını gösterebiliriz. Meclis değişik siyasi çizgilere mensup milletvekillerinden oluşmaktaydı.⁴ Bu siyasal altyapıda kısa bir süre sonra "gruplaşmalar" baş gösterdi.

Osmanlı Türkiye'sinde kalan nüfusun sadece yüzde 11-12'sinin okuma-yazma bildiği⁵, ekonomisi felç olmuş bir ülkenin "muasır medeniyetler seviyesi"ne çıkartılması için yapılması gereken çok reform vardı. Yalnızca eğitim alanında değil, Türkiye; elektrik, havagazı, su şebekesi, tramvay gibi altyapıda ve üstyapıda Batı'dan çok geri durumdaydı. Bütün bunlara ilaveten iktisadi ve mali perişanlık da vardı. Bu teknik eksikliklere rağmen yeni devlet

¹ Hüseyin Şahin, *Türkiye Ekonomisi*, Bursa, Ezgi Kitabevi Yayınları, 1995, s. 31.

² Batı Trakya'da da Edirne Tren istasyonunun bulunduğu "Karaağaç" konusu ihtilaflıydı.

³ Ayrıntılar için bkz.: Tefik Çavdar, *Türkiye Ekonomisinin Tarihi (1900-1960)*, Ankara, İmge Yayınevi, 2003, s. 167.

⁴ Tefik Çavdar, *a.g.e.*, s. 165-166.

⁵ Hüseyin Şahin, *a.g.e.*, s. 7.

sosyal ve ekonomik bakımdan eskinin bir devamıydı ve güçlü bir kültür mirasını da beraberinde devralmıştı.

Yeni devletin kurucuları Osmanlı İmparatorluğu döneminde yetişen subay, gazeteci, siyasetçi ve devlet adamlarından oluşmaktaydı. Cumhuriyetin ilanından sonra gerçekleştirilmek istenen veya gerçekleştirilen reformların hemen hepsi geçmişte ya uygulanmış, ya tartışılmış ya da bir fikir olarak ortaya atılmıştı. Haliyle Yeni alfabeden, matbuat özgürlüğüne, kadının iş hayatındaki yerinden, çok partili siyasal yaşama kadar birçok konunun önerenleri, tartışanları, reform olarak gerçekleştirenleri, gerçekleştiremeyenleri en azından olup bitenleri görenleri, yaşayanları tarafından kurulmuş yeni bir devlet vardı ortada.

Kısaca, Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilmeye çalışılan sosyo-ekonomik gelişme Osmanlı'dan devralınan yapı üzerine oturtulmuş ve onun izlerini taşımaktaydı.⁶

Dünün “miralay”ı “mirliya” olmuş, “muhabir”i “muharir” olmuş, “mebus”u “vekil”, “kaymakam” terfi edip “vali” olmuştu. Bunlara ilave “kalan sağlar”dan oluşan halk da mübadelelerle rahatlamış perişan fakat onurlu ve gelecekte ümitli bir şekilde yeni devletteki pozisyonunu almıştı.

En belirgin özellikleri milliyetçi ve teşkilatçı bir asker-sivil kadro olan yeni devletin kurucuları geçmiş deneyimlerini yapılandırmakta oldukları genç Cumhuriyete aktarmakta tereddüt etmediler.

Birçok proje yukarıda da ima edildiği gibi geçmişin “uygulanamayanlarından” oluşmaktaydı. Yalnızca ekonomik değil, sosyal ve siyasi projeler için de aynı durum geçerliydi. Fakat her şeyin de bir zamanı vardı.

Kurtuluş savaşının kazanılmasının hemen sonrasında Mustafa Kemal, “Türkiye Devleti devlet-i iktisadiye olacaktır” diyerek bundan sonraki temel amacı öz biçimde açıklıyordu.

⁶ Hüseyin Şahin, *a.g.e.*, s. 6.

Osmanlıdan devralınan ve reform ihtiyacı olan kurumların yanında yeni belirlenen “Batılılaşma” ideolojisinin de bir gereği olarak batının bazı kurum ve kuralları da alınmak suretiyle iktisadi ve toplumsal gelişmenin kısa sürede gerçekleştirilmesi hedeflenmekteydi.

Bu anlamda yeni kadronun iktisadi gelişmeden anladığı ilk başta “sanayileşme” idi. Başka bir deyişle ana hedefi sanayileşmeydi. Bunun yanında diğer önemli bir başka hedefi ise “ulaştırma altyapısı”nın geliştirilmesi oluşturmaktaydı. Yani yeni kadro batılılaşma ülküsüne ancak “kapitalist yoldan sanayileşme” ve “iktisadi gelişme” ile ulaşılabilceğine inanmaktaydı.⁷ Bu temel tercih “ittihat ve terakki”nin siyasi ve ekonomik felsefesini benimsendiğinin bir göstergesidir.⁸ Zira, yeni kadronun büyük bir kısmı eski ittihatçılardı.⁹ Hatta daha da ileri bir tespitle Mustafa Kemal ve çevresi “hiç istisnasız” eski ittihatçılardan oluşmaktaydı.¹⁰

Henüz Cumhuriyet ilan edilmeden 17 Şubat–4 Mart 1923 tarihleri arasında İzmir’de toplanan “Türkiye iktisat Kongresi”nin önemini belirtmekte yarar var. Sanayici, çiftçi, tüccar ve işçi gruplarından toplam 1135¹¹ delegenin katılımıyla gerçekleştirilen kongre, cumhuriyetin yalnızca ekonomik tarihi açısından değil bir bütünü itibarıyla da önemlidir. Önemi, Cumhuriyetin ilk yıllarındaki iktisat politikasının bu kongre kararları doğrultusunda oluşturulmak istenmesidir. Bu kongrenin kararlarına da “Misak-ı İktisadi” denilmiştir.¹² Burada devletin özel girişimi desteklediği, “özel girişim eliyle de

⁷ Hüseyin Şahin, *a.g.e.*, s. 32-33.

⁸ Hüseyin Şahin, *a.g.e.*, s. 33; Gencay Şaylan, “Cumhuriyet Bürokrasisi”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, cilt 2, Ed. Murat Belge vd., İstanbul, İletişim Yayınları, 1983, s. 299.

⁹ Burada genellikle yanlış bilinen bir konuya değinmekte yarar vardır. Genelde Osmanlı İmparatorluğunun yıkılmasından sorumlu tutulan İttihatçıların cihan harbi sonunda ülkeden kaçtığına dair bir görüşü vardır. Bu son derece yanlış ve iyi niyetten uzak bir düşüncedir. Zira yurdu terk etmek zorunda kalan İttihat ve Terakkinin birkaç liderinden başkası değildir. Yine bir iddia da şudur: İttihat ve Terakki’nin politikaları Osmanlı devletinin yıkılışını hızlandırmış Hürriyet ve İtilaf ise vatani satmıştır.

¹⁰ Erik Jan Zürcher, *Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası*, çev. Gül Çağalı Güven, 2. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2007, s. 26.

¹¹ Ayrıntılar için bkz.: Hüseyin Şahin, *a.g.e.*, s. 33-36

¹² 12 maddeden oluşan Misak-ı İktisadi Kararları için bkz.: Gündüz Ökçün, “İzmir İktisat Kongresi”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, cilt 4, Ed. Murat Belge vd., İstanbul, İletişim Yayınları, 1983, s. 1062.

serbest piyasa şartlarında sanayileşmenin” benimsendiği bir politika belirlenmiştir. Hüseyin Şahin bu politikaya, “özel sektör ağırlıklı bir karma ekonomik kalkınma politikası” denmesinin daha doğru olacağını iddia etmektedir.¹³

İzmir İktisat Kongresinden sonra 1930 yılına kadar Türkiye’de ciddi ekonomik adımlar atıldı. 1924 yılında çıkartılan bir kanunla ihracata dönük sanayilerin kullandıkları hammaddelerin gümrük vergisinden muaf tutulması, özel kesimin finansman sorununu çözmek üzere İş Bankası’nın (1924) kurulması başta olmak üzere, sanayiye finanse ve idare etmek için¹⁴ Sanayi ve Maden Bankası’nın (1925) kurulması¹⁵, Aşar Vergisinin kaldırılması (1925), İsviçre Medeni Kanunu’nun (1925) kabul edilmesi, Teşviki Sanayi Kanunu (1927), devlet tekellerinin oluşturulması¹⁶ gibi temel reformlarla birlikte yapısal bir takım düzenlemelere gidilerek 30’lu yıllara gelindi. Ayrıca devletin kalkınma hedefinde sanayiye öncelik vermesine rağmen tarım sektörü de desteklendi.

Cumhuriyetin ilk yıllarındaki dışa açık ve bağımlı bir hammadde ekonomisinin yıkılmasına gayret edildi. Bu dönemde Türkiye’nin en önemli partnerlerinin “Kapitalist Batı Ülkeleri” olduğu göz ardı edilmemelidir.¹⁷

Cem Alpar’ın, H. Tahsin-R. Saka’nın *Sermaye Hareketi* adlı çalışmalarından aktardığına göre 1929 sonu itibariyle Türkiye’de yerli ve yabancı sermaye 156.139 bin liradır.¹⁸ Bunun yarıya yakını yabancı sermayedir. Aslında yabancı sermayenin durumunun en temel nedeni olarak; 1923–1929 döneminde özel teşebbüsün yatırımların gerçekleştirilmesindeki

¹³ Hüseyin Şahin, *a.g.e.*, s. 35-36.

¹⁴ Nezih Varcan, *Maliye Tarihi*, Eskişehir, Birlik Ofset, 1995, s. 105.

¹⁵ Bunlarla beraber 1928 yılında, Turhan Yay’ın Merkez Bankası Yıllık Raporlarına dayanarak belirttiğine göre; 1928 tarihi sonu itibariyle Türkiye’de 39’u “Ulusal”, 18’i “Yabancı” olmak üzere toplamda 57 banka ve bu bankaların toplamda 444 şubesi bulunmaktaydı. (Turhan Yay, “1929 Dünya Bunalımının Türk Bankacılık Sistemine Etkileri”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, cilt 1, Ed. Murat Belge vd., İstanbul, İletişim Yayınları, 1983, s. 161) Dönemin Banka personelinin sayısı hakkında herhangi bir bilgi mevcut değildir.

¹⁶ Ayrıntılar için bkz.: Hüseyin Şahin, *a.g.e.*, s. 36-38.

¹⁷ Hüseyin Şahin, *a.g.e.*, s. 45.

¹⁸ Cem Alpar, “Yabancı Sermaye”, *Cumhuriyet dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, cilt 2, Ed. Murat Belge vd., İstanbul, İletişim Yayınları, 1983, s. 508.

yetersizliğinden dolayı yabancı sermayeye karşı ılımlı bir tavır takınılması gösterilebilir.¹⁹ Buna ilave olarak yabancılar Lozan Antlaşması imzalandığında çeşitli sektörlerdeki küçük işletmeleri elinde bulunduruyorlardı.²⁰

Türkiye’de 1930’lara kadar “sıkı bir maliye ve para politikası” uygulanmıştır. Bu meyanda hükümet Osmanlı’dan Cumhuriyet’e devrolan 161 milyon civarındaki kâğıt paradan 1926 yılında 8 milyon lirasını dolaşımdan çekmiş, 1929 yılında da 6 milyon TL piyasaya sürmüştür. Kısaca 1930 yılına kadar Türkiye’de kâğıt para arzı hemen hemen hiç değişmemiştir. Maliye politikasında da “denk bütçe düzgün ödeme” ilkelerine bağlı kalınmıştır.²¹ Maliye ve Para Politikalarının araçları son derece titizlikle kullanılarak 1930’lu yıllara gelindi.

Özellikle “ulusal para”nın korunması Cumhuriyet döneminin en önemli ilkelerinden birisi olarak kabul edildi.²²

Bütün bu gelişme ve önlemlere rağmen Cumhuriyetin ilk yıllarında özellikle sanayileşme alanında beklenildiği ölçüde bir başarıdan söz edilemez. Bunun sonucu olarak da devletçilik politikası, sanayileşmeyi hızlandırmak için doğdu.²³ Tarım başta olmak üzere diğer sektörlerde de durum bundan farksız değildir.

Siyasi anlamda ise Cumhuriyetin ilanını takip eden sürece iç hesaplaşmalar damgasını vurdu. Bunun yanında siyasi durumu derinden etkileyen Şeyh Sait isyanını da belirtmekte yarar vardır.²⁴

Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk, Türkiye’nin ise 90. siyasal partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi, 23 Ekim 1923’de Mustafa Kemal, Recep, Zülfi,

¹⁹ Temuçin Faik Ertan, *Kadrocular ve Kadro Hareketi*, Ankara, Kültür Bakanlığı, 1994, s. 17.

²⁰ Erdiç Tokgöz, “Cumhuriyet Döneminde Ekonomik Gelişmeler” *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, Ed. Yaşar Akbıyık, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 2004, s. 319.

²¹ Hüseyin Şahin, *a.g.e.*, s. 46-47.

²² Tevfik Çavdar, *Türkiye Ekonomisinin Tarihi (1900–1960)*, Ankara, İmge Yayınevi, Eylül 2003, s. 213.

²³ Hüseyin Şahin, *a.g.e.*, s. 51.

²⁴ Şeyh Sait isyanı iç politikaya etkisi, hükümetin yıkılması, çok partili siyasal yaşama geçiş döneminin sona ermesi, dış politikada ise Musul’un kaybedilmesi şeklindedir.

Kâzım Hüsnü, Cemil, Münir, Celal, Refik ve Sabit Beyler²⁵ tarafından Ankara’da Halk Fırkası adıyla kuruldu. Cumhuriyet döneminin ikinci partisi olan, bu özelliğinden ziyade çok partili siyasal yaşama ilk geçiş denemesi olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TCF) ise Kazım (Karabekir) Paşa’nın başkanlığında 17 Kasım 1924 tarihinde kuruldu.²⁶ 12 Şubatta çıkan Şeyh Sait isyanı üzerine 3 Haziran 1925 tarihinde hükümet tarafından kapatıldı. TCF’nin tüm şubelerinin kapatılması kararını ise 5 Haziran 1925’de açıkladı.²⁷ Kanunun baskısı ile basın da sesini kısmıştı.²⁸

Kısaca 1923 yılından 1926’ya kadar olan dönem “modern Türkiye”nin doğuş tarihi içinde en önemli dönüm noktalarındandır.²⁹

Türk siyasal yaşamı için bir diğer önemli gelişme ise tarihe “İzmir Suikastı” olarak kaydedilen olaydır. İhbar üzerine başlamadan biten 17 Haziran 1926 tarihli İzmir Suikastı, muhalefetin tamamen tasfiye edilmesiyle sonuçlandı.³⁰ Hatta Kurtuluş savaşı kahramanlarından Ali Fuat Paşa (Cebesoy) dışındakiler Mustafa Kemal’in sağlığında Türk Siyasal yaşamında bir rol oynayamadılar.³¹ Takrir-i Sükun Kanunu ile İzmir Suikastı gerek siyasal konumları gerekse de etkinlikleri itibariyle Mustafa Kemal’in otoritesine meydan okuyabilecekleri gözden düşürme amacına yöneliktir.³² Mustafa Kemal’in otoritesini tehdit eden eski “dava arkadaşları”ndan başkası da değildi. Kendini güvencede hissetmesi bir bakıma onların ortadan kaldırılmasına bağlıydı. Fakat burada Erik Jan Zürcher’in bir tespitini de

²⁵ Naki Cevat Akkerman, *Demokrasi ve Türkiye’de Siyasi Partiler Hakkında Kısa Notlar*, Ankara, Ulus Basımevi, 1950, s. 41.

²⁶ Fırkayı hazırlayan olaylar için bkz.: Nurettin Güz, *Türkiye’de Basın-İktidar İlişkileri (1920-1927)*, Ankara, G.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları, 1991, s. 122-137.

²⁷ Kapatma Kararı için bkz.: Erik Jan Zürcher, *Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası*, Çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul, İletişim Yayınları, 2. baskı, 2007, s. 130.

²⁸ Tevfik Çavdar, *Türkiye Ekonomisinin Tarihi (1900–1960)*, İstanbul, İmge Yayınevi, Eylül 2003, s. 225.

²⁹ Erik Jan Zürcher, *Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası*, çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul, İletişim Yayınları, 2. Baskı, 2007, s. 7.

³⁰ İzmir Suikastı için bkz.: Nurettin Güz, *Türkiye’de Basın-İktidar İlişkileri (1920-1927)*, Ankara, G.Ü.İletişim Fakültesi Yayınları, 1991, s. 202-218; Erik Jan Zürcher, *Milli Mücadelede İttihatçılık*, çev. Nüzhet Salihoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul, 3. Baskı, 2005, s. 213-249.

³¹ Erik Jan Zürcher, *Milli Mücadelede İttihatçılık*, çev. Nüzhet Salihoğlu, İstanbul, İletişim Yayınları, 3. baskı, 2005, s. 230.

³² Erik Jan Zürcher, *Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası*, çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul, İletişim Yayınları, 2. baskı, 2007, s. 8.

eklemek görüşümüzle ilgili yanlış kanaatleri ortadan kaldıracaktır. Evvela “1926 temizlik harekâtı”na için ittihatçılara karşı genel bir temizlik olarak bakmamak gerekir.³³ Eski ittihatçılardan Mustafa Kemal’in yakın çevresi temizliğin dışındadır.³⁴

Yine 30'lara Türkiye, sosyal alanda gerçekleştirilen birçok reform ve inkılâpla girdi.³⁵ Bunlardan en önemlilerinden birisi, 3 Kasım 1928 tarihinde gerçekleştirilen “Harf İnkılâbı”dır.

Dış Politikada ise Milli Mücadeleden kalma sorunların bir kısmı halledilmiş bir kısmı ise ileri bir tarihte halledilmeyi bekliyordu. Bu meyanda Türkiye Musul’u Irak’a terk etmiş, Rusya (1925), İran (1926), İtalya (1928) ve Yunanistan’la (1930), dostluk antlaşmaları imzalanmış, Hatay ve Boğazlar başta olmak üzere birtakım sorunlar ertelenmişti.³⁶

³³ Erik Jan Zürcher, *Milli Mücadelede İttihatçılık*, çev. Nüzhet Salihoğlu, İstanbul, İletişim Yayınları, 3. baskı, 2005, s. 238.

³⁴ Yakın çevresi içinde yer alan eski ittihatçılar: İsmet (İnönü), Ali (Çetinkaya), Celal (Bayar), Tevfik Rüştü (Aras), Cemil (Ubaydın), Ali Fethi (Okyar), Kâzım (Özalp), Recep (Peker), Şükrü (Kaya), Kazım (Dirik), Mazhar Müfit (Kansu), Hilmi (Uran), Hacı Adil (Arda), Yunus Nadi (Abalıoğlu), Faliş Rıfkı (Atay), Abdullah (Cevdet), Nuri (Conker), Ali (Kılıç), Salih (Bozok), Cevat Abbas (Gürer), Ahmet Fuat (Bulca), Müfit (Özdeş)...(bkz.: Erik Jan Zürcher, *Milli Mücadelede İttihatçılık*, çev. Nüzhet Salihoğlu, İstanbul, İletişim Yayınları, 3. Baskı, 2005, s. 237–238).

³⁵ Şapka Kanunu (25 Kasım 1925), Tekke ve Zaviyelerin kapatılması (30 Kasım 1925), Miladi Takvimin Kabulü (26 Aralık 1925), Yeni Ceza Kanunu (1 Mart 1926) gibi...

³⁶ Dönemin Dış Siyaseti için bkz.: Tahsin Ünal, *Türk Siyasi Tarihi (1700-1958)*, İstanbul, Kutluğ Yayınları, 3. Baskı, 1974, s. 565-593.

II. TÜRKİYE’NİN SİYASİ VE EKONOMİK YAPISI

Genç Cumhuriyette 30’lu yıllar “Büyük Buhran”ın etkisi altında başladı. İdareciler fark etmeden kriz ülkeye yayıldı³⁷ ve 1929 Dünya Bunalımı Türkiye’yi de olumsuz etkiledi.³⁸ Bu etki özellikle başta liman kentleri olmak üzere kırsal kesimde yoğunlukla hissedildi. 30’lu yıllarda bugünkü anlamda gösteriler veya eylemler yoktu ama çarşılar, sokaklara ve “öteye beriye” atılan ve kahvehanelere asılan ilanlar halkın hoşnutsuzluğunu dile getirmekteydi. Kiminde “Cumhuriyet hükümetinin gafil olduğu”, kiminde “millet arpa ekmeğine muhtaç iken Mebus ve vekillerin çalarak zengin oldukları” gibi cümleler yazılıydı.³⁹ Durum iç açıcı değildi. Özellikle köylülerden büyük kentlere gidip iş aramayı göze alanlar vardı.⁴⁰

Kısaca bunalım (1929), bir tarım ülkesi olması sebebiyle Türkiye’de genel olarak köylü kesimini bunun içinde de özellikle dışsatıma yönelik tarımsal üretim yapan bölgelerde kendini gösterdi.⁴¹

Dönemin ekonomik verilerinden bir kısmını İsmail Hüsrev’den nakleden Çetin Yetkin şunları kaydetmektedir:⁴²

<u>Yıl</u>	<u>İhracat</u>	<u>Dış ticaret</u>
1929	155 milyon lira	441,5 milyon lira
1930	151 milyon lira	299,5 milyon lira
1931	127 milyon lira	353,9 milyon lira
1932	102 milyon lira	187,2 milyon lira

³⁷ Cem Emrence, *Serbest Cumhuriyet Fırkası*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006, s. 73.

³⁸ 1929 Dünya Bunalımı, dünya kapitalist düzenin kalbi durumunda olan Wall Street Borsası’nın çöküşüyle patlak verdi. (Tevfik Çavdar, *Türkiye Ekonomisinin Tarihi (1900–1960)*, İstanbul, İmge Yayınevi, Eylül 2003, s. 227).

³⁹ Serdar Öztürk, *Kahvehane ve İktidar (1930–1945)*, İstanbul, Kırmızı Yayınları, 2005, s. 359.

⁴⁰ Cem Emrence, *a.g.e.*, s. 63.

⁴¹ Çetin Yetkin, *S.C.F. Olayı*, İstanbul, Otopsi Yayınları, 3. Basım, Mart 2004, s. 32–33.

⁴² Çetin Yetkin, *a.g.e.*, s. 33-34.

1930'lar Türkiye'si üzerinde olumsuz etkileri olan Dünya Ekonomik Krizinin yanı sıra, olumlu etki yapan bir gelişmeyi de belirtmekte yarar vardır. Bu olumlu gelişme ise Lozan'daki sınırlamaların kalkmasıdır.

Bu iki olay 30'lar Türkiye'sinin belirleyicileridir.⁴³ Bunlarla birlikte 1930'lu yıllar Cumhuriyet kurumlarının yerleşmesi bakımından önemlidir.

Yukarıda da belirtildiği üzere 1930 yılı Türkiye'sinin tek siyasal partisi Halk Fırkasıydı ve Türkiye bu döneme İsmet Paşa'nın Başvekil olduğu hükümetle girdi.⁴⁴ 2 Kasım 1927'de kurulan Dördüncü İnönü Hükümeti, 25 Eylül 1930 yılında istifasını verdi. İki gün sonra yine İsmet Paşanın başvekkâletinde "Beşinci İnönü Hükümeti" kuruldu. Beşinci hükümetin 4 Mayıs 1931'de istifası ve aynı gün kurulan "Altıncı İnönü Hükümeti"nde kabine üyeleri birkaç kişi dışında aynı isimlerden oluşmaktaydı.⁴⁵

⁴³ Temuçin Faik Ertan, *Kadrocular ve Kadro Hareketi*, Ankara, Kültür Bakanlığı, 1994, s. 16.

⁴⁴ İsmet Paşa (İnönü), 21 Kasım 1924–3 Mart 1925 arasının dışında 25 Ekim 1937 yılına kadar Başbakan olarak kaldı.

⁴⁵ Bahsi geçen dönemlerin hükümet üyeleri için bkz.: Neşe Erdilek, "Hükümetler ve Programları", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, cilt 4, Ed. Murat Belge vd., İstanbul, İletişim Yayınları, 1983, s. 973-975.

III. BASININ DURUMU

A. Basın Rejimi

Doğal olarak Basın Organları ve gazeteciler Cumhuriyet döneminin ilk yıllarındaki tartışmaların dışında kalmadı. Bunlardan bir kısmı Hilafet meselesinde olduğu gibi yargılandı, bazılarında ceza alanlar oldu. Bunun yanında bazı gazeteciler “yüzellilikler” adı verilen listeye dahil edilerek yurt dışına çıkarıldılar.

Muhalefetin yanında muhalif basının da tamamen susturulduğu Takrir-i Sükûn dönemi 1929 yılında son bulmuş ve kısmen de olsa bir yumuşama dönemi başlamıştır. Bu dönemde, rejimin ve yeni Türk devletinin güçlendirilmesinin amaçlandığı önemli adımlar da olmuştur.⁴⁶

Yukarıda da değinildiği gibi basın Takrir-i Sükûn Kanunu’nun (4 Mart 1925) baskısı ile sesini kısmak zorunda kalmasına rağmen “utangaç bir tavırla” da olsa eleştiriler yayınlarda yer bulmaya başladı. Özellikle *Resimli Ay* dergisinin⁴⁷ yayınlarında yoksulluğun boyutunu ortaya koymak suretiyle hükümete dönük eleştiriler yer almaktaydı.⁴⁸

1930 senesinde eski alfabeyle yayın yapan hiçbir gazete kalmadı. 17 Şubat 1930 tarihinde müsaade alan Ankara gazetecileri “Türk Gazeteciler Birliği”ni⁴⁹ kurdular.⁵⁰ Mete Tunçay, 1930 yılında Türkiye genelini ilgilendiren iki önemli olay olduğunu kaydetmektedir. Bunlardan birini Haziran ayının

⁴⁶ Temuçin Faik Ertan, *a.g.e.*, s. 9.

⁴⁷ Derginin sahibi Zekeriya Sertel anılarında, *Resimli Ay*’ın, o güne kadar çıkan dergiler içinde eşsiz olduğunu iddia etmektedir. Zekeriya Sertel *Resimli Ay* dergisinin şiarının ise “hürriyet ve demokrasi” olduğunu belirtmektedir. Dergi hükümeti rahatsız etmekten öte Atatürk’ü bile hedef almaktan geri durmadı. Hatta çıkan bir yazıdan dolayı Atatürk Akşam gazetesinde Kılıç Ali imzasıyla bir cevap dahi yazdı. (Zekeriya Sertel, *Hatırladıklarım*, İstanbul, Remzi Kitabevi, Beşinci Basım, Şubat 2001, s. 119–122).

⁴⁸ Tevfik Çavdar, *Türkiye Ekonomisinin Tarihi (1900–1960)*, Ankara, İmge Kitabevi, Eylül 2003, s. 225.

⁴⁹ Bu birlik 1935 yılına kadar yaşadı.

⁵⁰ Fuat Süreyya Oral, *Türk Basın Tarihi*, Ankara, Doğul Matbaacılık, 1968, s. 121

ikinci yarısında Ağrı'da başlayan isyan bir diğerini ise Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurulması oluşturmaktadır.⁵¹

1930'lar basına yeni katılımların olduğu yıllardır. Aralık 1929'da kurulan *Yarın*, Temmuz 1930'da çıkartılan *Son Posta* bunlardan belli başlı olanlarıdır. Yayınlarına devam eden ve başında Yunus Nadi'nin bulunduğu *Cumhuriyet*, Necmettin Sadak'ın başında olduğu *Akşam*, Falih Rıfkı'nın yönetimindeki *Hâkimiyet-i Milliye* en önemli basın organlarıdır. Bunlardan *Hâkimiyet-i Milliye* Ankara'da diğerleri İstanbul'da çıkmaktadır.

Ağustos (1930) sonu itibari ile yine bu dönemde Ali Naci (Karacan) tarafından iktidar yanlısı *İnkılâp* adında bir gazete de yayımlanmaya başladı.

Gazetelerin baskı sayılarının “iç açıcı” olmadığını belirtmekte yarar vardır. Bülent Özükan'ın bir çalışmasında belirttiğine göre, 1927 gazetelerin ortalama satışları 45.000'dir. 1928 harf devrimi sonrasında bu sayı 19.727'ye düşmüştür.⁵² Düşüşler gazetelere devlet yardımına ihtiyaç duyulur hale getirdi.⁵³

Gazetelerin satış sıkıntılarının en önemli nedeni; şüphesiz ki okuma yazma oranıdır. Bu dönemde Türkiye'de okuma-yazma oranı yüzde 10'lardadır. Düşük baskı sayısının bir diğer nedeni olarak eğitilmiş insanın azlığı gösterilebilir. Örnek olarak, 1930–1931 yılları arasında Yüksek Öğretim Kurumu sayısı 17 iken öğrenci sayısı da 4.000'dir.⁵⁴ Gazetelerin satış sıkıntılarının yanında mali sıkıntıları da vardı. Bu meyanda, 27 Mart 1930 tarihinde “Yeni Türk Harflerini kullanan gazetelere prim ödenmesini” öngören kanun çıkartıldı. 1575 sayılı bu kanuna göre 1929, 30 ve 31 yılları için

⁵¹ Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar-II (1925–1936)*, İstanbul, BDS Yayınları, 1992, s. 82.

⁵² Bülent Özükan, “Basında Tirajlar”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, cilt 1, Ed. Murat Belge vd., İstanbul, İletişim Yayınları, 1983, s. 231.

⁵³ Nilgün Gürkan, *Türkiye'de Demokrasiye Geçişte Basın (1945–1950)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998, s. 45.

⁵⁴ 1981 yılı Türkiye İstatistik Yıllığı'ndan aktaran: İlhan Tekeli, “Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze Eğitim Kurumlarının Gelişimi”, *Cumhuriyet dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, cilt 3, Ed. Murat Belge vd., İstanbul, İletişim Yayınları, 1983, s. 666.

hazineden baskı sayısına orantılı olarak para yardımı alacaklardı.⁵⁵ Dönemin gazete fiyatları 5 kuruştur.

Okuyucu açısından da mali sıkıntı görmezden gelinemez. Mali refahın en önemli göstergelerinden birisi olan Kişi Başına düşen Gayri Safi Milli Hâsılaya bakılabilir. Örnek olarak 1930 yılının kişi başına Gayrisafi Milli Hâsılası 109 TL (51,4 Dolar)'dır. 1931 yılından itibaren Kişi Başına GSMH düşüşe geçmiş ve 1930 yılındaki seviyesine ancak 1937 sonunda ulaşmıştır.⁵⁶

Ekonomik nedenlerin yanında, SCF'nın kurulmasından önce basın sindirilmiş ve güdümlüdür.⁵⁷ Serbest Fırka'nın kurulduğu döneme gelindiğinde ise basın göreceli bir serbestliğe kavuşmuştur.⁵⁸ Serbest Fırkanın kurulmasından önce henüz basın "iktidar yanlıları" ve "muhalif olanlar" şeklinde bir tasnife tutulmamasına rağmen bu dönemde hükümete ve Fırkaya (Halk Fırkası) dönük yer yer eleştirilerle karşılaşmaktadır.⁵⁹

30'lu yılların basınında ve meclisinde, rejime veya yeni rejimin "olmaz"ları olan temel kurumlarına karşı bir saldırı ile karşılaşılmasıdır.⁶⁰ Mecliste ve basında Falih Rıfkı Atay'ın nitelemesiyle "yürekerin oynaması" yerini "tatlı bir heyecan"a bırakmıştır. Cumhuriyetin kuruluş arifesinde ve "emekleme" dönemlerinde karşılaşılan tepkilerin ortadan kalktığı görülmektedir. Genç Türkiye'de; cumhuriyet, hilafet, Latin alfabesi ve laiklik gibi kavramlara itirazlar "kanaat önderleri" nezdinde ortadan kalkmıştır. Fakat bu durum demokrasinin eksik kalan yanlarının tamamlanması fırsatını da

⁵⁵ Bülent Özukan, "Basında Tirajlar", *Cumhuriyet dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, cilt 1, Ed. Murat Belge vd., İstanbul, İletişim Yayınları, 1983, s. 231.

⁵⁶ Türkiye İstatistik Yıllığı (1983)'ndan aktaran: Asaf Savaş Akat, "İktisadi Politikalar", *Cumhuriyet dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, cilt 4, Ed. Murat Belge vd., İstanbul, İletişim Yayınları, 1983, s. 1094.

⁵⁷ Nurettin Güz, *Türkiye'de Basın-İktidar İlişkileri (1920-1927)*, Ankara, G.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları, 1991, s. 122.

⁵⁸ Abdülhamit Avşar, *Serbest Cumhuriyet Fırkası*, İstanbul, Kitabevi, 1998, s. 23.

⁵⁹ Bu dönemin gazetelerinin okuyucuları arasındaki "keskin" ayrım için bkz.: Serdar Öztürk, *Kahvehane ve İktidar (1930-1945)*, İstanbul, Kırmızı Yayınları, 2005, s. 362-363.

⁶⁰ Bu konuda, iktidar mensuplarının veya yanlılarının hatıra kitaplarına bakılabilir. Mesele Falih Rıfkı Atay'ın Çankaya (Falih Rıfkı Atay, *Çankaya*, İstanbul, Pozitif Yayınları, 2004.) adlı kitabının 408. sayfası.

zorlaştırmaktadır. Mesela ileride görüleceği gibi çok partili yaşama geçiş kolay olmayacaktır.

B. Belli Başlı Gazeteler

1. İktidar Yanlıları

a. Cumhuriyet

Cumhuriyet Gazetesi (7 Mayıs 1924 -), devrimler döneminin ilk yıllarında, İstanbul'da özel bir görevle kurulmuştur. Bu görev; batılılaşmacı devrimler için basının yoğun olarak bulunduğu İstanbul'da kamuoyunu oluşturmaktır. Kurucuları; Yunus Nadi, Zekeriya Bey (Sertel) ve Nebizâde Hamdi'dir.⁶¹ Daha sonra sermaye artırımına katılamadığı için Zekeriya Bey, gazeteden ayrılmıştır.⁶² Gazetenin ilk başyazarı Yunus Nadi'dir.

Yunus Nadi (Fethiye 1880-İsviçre 1945)⁶³, eğitimine Fethiye'de başladı. Rodos'ta Süleymaniye medresesinde okudu. Daha sonra İstanbul'a geldi ve Rodos Valisi Abidin Paşa'nın desteğiyle⁶⁴ girdiği Galatasaray Sultanisine bir süre devam etti ve Saint Benoit Lisesini bitirdi. Daha sonra da Hukuk Mektebine devam etti. Hukuk öğrenimine devam ettiği sırada fiilen gazeteciliğe *Malumat* gazetesinde başladı. Hükümet aleyhtarı gizli bir cemiyetle ilgili görülerek üç yıl hapse mahkûm edildi (1901). Cezası bitince İstanbul'a geldi. *İkdam* ve *Tanin* gazetelerinde çalıştı. İttihat ve Terakki Cemiyeti'yle yakın ilişkisinden ötürü, bu cemiyetin Manastır'dan Selanik'e getirdiği⁶⁵ *Rumeli* gazetesine başyazar oldu (1910). Aynı yıllarda Osmanlı Mebusan Meclisi'ne Aydın mebusu olarak seçildi. 3 Eylül 1918'de⁶⁶ İstanbul'da *Yeni Gün* gazetesini kurdu. Gazete 26 Mart 1919'da kapatıldı ve

⁶¹ Zekeriya Sertel, *Hatırladıklarım*, İstanbul, Remzi Kitabevi, Beşinci Basım, Şubat 2001, s. 114.

⁶² Zekeriya Sertel, *a.g.e.*, s. 117.

⁶³ Bu biyografi Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'nden (*Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, cilt 2, Ed. Ezel Erverdi vd., Dergâh Yayınları, İstanbul, Ocak 1977, s. 89-90) alınmış olup, diğer kaynaklar ayrıca belirtilmiştir.

⁶⁴ M. Nuri İnuğur, *Türk Basınında İz Bırakanlar*, Der Yayınları, İstanbul, 1988, s. 59.

⁶⁵ M. Nuri İnuğur, *a.g.e.*, s. 60.

⁶⁶ Hıfzı Topuz, *Türk Basın Tarihi*, Remzi Kitabevi, Kasım 2003, İstanbul, s. 103.

altı buçuk ay kapalı kaldı. Yunus Nadi gazetesinin “yağlı ballı sözler” sarf ettiği İngilizler tarafından basılması üzerine İstanbul’daki yayınlarına son verdi ve Ankara’ya kaçtı.⁶⁷ Yunus Nadi *Yeni Gün*’ün yayınına 9 Ağustos 1920’den itibaren Ankara’da devam etti. İstanbul’daki yayınlarında Amerika ve İngiltere dalkavukluğu yapan *Yeni Gün*, Milli Mücadele döneminin Ankarasında bir taraftan “Karl Marks’ın doğum günü”⁶⁸nü “kendi çapında” kutlarken bir taraftan da yeni yönetime aşırı iltifattan, eskilere de hakaretten geri durmadı. Yunus Nadi Büyük Millet Meclisi’nde Muğla mebusu oldu (1920). *Yeni Gün* yerini 7 Mayıs 1924’de *Cumhuriyet*’e bıraktı. Cumhuriyetin ilanından sonra İstanbul’da *Cumhuriyet*’i yayımlamaya başladı. Altıncı döneme kadar Muğla Mebusu idi.

Yunus Nadi, İttihatçılıktan geçerek cumhuriyet devrinin önde gelen şahsiyetleri arasında yer alan nadir gazetecilerdendir. Basın ve siyaseti birlikte yürütmesi, üst kademedeki şahıslarla yakın ilişkileri devrinde itibarını ve gazetesinin güvenilirliğini artırdı.⁶⁹

b. Hâkimiyet-i Milliye

Hâkimiyet-i Milliye (10 Ocak 1920–16 Ekim 1935), 27 Aralık 1919’da Ankara’ya gelen Mustafa Kemal’in emri ile kuruldu ve 10 Ocak 1920’den itibaren yayınlanmaya başladı.⁷⁰

Önce haftada iki gün, 18 Temmuz 1920’den itibaren haftada üç gün, 6 Eylül 1920’den itibaren tekrar haftada iki gün ve kendi malı olan matbaanın kurulmasıyla 6 Şubat 1921’den itibaren cumartesiden başka her gün ve nihayet 23 Temmuz 1921’den itibaren de günlük olarak yayımlandı. Daha önce Sivas’ta Mustafa Kemal tarafından 14 Eylül 1919’da ve haftalık olarak çıkarılan *İrâde-i Milliye* gazetesinin devamı sayılır. Milli Mücadele yıllarında

⁶⁷ Falih Rıfkı Atay anılarında Yunus Nadi’nin İstanbul’daki rahatını bırakarak birkaç düzine harfle Ankara’ya geldiğini belirtmektedir. (Falih Rıfkı ATAY, *Çankaya*, Pozitif Yayınları, İstanbul- 2004, s. 610).

⁶⁸ Hıfzı Topuz, *Türk Basın Tarihi*, İstanbul, Remzi Kitabevi, Kasım 2003, s. 126.

⁶⁹ *Türk Dili Ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, cilt 1, Ed. Ezel Erverdi vd., İstanbul, Dergâh Yayınları, Ocak 1977, s. 3-4

⁷⁰ Nurettin Güz, *Türkiye’de Basın-İktidar İlişkileri (1920–1927)*, Ankara, G.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları, 1991, s. 35

hareketin fikir, görüş ve kararlarını yaymak, davasını savunmak amacıyla çıkarılmıştı. Başlığının altında “Mesleği: milletin iradesini hâkim kılmaktır” ibaresi bulunmaktaydı.

29 Ağustos 1928’den itibaren tedricen Latin harflerine geçti. 1 Aralık 1928’den sonra tamamen Latin harfleriyle çıktı. İlk yazılar imzasızdır. Hamdullah Suphi (Tanrıöver), Hüseyin Ragıp (Baydur), Ahmed Ağaoğlu, Ziya Gevher (Etili), Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Falih Rıfkı (Atay) başmakaleler yazmışlardır. Gazetenin idaresi 11 Ekim 1923’te Recep Peker’e, 22 Ağustos 1924’den itibaren Mahmut Soydan’a, 30 Temmuz 1931’de Falih Rıfkı Atay’a ondan sonra da doğrudan CHP’ne verilmiştir.⁷¹

“Katıksız bir Atatürkçü”⁷² olarak bilinen Falih Rıfkı (İstanbul 1894-20 Mart 1971)⁷³, İlk ve orta öğrenimini Rehber-i Tahsil Mektebi’nde ve Mercan İdadisi’nde yaptı. Darülfünun Edebiyat Fakültesi’ni bitirdi. Babıâli Dâhiliye Nezaretinde kâtiplik (1913), Bahriye Nezaretinde Hususi Kalem Müdür Muavinliği yaptı (1917). Birinci Dünya Savaşı boyunca Filistin ve Suriye’de Cemal Paşa’nın yanında bulundu. Bir ara Çarkçı Mektebi’nde edebiyat hocalığı yaptı (1917). Savaştan sonra gazeteciliğe yöneldi. Necmeddin Sadak, A. Naci Karacan ve Kasım Şinasi ile birlikte çıkarmaya başladıkları *Akşam* (1918) gazetesindeki yazılar ile Milli Mücadele’yi desteklediğinden Divan-ı Harbe verildi. İnönü Savaşı’ndan sonra serbest bırakıldı. Milli Mücadeleden sonra ikinci T.B.M.M.’ne Bolu milletvekili olarak girdi. Milletvekilliği 1950 yılına kadar sürdü. Bu tarihten sonra yalnız gazetecilik ve yazarlıkla uğraştı.

İlk denemeleri *Servet-i Fünûn* dergisinde, ilk şiirleri ise *Tecelli* ve *Kadın* dergilerinde yayınlanan Falih Rıfkı gazete yazarlığına 1913’te *Tanin*’de İstanbul mektupları, röportaj ve makaleler yazarak başladı. Bu yıllarda ayrıca çeşitli dergilerde yazıları yayımlandı. 1918 yılında kurucuları arasında bulunduğu *Akşam* gazetesinde başladığı fıkra yazarlığına daha sonra

⁷¹ *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, cilt 4, Ed. Ezel Erverdi vd., İstanbul, Dergâh Yayınları, Ocak 1977, s. 28.

⁷² Neredeyse her cümlesinde Atatürk’e “yersiz” iltifatları ile malum, M. Nuri İnuğur’un tabiridir.

⁷³ Bu biyografi *Türk Dili Ve Edebiyatı Ansiklopedisi*’nden (*Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, cilt 1, Ed. Ezel Erverdi vd., İstanbul, Dergâh Yayınları, Ocak 1977, s. 219) alınmış olup, diğer kaynaklar ayrıca belirtilmiştir.

Hâkimiyet-i Milliye'de⁷⁴ devam etti. Özellikle de Atatürk'ün uyarısına rağmen açtığı "Politika" sütununda kendi ifadesiyle "hayli akisler bırakan polemiklere" başladı.⁷⁵

c. İktidar Yanlısı Diğer Gazeteler

Bunların dışında belli başlı iktidar yanlısı basın organları olan *Akşam*, *Vakit* ve *İnkılâp* gazeteleri sayılabilir.

9 Mayıs 1918'de yayın hayatına başlayan *Akşam*, Necmettin Sadak, Kâzım Şinasi (Dersan), Ali Naci (Karacan), tarafından çıkarıldı. Başyazarlığını Necmettin Sadak, Yazı İşleri müdürlüğünü Ali Naci (Karacan) yapıyordu.⁷⁶ İlk yazı işleri müdürü Muammer Senihi'dir. Küçük boy ve tek yaprak olarak çıktı. Milli mücadeleyi destekledi. 1926'da Ali Naci (Karacan) ve Falih Rıfkı (Atay) gazeteden ayrıldılar. 1927'den 1950 yılına kadar gazetenin yazı işleri müdürlüğünü Enis Tahsin Til yaptı. Hükümet yanlısıdır.

Necmeddin Sadak,⁷⁷ 1880 yılında Isparta'da doğdu. İlköğrenimini İzmir'de tamamladı. Yine İzmir'de başladığı orta öğrenimini İstanbul'da Galatasaray Lisesinde tamamladı. Lyon Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji bölümünü bitirdi. Gazeteciliğe, Üniversite öğrenimini yaptığı yıllarda Lyon'da yayınlanan *Progres* gazetesinde başladı. 1916 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümüne Müderris yardımcısı olarak girdi. Aynı üniversitede Sosyoloji Profesörü oldu.⁷⁸ Bu sıralarda çeşitli dergilerde yazıları yayımlandı. 1928 yılında Sivas milletvekili olarak meclise girdi. Dışişleri Bakanlığı yaptı. 1950 yılındaki Demokrat Partinin kesin zaferinden sonra

⁷⁴ Bu konuda 1999 yılında 9 Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde hazırlanan yayınlanmamış tez için bkz.: Canan Önderışık, *Falih Rıfkı Atay'ın Hâkimiyet-i Milliye (Ulus) gazetesindeki (1924-1952) yazıları üzerine bir inceleme* Dan. Hüseyin Tuncer, İzmir, 9 Eylül Üniversitesi, 1999. Turan Karataş, "Falih Rıfkı Atay'ın Dili ve Üslubu Üzerine Bir İnceleme", *Türk Dili Dergisi*, sayı: 651, Mart 2006, s. 228-242.

⁷⁵ Falih Rıfkı Atay, *Çankaya*, İstanbul, Pozitif Yayınları, 2004, s. 618.

⁷⁶ Nurettin Güz, *Türkiye'de Basın-İktidar İlişkileri (1920-1927)*, Ankara, G.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları, 1991, s. 15.

⁷⁷ Bu biyografi M. Nuri İnuğur'un kitabından (M. Nuri İnuğur, *Türk Basınında İz Bırakanlar*, İstanbul, Der Yayınları, 1988, s. 75-78) alınmış olup diğer kaynaklar ayrıca belirtilmiştir.

⁷⁸ Enver Behnan Şapolyo, *Türk Gazeteciliği Tarihi*, Ankara, Güven Matbaası, 1971, s. 225.

siyasi arenadan çekildi ve gazeteciliğe yoğunlaştı. 21 Eylül 1953'te New York'ta öldü.

Vakit, 1875 yılında Filip Efendi tarafından yayınlanmaya başlandı. 26 Ekim 1917 tarihinden itibaren Mehmet Asım (Us) ve Hakkı Tarık (Us) tarafından çıkarılmaya başlandı.⁷⁹ Gazetede Ahmet Emin (Yalman), Ahmet Şükrü (Esmer), Ali Ekrem (Uşaklıgil), Selim Ragıp (Emeç), Reşat Nuri, Hakkı Süha, Halil Lütfi (Dördüncü), Enis Tahsin (Til) gibi isimler çalıştı. Milli mücadeleyle destekledi.⁸⁰ Cumhuriyet devrinde de çıkmaya devam eden *Vakit* basın camiasına çok sayıda yetişmiş gazeteci kazandırmıştır.⁸¹

Kendisini “fırkacı gazete” olarak niteleyen⁸² *İnkılâp* ise 30 Ağustos 1930 tarihinde Ali Naci (Karacan) tarafından çıkarıldı. Serbest Cumhuriyet Fırkasına karşı Halk Fırkasını müdafaa etmek ve SCF ve yandaş basın organlarına saldırtmak için İsmet Paşa tarafından kurduruldu. SCF'nin kapanmasından sonra, Ali Naci Bey, “hafif tertip” hükümeti eleştirmeye de çalışmıştır.⁸³

İnkılâp'ın son sayısı 2 Şubat 1931 tarihindeki 153. sayısıdır.

İnkılâp gazetesinin sahibi ve başmuharriri olan Ali Naci Karacan (1896–1955) *Tasvir-i Efkâr* ve *Vakit* gazetelerinde çalıştı. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurdukları⁸⁴ Akşam gazetesinde Milli mücadeleyi destekledi. Zaferden sonra Lozan Antlaşmasını imzalayan heyetle birlikte İsviçre'ye gitti. İkdâm gazetesini yeniden kurdu. Harf İnkılâbından sonra Viyana'ya gitti, dönüşünde *Politika*, sonra *İnkılâp* gazetelerini kurdu. İsmet Paşa tarafından basın ataşeliğine atandı.

⁷⁹ Hıfzı Topuz, gazeteyi 1917'de Ahmet Emin Yalman ve Asım Us'un kurduğunu belirtir.

⁸⁰ Nurettin Güz, *Türkiye'de Basın-İktidar İlişkileri (1920–1927)*, Ankara, G.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları, 1991, s. 15.

⁸¹ Enver Behnan Şapolyo, *a.g.e.*, s. 222.

⁸² *İnkılâp*, 12 Teşrinievvel 1930.

⁸³ Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923–1931)*, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Dördüncü Basım, Mart 2004, s. 276.

⁸⁴ Akşam Gazetesini; Necmeddin (Sadak), Kâzım Şinasi (Dersan) ve Falih Rıfkı (Atay) ile birlikte kurdu.

2. Muhalefet Edenler

a. Son Posta

Son Posta gazetesi, 27 Temmuz 1930 tarihinde yayımlanmaya başladı. Gazete; Zekeriya Sertel, Ekrem Uşaklıgil, Selim Ragıp Emeç ve Halil Lütü Dördüncü tarafından çıkarıldı.

Son Posta muhalif gazeteler içinde en uzun ömürlü olanlarındandır. Muhalif unsurlar taşıyan ilk yazısının⁸⁵ ardından beklentinin büyük olmasına rağmen Serbest Fırkanın ilk döneminde ortada bir görüntü verdi. Hükümet yanlısı gazetecilerin saldırıları üzerine *Son Posta* biraz da mecburiyetten muhalefete geçmiştir.

Zekeriya Sertel, (Uskumru⁸⁶ 1890-Paris 1980)⁸⁷ İstanbul Hukuk Mektebi'ni bitirdikten sonra Paris'te Sorbon Üniversitesi'nde Sosyoloji okudu. Aynı zamanda *Tasvir-i Efkâr*'ın muhabirliğini yaptı.⁸⁸ Yunus Nadi'nin Selanik'te çıkardığı *Rumeli*'de yazarlık yaptı. Çeşitli dergiler çıkardı. Birinci Dünya Savaşı öncesi İstanbul'da yayın yapan *Turan*'daki yazıları ile tanındı. 1915 yılında "Dönme" ailesine mensup⁸⁹ Sabiha Sertel ile düğünlerini İttihat

⁸⁵ Zekeriya Sertel anılarında ilk yazısıyla ilgili şunları kaydetmektedir: "Ben *Son Posta*'nın ilk sayısında "Boğuluyoruz, biraz hava istiyoruz!" başlıklı bir başyazıyla, o günün baskısına karşı ilk isyan bayrağını açtım. O günlerde gazetelerde bir denizaltının batışıyla ilgili bir haber çıkmıştı. Denizaltında kalan gemiciler havasızlıktan boğuluyorlarmış. Yukarı verdikleri "S.O.S."te "Boğuluyoruz, hava istiyoruz," diyorlardı. Ben Türkiye'deki durumu bu denizaltındaki gemicilerin durumuna benzetiyor, "Boğuluyoruz, hava istiyoruz," diye bağıırıyordum.

Bu yazı o vakit büyük bir tepki yarattı. *Son Posta*'nın her tarafta aranmasına yol açtı. Çünkü halkın o günkü şikâyetine cevap veriyordu. Şikâyetlerin en önemli nedeni, yukarıda da belirttiğim gibi, tek parti sisteminin günden güne kuvvetlenmesi, diktatörlüğe doğru gidilmesiydi. Tek partinin Meclis'teki ve halk üzerindeki baskısı günden güne artıyordu.

Büyük Millet Meclisi halkı değil, Halk Partisi'ni temsil eden göstermelik bir kurum olmuştu. Seçimlerde yalnız Halk Partisi'nin gösterdiği adalara oy veriliyordu. Gerçekte bu bir seçim bile sayılmazdı. Halk artık bu göstermelik seçimlerden bıkmış, oya katılmamaya başlamıştı. Seçimlere katılanların sayısı yüzde 25'i bulmuyordu.

Tek parti rejimi, memlekette her türlü örgütlenmeyi de yasaklamıştı. Herhangi bir örgüt, iktidara karşı kafa tutabilirdi. Onun için Halk Partisi'nin dışında siyasi parti kurmak yasaktı." (Zekeriya Sertel, *Hatırladıklarım*, İstanbul, Remzi Kitabevi, Beşinci Basım, Şubat 2001, s. 168-169).

⁸⁶ Uskumru o dönemde Selanik vilayetine bağlıydı. (Zekeriya Sertel, *a.g.e.*, s. 12).

⁸⁷ *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, cilt 7, Ed. Ezel Erverdi vd., İstanbul, Dergâh Yayınları, Ocak 1977, s. 525.

⁸⁸ Zekeriya Sertel, *a.g.e.*, s. 50.

⁸⁹ Zekeriya Sertel, *a.g.e.*, s. 70.

ve Terakki'cilerin yaptığı bir düğünle evlendi. 1918'de *Büyük Mecmua*'yı çıkardı. Halide Edip'in yardımıyla 1919'da eşi ile birlikte ABD'ne gitti.⁹⁰ Kolombiya Üniversitesi Gazetecilik Bölümü'nü bitirdi. Dönüşünde Ankara'ya geçerek 1923 yılında Basın-Yayın Umum Müdürü oldu. İstanbul'da *Resimli Ay* dergisini çıkardı. *Cumhuriyet*'in çıkışına katıldı. Cevat Şakir'in (Kabağağaçlı) *Resimli Ay*'da çıkan bir yazısı yüzünden İstiklal Mahkemesi'ne sevk edildi, yargılandı, Sinop'ta sürgün kaldı⁹¹. İstanbul'a dönüşünde *Resimli Ay*'ı çıkarmaya devam etti. Ekrem Uşaklıgil, Selim Ragıp (Emeç) ve Halil Lütfi (Dördüncü) ile *Son Posta*'nın çıkışına katıldı.⁹²

Zekeriya Sertel Balkan Savaşı sırasında Fransa'da sosyoloji okurken⁹³, Milli Mücadele döneminde yukarıda belirtildiği üzere Amerika'da Gazetecilik okuyordu. Zekeriya Bey, Türk milletinin hayat-memat meselelerinde tahsiline devam etmek üzere hep yurt dışındaydı. Ayrıca "tescilli" vatan hainleri ile birlikte çıkardıkları dergiler ve yazdıkları gazetelerle bilinen Zekeriya Sertel yurt dışındayken (Paris) öldü.

⁹⁰ Atatürk'ün Milli Mücadeleyi başlatmasından bir iki ay sonra... (Zekeriya Sertel, *Hatırladıklarım*, İstanbul, Remzi Kitabevi, Beşinci Basım, Şubat 2001, s. 84).

⁹¹ Cezanın üç yıl olmasına rağmen bir buçuk yıl sonra çıkan aftan yararlanarak İstanbul'a geri döndü.

⁹² Zekeriya Sertel anılarında gazetenin çıkışıyla ilgili şu görüşlerine yer vermektedir: "... Gündelik bir gazete çıkarmak, bütün emelim buydu. Dergicilik artık beni doydurmuyordu. Tâ Amerika'dan beri bütün hayalim gündelik bir gazete çıkarmaktı... *Resimli Ay* ve diğer yayınlar durunca benim için gündelik bir gazeteye başlamak zamanı gelmiş demekti. O sırada tesadüf, bana gündelik bir gazete çıkartmak isteyen üç arkadaş tanıttı. Bunlar birlikte bir gazete çıkarmayı teklif etiler. Bunlardan biri Ekrem Uşaklıgil, ikincisi Selim Ragıp Emeç, üçüncüsü Halil Lütfi Dördüncü idi. Ekrem ile Selim Ragıp daha önce *Son Haber* adında bir akşam gazetesi çıkarmış, gazeteciliğin tadını tatmışlardı. Halil Lütfi ise, gazeteci değildi, matbaacılıktan geliyordu. Bu üç arkadaş tek başlarına bir gündelik gazete çıkarmaya cesaret edemiyorlardı. Her üçünün de öğrenimi yetersizdi. Hiçbiri üniversite bitirmemişti. Bir gazetenin fikir kısmını yönetebilecek durumda değildiler. Onların bu eksikliğini ben tamamlayacaktım. Önce şöyle bir prensip anlaşmasına vardık. Gazetenin politikasını ben yönetecektim. Benim yazılarıma kimse dokunmayacak, ben düşündüğüm gibi yazmakta özgür kalacaktım. Onlar gazetenin teknik işleriyle uğraşacaklardı. Gazete tarafsız kalacak, hiçbir partiye, hiçbir kuruluşa, hiçbir kişiye bağlı olmayacaktı..." (Zekeriya Sertel, *Hatırladıklarım*, İstanbul, Remzi Kitabevi, Beşinci Basım, Şubat 2001, s. 167-168).

⁹³ Hıfzı Topuz, *Türk Basın Tarihi*, İstanbul, Remzi Kitabevi, Kasım 2003, s. 175.

b. Yarın

Takrir-i Sükûn Kanunu'ndan sonra basında muhalefet denince akla ilk gelen yayın organı şüphesiz ki *Yarın* gazetesidir.

Basında muhalefet ve yönetimi eleştirme hareketi milli mücadele dönemindeki askeri alanda kazanılan zaferle başlamış olmakla birlikte, Cumhuriyetin ilanı ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması ile birlikte artarak devam etti. Basının tenkitlerinden rahatsız olan iktidar, TPCF'nin kapatılması ve Şeyh Said İsyanı'ndan sonra başlayan "Takrir-i Sükûn Dönemi" ile aradığı fırsatı İstiklal Mahkemeleri ile bularak ülkedeki bütün muhalif basını susturdu.⁹⁴

Bir süre muhalefetsiz bir dönem yaşayan Türkiye'de 1929 yılından itibaren bazı muhalif basın organları yayın hayatına girdi. Bunlar içerisinde en etkiliyelerinden birisi, Arif Oruç'un çıkardığı *Yarın*'dır.

Bir taraftan içerideki ekonomik sıkıntılar, diğer taraftan dünyaya karşı verilmek istenen demokrasinin var olduğu bir ülke görüntüsü.

Bir taraftan geçmişte yaşanmış çok partili siyasal yaşama geçiş denemesi, diğer taraftan artan İsmet Paşa nüfuzu.

Bir taraftan gerçekleştirilen inkılâplar, diğer taraftan inkılâpların yerleşmesi yönündeki kaygılar.

Bir taraftan yeni rejimin olmazsa olmazlarındaki eksiklikler, diğer taraftan her adımın bir zamanı olduğu gerçeği.

Bir tarafta İzmir Suikastı ile yok edilen siyasi kadrolar, diğer tarafta Meşrutiyet gençlerinden oluşan kanaat önderleri.

Bir tarafta dışa açılmak isteyen bir Türkiye, diğer tarafta ekonomisi bitmiş bir ülke.

Bir tarafta yerinde sapasağlam duran komuta kademesi, diğer tarafta çürümeğe yüz tutmuş bürokrasi.

⁹⁴ Ayrıntılı Bilgi için bkz. Nurettin Güz, *Basında Muhalefet*, Ankara, G.Ü. İletişim Fakültesi Basımevi, 1991.

En kısa ifadeyle yukarıda bahsedilen bir tablonun olduğu bir ülkede çıkmaya başladı *Yarın*.

Yarın'ın yayın sürecini dört bölüme ayırabiliriz. Bunlardan ilkini kuruluşundan Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluşuna kadar olan dönem oluştururken, bir diğerini Serbest Fırka'nın faaliyette olduğu dönem, üçüncüsünü ise Serbest Fırka'nın kapanmasından sonraki dönem ve son olarak da Çok partili siyasal yaşama geçilmesinin arkasından değişen Basın Kanunu sonrası başlayan dönem.

Yarın'ın ilk döneminde toplumsal içerikli yazı ve haberlere ağırlık verildiği görülmektedir. İkinci dönemde neredeyse tamamen siyasal konularla gazete sayfaları doldurulmakta, üçüncü dönemde ise iktidar yanlısı basın organlarıyla çatışarak geçerken son dönemi oluşturan 1946 sonrasında ise *Yarın*'ın etkisinden söz edilemez. Hatta varlığı ve yokluğu bile belli değildir.

Yarın'ı muhalif basın organı şeklinde tanımlayan Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluşunu takip eden dönemdeki yayınlarıdır. Bu dönemde son derece net bir "tarafgirlik" ya da başka bir ifadeyle "karşı olma" vardır.

Haliyle birçok özelliğini bu dönemde kazanmıştır. Birçok yönü bu dönemde ortaya çıkmıştır.

1893 yılında Elazığ'da doğan Arif Oruç, gazetecilik yaşamına 1913 yılında *Tanin*'de başladı. *Tasviri Efkâr*, *Sabah* ve *Türk Sadası* isimli gazetelerde çalıştı. Eskişehir ve Ankara'da çıkan *Yeni Dünya* gazetesini kurdu. Eskişehir'deki *Yeni Dünya*'yı Çerkez Ethem'in mali desteğiyle çıkardı.⁹⁵ Antalya'da *Yeni İzmir*, İzmir'de, *Yeni Turan* adlı çıkardığı gazetelerin yanı sıra çeşitli gazetelerde müstear adla tarihi tefrikalar yazdı.⁹⁶

⁹⁵ Çetin Yetkin, Arif Oruç'un Çerkez Ethem'in yeğeni olduğundan bahsetmektedir. (Çetin Yetkin, *S.C.F. Olayı*, Otopsi Yayınları, 3. Basım, Mart 2004, İstanbul, s. 299). Ayrıca Alpay Kabacalı'da aynı görüştedir (Alpay Kabacalı, *Türk Basınında Demokrasi*, Ankara, Kültür Bakanlığı, 1994, s. 149).

⁹⁶ Ayrıntılı bilgi için bak. Mete Tunçay, *Arif Oruç'un Yarını*, İstanbul, İletişim Yayınları, 1991.

1923'te İzmir'de *Yeni Turan* gazetesini kurdu. 1926 yazında "İzmir Suikastı" çerçevesinde tutuklandı ve Ankara'ya gönderildi.⁹⁷

Arif Oruç, 6 Aralık 1929'da *Yarın*'ı çıkarmaya başladı. Gazetenin 1931 yılında kapatılmasından sonra bir süre gazeteciliğe ara verdi. Bir dönem yurt dışına çıkmaya mecbur oldu ve yurda dönüşünde *Son Posta* ve *Tasvir* gazetelerinde takma isimle tarihi ve edebi tefrikalar yazdı. Çok sayıda basılı eseri olan Arif Oruç, 1946 yılındaki Basın Kanunundaki değişiklikle beraber tekrar *Yarın*'ı çıkartmaya başladı.

Yarın'da hükümete muhalefet etti. Bu yüzden baskılara uğradı. Hakkında birçok dava açıldı.

SCF'nın kurulması ile birlikte Arif Oruç, bu fırkayı destekledi. Hatta Fethi Beyin istediğinden daha aşırı bir şekilde eleştiri ve önerilerde bulundu.⁹⁸

Yazılarından dolayı, para cezası ve manevi tazminat ödemeye mahkûm oldu. Hapis cezası aldı. Birçok kez göz altına alındı. Siyasetle her daim ilgilendi. Yeni fırka kurdu.⁹⁹

Matbuat Kanunu'nun ardından gazeteciliği bırakan Arif Oruç, önce *Son Posta* muharririne bir "birahane" açacağını söyledi.¹⁰⁰ Daha sonra kunduracı dükkânı açtı.

Arif Oruç 12 Mart 1932'de *Vatandaşın Birinci Hürriyeti*¹⁰¹ adlı bir kitap yayınladı. Kitap basın özgürlüğünü (matbuat hürriyeti) ele almaktaydı. Yeni Basın Kanunu'nu yönelik eleştiriler içermektedir.

Matbuat hürriyetinin birinci derece ihtiyaç olduğuna değindiği çalışmasında, Arif Oruç, gazetelerin doğrudan milletin kendi dili olduğunu savunmaktadır. İktidarlara yol gösterme gayreti de olan kitapta "hususî

⁹⁷ Mete Tunçay, *T.C.'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931)*, İstanbul, Cem Yayınevi, 2. Baskı, 1992, s. 276-277.

⁹⁸ Mete Tunçay, *a.g.e.*, s. 278.

⁹⁹ Laik Cumhuriyet İşçi ve Çiftçi Fırkası.

¹⁰⁰ Mete Tunçay, *a.g.e.*, s. 280.

¹⁰¹ Arif Oruç, *Vatandaşın Birinci Hürriyeti*, İstanbul, Tecelli Matbaası, 1932.

menfaatlerin” vatan faydalarına tercih edilmesinin mazur görülemeyeceğine değinmektedir.

Türkiye’de meydana gelen bir siyasi fırka (SCF) ve o dönemlerde basında serbest münakaşalara imkân olduğu görüşünü savunmakta ve kısa sürede olsa matbuat hürriyetinin yaşandığı görüşünü savunmaktadır. Arif Oruç, Hükümeti yine eleştirilmektedir. Hükümetin tenkide tahammül edemediğinin birçok tecrübe ile sabit olduğunu iddia etmektedir.¹⁰²

Matbuat hürriyetinin yanında çok partili siyasal yaşam taraftardır.¹⁰³ Fakat Arif Oruç, Fırka işinin matbuat hürriyeti yanında ikinci derece kaldığı görüşündedir. Bunu nedenini ise, fırkayı ve fırkayı yapan vatandaşların kanaatlerini millete söyleyenin yine matbuat olması şeklinde açıklamaktadır.¹⁰⁴

Bir gazetenin ne kadar “acı ve açık yazarsa yazsın ona devlet elinin dokunmaması gerektiği”ni savunan¹⁰⁵ Arif Oruç, özellikle de adliye ve adalet müesseselerini matbuat hürriyetinin aleyhinde kullanmaması gerektiği görüşündedir.¹⁰⁶

Arif Oruç kitabında, tenkidin olmadığı cemiyetlerde, hürriyet değil, istibdat, fikir, kanaat ve idare istibdadı olacağını savunmaktadır.¹⁰⁷

Arif Oruç çalışmasında, basın tarihimizden bazı sayfaları açmakta ve dünyadaki gazetelerin durumlarını ele almaktadır.

Arif Oruç, Milli Mücadele esnasında hükümet tarafından herhangi bir gazetenin tatil edilmediğini belirtmektedir.¹⁰⁸ Fakat doğuda Kazım (Karabekir) paşa tarafından bir vilayet gazetesinin kapatıldığına¹⁰⁹, İsmet Paşanın ise

¹⁰² Arif Oruç, *a.g.e.*, s. 6.

¹⁰³ Kısmet Kesim Onat, “Yarın Gazetesi Başmuharriri Arif Oruç’un Fikir Hayatı”, Danışman: E. Semih Yalçın, Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004, s. 34.

¹⁰⁴ Arif Oruç, *a.g.e.*, s. 5.

¹⁰⁵ Arif Oruç, *a.g.e.*, s. 10.

¹⁰⁶ Arif Oruç, *a.g.e.*, s. 11.

¹⁰⁷ Arif Oruç, *a.g.e.*, s. 25.

¹⁰⁸ Arif Oruç, *a.g.e.*, s. 21.

¹⁰⁹ Arif Oruç ilk defa Kazım Paşa (Karabekir) hakkında “olumsuz” bir cümle kullanmaktadır. Gazete kapatmasını “bir diktatör gibi” gerçekleştirdiğini yazmaktadır. Yine çalışmasında

İttihat ve Terakki döneminin matbuat kanununun 23. maddesine istinaden 1339 senesinde İzmir’de kendisi tarafından çıkarılan *Yeni Turan* gazetesinin lağvedildiğine değinmektedir.¹¹⁰ Hatta bir zaman “putlaştırdığı” Fethi Bey’in de aynı maddeden Adana’da bir gazeteyi kapatmaktan çekinmediğini belirterek; iktidara gelenlerin veya kendilerine iktidar verilenlerin matbuat düşmanı kesildiği sonucuna ulaşmaktadır.¹¹¹ Geçmiş yazılarında tek kelime olumsuz ifade kullanmadığı Fethi beyin yaptığıının İsmet Paşa tarafından da yapılmasını “en tabi bir hak olarak” görmek gerekeceğini belirtmektedir.

Arif Oruç, çalışmasında yalnız basın alanındaki konulara yer vermemiş Cumhuriyetin ortaya atıldığı dönemlerdeki vatanın resmini çekmiştir.¹¹²

Arif Oruç, İsmet Paşa ile hesaplaşmasına devam ettiği kitabında, fikirlerin mesleklerin de dili olan matbuatın cemiyeti canlandıracağına inanmaktadır.¹¹³

Komünizm, Faşizm, Sosyalizm, Liberalizm gibi fikirlerden korkmamak gerektiğini, bunlardan ürkölüp korkulursa asıl tehlikenin baş göstereceğini savunmaktadır. Bu fikirler gibi demokrasinin de ne demek olduğunu vatandaşın bilmesinin, anlamasının en önemli mesele olduğuna, bunun da ancak matbuat sayesinde gerçekleşebileceğine inanmaktadır.¹¹⁴

Hacim olarak küçük¹¹⁵ fakat içerik olarak son derece önemli görüş ve bilgilerin yer aldığı çalışmasını Arif Oruç, yeni matbuat kanununun geride

Ordu kumandanı iken yaptığıı, acaba iktidara geçseydi ziyadesiyle yapacağıında tereddüt etmeyeceğini savunmaktadır.

¹¹⁰ Arif Oruç, *a.g.e.*, s. 21-22.

¹¹¹ Arif Oruç, *a.g.e.*, s. 22.

¹¹² Arif Oruç Cumhuriyetin ortaya atıldığı dönemlerdeki gerçekleri şu şekilde sıralamaktadır: 1- Vatandaş hür değildi; 2- Vatandaş vatan topraklarına sahip bulunmuyordu; 3- Vatandaş esir idi; 4- Vatandaş kimseye hesap soramıyordu; 5- Vatandaş kanun nazarında müsavi değildi; 6- Vatandaş okutturulamıyordu; 7- Vatandaş geceli gündüzlü çalıştırılıyor, hakkını arayamıyordu; 8-Vatandaş en ağır vergileri yüklenmişti; 9- Vatandaşın vicdani itikatlarına tahakküm edilmişti; 10- Vatandaş akalli kalil bir zümre hesabına çalışıyor ve çalıştırılıyordu ve ilah... (Arif Oruç, *Vatandaşın Birinci Hürriyeti*, İstanbul, Tecelli Matbaası, 1932, s. 28).

¹¹³ Arif Oruç, *a.g.e.*, s. 48.

¹¹⁴ Arif Oruç, *a.g.e.*, s. 48-49.

¹¹⁵ Çalışma 52 sayfadır.

kalan yaklaşık 210 günlük zaman zarfında gazeteler üzerindeki etkisini sorgulayarak tamamlamaktadır.

8 Şubat 1930, *Yarın* gazetesi yargılanmaya başladı. 6 Nisan 1930, *Yarın*'ın sorumlu müdürü Arif Oruç "heyecan uyandırıcı yayın yapmaktan" tutuklandı.

1 Mayıs 1930'da Maliye Bakanı Şükrü (Saraçoğlu) Bey'in Ankara Asliye Ceza Mahkemesinde açtığı "hakaret davası" dolayısıyla 6 Mayıs'ta Ankara'ya çağrıldı.

3 Mayıs 1930, Arif Oruç ağır ceza mahkemesine verildi.

14 Mayıs 1930, Arif Oruç'un muhakemesine başlandı.

17 Mayıs 1930, Arif Oruç beraat etti.

26 Mayıs 1930, Şükrü Bey, Arif Oruç aleyhinde açtığı davadan feragat etti.

4 Ekim 1930 Arif Oruç ve Şemseddin Beyler beraat etti.

3 Aralık 1930, Arif Oruç ve Sorumlu müdür Süleyman Tevfik Bey tutuklandı.

31 Ocak 1931, Arif Oruç, hapis cezası aldı, 6 Mayıs 1931'de kefaletle serbest bırakıldı.

Arif Oruç, 8 Eylül 1947'de *Milliyet* adı ile siyasi bir gazete çıkartmak için İstanbul Valiliğine başvuruda bulundu fakat gazetenin çıkarılmasına izin verilmedi. Arif Oruç 1949'da ikinci başvuruyu yaparak *Milliyet*'in yayın hakkını aldı.¹¹⁶ Gazeteyi daha sonra 7 Şubat 1950 tarihinde "eski düşman" Ali Naci Karacan'a devretti.

¹¹⁶ Kısmet Kesim Onat, *a.g.ç.*, s. 39.

Arif Oruç, 9 Ekim 1950 tarihinde öldü. Ölümünün ardından Ali Naci Karacan *Milliyet*'te bir yazı yayımladı.¹¹⁷

Arif Oruç yalnızca gazeteci değil aynı zamanda da bir siyasetçiydi. Onun siyasete olan ilgisi Milli Mücadele dönemine kadar eskilere gider.

Türkiye'nin 80. partisi olan "Komünist Fırkası" (Gizli) Arif Oruç'un ilk siyasi deneyimidir. Haziran 1920'de Ankara'da kurulan cemiyetin kurucu ve yöneticileri arasında Arif Oruç, Emekli Binbaşı Hacıoğlu Salih ve Şerif Manatof sayılabilir. Ankara Hükümeti'ni de İstanbul Hükümeti'ni de tanımayan Komünist Fırkası'nın amacı; Anadolu'da çıkacak bir ayaklanma ile yönetimi ele geçirmektir.¹¹⁸

Arif Oruç, SCF'nin kapanmasından altı ay sonra İstanbul'da "Lâyk Cumhuriyetçi İşçi ve Çiftçi Fırkası" adında bir fırka kurma girişiminde bulundu. Komünist Fırkasından sonra bir süre siyasetten uzak kalan Arif Oruç'un ikinci siyaset denemesini "Laik Cumhuriyet İşçi ve Çiftçi Fırkası" oluşturur. 1931'de İstanbul'da Arif Oruç'un başkanlığında kuruluş için başvuruda bulunan partiye izin verilmedi ve böylece parti tüzel kişilik kazanamadı.

Son olarak Çok Partili siyasal yaşama geçişin sonucunda oluşan ortamda Türkiye'nin 117. partisi olan "Müstakil Türk Sosyalist Partisi"ni kurdu. 19 Eylül 1948 tarihinde İstanbul'da kurulan partinin kurucuları Arif Oruç, Nedim Celâl Çelebi, Nureddin Kırılı ve İbrahim Vefik Belendir idi. Parti, kurulduktan sonra faaliyete geçmek için 1950 seçimlerinin yapılmasını bekledi. Ancak Arif Oruç'un ölümü üzerine 1950 yılında dağıldı.¹¹⁹ Partinin gayesi;

"Kendi toprağını kendi ekip süren çiftçi ve köylü, ağır ve hafif sanayi kollarında çalışan işçi ve her türlü müesseselerde aylık ücret ve gündelikle fikir ve hizmet satarak hayatlarını kazanan memur ve müstahdem,

¹¹⁷ Yazıda Ali Naci Karacan ismi olmamasına rağmen Mete Tunçay, Ali Naci Karacan tarafından yazıldığının anlaşıldığını belirtmektedir. (Mete Tunçay, *Arif Oruç'un Yarını* (1933), İstanbul, İletişim Yayınları, 1991, s. 6).

¹¹⁸ M. Serhan Yücel, *Türkiye'nin Siyasal Partileri (1859-2005)*, İstanbul, Alfa Yayınları, Şubat 2006, s. 19-20

¹¹⁹ M. Serhan Yücel, *a.g.e.*, s. 33.

dükkânında tezgâhı başında çalışarak veya iş verişte bulunarak günlük nafakasını tedarik eden küçük esnaf ve ayak satıcısı tabakalarının teşkil ettiği büyük içtimai sınıfın siyasi, içtimai ve iktisadi hak ve menfaatlerini sosyalist prensiplerin itidal ve adalet telkin eden hayal dışı esasları dairesinde kurmaktır. Parti Milletçidir. Her hangi bir imtiyaz ve hak iddiasında bulunmayan her Türk vatandaşı Türk addolunur”¹²⁰

şeklindedir. Parti iktidara gelebilseydi gerçekleştireceği en önemli icraatı; büyük arazinin 300 dönümden fazlasının topraksız köylülere dağıtılması olacaktır.

c. Muhalefet Eden Diğer Gazeteler

Basın organları içerisinde iktidara karşı muhalif bir tutum içinde olanlar yalnızca *Yarın* ve *Son Posta*’yla sınırlı değildi. Bunların yanında Ahmet Kadri yönetimindeki *Yılmaz*, İzmir’de yayınlanan *Yeni Asır*, *Hizmet* gazeteleri de iktidarın yönetiminden memnun değillerdi. Bunun sonucu olarak da iktidara karşı muhalefet etmekteydiler.

Muhalif gazeteler içerisinde özellikle de *Yılmaz*’ın yayınları iktidar yanlısı basının büyük tepkisini çekmekteydi.¹²¹

¹²⁰ Naki Cevat Akkerman, *Demokrasi ve Türkiye’de Siyasi Partiler Hakkında Kısa Notlar*, Ankara, Ulus Basımevi, 1950, s. 60.

¹²¹ Nurettin Güz, *Basında Muhalefet*, Ankara, G.Ü. İletişim Fakültesi, 1993, s. 13.

İKİNCİ BÖLÜM

SERBEST CUMHURİYET FIRKASI (SCF) VE YARIN GAZETESİ

A. YARIN'IN ÜSLUBU VE İLK TARTIŞMALAR

I. Yarın'ın Çıkışı

Yarın, yayınına 6 Kânunuevvel (Aralık) 1929 tarihinde başladı. 8 sayfa ve siyah-beyaz¹ olarak çıkan gazetenin sahibi ve başyazarı Arif Oruç'tur.

Yarın'ın çıkış sebepleri ile ilgili birçok neden sayılabilir. Arif Oruç'un “günlük makale”²sinde;

“İnkılâp başladı; yeni Türk inkılâbı Türkiye'nin yüzlerce senelik köhneleşmiş göreneklerini yok etti. Bu esnada matbuat yine elinden geldiği kadar çalışmış ve vazifesini yapmıştı. Fakat matbuata asıl bundan sonra tekâmül sahasında ilerlemek ve kendini göstermek vazifesi düşüyordu. Kendi nefsimize acı da gelse açıkça itiraf etmek lazımdır ki: gazetelerimiz kendilerinden beklenen ciddiyeti göstermemişlerdi. Hele son zamanlarda birçok işlerimizde olduğu gibi ifrata gittiler. Memlekette ciddi ve ağır başlı görülmez dertlerle meşgul olan gazeteler eksilmeğe ve birbirlerinden gördüklerini taklide başladılar. Renkten renge girdiler. Bu arada halkın kırmızı veya yeşil boyalarla okumaya teşvik edileceğini sananlar da bulundu. Hakikatte halk matbuattan yeşil ve kırmızı boya aramıyordu, okuyacak bir hakikat, kendi öz ihtiyaçlarına merhem olabilecek bir deva arıyordu”³

şeklindeki ifadeleri ile bir durum tespiti yapmaktadır. Arif Oruç, halkın okumaması konusuna da değindiği yazısında; Türkiye'nin ciddi ağır başlı, halka öz benliğini tanıttacak gazetelere olan ihtiyacına dikkat çekmekte ve gazetenin çıkış nedenlerini özetlemektedir.

Arif Oruç'un gazetenin çıkışını temelde; “memleketin hakiki dertleri ile meşgul olan gazetelerin eksilmesi” ve “halka öz benliğini tanıttacak gazetelere olan ihtiyaca” bağlasa da bunların dışındaki nedenler görmezden gelinemez.

¹ Daha sonraki yayınlarında iki renk kullanılarak da çıktı...

² “Günlük Makale” ibaresi 2. sayıdan itibaren “Gündelik Makale” şeklini aldı. Fakat 6. sayıdan itibaren başyazılarda tekrar “Günlük Makale” başlığı kullanılmaya başladı.

³ Arif Oruç, “Türk Matbuatı ve Memleket Meseleleri”, *Yarın*, 6 Kânunuevvel 1929, s. 2.

Bu nedenlerin başında Arif Oruç'un gazeteci kimliğini ve gazeteciliğe olan tutkusunu belirtmek gerekir. Arif Oruç'un mesleğini icra etmek ve geçimini tedarik için gazeteyi çıkartması ilk bakışta akla gelen diğer nedenlerdendir. Genç Cumhuriyetin yerleştirme gayreti içinde olduğu "kavram"lardan bir tanesini "ifade özgürlüğü" oluşturur. İfade özgürlüğünün gerçekleştirileceği alanların başında basın gelmektedir. Haliyle muhalif kişiliği geçmiş mücadelesinden bilinen Arif Oruç bu konuda teşvik edilmiş olabilir.⁴ O dönemde İsmet Paşa ile Gazi'nin yakın maiyeti arasındaki sevgisizlik olduğu iddiaları ve Gazi ise İsmet Paşa'ya ders vermek için maiyetinin tuttuğu Arif Oruç'u, İsmet Paşa'ya karşı himaye ettiğini düşünenler de vardı.⁵

Gazetenin yayın hayatına başladığı ilk sayısından itibaren "tefrika"lar önemli bir yer tutar. İlk tefrika olarak da "Çırağan Sarayı Baskını" Ayhan⁶ imzası ile çıkmıştır. İlk tefrikanın "Kara Kemal'in son günleri"⁷ olarak planlandığına değinilmekte fakat yayınlanan tefrikanın "daha iyi" olduğu belirtilmektedir.⁸

Gazetenin ikinci sayısında "milyarlarca liralık" yolsuzluklarla ilgili kanun çalışmasına yer verilerek, yolsuzluklara değinilmektedir.⁹

Gazetenin ilk yayınlarında "yolsuzluklar"¹⁰, "suiistimaller"¹¹, "rüşvet"¹², "sahte vesikalarla kaçanlar"¹³, "sigorta işleri"¹⁴nde dönen dolaplar,

⁴ Atatürk Arif Oruç'la tanışıklığı eskilere dayanmaktadır. Sofya ataşesi olduğu dönemde Arif Oruç'ta Sofya'da bulunmaktaydı. Buradan Arif Oruç'la tanışan Atatürk'ün onun muhalif kişiliğini bilmemesi imkânsızdır. Bunların yanında daha yakın bir tecrübe olarak mili mücadele döneminde Arif Oruç'un oynadığı rol ve komünist düşünceleri de yine bilinen bir yönünü oluşturmaktadır. Yine malum olan bir durumda Arif Oruç'un İnönü'ye olan karşıtlığıdır.

⁵ Ahmet Ağaoğlu, *Serbest Fırka Hatıraları*, İstanbul, İletişim Yayınları, 3. baskı, Aralık 1994, s. 43-44.

⁶ Ayhan, Arif Oruç'un müstear ismidir. Arif Oruç bu müstearını daha sonraları da çeşitli gazetelerde kullanmıştır.

⁷ Kara Kemal, İttihat ve Terakkinin önde gelen fedailerindendir. (Bu konuda Bkz. Erik Jan Zürcher, *Milli Mücadelede İttihatçılık*, İstanbul, İletişim Yayınları, 3. Baskı, 2005). Genç Cumhuriyet idarecilerinin hafızalardan silmek istediği isimlerden birisi de Kara Kemal'dir. Zira hala İttihat ve Terakkinin eski mensuplarına karşı "ihtiyat" hakimdir. Muhtemelen bu yayının "bazı çevreleri" rahatsız edeceği uyarısı yapıldı. Daha sonra Arif Oruç "Kara Kemal'in son günleri"ni yayınladı...

⁸ *Yarın*, 6 Kânunuevvel 1929, s. 1.

⁹ *Yarın*, 7 Kânunuevvel 1929, s. 1.

“kaçakçılık”¹⁵, “Ahlaksızlık”¹⁶, “Kooperatiflerdeki rahatsızlıklar”¹⁷, “boyalı makarnalar”¹⁸, “hayat pahalılığı”, “Açık seçik neşriyat”¹⁹, “cinayetler”, “ihmallere ve kazalar”, “Ecnebi şirketlerin zenginleşmesi”²⁰, “fırsatçılar”, “vergi kaçıranlar”, “iltimas”²¹, “israf”²² gibi konular yer almaktadır.

Yarın, çeşitli sebeplerle yayınına birkaç defa ara verdi. Bunlardan ilki 16-23 Kânunuevvel (Aralık) 1929 tarihleri arasındadır. Ara verilmesi ile ilgili temel gerekçe olarak; “okuyucuların ihtiyaçlarına hasretmiş, açıklanılı bir memleket gazetesi olmak” şeklinde duyurmaktadır.²³

¹⁰ Yarın, 7 Kânunuevvel 1929, Yarın, 23 Kânunusani 1930, s. 1, Yarın, 28 Şubat 1930, s. 1–2; Yarın, 1 Mart 1930, s. 1; Yarın, 2 Mart 1930, s. 1; “Yeni bir rezalet”, Yarın, 5 Mart 1930, s. 1.

¹¹ Arif Oruç, “Suiistimaller”, Yarın, 8 Kânunuevvel 1929, s. 2.

¹² Yarın, 9 Kânunuevvel 1929, “Rüşvet ve suiistimaller”, Yarın, 13 Kânunuevvel 1929, s. 1. Yarın, 4 Kânunusani 1929, s. 1; Arif Oruç, “Rüşvet İşleri”, Yarın, 24 Mart 1930, s. 1.

¹³ “Sahte vesikalarla kaçanlar”, Yarın, 10 Kânunuevvel 1929, s. 1.

¹⁴ “Senede 5 milyon lira!”, Yarın, 10 Kanunuevvel 1929, s. 1. Yarın, 28 Kanunuevvel 1929, s. 1-2. Yarın, 30 Kanunuevvel 1929, s. 1. Yarın, 1 Kânunusani 1929, s. 1; Yarın, 14 Kânunusani 1930, s. 5; Yarın, 17 Kânunusani 1930, s. 2; Yarın, 18 Kânunusani 1930, s. 2; Yarın, 22 Kânunusani 1930, s. 3; Yarın, 24 Kânunusani 1930, s. 3; Yarın, 25 Kânunusani 1930, s. 3, Yarın, 26 Kânunusani 1930, s. 1; Yarın, 1 Şubat 1930, s. 1; Yarın, 2 Şubat 1930, s. 1, 2; Yarın, 3 Şubat 1930, s. 3; Yarın, 5 Şubat 1930, s. 3; Yarın, 6 Şubat 1930, s. 3; Yarın, 9 Şubat 1930, s. 1-4; Yarın, 19 Şubat 1930, s. 3.

¹⁵ Yarın, 14 Kânunuevvel 1929, s. 1. Yarın, 3 Kânunusani 1929, s. 3.

¹⁶ Yarın, 24 Kânunuevvel 1929, s. 1.

¹⁷ Arif Oruç, “Rum fabrikaları ve mühim mevki sahipleri”, Yarın, 24 Kânunuevvel 1929, s. 2.

¹⁸ Yarın, 25 Kânunuevvel 1929, s. 1.

¹⁹ Açık Saçık neşriyat konusunda genellikle “okur mektupları”na yer verilmesinin yanında haber ve makale olarak da konu ele alınmaktadır: Arif Oruç, “Açık Saçık Neşriyat”, Yarın, 30 Kânunuevvel 1929, s. 2; Arif Oruç, “Açık saçık neşriyat ve cumhuriyet hükümeti”, Yarın, 10 Kânunusani 1929, s. 2; Yarın, 31 Kânunuevvel 1929, s. 1; Yarın, 5 Kânunusani 1929, s. 1; Yarın, 6 Kânunusani 1929, s. 1; Yarın, 7 Kânunusani 1929, s. 1; Yarın, 9 Kânunusani 1929, s. 1; Yarın, 12 Kânunusani 1929, s. 1; Yarın, 21 Kânunusani 1930, s. 1; Arif Oruç, “Yine Açık Saçık Neşriyat”, Yarın, 22 Kânunusani 1930, s. 2.

²⁰ Arif Oruç, “Ecnebi Şirketler ve Türkler”, Yarın, 16 Kânunusani 1930, s. 2; Yarın, 17 Kânunusani 1930, s. 1. Bu konuda Türk müesseselerinin ecnebilere iş vermesi tenkit edilmektedir. 20 Kânunusani 1930 tarihli “Milli müesseseler ictinap etmiş!” başlıklı bir haberde matbaacılık konusu ele alınmaktadır. Türk müesseselerin ecnebi şirketlere iş vermeleri hem ayıp hem de günah olarak addedilmektedir. Özellikle Türk bankalarının; “evrak, defter, fatura, bono vesaire” işlerini yabancı matbaalara vermeleri eleştirilmektedir. Yarın, 23 Kânunusani 1930, s. 1; Yarın, 25 Kânunusani 1930, s. 1–2; Yarın, 26 Kânunusani 1930, s. 1; Yarın, 27 Kânunusani 1930, s. 1–2; Arif Oruç, “Ecnebi şirketler ve Türk Memurlar”, Yarın, 31 Kânunusani 1930, s. 2; Yarın, 4 Şubat 1930, s. 1–2; Yarın, 6 Şubat 1930, s. 1–5; Yarın, 8 Şubat 1930, s. 1.

²¹ Yarın, 1 Şubat 1930, s. 1; Yarın, 3 Şubat 1930, s. 1; Yarın, 5 Mart 1930, s. 1–5.

²² Bu konuda dışarıya verilen filme ücretlerinin üzerinde durulabilir.

²³ “Okuyucularımıza”, Yarın, 24 Kânunuevvel 1929, s. 1. Gazete 24 Kânunuevvel 1929'dan itibaren “büyük ebat”ta ve birtakım yeniliklerle çıkmaya başladı.

Bu dönemde *Yarın*, Halk Fırkasıyla ilgili haberleri eleştiren-sorgulayan olmaktan öte “yandaş”²⁴ sayılabilecek şekilde sunmaktadır. Meselâ Halk Fırkası kongreleri ile ilgili gelişmeler detaylarına kadar yansıtılmaktadır.²⁵

Halk Fırkasına karşı takınılan “temkinli tavır”a rağmen hükümet ve fırka yanlısı basın organları eleştirilmekten kendisini kurtaramamıştır. Özellikle iktidar ve fırka (Halk Fırkası) yanlısı basın organlarında çıkan haberler üzerine gidildiği görülmektedir.²⁶ Bir yazısında Arif Oruç bazı gazetecileri hedef almakta onlar için, “*kalemini memleketin faydasına kullanmaktan çekinen gazeteciler, harp meydanında silahını elinden atıp kaçan korkak askerden farksızdır*” ifadesiyle sert bir dil kullanmaktadır.²⁷

Bu konuda “en sert” yazı 24 Şubat 1930 tarihlidir. Bu tarihteki yayınında *Yarın*, *Cumhuriyet*’i, “dönekliği ile maruf ve meşhur” bir gazete olarak nitelemektedir.²⁸

Bunun yanında hükümetin “eksik kaldığı düşünülen” konularda taleplerde de bulunduğu,²⁹ yol gösterdiği³⁰ görülmektedir. Hatta “uyarıldığı”³¹na da rastlanmaktadır. Bazen istisna olarak “İstanbul yönetimi”nin uygulamaları tenkit edilmektedir.³² Bu tenkitler kimi zaman okuyucuların mektup ve şikayetlerine yer vermek şeklindedir.³³ Daha

²⁴ Örnek olarak bkz. Arif Oruç, “Başvekil Paşanın mühim nutukları”, *Yarın*, 22 Şubat 1930, s. 2.

²⁵ Örnek olarak bkz. “Fırka Vilayet Kongresi dün toplandı”, *Yarın*, 12 Kânunusani 1930, s. 1–2–5.

²⁶ Bunun en barizi “açık saçık neşriyat”la ilgili olan haber ve resimlerdir.

²⁷ Arif Oruç, “Matbuat da şekavet mi?”, *Yarın*, 12 Mart 1930, s. 1.

²⁸ *Yarın*, 24 Şubat 1930, s. 1. Takip eden günlerde Cumhuriyet gazetesine dönük yazılar devam etmiştir.

²⁹ Örnek olarak bkz: “Hükümetten tahkikat talep ediyoruz”, *Yarın*, 21 Kânunusani 1930, s. 3.

³⁰ Arif Oruç, “İktisadi Muvazene Paramızın Tespiti”, *Yarın*, 30 Kânunusani 1930, s. 2; Arif Oruç, “Sanayi Erbabının Feryadı!”, *Yarın*, 4 Şubat 1930, s. 2.

³¹ Arif Oruç, “Türk Kitapçıları”, *Yarın*, 8 Şubat 1930, s. 2.

³² Örnek olarak bkz. *Yarın*, 4 Şubat 1930, s. 1; *Yarın*, 5 Şubat 1930, s. 1-5; *Yarın*, 6 Şubat 1930, s. 1-5; *Yarın*, 17 Mart 1930, s. 1; Arif Oruç, “Ekmek İşi”, *Yarın*, 9 Şubat 1930, s. 2; *Yarın*, 10 Şubat 1930, s. 1; *Yarın*, 11 Şubat 1930, s. 1,

³³ *Yarın*, 4 Şubat 1930, s. 6, 12 Şubat 1930, s. 1.

sonraları diğer bölgelerdeki yerel idarelerin “yanlışları”na değinildiği de görülmektedir.³⁴

Arif Oruç “İsmet Paşaya İthaf” ettiği yazısında “her devre uymanın yolunu bulan zorlu vatandaşlar”ın yüzlerine “pisliklerini haykırmaya” davet etmektedir.³⁵

Münhasıran “mebus”ların konuşma ve “eylemleri”nden eleştirilenler *Yarın*’da yer almaktadır.³⁶ Bir yazısında Arif Oruç eskiyen kabinelere dikkat çekmektedir. Mevcut kabinenin eskidiğine ve İsmet Paşanın geçmiş kuvvetini kaybettiğine değinen Arif Oruç; “memleketin tabiiliğe, salaha ve sükuna olan şiddetli ihtiyacı yeni ve fakat kuvvetli unsurlardan teşekkül edecek bir kabine ile tatmin edilebileceğini” savunmaktadır.³⁷ Bir gün sonraki yazısında ise “yanlış anlamalara” değinmekte ve kabinenin zaafından bahsetmesinin samimi bir vatandaş olmasından kaynaklandığını savunmaktadır.³⁸

Arif Oruç “Adliye vekâleti”ne hitaben yazdığı yazısında uzun süre üzerinde yolsuzluklarına! yer verdikleri “Herman Spirer” şirketini hükümete şikayet etmektedir. Arif Oruç yazısında;

“Bir şirket çıkıyor, ecnebi tütünlerini Türk tütünleri ile karıştırıyor, sonra Tiryeste Türk konsolosluğundan (Türk menşe) şahadetnamesi alıyor, şahadetnameyi veren konsolos da bunu resmen Hariciyeye bildiriyor. Bu cürmün tespiti için kâfi bir vesika ve senet mahiyetinde değil miydi? Sahtekârlık yapan şirketin hilelerini meydana vurduğumuz millete (160.000) yüz altmış bin lira kazandırdığımız malûm iken suçlu şirket bizi mahkemeye veriyor. Hükümet niçin hâlâ bir şey yapmamıştır?”³⁹

diyerek hükümeti göreve çağırmaktadır. Vatandaşın “parasızlığı” alaycı bir şekilde yer almaktadır.⁴⁰ Kurumların “asıl görevleri”nin hatırlatıldığına sık sık rastlanmaktadır.⁴¹

³⁴ Örnek olarak: Tarsus ve Mersin’de baş gösteren “ekmek sıkıntısı”. (*Yarın*, 12 Mart 1930, s. 1.).

³⁵ Arif Oruç, “İsmet Paşaya”, *Yarın*, 22 Mart 1930, s. 1.

³⁶ Örnek olarak bkz. Arif Oruç, “Göründüğümüz gibi olmalıyız”, *Yarın*, 21 Mart 1930, s. 1; “Yalandır”, *Yarın*, 22 Mart 1930, s. 1.

³⁷ Arif Oruç, “Kavî Hükümet”, *Yarın*, 31 Mart 1930, s. 1.

³⁸ Arif Oruç, “Maksadımız!”, *Yarın*, 1 Nisan 1930, s. 1.

³⁹ Arif Oruç, “Hesap isteriz”, *Yarın*, 7 Mart 1930, s. 2.

⁴⁰ *Yarın*, 15 Mart 1930, s. 1.

Bir başka yazısında Arif Oruç “Maarif Vekâleti”nin uygulamalarından dolayı “mağdur” olan kitapçılara değinmektedir.⁴²

Herman Şirketi’nin; “yalnız köylüler ve tütün işlerinde değil, hükümete ait muamelelerinde de hakikati ketmetmek, kazanç vergisi vermemek için sahtekârlık yapmak, veraset vergisi işinde milli haznenin hukukunu kendi faydalarına izraretmek gibi cürümler işlediğini”ne değinilmekte ve durum dikkatlere sunulmaktadır!⁴³

Bu tarz yazılardan birisi de “Seyrisefain idaresi”⁴⁴ hakkındadır. *Yarın* gazetesinin en fazla yer verdiği bürokrat “Seyrisefain Müdürü” Sadullah Beydir. Sadullah Beyin “idaresizlik ve yolsuzlukları”na gösterilen tolerans da eleştirilmektedir! “Başvekâlet” makamına hitaben yazılan imzasız yazılarda yerinde olmayan bir itimadın bir müesseseyi düşürdüğü duruma değinilmekte ve hükümetin dikkati çekilmek istenmektedir.⁴⁵

Arif Oruç’un köşesinde en çok değerlendirdiği konulardan birisi “basın sektörü”dür. Bu bağlamda Arif Oruç bir yazısında matbaalara değinmektedir. Türk müesseselerinin yabancı matbaaları tercih etmelerine değinen Arif Oruç; Türk matbaacılığının fena ve işsizlikten iflasa doğru gidişinin sorumlusunun “devlet” olduğunu savunmak suretiyle dolaylı olarak hükümeti de uyarmaktadır.⁴⁶

Zaman zaman gazete mevcut durumdan kaynaklanan aksaklıklara çözümler de önermektedir.

⁴¹ Bu konuda gazetenin üzerinde durduğu önemli konulardan birisi olan “liman işleri” ile ilgili 24 Mart 1930 tarihli gazetenin birinci sayfasında “...bize kalırsa Liman Şirketi kâr şirketi değildir. Liman hizmetlerini gören bir idare olmalıdır.” Denilmektedir.

⁴² Arif Oruç, “Zavallı Kitapçılar”, *Yarın*, 8 Mart 1930, s. 2.

⁴³ Arif Oruç, “Kanunun tatbiki”, *Yarın*, 10 Mart 1930, s. 1.

⁴⁴ Denizyolları.

⁴⁵ “Başvekâlet Yüksek Makamına”, *Yarın*, 13 Mart 1930, s. 5; *Yarın*, 14 Mart 1930, s. 5; *Yarın*, 15 Mart 1930, s. 5; *Yarın*, 16 Mart 1930, s. 5 (yazılarda imzası olmamasına rağmen üslup Arif Oruç’undur...).

⁴⁶ Arif Oruç, “Türk matbaaları eziliyor!”, *Yarın*, 20 Kânunusani 1930, s. 2.

II. Muhalefete Doğru

Nisan 1930 ile birlikte hükümet üyelerine dönük eleştiriler başladı. Bu meyanda ilkyazı Maliye Vekili Şükrü (Saraçoğlu) Bey'e yöneliktir. Maliye vekilinin "Herman Şirketi"nin yolsuz ve hileli işlerine dair mecliste verdiği izahata değinen Arif Oruç, vekilin izahatını "yadırgadığını" belirtmektedir.⁴⁷ Daha sonra ise beyanatın birçok meb'usu tatmin etmediği iddia edilmektedir.⁴⁸ Birkaç gün sonra (9 Nisan) Şükrü bey Arif Oruç Beyi mahkemeye vermişti.⁴⁹

Avrupa gazetelerinin Türkiye aleyhinde giriştiği belirtilen yayınlar vesilesi ile Arif Oruç, hükümeti üstü kapalı bir şekilde uyardığı bir başka yazıda,

"Mesuliyet hissi devlet ve hükümet işlerinin yürümesinde en başta gelen amillerdendir! Ancak, mesuliyet hissinin yer tutabilmesi, işlerin muvaffakiyet yolunda yürümesi, amil haline gelebilmesi, icabında ve lüzumunda meşgul olanlardan hesap sorulmasının ciddi ve hakiki suret de usul ve adet ittihaz edilmesi ile kaimdir! Sâiki ve sebebi aranılmayan fenalıklar, daima kendilerinden daha büyük fenalıkları doğurmaya ve üretmeye müsteitdirler!"⁵⁰

görüşünü savunmaktadır.

Yarın'ın hükümeti bir bütün olarak ve sert bir üslupla eleştirisi İzmir'de gerçekleşen bir intihar olayının⁵¹ sonrasındadır. Arif Oruç bu olaya köşesinde yer vermiş ve hükümete dönük ilk sert eleştirisini yapmıştır. Bu anlamda 4 Nisan "Türkiye'de muhalefet basını" açısından bir milat kabul edilmelidir. Başmakalesinde Arif Oruç şu cümleleri yazmıştır:

"Bugün teferruat ile oyalanacak vaziyette değiliz. O kısım daha çok evvelden düşünölmeli, netice vakit ve zamanında tahmin edilmeli idi. Uzun müddetten beri, mevkiinde kalan kabine, umumi siyasetinin mali ve iktisadi kısımlarına taalluk eden esaslardaki hataları görmüş olsaydı, maruz kalınan azim

⁴⁷ Arif Oruç, "Dünkü izahat", *Yarın*, 2 Nisan 1930, s. 1.

⁴⁸ Şemseddin Ertuğrul, "Son Dakika", *Yarın*, 5 Nisan 1930, s. 1.

⁴⁹ Haberin ayrıntıları için bak: *Yarın*, 10 Nisan 1930, s. 1.

⁵⁰ Arif Oruç, "Bilinmelidir ki", *Yarın*, 3 Nisan 1930, s. 1.

⁵¹ Abdi Bey adında bir tüccar mali sıkıntılardan ve sıkıntılarına bankaların kredi vermemesi ve alacaklarının borçlarını ödememesi dolayısıyla girdiği cinnet üzerine intihar etmiştir.

müşkülata düşülmezdi. Vatandaşlar da, bu derece bedbahtlığa sevk edilmiş olmazlardı.”⁵²

Arif Oruç aynı yazısında; İzmir’deki intihar faciasının mes’uliyeti olarak doğrudan doğruya İsmet Paşa kabinesinin mali siyasetindeki kifayetsizliğe yüklemenin gerekliliğini savunmaktadır.⁵³ Arif Oruç’un iddiaları asılsız değildi. Zira İsmet Paşa hükümetinin o güne değin olan süre içinde ülkede maddi açıdan insanları mutlu edemediği bir gerçek olarak durmaktaydı.⁵⁴

Arif Oruç bir başka başyazısında mevcut olan “fena durum”a değinmektedir. Arif Oruç, Memleketin tecrübe geçirmeye değil ihtisas işlerine, mütehassıs kararlara şiddetle ihtiyacı olduğunu savunmaktadır. Yine üstü kapalı şekilde hükümeti tenkit etmektedir. Umumi ıstırapların nedeni olarak idarenin “ilmi mütehassıs görüşü” ile idare etmemesinden kaynaklandığını savunan Arif Oruç; “vergi, şimendifer, sanayi, mübadele, imar, iskân ve gümrük”⁵⁵ konularındaki manzaraları örnek göstererek, gelecekte hükümete dönük gerçekleştireceği temel eleştiri noktalarının ipuçlarını da vermektedir.

Arif Oruç, 5 Nisan 1930 akşamı gözaltına alındı.⁵⁶ 6 Nisan’da gazete bir gün süreyle çıkmadı. Haber *Yarın*’da, “*Milleti, Vatanı için müdafaa yazıları yazan ve haksızlığa karşı haykıran Arif Orucun temiz bileklerine kelepçe vuruldu!...*” manşetiyle duyuruldu.⁵⁷ Geceyi karakolda geçiren Arif Oruç daha sonra hapishaneye gönderildi. Arif Oruç’u gözaltına alan polis komiserinin tahrir müdüründen de gazetenin çıkartılmaması için imza aldığı iddia edilmekte ve 6 Nisan 1930 tarihinde çıkmamasının gerekçesi olarak okuyuculara duyurulmaktadır.⁵⁸ Bu olay ne kadar ortada hükümet müdahalesi gibi görünmese de *Yarın*’a dönük ilk müdahaledir.

⁵² Arif Oruç, “Mes’ul kim!”, *Yarın*, 4 Nisan 1930, s. 1.

⁵³ Arif Oruç, “Mes’ul kim!”, *Yarın*, 4 Nisan 1930, s. 1.

⁵⁴ Çetin Yetkin, *S.C.F. Olayı*, İstanbul, Otopsi Yayınları, 3. Basım, Mart 2004, s. 347.

⁵⁵ Arif Oruç, “İzah edelim”, *Yarın*, 5 Nisan 1930, s. 1.

⁵⁶ Arif Oruç’un gözaltına alınmasıyla ilgili haber şu şekilde yer bulmuştur: Dün ey kari gazetemiz tarihi bir gün yaşamıştır. Gecenin dokuzunda ve karanlıkların koyu bir zamanında ve makalesini yazarken başmuharrir ve mesul müdürümüz Arif Oruç beyi polis memurları tevkif etmişlerdir. (*Yarın*, 7 Nisan 1930, s. 1).

⁵⁷ *Yarın*, 7 Nisan 1930, s. 1.

⁵⁸ *Yarın*, 7 Nisan 1930, s. 1–2.

Olay üzerine Şemsettin Ertuğrul; “memleketin ve milletin siyasi hayatında bütün benliğini istismar etmek isteyen bir zümre” olduğuna dikkat çekerek hükümete imada bulunmaktadır.⁵⁹ Gazetede üstü kapalı hedef göstermeler bununla da sınırlı değildir. Bir başka başyazıda; her devre her inkılâba, her içtimai ve siyasi harekete uymanın yolunu bilen ve bulan vatansızlar” olduğuna dikkat çekilmektedir. Bunlarla şiddetli mücadelenin de “farz” olduğunun altı çizilmektedir.⁶⁰

9 Nisanda gözaltına alınan ve tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılan Şemsettin Ertuğrul Bey⁶¹ de 10 Nisan 1930’da tutuklandı.⁶²

Yarın 8 ve 9 Nisan 1930 tarihlerinde de yayınlanmadı. *Yarın*, yayının iki gün çıkmamasının gerekçesini “yeni bir mes’ul müdür istenmesi”nden kaynaklandığını belirtmektedir.⁶³

7 Nisanda Arif Oruç imzalı son başmakale gazetede yayınlandı. Takip eden günlerdeki başmakaleler imzasız olarak çıkacaktır. Yazarlarına dönük gerçekleşen tutuklamalardan sonra artık kamuoyuna dönük mesajlara ağırlık verilmektedir. Gelişmeleri takip eden dönemde hükümeti yine isim vermeden eleştiren metinlerle bir “muhalafet altyapısı” arayışı vardır. “*Ruhuna nüfuz edemiyenler, kabuğu ile uğraşırlar. Hakikati göremiyenler hayalâta saparlar ve taparlar*”⁶⁴, “*Tenkit hak ve hakikatin tezahürünü mucip olduğundan, hüsnü niyetle tenkit matbuatta elzemdir*”⁶⁵ Bunların yanında kendisini de tekrar nitelendirme gereği duyan gazete, “milliyetçi” ve “cumhuriyetçi” olduğunu da altını çizmektedir.⁶⁶

Bu dönemde kamu görevlilerinin “kötü muameleleri”ne değinilmektedir.⁶⁷

⁵⁹ Şemsettin Ertuğrul, “Bizi men edemezsiniz!..”, *Yarın*, 7 Nisan 1930, s. 1.

⁶⁰ “Cemiyeti Gemiren Mikroplar”, *Yarın*, 17 Mayıs 1930, s. 1.

⁶¹ *Yarın*, 9 Nisan 1930, s.1

⁶² *Yarın*, 11 Nisan 1930, s. 2

⁶³ *Yarın*, 10 Nisan 1930, s. 1.

⁶⁴ *Yarın*, 13 Nisan 1930, s. 1.

⁶⁵ *Yarın*, 14 Nisan 1930, s. 1.

⁶⁶ *Yarın*, 15 Nisan 1930, s. 1.

⁶⁷ *Yarın*, 14 Nisan 1930, s. 1.

Arif Oruç zaman zaman komünistliği ile suçlanan bir kişiydi. Haliyle *Yarın* da suçlamaların dışında kalamazdı. Bu suçlamalarla ilişkilendirilebilecek bir başyazı gazetesinin birinci sayfasından yayınlandı.⁶⁸ İmzasız yazıda, *Yarın*'ın yayınlanmaya başlamasından beri maksadını ve gayesini gösterdiği vurgulanmaktadır. Posta kutusundan çıkan mektuplar arasında yer alan komünist beyannameleri gerekçesiyle kaleme alınan yazıda bu vesile ile bir savunma edası hakimdi. Kendilerinin komünistliğe yakın olmadığı belirtilen başmakalede, memlekette görülen komünizm kıpırdanışlarının, Türk vatanının asayiş ve sükûnetini bozmak isteyen dış güçlerin para ile tuttukları beyinsizlerin işi olduğu iddia edilmektedir.

Yarın, iktidar yanlısı basın organlarında yer bulan birtakım haberlere temelde kendilerinin cumhuriyetin yüksek gayelerine şuurlu insanlar oldukları için tepki gösterdikleri belirtilmektedir. Ayrıca kendilerini haksız tenkite uğrayanlar olarak addetmelerinin iktidar yanlısı basına karşı eleştirilerinin nedenleri arasındadır. Bu vesileyle kaleme alınan bir başmakalede tenkitin, vatandaşlık hukukunun bir şartı olduğu belirtilmektedir. Memleket ve millet davasında şahsi menfaat hırsının bu ülkede yer tutamayacağı savunulan yazıda, *Yarın* olarak, her türlü emel ve gayeden uzak, yalnız ve yalnız milli menfaatleri göz önünde tutarak gördüğümüz veya öyle telakki ettiğimiz kusur ve hataları birer birer yazdıkları savunulmaktadır.⁶⁹

Gazetelere dönük eleştirilerin devam ettiği yayınlardan bir tanesinde Arif Oruç hakkında yazılan haberler yalanlanmaktadır. Meclisin *Yarın* aleyhine tahrik edilmek için bir takım dolapların çevrildiğine değinilen bir başka başyazıda Arif Oruç savunulmaktadır. Arif Oruç'un bugüne kadar hiçbir zaman Meclisi tahkir etmediği vurgulanmaktadır.⁷⁰

⁶⁸ *Yarın*, "Komünistlik", 16 Nisan 1930, s. 1.

⁶⁹ "Tenkit, vatandaşlık hukukunun şartıdır!", *Yarın*, 20 Nisan 1930, s. 1.

⁷⁰ "Efendiler yalan yazıyorsunuz!", *Yarın*, 23 Nisan 1930, s. 1.

Arif Oruç'un hapiste olduğu dönemlerde (5 Nisan–18 Mayıs 1930) “neşredilmemiş makaleleri” yayınlamak suretiyle, hapisteyken de iktidarı rahatsız etmeye devam etti.

Yarın'ın rakiplerinin yayın politikalarını eleştirdiği bir başka başyazıda, birtakım gazeteler arasındaki rekabet usulü eleştirilmektedir. Gazetelerin satış rekabetlerinin bir sonucu olarak yayınladığı resimlerin memleketin ahlakı üzerine olumsuz tesir yaptığı iddia edilmektedir. Matbuatın, bir cemiyetin seciyesi, ahlak ve irfanının aynası olduğu vurgulanan başyazıda, gazetelerin aralarındaki rekabetlerini “kör bir rekabet” olarak tanımlanmaktadır. Kör rekabetin ise, ciddi ve ağırbaşlı olması gereken gazeteleri birer hokkabaz ve palyaçoğa çevireceğinin kaçınılmaz olduğuna değinilmektedir. Ayrıca yayınlarında “yeni harfleri okutmak için” yaptıkları şeklindeki savunmaları yapanların gerçekte harf inkılâbına, memlekete ve cemiyete iftira ettikleri ileri sürülmektedir.⁷¹

Arif Oruç ve Şemseddin Bey 1930 yılı kurban bayramını tutuklu olarak geçirdi. Hasta olmasına rağmen Arif Oruç'un ve Şemseddin Bey'in bayramda tutuklu bulundurulmaları eleştirilmektedir.⁷² *Yarın* diğer gazeteler gibi kurban bayramının ikinci, üçüncü ve dördüncü günü çıkmamıştır.⁷³

Uzun zamandan beri tutuklu bulundukları belirtilen Arif Oruç ve Şemseddin Bey'in mahkemelerinin başlaması vesilesiyle kaleme alınan başyazıda, dava “mühim bir matbuat davası” şeklinde nitelenmektedir. Matbuat davalarının her şeyden önce halk ve efkârı umumiye davaları olduğuna dikkat çekilen başyazıda cumhuriyet matbuatının ilk görevinin temsil ettiği kitleye açık olması gerektiği görüşü savunulmaktadır. Düşüncelerin kanun çerçevesinde yazmanın bir kişi için en doğal hak olduğu belirtilmektedir.⁷⁴

⁷¹ Elmalûn, “Yazıktır. Günahtır!”, *Yarın*, 4 Mayıs 1930, s. 1.

⁷² *Yarın*, 9 Mayıs 1930, s. 1.

⁷³ Bu tarihler: 10, 11, 12 Mayıs 1930.

⁷⁴ “Mahkeme Huzurunda”, *Yarın*, 14 Mayıs 1930, s. 1.

Arif Oruç ve Şemsettin Bey'lerin ağır ceza mahkemesinde başlayan davalarına 17 Mayıs 1930'da devam edildi. "Hükümetin manevi şahsiyetini tahkir" cürmünden Şemsettin Bey 3 yıl 10 gün ağır hapis ve 25 lira ağır para cezası aldı.⁷⁵

Arif Oruç 41 gün aradan sonra tekrar başyazılarını yazmaya başladı. İlk yazısında "mahkemede siyasi rüştnü ispat eden hür vatandaşlara" teşekkür eden Arif Oruç, milletin büyüklüğünü müdafaa yolundaki inançların yüz binlerce kat büyüdüğünü belirtmektedir.⁷⁶

İktisat programı açıklandı. Arif Oruç başmakalesinde "iktisat programı"nın meclisin kapanmasına kısa bir süre kala görüşülmeye başlamasını eleştirmekte ve bu konunun uzun süre münakaşa edilmesi gerektiği görüşünü savunmaktadır.⁷⁷ Takip eden gün çıkan yazısında ise iktisat programına, bir program değil bir "temenniname yahut bir teşhisi maraz raporu" demeyi daha uygun bulduklarını ifade etmektedir.⁷⁸ Arif Oruç daha sonraki yazılarında⁷⁹ programa dönük eleştirilerini yayınlamaya devam etmektedir.

Hükümet üyelerinin "keyfi muameleleri"ne yer verilmektedir.

Arif Oruç "Muhalefet-tenkit" başlıklı başmakalesinde ilk defa doğrudan "muhalif"liklerine değinmektedir. Muhalefetlerin şahıslara karşı olmadığını vurgulayan başyazar, esasları kökleştirecek olan icraattaki hatalara dokunduklarını belirtmektedir. Yazısında Arif Oruç;

"Bir memlekette bir devlet teşkilatı içinde, memleketin idaresini deruhte eden bir hükümet, millete karşı idare hukuku nokta-i nazarından idari, kazai, siyasi mesuliyetler kabullenmiş demektir. Şu mesuliyetler arasında, mali, zirai, içtimai, iktisadi, umranî, sıhhi ve ilahi taahhütler de vardır. Hükümet, yalnız "hüküm sürmek için" hükümet etmez. O, iş yapmak, memleketi yükseltmek, vatandaşların ihtiyaçlarını görmek ve düşünmekle mükelleftir. Bu mükellefiyete karşı, millet de, ona karşı birçok tekâlif yüklenmiştir. Hükümet,

⁷⁵ Dava 31 Mayıs 1930 Cumartesi (o yıllarda Cumartesi işgünü idi.) günü temyiz edildi. Arif Oruç, "Hak ve Adalet", *Yarın*, 1 Haziran 1930, s.1.

⁷⁶ Arif Oruç, "Vatandaşlara teşekkür!", *Yarın*, 19 Mayıs 1930, s. 1.

⁷⁷ Arif Oruç, "İktisat Programı", *Yarın*, 23 Mayıs 1930, s. 1.

⁷⁸ Arif Oruç, "İktisadî Program", *Yarın*, 24 Mayıs 1930, s. 1.

⁷⁹ Arif Oruç, "İktisadî Program 2", *Yarın*, 25 Mayıs 1930, s. 1; Arif Oruç, "İktisadî Program 3", *Yarın*, 26 Mayıs 1930, s. 1.

vazifesini yapmak için nasıl milletten vergi ve saire alırsa, millet de elbet verdiklerinin karşılığını arar, sorar ve ihtiyaçlarını söyler. Bunlar arasında unutulmuşlar yahut kendi ihtiyacını tatmin etmeyenler bulunursa, onları da ikaz şeklinde söylemekten, istemekten çekinmez”⁸⁰

diyerek kendi anladıkları, tanıdıkları muhalefet ve tenkiti bu esasi haklara “istinat eden” meşru haklar, meşru tenkitler olarak ifade etmektedir.

Bu dönemde de açlık, sefalet, kaçakçılık ve yolsuzluklar gazete sayfalarında yer bulmaktadır. “Küçük esnaf”ın durumu ile ilgili yazılar ve okuyucuların yaşadıkları yerlerde karşılaştıkları devlet idarecilerinin “kötü muamele”lerini içeren mektupları sık sık yayınlanmaktadır. Arif Oruç da zaman zaman yerel idarecilerin “kötü muamele ve davranışları”nı köşesine taşımaktadır.⁸¹

Devlet Demir Yollarının büfelerindeki ihalelere değinen bir haberde, büfelerin binlerce lira olmasına rağmen sekiz liraya verilmesi yer almaktadır. Bu durumun usulsüzlükle birlikte idareyi zarara sokan bir durum olduğuna dikkat çekilmektedir.⁸²

Hükümetin birtakım faaliyetlerde bulunmak üzere çalışmalar gerçekleştirmesi üzerine başmakalesinde gelişmeleri değerlendiren Arif Oruç hükümete bir takım hatırlatma ve nasihatlerde bulunmaktadır. Arif Oruç yazısında; hataların neresinden dönülürse kar hanesine yazılacağını ve geçmişten ders alma gereğine değinerek hükümete “mes’uliyet hissi”ni hatırlatmaktadır.⁸³

Bu dönemde *Yarın*’ın en fazla üzerinde durduğu konulardan ikisini, “eğitim ve maliye” alırken ve en fazla eleştirilen kişiler ise Maliye vekili Rüştü Bey ile Maarif Vekili Cemal Hüsnü beydir. Bu iki vekil bu meyanda *Yarın*, haber ve yorumların yanında Arif Oruç’un başmakaleleri ile eleştiri oklarından kendilerini kurtaramamaktadır. Mesela; “son birkaç seneden beri, irfan ve maarif namına basılan kitaplar medeni Türkiye cumhuriyeti için hicap

⁸⁰ Arif Oruç, “Muhalefet-tenkit”, *Yarın*, 27 Mayıs 1930, s. 1.

⁸¹ Örnek olarak bkz. Arif Oruç, “Bir valinin yaptıkları!”, *Yarın*, 11 Haziran 1930, s. 1.

⁸² “Hibe mi edilmiş!”, *Yarın*, 29 Mayıs 1930, s. 1.

⁸³ Arif Oruç, “Mes’uliyet hissi”, *Yarın*, 2 Haziran 1930, s. 1.

duyulacak bir mahiyettedir” gibi yaklaşımlarla çalışmalar tenkit edilmektedir. Arif Oruç, maarif vekilinin gençlerin ahlakların bozulmasını mazur göstermeye çalışan, öğrencileri zayıf yetiştiren görevlileri cezalandıracağı yerde, bu duruma ilgisiz kaldığını iddia etmektedir. Maarif vekilinin, görevi gereği okulların “acıklı durumu”nu da iyi bilmediğine değinen Arif Oruç, okulların durumunun yalnızca “ahlak meselesi”yle sınırlı olmadığına da dikkat çekmektedir.⁸⁴

Arif Oruç yazılarında mevcut uygulamaları yaparken sık sık “Abdülhamit dönemi” ile karşılaştırma yapmaktadır. Bu karşılaştırmalarda vardığı temel yargı ise bu uygulamaların Abdülhamit döneminde bile görülmediğidir. Yine bir başyazısında mağdur edilen bir kamu çalışanının durumundan yola çıkarak sebepsiz cezalandırmaların vatandaşlara ağır geleceğini savunmaktadır.⁸⁵

Arif Oruç genellikle lokal olarak konulara eğilirken zaman zamanda genel durum hakkında fikirlerini gazete yapraklarına taşımıştır. Bu yazılardan birinde memleketteki iktisadi sıkıntıya değinmektedir. İktisadi sıkıntıyı anlamayan bir tek vatandaşın dahi kalmadığını ileri süren Arif Oruç, tüccarın, esnafın, köylünün, memurun geçim derdinin her gün biraz daha arttığını iddia etmektedir. Bunların en büyük sorumlusu olarak da hükümeti göstermektedir. Memleketteki sıkıntılara “hükümet ne yapsın” demenin manasız olduğunu iddia ederek, Halk fırkasının sorumluluktan kurtulamayacağını savunmaktadır.⁸⁶

Yarın’ın üzerinde durduğu alanlardan bir tanesini Darülfünun oluşturmaktadır. Bu konudaki hükümetin müdahalelerinden duyulan rahatsızlıklar ifade edilmektedir. Darülfünun’un en yüksek ilim muhiti olarak ifade edilen bir haberde keyfi müdahaleler, liyakatsiz atamalar ve bunların sonucunda sebebiyet verilen hadiselerle “alt üst” edildiğine değinilmektedir.⁸⁷

⁸⁴ Arif Oruç, “Mekteplerin hali”, *Yarın*, 4 Haziran 1930, s. 1–2.

⁸⁵ Arif Oruç, “Bu zihniyet değişmeli”, *Yarın*, 13 Haziran 1930, s. 1.

⁸⁶ Arif Oruç, “Açık Özlü Olalım”, *Yarın*, 18 Haziran 1930, s. 1.

⁸⁷ “Maarif Vekili acaba ne cevap verir?”, *Yarın*, 19 Haziran 1930, s. 1-2.

Birkaç sonraki bir haberde ise kanunun bir takım şahsi ve keyfi ihtiraslar altında ezildiği iddia edilmektedir.⁸⁸

Yarın'ın sahibi Arif Oruç başta olmak üzere bazı yazarlarına bazen dava açılmaktadır. Bu konuda duyduğu rahatsızlığa Arif Oruç bir başka yazısında değinmektedir. Reisicumhurla ilgili Anadolu Ajansının bir tebliğini haber yapmalarından dolayı aleyhlerinde açılan dava vesilesiyle kendilerini kamuoyu nezdinde savunmaktadır. Memlekette dönen olaylar karşısında “Amenna ve saddakna” demeyeceklerini belirten Arif Oruç, bir memleketteki münakaşaların memleketin faydasına olacağını düşünmektedir. Bir memlekette fikir hürriyeti yoksa karşılaştıkları durumun olabileceğini ima etmektedir. Fakat Türkiye’de fikir hürriyetinin, yayın hürriyetinin olduğunun belirtilmesine rağmen karşı karşıya kaldıkları muamelelerin nereden kaynaklandığını sorgulamaktadır. Arif Oruç, karşılaştıkları durumun tekerrürü halinde de protesto ederek gazeteyi bir gün kapatacakları tehdidinde bulunmaktadır.⁸⁹ Birkaç gün sonraki bir başmakalesinde ise matbuatın durumunu sorgulamaktadır. Yazısında matbuatın icraatlarını sorgulamasından dolayı “pirelenenler”e seslenmektedir.⁹⁰ Anlaşılabacağı üzere icraatların sahibi hükümet üyeleridir.

Arif Oruç, “Resmi daire”lerdeki “yanlış”lara değinmektedir. Resmi dairelerde işi olan vatandaşların karşılaştığı durumu eleştiren Arif Oruç, vatandaşa karşı takınılan tavrın “hükümetin şerefine vurulan bir darbe” olarak değerlendirmektedir. Yazısında, devlet dairelerinin şahsi şikâyetlere, şahsi istidallara cevap vermeye mecbur olduğunu savunmakta⁹¹ ve hükümeti dolaylı yoldan eleştirmektedir.

Arif Oruç, yalnızca matbuat konusunda değil, birçok konuda olduğu gibi ekonomik meselelerle ilgili de bolca yazı kaleme almış bir gazetecidir. Hükümeti eleştirilerin yoğunlaşmaya başladığı bir dönem olan Temmuz 1930’da yazdığı bir başmakalede mevcut durumun sorumlusu hükümet

⁸⁸ *Yarın*, 22 Haziran 1930, s. 1.

⁸⁹ Arif Oruç, “Mahkemelerde mi gezeceğiz?”, *Yarın*, 19 Haziran 1930, s. 1.

⁹⁰ Arif Oruç, “Matbuatın Vaziyeti” *Yarın*, 22 Haziran 1930, s. 1.

⁹¹ Arif Oruç, “Hükümet İşleri”, *Yarın*, 23 Haziran 1930, s. 1.

olarak gösterilmektedir.⁹² Mali ve İktisadi sıkıntıların vatandaşların tamamını derin derin düşündürdüğünü vurgulayan Arif Oruç, hükümete de durumun iletildiğine değinmektedir. Avrupa devletlerinde alınan önlemlerin sonucuna değindiği yazısında Arif Oruç, mevcut durumla ilgili hükümeti mazur göstermek isteyenlere dikkat çekmektedir. Hükümeti göreve davet etmektedir.⁹³

Arif Oruç'un köşesinden manşete taşınan “asfalt yollar” konusunda hükümet eleştirilmektedir. Hükümetin icraatları arasındaki asfalt yol yapım ihalesine değinilen yazı, köylünün parasız ve ihtiyaç sahibi iken ihalenin gereksizliğine değinmektedir.⁹⁴

⁹² Dönemin Türkiye'sinin anlaşılmasına yardımcı olacağı düşünülen birkaç ekonomik veri bölümün girişinde verildiği için burada tekrar değinilmemiştir.

⁹³ Arif Oruç, “Hükümet ma'zur mu?”, *Yarın*, 4 Temmuz 1930, s. 1.

⁹⁴ Arif Oruç, “4 buçuk milyonluk asfalt yollar”, *Yarın*, 6 Ağustos 1930, s. 1, 2.

B. SCF'NİN KURULMASI VE ÜÇ AYLIK TAM DEMOKRASİ

I.SCF'nin Kuruluşu

1930'ların Türkiye'sinde “boş bir arsadan, kiraya verilmeyen bir evden vergi alınmakta, halkı hapsederek vergi toplanması⁹⁵ dahi durumun vahametini göstermeye yeterlidir. Özellikle de küçük esnafın en büyük şikâyetini vergiler oluşturunca.”⁹⁶

Toplumda huzursuzluğun artması, halkın bunalması Tevfik Çavdar'ın ifadesiyle adeta “patlamaya hazır bir buhar kazanını” andıran ülkede yeni bir adım atılmasını kaçınılmaz hale getirdi. Kazandan buharı dışarıya çıkaracak bir delik açma gereği hissedildi.⁹⁷ İşte bu noktada Gazi yeni fakat denetlenebilir bir muhalefet partisinin kurulmasına karar verdi. Ayrıca Gazi, Mecliste CHF'nin icraatlarının eleştirilmesini, hatta İsmet Paşa'nın da biraz hırpalanmasını istiyordu.⁹⁸

Teorik olarak Serbest Cumhuriyet Fırkasının doğumunu toplumsal yaşamdaki problemlere bağlayan “makro-yapısalcı” analizlerin yanı sıra “Gazi”nin partinin kuruluşundaki sahip olduğu motivasyonu öne çıkaran “özne-merkezli” açıklamalar vardır.⁹⁹

Mete Tunçay, birçok araştırmacının üzerinde ittifak ettiği şekilde SCF ile ilgili bir saptama olarak “yapay bir girişim” olduğuna değinmektedir.¹⁰⁰

Yine Mete Tunçay Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluş nedenlerinin birden fazla olduğunu iddia etmektedir.¹⁰¹ Bunların başında dış dünyanın doğrudan ve dolaylı etkisidir.¹⁰² Bu dönemde 1929 Dünya

⁹⁵ *Yarın*, 23 Ağustos 1930, s. 1.

⁹⁶ Cem Emrence, *Serbest Cumhuriyet Fırkası*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2006, s. 71.

⁹⁷ Tevfik Çavdar, *Türkiye Ekonomisinin Tarihi (1900–1960)*, Ankara, İmge, Eylül 2003, s. 225–226

⁹⁸ Mete Tunçay, *T.C.'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923–1931)*, İstanbul, Cem Yayınevi, 2. Baskı, 1992, s. 254.

⁹⁹ Cem Emrence, *a.g.e.*, s. 30-31.

¹⁰⁰ Mete Tunçay, *T.C.'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması*, İstanbul, Cem Yayınevi, 2. Baskı, 1992, s. 245.

¹⁰¹ Mete Tunçay, *a.g.e.*, s. 245-248.

¹⁰² SCF konusunda önemli bir çalışmanın sahibi olan Çetin Yetkin ise SCF'nin neden kurulduğuna dair görüşlerden yola çıkarak şu sonuca varmıştır: “1. Cumhuriyet rejimi ile

ekonomik buhranının ülkedeki yansımaları ve dünyaya kendimizi beğendirmeye arzusu dış nedenler arasındadır. Bunun yanında içeride ise temelde ekonomik sıkıntılar sonucu olan yoksulluk ve onun da bir sonucu olan hoşnutsuzluktur. Yine bir başka iç neden olarak, siyasal gerekçeler gösterilebilir. Cumhuriyet Halk Fırkasının eleştiriden yoksun olması ciddiyeti ortadan kaldırmıştır.

Yeni fırkanın kurulmasının iç siyasi dengelerle ilgili yanları kadar “uluslar arası vizyonunun gerçekleştirilmesi” de göz ardı edilmemelidir.¹⁰³

22 Temmuz 1930’da Paris Büyükelçiliği’nden iki aylığına izin alan Fethi Bey, İstanbul’a gelip bir arkadaşının evine yerleşti. 23 Temmuz gecesi Yalova’ya Gazi’yi görmeye gitti. Burada Gazi ile ortak arkadaşları olan Rize mebusu Fuat Bey (Bulca)¹⁰⁴ Gazi’nin kendisinden yeni bir parti kurmasını isteyeceğini iletti ve uyardı.¹⁰⁵

Durum gerçekten de Fuat Bey’in dediği gibi oldu. Gazi, Fethi Bey’den yeni bir fırka kurmasını istedi. Dönemin politikacılarından Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun anılarında da değindiğine göre Fethi Okyar, siyasi hayatımızı sarsmaksızın ve devrimlerin temel ilkelerini zedelemeksizin bir muhalefet partisini idare edebilecek tek adam olarak görülmekteydi.¹⁰⁶

Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın kuruluşuna ilişkin ilk görüşmeler Yalova’da, Mustafa Kemal, Ali Fethi, İsmet Paşa ve Kâzım Paşa dördlüsü arasında 24-30 Temmuz 1930 tarihleri arasında yapıldı. Daha sonra görüşme

çok partili düzen arasındaki ilişki. 2. Ülkedeki denetim eksikliğinin ikinci bir fırka ile giderilebilecek olduğu düşüncesi, 3. SCF ile toplumdaki siyasal eğilimlerin anlaşılabilir ya da yönlendirilebilecek olduğu savı, 4. Gazi’nin İsmet Paşa yönetimine bir seçenek olarak ya da onu iktidardan uzaklaştırmak için SCF’ni kurdurmuş bulunması. (Çetin Yetkin, *S.C.F. Olayı*, İstanbul, Otopsi Yayınları, 3. Basım, Mart 2004, s. 95–132).

¹⁰³ Cem Emrence, *a.g.e.*, s. 31.

¹⁰⁴ Gazi, Çok Partili Siyasal Yaşama geçilmesi ile ilgili düşüncelerini ilke defa Serbest Cumhuriyet Fırkasının Kurulmasından bir yıl kadar önce Rize mebusu ve aynı zamanda akrabası olan Fuat Bey’e (Bulca) açmıştı. (O. Okyar-M. Seyitdanlıoğlu, *Atatürk, Okyar ve Çok Partili Türkiye*, İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları, 4. Baskı, Kasım 2007, s. 66).

¹⁰⁵ Mete Tunçay, *a.g.e.*, s. 250.

¹⁰⁶ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Politikada 45 Yıl*, İstanbul, İletişim Yayınları, 4. baskı, 2006, s. 93.

ve çalışmalar İstanbul'da Necmettin Molla Köşkü'nde devam etti. Yeni fırkanın isminin de, "Serbest Cumhuriyet Fırkası"¹⁰⁷ olmasına karar verildi.¹⁰⁸

Partinin nasıl duyurulacağı ise 7 Ağustos 1930'da alınan karar gereğince kararlaştırıldı. Buna göre, Fethi Bey Gazi'den yeni bir fırka kurmak için izin isteyecek, Gazi de cevabını mektup aracılığıyla bildirecekti.¹⁰⁹ Mektuplar bir bakıma "teminat" niteliğindeydi.¹¹⁰

Basında, diğer gazeteleri atlatarak, yeni bir muhalefet fırkasının kurulacağı haberini, 8 Ağustos 1930 günü yaptığı ikinci baskıyla, Hakkı Tarık (Us) Bey'in *Vakit* gazetesi verdi.¹¹¹

Fethi Bey büyükelçilikten i 9 Ağustos 1930 tarihinde istifa etti.¹¹²

Yeni fırka ile ilgili ilk haberler, mektuplar yayımlanmadan başladı. Gazeteler ilk sayfadan duyurdular. *Cumhuriyet*, "Fethi Bey yeni Fırka Yapıyor" manşeti ile birinci sayfadan duyururken¹¹³, *Vakit*, "yeni bir muhalif fırka" kurulacağını haberini ilk sayfadan ve sürmanşetten verdi.¹¹⁴ Zekeriya

¹⁰⁷ Yeni Partinin ismi "Sosyal Cumhuriyet Fırkası" olarak da düşünüldü. (O. Okyar-M. Seyitdanlioğlu, *Atatürk, Okyar ve Çok Partili Türkiye*, İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları, 4. Baskı, Kasım 2007, s. 67).

¹⁰⁸ O. Okyar-M. Seyitdanlioğlu, *a.g.e.*, s. 68.

¹⁰⁹ O. Okyar-M. Seyitdanlioğlu, *a.g.e.*, s. 71-72.

¹¹⁰ Ahmet Ağaoğlu, *Serbest Fırka Hatıraları*, İstanbul, İletişim Yayınları, 3. baskı, Aralık 1994, s. 28.

¹¹¹ Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931)*, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, dördüncü Basım, Mart 2004, s. 251.

¹¹² Fethi Beyin istifası:

"Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Beyefendi Hazretlerine
Dahili politikaya avdete karar verdim. Bunun için Paris büyük elçiliğinden istifa ediyorum.
Şimdiye kadar tarafı devletinizden gördüğüm muavenet ve muhabbete teşekkür eder ve samimi hürmetlerimin kabulünü rica ederim Efendim.

Paris Büyük Elçisi FETHİ "

Hariciye Vekili'nin cevabı:

"Paris Büyükelçisi Fethi Beyefendi'ye

Paris büyükelçiliğinden dahili politikaya avdet münasebetile vukubulan istifanızın kabul edildiğini arzeder ve samimiyetle çalıştığımız senelerin kıymetli hatıralarım yadederek hürmet ve muhalâsatlarımın kabulünü istirham ederim Efendim.

Doktor Tefvik RÜŞTÜ"

(*Vakit*, 10 Ağustos 1930, s. 2)

¹¹³ *Cumhuriyet*, 9 Ağustos 1930, s. 1.

¹¹⁴ *Vakit*, 9 Ağustos 1930, s. 1. Ayrıca aynı tarihli yayında, Fethi bey ve İsmet Paşa'nın yeni fırka hakkındaki konuşmalarından çekilen fotoğrafa da yer verilen haberde *Vakit* gazetesinin başmuharriri Mehmet Asım Bey yeni fırka ile ilgili heyecanını satırlara taşımaktadır.

Bey (Sertel) yönetimindeki *Son Posta* ise okuyucularına “Fethi Bey Yeni Fırka Yapıyor” başlığı ile birinci sayfadan gelişmeleri duyurdu.¹¹⁵ Daha sonra yeni fırkadan “muhalif fırka” diye bahsedilmesinden SCF yöneticileri rahatsız olacak ki, Serbest Fırka’nın Umumî Kâtibi ve Kütahya Meb’usu Nuri (Conker) Bey “muhalif fırka” tabirinin doğru olmadığını belirterek bu tabirden duydukları rahatsızlığı dile getirmektedir.¹¹⁶

Son Posta yeni fırkadan olağan bir haber dili ile bahsetse de Zekeriya Sertel anılarında SCF liderinin gazetelerine ilgisiz kalmadığını iddia etmektedir. Zekeriya Sertel, Fethi Bey’in *Son Posta*’yı kazanma gayretine değinmektedir.¹¹⁷ *Son Posta* gazetesinde Ahmet Ağaoğlu da yazılar yazmıştır.¹¹⁸ Fethi Bey’in *Yarın*’daki ısrarının nedenini anlayamadığını söyleyen Ahmet Ağaoğlu, adı geçen gazeteyi “karanlık ve bozguncu rol” oynamakla itham etmektedir.¹¹⁹

Yeni fırkanın kuruluşuyla ilgili *Yarın*’ın 10 Ağustos 1930 tarihili yayınında çıkan bir haberde Fethi Beyin bir buçuk ay önce Gazi’ye

¹¹⁵ *Son Posta*, 9 Ağustos 1930, s. 1.

¹¹⁶ *Vakit*, 15 Ağustos 1930, s. 1-2.

¹¹⁷ “Serbest Fırka”, memleketin siyasi hayatında büyük rol oynadı. Gazeteler bu girişimi alkışla karşıladılar. Ama “Serbest Fırka”nın kuruluşu, herkesten çok bizi ilgilendiriyordu. Çünkü öteki gazeteler o vakte kadar Halk Partisi’nin avukatlığını yapmışlardı. Her meselede ondan yana olmuşlardı. “Serbest Fırka” bu gazetelere güvenemezdi. Oysa *Son Posta* yeni çıkmıştı. Tarafsız bir politika güdüyordu. “Serbest Fırka” için ötekilere oranla daha yararlı olabilirdi. Zaten yeni partinin bir gazeteye ihtiyacı da vardı. Bu düşüncelerle Fethi Okyar bize yakınlık gösteriyor, *Son Posta*’yı kazanmaya çalışıyordu. Fakat biz, “Serbest Fırka”ya bağlanmaktan çekiniyor, bağımsızlığımızı koruyorduk. “Serbest Fırka”nın organı olmak hiçbir bakımdan bize çekici görünmüyordu. Zaten biz, “Serbest Fırka”nın ortaya attığı ilkeleri de beğenmiyorduk. “Serbest Fırka” liberalizmi savunuyordu.

Özel sermayeye önem veriyordu, devletçiliğe karşı durum almıştı. Biz ise özel sermayeye devletçe yapılan yardıma karşı şiddetli bir savaşa girişmiştik.¹¹⁷.... Kapitalistlerle savaştığımız ve bu gerçekleri ortaya döktüğümüz sırada, “Serbest Fırka”nın liberal politikasını destekleyemezdik.

“Serbest Fırka”nın kuruluşu memlekette biraz daha özgürlük havasının esmesine yol açtı. Herkes daha özgür konuşabiliyordu. Biz de hürriyet ve demokrasi savaşını daha açıktan yapabiliyorduk. “Serbest Fırka”nın kuruluşu bizim için daha çok bu bakımdan yararlı olmuştu...” (Zekeriya Sertel, *Hatırladıklarım*, İstanbul, Remzi Kitabevi, Beşinci Basım, Şubat 2001, s. 171).

¹¹⁸ Ahmet Ağaoğlu anılarında, Gazi’nin Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın yayın organı olarak *Yarın* Gazetesini arzu ettiğine fakat kendisinin *Son Posta*’yı, tercih ettiğinden bahsetmektedir. (Ahmet Ağaoğlu, *Serbest Fırka Hatıraları*, İstanbul, İletişim Yayınları, 3. baskı, Aralık 1994, s. 44).

¹¹⁹ Ahmet Ağaoğlu, A.g.e., s. 43-44.

gönderdiği mektup üzerine bu çalışmayı başlattığı bilinmektedir. Fethi Bey mektubunda; birkaç seneden beri memleketten uzak olmasına rağmen gerçekleşen olayları uzaktan izleyip tahlil ettiğini belirtmektedir. Tahlilinden “Lozan antlaşması”ndan beri ileri atılmış bir iktisat adımı olmadığını, memlekete geldiği zamanlarda gördüklerinden büyük bir ıstırap duyduğunu ve hiçbir şey yapamamasının ıstırabını daha da artırdığını söyleyerek izin istemiştir. Gazi’nin cevabında ise tespitlerine katıldığını ve yeni bir fırka kurulmasında başarılar dileklerini belirtmektedir.¹²⁰

Mektuplar Anadolu Ajansı aracılığıyla basın organlarına ulaştırıldı. 11 Ağustos 1930’da yayınlanan mektubunda Fethi Bey;

“Türkiye Reisicumhuru Gazi Mustafa Kemal Hazretlerine
Paris’te bulunduğum beş buçuk sene müddet zarfında hariçten memleketimizin ahvalini takip ve tetkik ettim. Hemen her sene mezuniyet olarak vatanımda geçirdiğim kısa müddetler esnasında müşahedelerimin verdiği intibalarla tetkiklerimi tamik etmekten hali kalmadım.
Hasıl ettiğim fikir ve kanatlarımı arz etmekliğime müsaadei Celilelerini ıstırah ederim.

Yeknezarda göze çarpan ve umumiyetle hissolan bir sıkıntı vardır ki, bu da mali ve iktisadi vaziyetimizin geçirmekte olduğu buhrandır. Filvaki, mevaddı iptidaiye fiyatlarında dünya piyasasında hasıl olan düşkünlük hemen her memleketin iktisadi faaliyetinde az çok durgunluk vücuda getirmiştir.

Ancak, memleketimizde diğer yerlere nazaran daha fazla hissolan iktisadi müzayakaya bu umumi sebeplerden maada hükümetin beş seneden beri takip etmekte olduğu mali ve iktisadi siyasetin amel olduğuna kaniim.

Hükümet, mali kudretimizle gayrimütenasip ve bugünkü nesil için gayri müsmir masraflara girmiş ve bu masrafları temin için halkın tahammülü fevkinde vergiler koymuş ve dahili sanatlar ve mahsullerimiz hakkıyla himaye ve teşvik edilmemiş olması yüzünden ihracatımıza seneden seneye noksan ariz olmuştur. Hükümetçe ihtiyar edilen fedakârlıkların büyük kısmı pek ağır faizlere ve diğer kısmı da ecnebi ithalatına ve dolayısıyla döviz mübayaatına sarfedilmiştir. Milli paramız endişeli surette sukût etmek tehlikesini gösterinceye kadar paramızın kıymetini tespit için esaslı tedbir alınmamıştır. Bu hallere ilaveten tevzii adalet hususunda ve dahili harici siyasetlerdeki noksanlıkları dahi tafsil ederek maruzatımı uzatmak istemiyorum.

Hülasa, memleketimiz Lozan Ahitnamesinden beri her türlü kapitilasyon kuyudundan azade olarak geçirdiği sulh devrinde, köylülerimizin şükranı layık çalışmasına ve bütün halk sınıflarının memleketimizi yükseltmek için iftihara şayan gayretlerine rağmen, hasıl olan netice memnuniyetbahş olmaktan pek uzaktır kanaatindeyim.

Kendilerine derin muhabbet ve hürmet beslediğim hükümet ricalinin şekk ü şüpheden azade gayret ve hüsnü niyetleri karşısında böyle bir neticenin

¹²⁰ Yarı, 10 Ağustos 1930, s. 1.

nasıl hasıl olduğunu kendime sormaktan bir an fariğ olmadım. Bu سوالin cevabını ancak Büyük Millet Meclisi'nin bir fırkadan müteşekkil olmasında buluyorum. Filvaki fırka azasının kendi kabinelerini tenkitten içtinap etmeleri sebeble Millet Meclisi'nde serbest münakaşa azalmış ve hükümet gayr-ı mes'ul denecek bir halde kalmıştır.

Zat-ı Riyasetpenahileri bu memleketi müthiş düşman istilalarına karşı hariçte misli görülmemiş bir hamaset ve şiddetle müdafaa ettiniz. Tarihimize gayet parlak bir muzafferiyet kaydettiniz. Bütün vatan evlatlarının şimdiye kadar hissetmedikleri istiklala ve hürriyete kavuşturdunuz. Memleketimizi medeniyet yolunda yürümekten men'eden köhne tesisatı kaldırdınız ve Cumhuriyeti tesis ettiniz. Bu suretle vatanın ebedi minnet ve şükranına ve umum insanlığın takdir ve hayranlığına hak kazandınız.

Cumhuriyet idaresinin memleketimizde ebedileşmesi için bir fırkalı hükümet idaresi yerine hürriyet-i münakaşayı tesis etmek ve hükümetten millet işleri hakkında ciddi hesap istemeği temin etmek ve bu işlerde hata varsa herkesin gözü önünde cereyan edecek serbest münakaşa neticesi tashihe çalışmak gayelerinin husul bulmasına Cumhuriyetin banisi olmak sıfatile herkesten evvel zat-ı riyasetpenahilerinin taraftar bulunduklarına asla şüphe edemem.

Cumhuriyetin aşıkı olmak sıfatile bu gayelerin husulü mukaddes emelimdir. Binaenaleyh, tam ve hakiki cumhuriyetçi ve bütün mana sile lâik ve fakat Cumhuriyet Halk Fırkası'nın mali ve iktisadi ve dahili ve harici siyasetlerinin birçok noktalarına muarız bulunan ayrı bir fırka ile siyasi mücadele sahasına atılmak arzusundayım.

Zat-ı devletleri Reisicumhur olduktan maada şimdiye kadar mensubu bulunduğum Cumhuriyet Halk Fırkası'nın da umumi reisi olmalarından naşi işbu siyasi arzımın nazar-ı devletlerinde ne yolda mazhar-ı telakki buyurulacağını bilmek lüzumunu hissediyorum.

Cevab-ı devletlerini bekler ve en derin muhabbet-i kalbiyemle beraber hürmet ve tazimlarimi takdim ederim, efendim.

Fethi"

ifadeleri ile izin istemektedir.¹²¹

Bir gün sonraki basın organlarında yayınlanan mektubunda ise Gazi;

"Azizim Fethi beyefendi,

Mektubunuzu aldım ve dikkatle okudum. Kendimi mütalealarınıza ve suallerinize Reisicumhur ve Cumhuriyet Halk fırkasının umumi reisi olarak iki sıfatla muhatap gördüm. Malumdur ki resmi vazifem dolayısıyla ben bugün Cumhuriyet Halk Fırkasının umumi reisliğini fiilen ifa etmemekteyim. Fili riyaset İsmet paşa tarafından ifa olunmaktadır. Reisimühurluk vazifesinin hitamında bizzat teşkil ettiğim Cumhuriyet Halk Fırkası reisliğini fiilen ifa edeceğim tabiidir. Hükümetin icraatına mütaallık olarak serdeyletiğiniz noktai nazarların zamanında mevzubahis oldukça cevaplarını vermek hükümete ait olacaktır. Bu suretle hakikatlerin daha açık meydana çıkacağına şüphe yoktur. Büyük millet meclisinde ve millet müvacehesinde millet işlerinin serbest münakaşası ve hüsnü niyet sahibi zatların ve fırkaların içtihatlarını

¹²¹ *Cumhuriyet*, 11 Ağustos 1930, s. 1; Abdülhamit Avşar, *Serbest Cumhuriyet Fırkası*, İstanbul, Kitabevi, 1998, s. 265–267.

ortaya koyarak milletin münakaşası ve hüsnü niyet sahibi zatların ve fırkaların içtihatlarını ortaya koyarak milletin âli menfaatlerini aramaları, benim gençlimdenberi âşık ve taraftar olduğum bir sistedir.

Reisicumhur olmıyarak yalnız, fiilen Cumhuriyet Halk fırkası reisi bile bulunsaydım fırka programını ve icraatını tenkit eden ve insani ve siyasi ahlakına emin olduğum sizin gibi bir zatın mütalealarını dikkat ve muhabbetle dinlerdim ve istifadeli bulurdum.

Memnuniyetle tekrar görüyorum ki lâyük cümhuriyet esasında beraberiz, zaten benim siyasi hayatta bir taraflı olarak daima aradığım ve arayacağım temel budur.

Binaenaleyh büyük mecliste bu temele istinat eden yeni bir fırkanın faaliyete geçerek millet işlerini serbest münakaşa etmesini cümhuriyetin esaslarından sayarım. Bu itibarla noktai nazarlarınız takip için siyasi mücadeleye girmemizi bittabi hüsnü telakki ettim.

Reisicumhur bulunduğum müddetçe Reisicumhurluğun uhdeme tevdi eyledildiği yüksek ve kanuni vazifeleri hükümette olan ve olmıyan fırkalara karşı âdilâle ve bitarafane ifa edeceğime ve lâyük cümhuriyet esası dahilinde fırkanızın her nevi siyasi faaliyet cereyanlarının bir maniaya uğramıyacağına emniyet edebilirsiniz.

Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal”

şeklindeki cevabı ile istenilen izne olumlu cevap vermektedir.¹²²

Yeni fırkaya ilk katılacak milletvekili Ahmet Bey (Ağaoğlu)’dir.¹²³ İktidar yanlısı basın organı *Vakit* yeni kurulacak fırka’ya ilk katılacak “aza” olarak Kars mebusu Ağaoğlu Ahmet Bey’in gireceğini duyururken,¹²⁴ *Cumhuriyet*’te de farklı bir görüş yoktur.¹²⁵ Fethi beyin kurmaylarından olan Kars mebusu Ağaoğlu Ahmet Bey ise *Yarın*’a verdiği beyanatta, Serbest Fırka’nın doğrudan doğruya hadisattan doğmuş zaruretlerin neticesi ve mahsulü olarak kurulduğunu söylemektedir.¹²⁶ Gazi ise, iki fırkanın cumhuriyeti kuvvetlendirecek mücahedesini memnuniyetle müşahade edeceğini bizzat Fethi Bey’e söyleyerek yeni fırka hakkındaki fikirlerini belirtmektedir.¹²⁷ Atatürk’ün en önemli özelliklerinden birisi düşüncelerini kendisine yakın gazeteciler aracılığıyla, onların ağzından ve kafasından yazdırmasıdır. Bunlardan birisinde *Vakit*’ten Mehmet Asım (Us) imzası vardır. Mehmet Asım

¹²² *Vakit*, 12 Ağustos 1930, s. 1

¹²³ Ahmet Ağaoğlu, Fethi Okyar’ı İttihat ve Terakki zamanından beri tanımakta ve Malta’daki sürgün döneminde de yakınlaştığı arkadaşlarındandır. (Ahmet Ağaoğlu, *Serbest Fırka Hatıraları*, İletişim Yayınları, İstanbul, 3. baskı, Aralık 1994, s. 25).

¹²⁴ *Vakit*, 9 Ağustos 1930, s. 1.

¹²⁵ *Cumhuriyet*, 12 Ağustos 1930, s. 1.

¹²⁶ *Yarın*, 11 Ağustos 1930, s. 2.

¹²⁷ *Cumhuriyet*, 11 Ağustos 1930, s. 1.

Bey, “Gazi’nin vaziyeti”ni değerlendiği bir makalesinde kafalarda oluşan bir takım soru işaretlerine değinmekte ve Gazi’nin iki partiye karşı durumunu “bir babanın iki evladına karşı olan durumuna” benzetmektedir.¹²⁸

Yeni fırkayla ilgili 9 Ağustos gecesi *Yarın* muhabiri ile görüşen Fethi Bey teşkil edeceği fırkanın çehresinin “laik ve tam bir cumhuriyet fırkası” olacağını belirtmektedir.¹²⁹

Fethi Bey yeni kurdukları fırkanın beyannamesini 12 Ağustos 1930’da “İstanbul Vilayeti”ne telgrafla ulaştırdı.¹³⁰ Yalova’da bulunan Fethi Bey, telgrafında Fırkanın merkezinin Ankara olacağını da bildirmektedir.¹³¹

Böylece Türk siyasal yaşamının 92., Türkiye Cumhuriyeti’nin ise 3. partisi Ali Fethi Bey, Kütahya Mebusu Nuri, Ardahan Mebusu Tahsin, Aydın mebusu Nuri Bey tarafından 12 Ağustos 1930 yılında kuruldu.

Yukarıda da belirtildiği üzere fırkanın ismi “Serbest Cumhuriyet Fırkası” olarak belirlendi.¹³²

¹²⁸ Mehmet Asım, “Gazinin vaziyeti”, *Vakit*, 13 Ağustos 1930, s. 4.

¹²⁹ “Dikkatle Okuyunuz”, *Yarın*, 10 Ağustos 1930, s. 1.

¹³⁰ Telgraf şöyledir: İstanbul vilayetine; Efendim. Cemiyetler Kanununa nazaran S.C. Fırkası namile bir fırka teşkil ettik. Tescilile müsaadesinin itası istida olunur. İmza: Reis Ali Fethi, Kâtibi umumi Nuri (Kütahya), Aza Tahsin (Ardahan), Aza Reşit Galip (Aydın). (*Yarın*, 13 Ağustos 1930, s. 2; Son Posta, 14 Ağustos 1930, s. 6)

¹³¹ *Yarın*, 13 Ağustos 1930, s. 2.

¹³² İsim konusunda Ahmet Ağaoğlu anılarında şunları belirtmektedir: “Fırkaya “Serbest” namını kim verdi, sarahat ve katiyetle bilmiyorum. Yalnız t o zamanlar işittiğime ve bilhare Recep Bey’den öğrendiğime bakılırsa bu namı Gazi bizzat seğmiştir. Recep Bey 1933 senesinde Yalova’da bana dedi ki:

“Fırkaya serbest namını veren benim! Gazi’nin huzurunda firkadan ve firkaya bir isim bulmaktan bahsolunuyordu. Ben dedim ki, bu firkaya Ahmet Bey herhalde alınmalıdır. Ahmet Bey aramızda en eski ve en kat’i bir liberaldir. Fırkaya da Serbest ve Liberal ismini verelim.” Bu fikir Gazi’nin hoşuna gitmiş ve fırkanın ismi fırka kurulmadan evvel seğilmiş imiş! Bu suretle fırkanın ismi de, benim Yeni Fırkaya gemekliğim de fırka kurulmadan evvel Cumhuriyet Halk Fırkası ileri gelenleri arasında kararlaştırılmış imiş!” (Ahmet Ağaoğlu, *Serbest Fırka Hatıraları*, İstanbul, İletişim Yayınları, 3. baskı, Aralık 1994, s. 40–41).

Yeni fırkanın lideri olan Ali Fethi Bey (1880–1943),¹³³ Atatürk gibi Rumeli kökenlidir. Atatürk'ten bir yıl önce harp okulunu bitirerek kurmay yüzbaşı oldu. İttihat ve Terakki'nin Selanik Heyet-i Merkeziyesi reisi oldu. II. Abdülhamit'in halinden sonra Selanik'e gönderilirken sabık hakanın muhafızlığını binbaşı rütbesiyle görevlendirildi. Paris'te ataşelik yaptı. Trablusgarp savaşında kurmay başkanı olarak görev yaptı. 1911 yılında yapılan ara seçimlerde Manastır mebusu olarak Meclis-i Mebusan'a girdi. Sofya büyükelçiliği yaptı. Bu görevde 1917 sonlarına kadar kaldı. Sadrazam Talât Paşa'yla yaptığı bir görüşmenin neticesinde Paşa'nın teklif ettiği İstanbul mebusluğunu kabul etti ve Sofya'dan 21 Aralık 1917 tarihinde ayrıldı.¹³⁴ Hürriyetperver Avam Fırkasını kurdu. İzzet Paşa Hükümetinde Dâhiliye Nazırlığı yaptı. 10 Mart 1919'da tutuklandı ve Malta'ya sürüldü. 30 Nisan 1921'de Malta'dan kurtuldu. Yapılan ara seçimlerde mebus oldu ve 10 Ekim 1921 yılında Dâhiliye vekili oldu. Milli mücadeleden sonra Başvekillik yaptı. Şeyh Sait İsyanı üzerine grupta güvensizlik oyu alınca istifa etti ve Paris Büyükelçiliği'ne atandı. 1930'da Serbest Fırka'yı kurdu. 1934 yılında Londra Büyükelçiliği'ne getirildi. İnönü'nün Cumhurbaşkanlığında onun isteği ile Bolu milletvekilliği ve Adalet Bakanlığı yaptı. 1942 yılı başlarında sağlık sorunları nedeniyle emekliye ayrıldı. 1943 yılında da öldü.

Atatürk'le tanışıklığı daha eskilere gitse de aralarındaki dostluk 1908–13 döneminde İttihat ve Terakki içindeki beraber çalışmaları ve Fransa'daki manevralara iştirakleri ile güçlendi.¹³⁵ Fethi Bey, Atatürk'ün en yakın arkadaşlarındandı. Zekeriya Sertel'in tespitiyle Fethi Okyar kuvvetli bir kişilikten yoksundu ve ancak Atatürk'ün gölgesinde iş yapabiliyordu.¹³⁶ Bunun

¹³³ Buradaki biyografi için temelde Mete Tunçay'ın "T.C.'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması" adlı kitabının 252–253. sayfalarından yararlanmakla birlikte diğer kaynaklar ayrıca belirtilmiştir. (Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923–1931)*, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, dördüncü basım, Mart 2004).

¹³⁴ O. Okyar-M. Seyitdanlıoğlu, *a.g.e.*, s. 18.

¹³⁵ O. Okyar-M. Seyitdanlıoğlu, *a.g.e.*, s. 11.

¹³⁶ Zekeriya Sertel, *a.g.e.*, s. 171.

yanında Fethi Bey, Atatürk tarafından “büyük günlerin adamı” olarak kabul edilen birisiydi.¹³⁷

Fırka kısa süre içinde ilgi odağı oldu. Toplumun her kesiminden insanlar Serbest Fırka’da yer almak için başvuruda bulunmaya başladı. Ardahan Mebusu Tahsin Bey fırkaya müracaat edenlerin sayısını 18 Ağustos itibariyle 5000 olarak açıklamaktadır.¹³⁸ Bu sayı 19 Ağustos itibariyle 10.000’i geçti.¹³⁹ *Son Posta* da yeni partiye girmek isteyenlerin “teker teker değil, mahalle mahalle toptan müracaat” ettiklerini iddia etmektedir.¹⁴⁰ Bu gelişmelere iktidar yanlısı basın organlarının tepkisi gecikmedi. Serbest Fırkaya kayıt olmak için başvuranların sayısının alaycı bir şekilde yer aldığı *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesine cevap gecikmedi. 10 bin kişinin bir mebus dahi çıkartmaya yetmeyeceğini belirten *Hâkimiyet-i Milliye*’ye Halk Fırkası’nın 300’den fazla olan mebusunun 15 bin azayla çıkartıldığı hatırlatıldı.¹⁴¹

II. SCF’nin Kapanışı

Ali Fethi Bey ve fırkanın ileri gelenleri 4 Eylül’de başlayıp 14 Eylülde biten “Ege Gezisi”ne çıktılar. Bu gezi esnasında iktidar yanlısı ve muhalif basın organları birbirlerine karşı mücadeleye başladılar. Gezi, SCF açısından son derece başarılı geçti. Haliyle hükümeti ve Halk Fırkasını da son derece rahatsız etti. SCF liderinin “başarılı” Ege Gezisinin partinin sonunun gelmesindeki payı küçümsenemez.

SCF yöneticilerinin gerçekleştirdiği Ege Gezisi dışında Eylül ayının bir diğer önemli gelişmesini Gazi’ye yazılan “açık mektup” oluşturdu. Eylül ayında Gazi’ye hitaben *Cumhuriyet*’in sahibi ve başyazarı Yunus Nadi imzalı bir mektup yayınlandı.¹⁴² Mektup’ta Yunus Nadi, Gazi’ye meydan okuyordu.

¹³⁷ Y.K.Karaosmanoğlu, *a.g.e.*, s. 32.

¹³⁸ “Serbest Cumhuriyet Fırkası Lideri...”, *Yarın*, 19 Ağustos 1930, s. 1.

¹³⁹ *Yarın*, 20 Ağustos 1930, s. 1.

¹⁴⁰ *Son Posta*, 20 Ağustos 1930, s. 1, 2.

¹⁴¹ “H. Fırkasına on senede kaç kişi girdi?”, *Yarın*, 26 Ağustos 1930, s. 1.

¹⁴² 9 Eylül 1930 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinin 1. sayfada yayınlanan mektup şu şekildedir:

Ahmet Ağaoğlu'nun tespiti ile Yunus Nadi bu cesareti Gazi'den alıyordu.¹⁴³ Yunus Nadi'nin mektubunun ertesi günü yine *Cumhuriyet*'te bir mektup daha çıktı. Bu da Gazi'nin cevabının olduğu mektuptu. Mektupta Gazi, CHF'nin lideri olduğunu teyit etmekteydi.¹⁴⁴

Ekim 1930'da yapılan yerel seçimlerde SCF 502 belediyeden 22'sini kazandı. Bu sayı da yeni bir fırka için büyük bir başarıydı. Fakat seçimlere katılım son derece düşük oldu.¹⁴⁵ Fırkanın başarısız olduğunu düşünenler de vardır. Bunlar başarısızlığın nedenlerini programın eksikliği, teşkilat yapılamayışı, müstakil bir gazetesinin olmaması ve halkın heyecanına karşılık verecek güçte olmamasına bağlamaktadır.¹⁴⁶ SCF'nin yöneticileri hiçbir zaman bu seçim sonuçlarının gerçeği yansıttığını düşünmediler. Onlar her zaman seçimin gerçek galibi olarak SCF'nı gördüler.¹⁴⁷

SCF'nin kapanmasına giden yoldaki son fırtına Millet Meclisi'nin 15 Kasım 1930 tarihli toplantıda koptu.¹⁴⁸ Fethi Bey, belediye seçimleri ile ilgili Dâhiliye Vekili Şükrü beye karşı bir gensoru verdi fakat 15 Kasım'da gensoru ateşli tartışmalardan sonra güvenoyu şeklinde sona erdi. Bunun üzerine Fethi Bey 17 Kasım 1930'da Dâhiliye Vekâleti'ne pullu bir dilekçe göndererek SCF'nı kapattığını açıkladı.¹⁴⁹ Kısaca SCF, şartlar ne olursa olsun, neden

"Açık mektup:

Reisicumhur Gazi M. Kemal Hz.ne

İzmir'de bir matbaamıza taarruz edildiği ve C.H.Fırkası binamız taşta tutulduğu gündenberi memlekette uhtemize tereddüp eden yeni vazifelerin vücut ve ehemmiyetini takdir ediyoruz. Bu meyanda ezeli ve ebedi şefimiz olarak bildiğimiz zatı devletlerini başka ve yeni fırkaların kendilerine mal etmeğe çalıştıklarını görerek öyle dahi olsa biz kendimizi yedi emanetimize tevdi olunan Cumhuriyetin muhafazası ve vazifesini kemalile ifaya muktedir biliyoruz. Vazifemizin teshili hesabına değil, belki vaziyetin tavzihi namına hakikati halin lütfü ifadesini istirham etmeğe mecbur olduk. Her hal ve ihtimalde Cumhuriyetin hüsnü muhafaza edileceğinden daima emin bulunarak lâyezal hürmetlerimizi lütfen kabul buyurun, aziz şefimiz.

YUNUS NADI"

¹⁴³ Ahmet Ağaoğlu, *a.g.e.*, s. 74.

¹⁴⁴ "Gazi Hz.nin Mektupları", *Cumhuriyet*, 10 Eylül 1930, s. 1.

¹⁴⁵ Örnek olarak İstanbul Seçimlerinde seçmenin yüzde on beşi civarında bir oranı oy kullandı. (*Vakit*, 20 Ekim 1930, s. 1).

¹⁴⁶ Mete Tunçay, *T.C.'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923–1931)*, İstanbul, Cem Yayınevi, 2. Baskı, 1992, s. 272.

¹⁴⁷ Çetin Yetkin, *a.g.e.*, s. 269.

¹⁴⁸ O. Okyar-M. Seyitdanlıoğlu, *a.g.e.*, s. 83.

¹⁴⁹ Fethi Bey'in kapanış dilekçesi: "Efendim: Büyük Gazimiz Mustafa Kemal Hazretlerinin teşvik ve tasvibiyle SCF'nı teşkil etmiştim. Kanaatimizce bu teşvik v tasvip, teşkil

kaynaklanırsa kaynaklansın Gazi'nin isteği ve izni ile kuruldu. Getiren götürdü. Yine Gazi'nin isteği ile de kapandı. Mücadele etme imkanı da ortadan kalkmıştı. Zira Ağaoğlu Ahmet Bey'in tespitiyle; *"Fethi Bey tarafında on üç mebus Makbule vardı. Öteki tarafta üç yüz mebus, hükümet, İsmet Paşa gibi kinci bir başvekil, devlet, devletin haiz olduğu bütün cihaz, bütün muntazam kuvvetleri!"* vardı.¹⁵⁰ SCF kısa siyasal yaşamına rağmen Çetin Yetkin'in ifadesiyle, "fırtına gibi esip geçti".¹⁵¹

Belki de Fethi Bey ve arkadaşları Gazi ile yaptıkları pazarlığın satır arasında gizli koşulları doğru anlayamamanın cezasını çekmişlerdi.¹⁵² SCF deneyiminin sonunun gelmesinde "gözükten ilk aktör" fırkanın kurulmasını sağlayan Cumhurbaşkanı oldu.¹⁵³

Serbest Fırka dönemi ve sonrasında, *Yarın, Son Posta, Hizmet, Halkın Sesi* ve *Yeni Asır* gazetelerinin yayınları Halk Partisi'nde geniş bir hoşnutsuzluk oluşturmuştu.¹⁵⁴

Serbest Fırka deneyinden sonra tek parti yönetiminin ülkeye daha uzun yıllar egemen olacağı kuşku götürmeyecek bir şekilde ortaya çıktı. Bu tek parti de, dönemin iktisadi politikasını belirleyen ilke olarak, devletçiliği seçti.¹⁵⁵

edeceğim fırkanın Gazi Hazretlerine karşı siyasi mücadeleye girmesi ihtimalini hadd-i zatında bertaraf ediyordu. Esasen bu kanaat haricinde siyasi bir teşekküle vücut vermek mesuliyetini almayı hatırıma getirmemişim. Hâlbuki tahakkuk eden şekle nazaran fırkamız kâtiyen Gazi hazretleriyle siyasi sahada karşı karşıya gelmek vaziyetinde kalabileceği anlaşılmıştır. Bu vaziyette kalacak siyasi bir teşekkülün mevcudiyetini fırka müessisi sıfatıyla muhafaza ve idameyi muhal bulmuyorum. Bu sebeple SCF'nın feshine karar verdim. Bu karar fırka teşkilatına tebliğ edilmiştir. Keyfiyeti arz ederim efendim. A. Fethi" (Mete Tunçay, *T.C.'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923–1931)*, İstanbul, Cem Yayınevi, 2. baskı, 1992, s. 273.

¹⁵⁰ Ahmet Ağaoğlu, *a.g.e.*, s. 103-104.

¹⁵¹ Çetin Yetkin, *a.g.e.*, s. 15.

¹⁵² Mete Tunçay, *a.g.e.*, s. 254.

¹⁵³ Cem Emrence, *a.g.e.*, s. 37.

¹⁵⁴ Hıfzı Topuz, *Türk Basın Tarihi*, Remzi Kitabevi, Kasım 2003, İstanbul, s. 156.

¹⁵⁵ Nezih Varcan, *a.g.e.*, s. 113.

C. SCF VE YARIN GAZETESİ

I. Basında SCF

Yeni bir fırkanın kuruluşunun kesinleşmesi diğer basın organları gibi *Yarın*'da da sevinçle karşılandı. Hatta ilk günden itibaren *Yarın*'ın SCF lehinde kamuoyu oluşturma çabasına koyulduğu görülüyordu.¹⁵⁶ Birinci sayfanın tamamının ikinci sayfanın ise tamamına yakınının fırka haberlerine ve yazılarına ayrıldığı yayında yeni fırkaya 65 mebusun geçeceği iddia edilmektedir. Mebus sayısının “şimdilik” olarak duyurulmasının yanında memleketin “bütün münevverleri”nin de iştirak edeceğinin kuvvetle tahmin edildiğine değinilmektedir. İş adamları ve münevverlerin görüşlerinin sorulduğuna ve onların da kısa bir süre içinde yeni fırkanın bütün memlekete yayılacağı görüşünde ittifak ettikleri belirtilmektedir.¹⁵⁷

Programın ana hatlarının yanında fırkaya geçen mebusların da isimleri yer almaktadır. Yeni fırkanın ilk mebusları;¹⁵⁸ “Ağaoğlu Ahmet Bey (Kars)¹⁵⁹, Tevfik Kamil Bey (İstanbul), Salih Bey (Yozgat), Aziz Bey (Erzurum), Hasan Fehmi Bey (Gümüşhane), Nafi Bey (Erzurum), Fuat Bey (Rize), Osman Bey (Yozgat), Osmanzade Hamdi Bey (İzmir), Hilmi Bey (Malatya), Refik İsmail Bey (Sinop), Mazhar Müfit Bey (Denizli), Haydar Rüştü Bey (Denizli, İbrahim Bey (Bilecik), Rafet Bey (Bursa), Ali Bey (Afyonkarahisar), Edip Servet Bey (İstanbul), Necip Ali Bey (Denizli), Reşit Galip Bey (Aydın), Mahmut Celal Bey (İzmir), Cemil Bey (Tekirdağ), Mithat Bey (Maraş), Akçuraoğlu Yusuf Bey (İstanbul), Cevat Abbas Bey (Bolu), Recep Zühtü Bey (Sinop), Galip Bey (Niğde), Samih Rifat Bey (Çanakkale) şeklinde duyuruldu.¹⁶⁰ *Vakit* yeni fırkaya katılacak mebus sayısı ile ilgili bir gazetenin 9 Ağustos tarihli yayınında iddia edilen mebus katılımının gerçeği yansıtmadığına değinilmekte ve haberi yayınlayan gazete isim vermeden eleştirilmektedir.

¹⁵⁶ Abdülhamit Avşar, *Serbest Cumhuriyet Fırkası*, İstanbul, Kitabevi, 1998, s. 49.

¹⁵⁷ *Yarın*, 9 Ağustos 1930, s. 1.

¹⁵⁸ Bu milletvekillerinin birçoğu Gazi'nin “emri” ile yeni fırkaya girdiler.

¹⁵⁹ Ağaoğlu Ahmet Bey, partinin kuruluş şekline itiraz etmiş, kendi ifadesiyle biraz fazla sun’i” bulunduğu için yeni fırkaya gitmek istememesine rağmen Gazi'nin kesin emri ile girmek zorunda kaldığına anılarında değinmektedir. (Ahmet Ağaoğlu, *a.g.e.*, s. 36)

¹⁶⁰ *Yarın*, 9 Ağustos 1930, s. 1.

Ayrıca yeni fırkanın programı ile ilgili çıkan haberlerin de tekzibi belirtilirken, Fethi Bey'in de rakamlarla ilgili "yalanlaması"na yer verilmektedir.¹⁶¹ Aynı günkü *Son Posta*'da ise yeni fırkanın 65 mebusun "iştirakini temin" ettiği haberi yer almaktadır.¹⁶² Bu dönemde mecliste 360 mebus bulunmaktadır.

Yeni fırkaya katılacak mebusların sayısı pazarlıkla belirlenmeye çalışıldı. Fethi Bey 120 mebusun katılmasını isterken İsmet Paşa ise, 40-50 kişi vereceğini Gazinin huzurunda söylemiştir. Bunun üzerine orta yol bulunmuş ve gelecek seçimler için 70'te anlaşıldı.¹⁶³

Yalova'da bulunan Paris Büyükelçisi Fethi Bey fırkanın 8 Ağustos akşamı *Yarın*'a bir telgraf göndererek programını yakında tebliğ edeceğini bildirmektedir.

Mete Tunçay, programın Fethi Bey tarafından hazırlanmasına karşılık, Ağaoğlu Ahmet Bey tarafından yazılmış olabileceğine değinmektedir.¹⁶⁴

"Liberal esaslara istinat" eden programın ana hatları olarak "inhisarların¹⁶⁵ lağvedileceği, vergilerin indirileceği, işkencenin mülga olacağı¹⁶⁶ ve memlekete sermayenin gireceği" hedefleri yer almaktadır.

SCF'nin kimliğinin kamuoyuna anlatıldığı ilk günlerde *Yarın* tarafından yeni fırkanın, Halk Fırkası'na "taban tabana zıt olduğu" vurgulanmaktadır.

Program içerisinde yukarıda değinilenlerin dışında; "Matbuatın kayıtsız şartsız serbest olacağı", "Seçimlerin tek dereceli olacağı", "Ticaretin serbest olacağı", "Avrupa'daki büyük siyasi temayüllerden uzak kalınmayacağı" gibi temel politikalar ön plana çıkmaktadır.¹⁶⁷

Yeni fırka kuruluşuna köşesinde değinen Arif Oruç, vatandaşların dünden beri büyük bir sevinç içerisinde olduğunu iddia etmektedir.

¹⁶¹ *Vakit*, 10 Ağustos 1930, s. 2.

¹⁶² *Son Posta*, 10 Ağustos 1930, s. 1.

¹⁶³ Mete Tunçay, *T.C.'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931)*, İstanbul, Cem Yayınevi, 2. Baskı, 1992, s. 257.

¹⁶⁴ Mete Tunçay, *a.g.e.*, s. 248.

¹⁶⁵ İnhisar: Tekel.

¹⁶⁶ İşkencenin kaldırılacağı.

¹⁶⁷ *Yarın*, 9 Ağustos 1930, s. 1.

Sevinçlerinin gerekçesi olarak yeni fırkanın kuruluş haberini gösterildiği yazısında Arif Oruç, Türkiye’de inkılâpların kökleşmesinden sonra en önemli ihtiyaç ve hakkının “tam demokratik idare tarzı”na kavuşmak olduğunu belirtmektedir. Serbest münakaşa ve serbest düşüncenin Cumhuriyetin en önemli niteliklerinden birisi olduğunu vatandaşların bildiğine değinen Arif Oruç, milletin Fethi Bey’in meydanlarda getireceği siyasi teşekküle ümit bağlayacağını düşünmektedir.¹⁶⁸

Arif Oruç, “Yeni Fırka”yı ele aldığı yazısında, Halk Fırkası’ndan prensipte farkları olmamasına rağmen teferruatta ayrı bir istikamette olacağını savunmaktadır. Memleketin yeni fırkadan ve Fethi Bey’den, şahsi hürriyet ve masumiyet, müsavat hakkı, matbuat hürriyeti, tefekkür ve kalem serbestisi, içtima hürriyeti, memuriyet ve iş hürriyeti, adli istiklal, ekseriyete karşı ekalliyette kalacakların hakkı, serbest intihap selahiyeti gibi beklediğini vurgulamaktadır. Programın tamamen henüz ilan edilmemesine rağmen ana hatlarından duyulan memnuniyete de değinen Arif Oruç, yeni fırkanın özellikle mali, iktisadi, idari ve adli siyasetinde Halk Fırkası’ndan ayrılan projelerinin olduğundan şüphe edilemeyeceğini belirtmektedir.¹⁶⁹

“İnkılâbın büyük ve değişmez rehberi” olarak lanse edilen Gazi’nin yeni parti konusundaki görüşlerine yer verilen bir haberde kendisine Talat Bey tarafından yapılan, “önce seçimi yapalım sonra mecliste ayrılırız” teklifini “dürüstçe bir hareket” olarak görmediğine değinilmektedir. Bu konuda Gazi, insanların öncelikle siyasi rengini, reyini ve azmini milletin anlayacağı şekilde ifade etmeleri gerektiğini söylemektedir. Fethi Bey’in de bu şekilde hareket edebilecek insanlardan birisi olduğunu söyleyen Gazi, Talat Bey’in teklifinin önceleri tecrübe edildiğini ve milleti kederlere, sıkıntılara maruz bırakarak sonuçlandığını belirtmektedir.¹⁷⁰

¹⁶⁸ Arif Oruç, “Muhalefet Fırkası Teşekkül ederken biz ne düşünüyoruz?”, *Yarın*, 9 Ağustos 1930, s. 1–2.

¹⁶⁹ Arif Oruç, “Yeni Fırka”, *Yarın*, 10 Ağustos 1930, s. 1–2.

¹⁷⁰ “Hayır.. bu dürüst bir hareket değildir!”, *Yarın*, 11 Ağustos 1930, s. 1–2.

Fırkanın kuruluş sürecinde ve takip eden günlerde Arif Oruç, köşesinde hemen her gün yeni fırkayla ilgili yazılar yazarak adeta fırkanın sözcüsü durumuna geldi.

Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın programını 13 Ağustos 1930 tarihinde Türkiye "efkârı umumiyesi"ne ilan edeceğini belirten Fethi Bey, hükümete dönük ilk eleştirisini de hükümet harcamaları ve vergiler konusunda yaparak¹⁷¹ Maliye politikası araçlarına öncelik verileceğini ima etmektedir.

Partinin daha önceden ana hatları yayınlanan programı 13 Ağustos 1930 da ilan edildi.¹⁷²

SCF'nin kuruluşunu ve arkasından gelişmeleri "yayın organı" gibi veren *Yarın* 13 Ağustos 1930 gece yarısı saat bire kadar süren bir mülakatı yayınladı. Mülakatı Arif oruç gerçekleştirdi. Fethi Bey mülakatında ön plana yine "vergi"ler çıkmaktadır. Vergiler başta olmak üzere belli başlık konulara değinen Fethi Bey hükümeti eleştirerek kendi bakışlarını ve hedeflerine de yer vermektedir.¹⁷³

Vakit başyazarı Mehmet Asım (Us) bir makalesinde, İsmet Paşa hükümetinin yeterli derecede tenkit edilmediği iddialarının doğru olabileceğini fakat bunun sorumlusunun İsmet Paşa olmadığını savunmaktadır.¹⁷⁴ Birkaç gün sonra Arif Oruç adeta Mehmet Asım Bey'e cevap vermektedir. Arif Oruç, İsmet Paşa hükümetinin durumunu ele aldığı bir yazısında, başlangıçta Halk Fırkası hükümetinin bir programının dahi olmadığını iddia etmektedir. Türkiye'nin sanayi memleketi olmaktan ziyade bir ziraat ülkesi olduğuna değinen Arif Oruç, İsmet Paşa ve vekil arkadaşlarının politikadaki kayıtsızlıklarını eleştirmektedir. Ülkedeki gelişmelerin "kendi gazeteleri" tarafından övülmesine rağmen gerçek durumun "kötü" olduğunu iddia etmektedir.¹⁷⁵

¹⁷¹ *Yarın*, 12 Ağustos 1930, s. 1.

¹⁷² Program için bkz.: *Yarın*, 13 Ağustos 1930, s. 1, 2.

¹⁷³ Mülakat için bkz.: *Yarın*, 14 Ağustos 1930, s. 1.

¹⁷⁴ Mehmet Asım, "İdarede tenkit ve murakabe", *Vakit*, 11 Ağustos 1930, s. 4.

¹⁷⁵ Arif Oruç, "Türkiye Sanayi Memleketi Değildi, Fakat Ziraat Memleketiydi", *Yarın*, 17 Ağustos 1930, s. 1-2.

Serbest Fırkanın lideri başta olmak üzere, yapılanmasıyla ilgili gelişmeleri adım adım izleyen ve okuyucuları ile paylaşan *Yarın*, hükümetin icraatlarına da kayıtsız kalmamaktadır. Hükümetin “icraat” olarak takdim ettiği faaliyetler alaycı bir üslupla haberlere ve yazılara konu olmaktadır.¹⁷⁶

Yeni fırkanın oluşum sürecinde bazı gazetelerin yayınlarına değinen Arif Oruç, onlardan “Halk Fırkasının matbuatı” diye bahsetmektedir. Başyazısında, Serbest Fırka’nın kurulacağı haberlerinin matbuata aksettiği günden beri Halk Fırkası’na mensup olanların yayınları eleştirilmektedir. Serbest Fırkaya girmek isteyen vatandaşların tasniflerinin yapıldığını, irtica, kirli ihtiras, menfaat gibi kelimeleri haksız bir şekilde yakıştırmalarla cephe aldıklarını iddia etmektedir. Ayrıca, memlekette idaresizlik olduğunu, hükümetin muvaffak olamadığını düşündüğü için Serbest Fırka’ya temayül gösteren vatandaşların mürteci, muhteris ve menfaatperestler sürüsü olmadığını belirtmektedir.¹⁷⁷

Bu dönemde Arif Oruç, hükümeti özellikle de İsmet Paşanın konuşma ve davranışlarıyla eleştirmektedir. Fethi beyin beyanat ve hareketleri lehte yapılan değerlendirmelerle köşesine taşınmaktadır.

Yazılarından birisinde Arif Oruç, hükümet yanlısı gazetecileri hedef almaktadır. Matbuatın temsil edenlerin mensubu bulundukları cemiyetin ahlakının, seciyesinin, irfanının miyarı, mihengi olduğuna değinen Arif Oruç, bu gerçeğe rağmen Türk basını içerisindekilere dertlidir. Serbest Cumhuriyet Fırkası’na uğrayan, İstanbul basınına mensup bazı “çoluk çocuk makulesi bir takım efendiler”in Ali Fethi Bey’e basının şeref ve haysiyetiyle bağdaşmayacak sorular sormasından duyduğu rahatsızlığı köşesine taşımaktadır.¹⁷⁸

¹⁷⁶ Örnek olarak bkz.: “İktisat!”, *Yarın*, 17 Ağustos 1930, s. 1.

¹⁷⁷ Arif Oruç, “Halk Fırkası matbuatının bugünkü hali bir hayli gariptir”, *Yarın*, 18 Ağustos 1930, s. 1–2.

¹⁷⁸ Arif Oruç, “Efendiler! ‘hürriyeti itilaf’ karşısında değilsiniz!”, *Yarın*, 27 Ağustos 1930, s. 1–2.

İsmet Paşa'nın hükümet yükünü üzerine aldığı günden beri Fransa'da beş kabinenin halledemediği meseleleri hallettiğini söylemesi alaycı bir şekilde gazetede yer bulmaktadır.¹⁷⁹

Arif Oruç, Serbest Fırka lehindeki yazılarında Halk Fırkası'na "mensup" gazetecilere de cevap vermektedir. Bunlardan birini 18 Ağustosta *Yarın*'da yayınlanan Fethi Bey'le ilgili röportajın çarpıtıldığı iddiasıdır. Halk Fırkası'na mensup gazetecilerin kendilerini hedef aldığına değinmektedir.¹⁸⁰

Arif Oruç bir başka başyazısında bazı ürünlerin 1930 yılının fiyatları ile bir önceki yılın karşılaştırmasına yer vermektedir. İstanbul'da ticaretin tamamen durduğuna değinen Arif Oruç, yalnızca Afyon, tiftik ve yapağı alışverişinde memlekete en az 8 milyon lira eksik giriş olduğunu iddia etmektedir. Tiftik fiyatların bir önceki yıla göre yüzde kırk, Afyon'un ise yüzde elli civarında ucuzladığını savunmaktadır.¹⁸¹

Serbest Fırka'nın teşkilatını kurmak isteyenlerden ve destekleyenlerden gelen telgraflar, mektupların yanı sıra Halk Fırkası'nın aleyhine olacak mektuplar da *Yarın*'da yayınlanmaktadır.

Gazi'nin kız kardeşi Makbule Hanım'ın SCF'na girişi *Yarın*'da büyük bir sevinçle ve birinci sayfadan duyuruldu. Makbule Hanım¹⁸² SCF'nın yüksek maksatlarla millet ve memlekete büyük hizmetler yapmak emeliyle kurulduğuna değindiği açıklamasında, yeni partinin bütün milleti ihtiyaçları ile düşüneceğine ve vatandaşları refaha ulaştıracağına kani olduğunu söyledi. Makbule Hanım, yeni fırkaya Fethi Bey'e olan büyük itimadından katıldığını belirttiği açıklamasında Halk Fırkası'yla, yeni hırkanın düşman değil, kardeş olduğu görüşünü savundu.¹⁸³ Ertesi gün Makbule Hanım'ın İstanbul Belediye seçimlerinde aday gösterileceği belirtildi.¹⁸⁴ Aslında Makbule Hanım başta

¹⁷⁹ "1030? Eğer bir muvaffakiyetse...", *Yarın*, 19 Ağustos 1930, s. 1.

¹⁸⁰ Arif Oruç, "Hükümet Gazetelerine cevap veriyoruz!", *Yarın*, 19 Ağustos 1930, s. 1-2.

¹⁸¹ Arif Oruç, "Niçin? Neden?", *Yarın*, 21 Ağustos 1930, s. 1-2.

¹⁸² Makbule Hanım, Ahmet Ağaoğlu'nun belirttiği gibi yeni fırkada, fırkanın sonuna kadar çok sadık ve doğru bir aza olarak kaldı. (Ahmet Ağaoğlu, a.g.e., s. 39).

¹⁸³ *Yarın*, 24 Ağustos 1930, s. 1-2.

¹⁸⁴ *Yarın*, 25 Ağustos 1930, s. 1.

olmak üzere bazı isimlerin Serbest Fırka'ya katılımı danışıklı bir dövüşün sahneye konulacağı izlenimi vermekteydi.¹⁸⁵

Yarın'ın sahibi ve başyazarı Arif Oruç hemen her alanda kalem oynatabilecek birikime sahip bir gazetecidir. Bu birikim genel bilgi olmaktan öte özel alanlarda da ilgilidir. Bir yazısında bütçeyi konu olarak seçmiştir. Bütçeyi eleştirdiği yazısında vergilerdeki yanlış politikalara değinmektedir. İsmet Paşa hükümetinin bütçeyi gelişigüzel hazırladığını örneklerle anlatmaktadır. Ayrıca yazısında Fethi Bey'in arada sırada vergi meselesine temas etmesinin İsmet Paşa taraftarlarını telaşlandırdığını iddia etmektedir.¹⁸⁶

“Barlarda dolaşıp sarhoş olduktan sonra”¹⁸⁷ İsmet Paşa'yı müdafaa edeceğini “bangır bangır” bağırarak Ali Naci Bey konusunda İsmet Paşa uyarılmaktadır. Ali Naci tarafından müdafaa edilmek istenmesi İsmet Paşa'nın zavallılığıyla değerlendirilmektedir. İsmet Paşa'nın daha önceleri Ziraat Bankası'ndan Ali Naci Bey'e 35.000 lira para aldığının hatırlatıldığı bir başka haber de ise durumu kredisizlik yüzünden çorak topraklar üzerinde aç ölen Türk köylüsünün emniyetinin Ziraat Bankası tarafından suiistimal edildiğine dikkat çekilmektedir.¹⁸⁸

Ali Naci Bey'e dönük suçlamalar, *İnkılâp* henüz yayında olmadığı tarihlerde başladı.¹⁸⁹

İsmet Paşa'nın 30 Ağustos nutkuna hazırlanmasının alaycı bir şekilde çizildiği¹⁹⁰ karikatürle birlikte ertesi günde Adliye vekili “nev'i şahsına münhasır” bir Napoleon olarak karikatürize edilmektedir.¹⁹¹ İsmet Paşa bir başka karikatürde halkın “hürriyet çeşmesini kurutan” birisi olarak karikatürize

¹⁸⁵ Tevfik Çavdar, *Türkiye Ekonomisinin Tarihi (1900–1960)*, İstanbul, İmge, Eylül 2003, s. 226.

¹⁸⁶ Arif Oruç, “Vergi Meselesi”, *Yarın*, 25 Ağustos 1930, s. 1–2.

¹⁸⁷ Karikatür, *Yarın*, 27 Ağustos 1930, s. 1.

¹⁸⁸ Türk Çiftçisi aç sürünürken, *Yarın*, 27 Ağustos 1930, s. 1–2.

¹⁸⁹ *İnkılâp* Gazetesi 30 Ağustos 1930 tarihinde yayımlanmaya başladı. Arif Oruç'un Ali Naci beyi hedef alan yazıları Ağustos sonlarına doğru başladı.

¹⁹⁰ *Yarın*, 29 Ağustos 1930, s. 1.

¹⁹¹ *Yarın*, 30 Ağustos 1930, s. 1.

edilmektedir.¹⁹² Aslında bu dönemde karikatürlerle eleştiri yapma tarzını ilk getiren *Yarın* değildir. Yeni fırkanın kurulduğu günlerde ilk defa *Vakit*, Ağaoğlu Ahmet Bey’le “Serbest Cumhuriyetçiler” başlığı altında karikatürize ederek alay etmektedir.¹⁹³ Bir başka karikatürde ise alay edilen İstanbul Mebusu Haydar Bey’dir.¹⁹⁴

Yarın, hükümetin “şimendifer” siyasetini kesin ve keskin bir şekilde eleştirmektedir. Sivas’a ulaşan “Başvekilin eseri”nin kazanlarında Türk hazinesinin yakıldığına değinilen bir karikatürde müteahhitlerin keselerini doldurduğu vurgulanmaktadır.¹⁹⁵ Şimendifer siyaseti Serbest Fırka’nın hükümeti eleştirdiği temel noktalardan bir tanesini oluşturmaktadır. 30 Ağustos 1930 yılında İsmet Paşa Sivas-Ankara demiryolu açılışında eleştirilere cevap verdi.¹⁹⁶ İsmet Paşa, açılışta yaptığı konuşmada; özellikle hükümetinin demiryolu politikasına yöneltilen eleştirileri yanıtladı. “Savunma” niteliğindeki konuşmasında üç noktayı belirtmektedir: Birincisi, demiryolu ulusal birlik ve savunma için zorunludur, dolayısıyla bir siyasal sorundur, sürüncemede bırakılamaz; ikincisi, yabancı sermaye gelmesi istendiği halde, dış mali çevreler bunu yeterince kârlı bulmadıklarından ilgi göstermemişlerdir; üçüncüsü, bir kuşağa aşırı yüklenildiği düşüncesi doğru değildir; yapılacak öyle çok iş vardır ki, gelecek kuşaklar da en az bu kadar yük taşımak zorunda olacaklardır. Başvekil, bundan sonra, SCF’nın seçtiği siyasal çizgi olan liberalizme karşı çıkmış,¹⁹⁷ milletin her şeyi merkezden beklemek yönündeki doğal eğilimi dolayısıyla, kendilerinin ılımlı devletçilik¹⁹⁸ yanlısı olduklarını ilk kez açıklamıştır.¹⁹⁹

¹⁹² *Yarın*, 12 Eylül 1930, s. 1.

¹⁹³ *Vakit*, 13 Ağustos 1930, s. 1.

¹⁹⁴ *Vakit*, 14 Ağustos 1930, s. 1.

¹⁹⁵ *Yarın*, 31 Ağustos 1930, s. 1.

¹⁹⁶ Konuşması için bkz. *Cumhuriyet*, 31 ağustos 1930, s. 1–4.

¹⁹⁷ Nezih Varcan, a.g.e., s. 111.

¹⁹⁸ Dönemin gazeteci ve siyasetçilerinden Falih Rıfkı Atay, Devletçiliğin yeni Türkiye’de milliyetçilik demek olduğunu iddia etmektedir. Ayrıca Falih Rıfkı Atay, devletçiliğin bir ekonomik meslek olarak değil, bir tarihi zaruret olarak doğduğunu da savunmaktadır. (Falih Rıfkı Atay, *Çankaya*, Pozitif Yayınları, İstanbul- 2004, s. 491–492).

¹⁹⁹ Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923–1931)*, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, dördüncü Basım, Mart 2004, s. 267–268.

Yarın'ın Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın "nizamname"sini yayımladığı haberde SCF'nda müfettiş ve mutemet olmadığına dikkat çekilmektedir.²⁰⁰

Yarın'da 30 Ağustos 1930 tarihinde yayınlanan SCF'nin "Nizamnamesi"²⁰¹, iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım genel ilkelerin ve üyelik işlemleri yer almaktadır. İkinci kısım ise, partinin teşkilat yapısıyla ilgili maddelerden oluşmaktadır. Fırkanın nizamnamesi 7 maddesi birinci kısım, 49 madde ikinci kısım olmak üzere toplam 56 maddedir. Bir de "muvakkat" madde yer almaktadır.²⁰² Nizamname aynı gün Gazi'ye takdim edildi.²⁰³

Yarın, çok açık olduğu üzere SCF'nı desteklemektedir. Hatta iktidar yanlısı basın organı *İnkılâp*, Arif Oruç'un *Yarın*'ını Fethi Bey'in yarı resmi yayın organı olarak tanımlamaktadır.²⁰⁴

SCF'nı açıktan destekleyen *Yarın*, Serbest Fırka'nın başkanından büyük bir saygıyla bahsetmekte ve Serbest Fırka lideri Fethi Bey'in; "*Yarın*'a Fırka lideri sıfatı ile müteşekkirim!" sözünü manşete taşımaktadır.²⁰⁵ "S.C.F."nın prensiplerini terviç²⁰⁶ için kudreti yettiği kadar kalemen, fikren çalışmıştır. Ve fırka mesleğini bozmadığı takdirde çalışmakta devam edecektir" şeklinde açık desteğini göstermektedir.²⁰⁷ Fakat *Yarın*'ın bu desteğinin "resmi organ" şeklinde olmadığı da belirtilmektedir. Bunun doğru da olmayacağının savunulduğu yazıda, gazetenin hürriyetinin muhafazasının korunması için gerekli olduğu savunulmaktadır.²⁰⁸ Buna rağmen Fethi Beyin İzmir'le başlayan Balıkesir'de biten 10 günlük seyahatini²⁰⁹ *Yarın* fırkanın

²⁰⁰ *Yarın*, 28 Ağustos 1930, s. 1–2.

²⁰¹ Nizamname: Tüzük.

²⁰² Fırkanın nizamnamesi için bkz. *Yarın*, 30 Ağustos 1930, s. 1–5.

²⁰³ *Yarın*, 31 Ağustos 1930, s. 1.

²⁰⁴ Ali Naci, "Sözün Doğrusu", *İnkılâp*, 6 Eylül 1930.

²⁰⁵ *Yarın*, 2 Eylül 1930, s. 1.

²⁰⁶ Terviç: (Bir düşünceyi) Tutma, destekleme.

²⁰⁷ *Yarın*, 2 Eylül 1930, s. 1.

²⁰⁸ *Yarın*, 2 Eylül 1930, s. 1, 4.

²⁰⁹ Fethi Bey, seyahati esnasında; İzmir, Menemen, Manisa, Aydın, Reşadiye, Germencik, Selçuk, torbalı, Akhisar, Kırkağaç, soma, Balıkesir, Susurluk ve Bandırmanın yanı sıra "küçük büyük istasyonlar"a uğradı (*Yarın*, 14 Eylül 1930).

“resmi organ”ı gibi yansıtmaktadır.²¹⁰ Yayınlarında ön plana çıkarttıkları “Serbest Fırka’nın Programı”ndan ziyade Halk Fırkası’na dönük eleştirilerdir.

II. Ege Gezisi

Serbest Fırka Lideri Fethi Beyin 4 Eylül 1930’da gerçekleştirdiği İzmir ziyareti gazetede geniş bir şekilde yer bulmuştur. Kordon Boyu’nda “elli bin” vatandaşın olduğu iddia edilen haberde Fethi Bey’in “muazzam bir tezahürat ile karşılandığı” vurgulanmaktadır.²¹¹ Ayrıca haberde Anadolu’nun dört bir yanından insanların İzmir’e akın ettiği de belirtilmektedir.²¹² Arif Oruç İzmir’deki “heyecanı” köşesine taşımıştır.²¹³

Yarın’da yayınlanan karikatürlerde Başvekil İsmet Paşa, çok çeşitli şekillerde karikatürize edilmektedir. Fethi Bey’in İzmir gezisi sırasında çıkan bir karikatürde İsmet Paşa, “örümcek” şeklinde karikatürize edilmektedir.²¹⁴

Yarın’ın İzmir gezisi ile ilgili haberlerine tepkilerde gecikmeden gelmiştir. Bu konuda *İnkılâp* gazetesinden Ali Naci Bey, *Yarın*’ın İzmir’deki olaylarla ilgili yazılarını yalanlamaktadır.²¹⁵ *Yarın*’a saldırılarının bu dönemde başlatan Ali Naci Bey ve *İnkılâp*’ta bu tarihten sonra ağır ithamlar yer bulmuştur. İzmir’deki gelişmelerle ilgili yalanladığı *Yarın* gazetesine dönük eleştirilerine ertesi gün de devam etmiştir. Ali Naci *Yarın*’ın “muhalif gazete” olarak değil de “ihtilal beyannamesi” şeklinde çıktığını iddia etmektedir.²¹⁶ Yazısında, *Yarın*’ı “yalan” yazmakla ve kışkırtıcılıkla suçlamaktadır. İsmet Paşa’ya yanlış takdim ettiklerini savunmaktadır. “Vatan haini”, “Çerkez Ethem yamağı” gibi nitelemelerle takdim ettiği Arif Oruç’u ise 150’likler listesinde yer

²¹⁰ Örnek olarak bkz. *Yarın*, 8 Eylül 1930.

²¹¹ Yukarıda da belirtildiği üzere dışsatıma yönelik tarımsal üretim yapan bölgelerde gösterdi. Çetin Yetkin’in İlhan Tekeli ve Selim İlkin’den aktardığı şekliyle, başta İzmir ve çevresi, demiryollarının ulaştığı bölgeler ve limanla bağlantısı olan kıyılardaki ovalık yerler, dünya ekonomik bunalımından en çok etkilenen yerler oldu. (Çetin Yetkin, A.g.e., s. 33-34).

²¹² *Yarın*, 5 Eylül 1930.

²¹³ Arif Oruç, “İzmir’de”, *Yarın*, 6 Eylül 1930, s. 1.

²¹⁴ *Yarın*, 5 Eylül 1930, s. 1.

²¹⁵ Ali Naci, “Sözün Doğrusu”, *İnkılâp*, 6 Eylül 1930.

²¹⁶ Ali Naci, “Sözün Doğrusu”, *İnkılâp*, 7 Eylül 1930.

olmadığı için Türkiye’de bulunduğunu iddia etmektedir.²¹⁷ Yalnızca yazı ile değil çizim ile de Arif Oruç hedeftedir. Arif Oruç “fesat kazanı”nı körükleyen birisi olarak karikatürize edilmiştir. Altında ise “Çerkez Ethem hesabına çalışmadığını kim iddia edebilir” diye yazı vardır.²¹⁸

Arif Oruç başmakalesinde, beş ay önce hapsedilmesinin nedeni anlatmaktadır. Arif Oruç, 31 Mart 1930 tarihinde yazdığı “Kavî Hükümet”²¹⁹ başlıklı yazısından dolayı mahkum edildiğini belirtmekte ve yazıyı tekrar yayınlamaktadır.²²⁰

5 Eylül’de (1930) gerçekleşen karşılaşmada “polis” kurşunuyla ölen 12 yaşındaki Ömer isminde bir çocuk *Yarın*’da “şehit” olarak takdim edilmektedir.²²¹ Yazıda ayrıca 24 vatandaşın “mecruh”²²² olduğu da belirtilmekte, hükümet gazetelerinin bunu “fevkalâde bir hadise” şeklinde istismar etmek isteyeceklerine dikkat çekilmektedir. Ayrıca Halk Fırkası’nın bir “nümayiş” tertip etmeye çalıştıkları iddia edilmektedir.²²³ Bir karikatürde de “İzmir Hadiseleri”nin C.H.F.’nin eseri olduğu şeklindedir.²²⁴ Hükümet yanlısı gazetelerde eleştirilerden nasibini almıştır!²²⁵ Daha sonra ise Serbest Fırka Umumi Kâtibi ve Kütahya Mebusu Nuri Bey’in, hadiselerin sorumlusu olarak *Anadolu* gazetesi ve Halk Fırkası’nın “nümayişi” olduğu şeklindeki beyanatı yer bulmuştur.²²⁶ Bunun yanında İzmir Belediyesi’nin “9 Eylül Merasimi” için tahsis ettiği 2000 liralının 700 lirasını Halk Fırkası’nın Serbest Fırka aleyhine tertip ettiği Tezahüratta harcadığının anlaşıldığı belirtilmektedir.²²⁷ Zira Atatürk’ün Milli Mücadele arkadaşlarının politikadan

²¹⁷ Ali Naci, “Sözün Doğrusu”, *İnkılâp*, 7 Eylül 1930.

²¹⁸ *İnkılâp*, 7 Eylül 1930.

²¹⁹ Yazıda, İsmet Paşa kabinesinin zamanla kudretini kaybederek zayıfladığını savunmaktadır.

²²⁰ Arif Oruç, “Kavî Hükümet”, *Yarın*, 5 Eylül 1930, s. 1.

²²¹ Daha sonra da bu konu satır aralarında yer bulmuştur.

²²² Mecruh: Yaralı.

²²³ *Yarın*, 6 Eylül 1930, s. 1.

²²⁴ *Yarın*, 11 Eylül 1930, s. 1.

²²⁵ *Yarın*’ın 8 Eylül 1930 tarihli 261. sayısında, Milliyet Gazetesinin İzmir Halkını “serseri ve şerir diye anmağa cüret ettiği” iddia edilmektedir.

²²⁶ “Nuri Bey Anlatıyor!”, *Yarın*, 11 Eylül 1930, s. 1, 8.

²²⁷ “Bol keseden Caba”, *Yarın*, 11 Eylül 1930, s. 1.

tasfiyesinden sonra iktidarın nimetlerine alışmış Halk Fırkalılar mevcut durumu kaybetmeye razı görünmüyorlardı.²²⁸

Arif Oruç, İzmir seyahatinin Halk Fırkası'nı rahatsız edecek olan "dikkate şayan safhaları"ndan bahsetmektedir.²²⁹

Yarın, Fethi Bey'in İzmir seyahatini "adım adım" takip ederek sayfalarına taşımıştır. Gazetelere taşınırken dikkatli davranılmış, "Gazi"ye iltifattan geri kalınmamıştır. Halkın Fethi Bey'i, "Gaziye sevdiği için seviyor" şeklindeki yaklaşım manidardır.²³⁰ Halkın sevgisinin gittiği Manisa'da da devam ettiğini belirten *Yarın* burada da halkın Lideri "izdiham"la karşıladığına değinmektedir.²³¹ Aynı durumla Aydın'da da karşılaşıldığına, burada da vatandaşın Fethi Bey'i "el üstünde tuttuğu" ifade edilmektedir.²³² Damlara kadar dolup taşan" insan kalabalıklarının karşıladığı Balıkesir'de Serbest Fırka lideri, yaptığı konuşmada "yolsuzluklar için hükümete hesap sorulacağı"nı söylemiştir.²³³

Serbest Fırka'ya halkın akın akın geçtiği²³⁴ iddia edilmektedir.²³⁵

Yarın, Fethi Bey'in seyahatinin akabinde bazı gazetecilerin tutuklanmasını "matbuat hürriyetine hükümetin tahammülsüzlüğü" olarak değerlendirmektedir. Bu durum "matbuat hürriyeti namına protesto edilecek bir vak'a" olarak gösterilmektedir.²³⁶ Ayrıca Arif Oruç da konuyu köşesinde ele almaktadır.²³⁷

²²⁸ O. Okyar-M. Seyitdanlıoğlu, *a.g.e.*, s. 4.

²²⁹ Arif Oruç, "İzmir Meselesi", *Yarın*, 7 Eylül 1930, s. 1-4.

²³⁰ *Yarın*, 7 Eylül 1930, s. 1.

²³¹ *Yarın*, 9 Eylül 1930, s. 1-2.

²³² *Yarın*, 11 Eylül 1930, s. 1.

²³³ *Yarın*, 13 Eylül 1930, s. 1.

²³⁴ *Yarın*, 12 Eylül 1930, s. 1.

²³⁵ Örnek olarak; "Geyve'de Halk Fırkasına mensup bir tek muhtarın bile kalmadığı" manşete taşınmıştır.

²³⁶ *Yarın*, 15 Eylül 1930, s. 1.

²³⁷ Arif Oruç, "Hükümeti Protesto", *Yarın*, 15 Eylül 1930, s. 1-2.

III. Belediye Seçimleri

Başta *Yarın* olmak üzere muhalif basın organlarının iktidarın uygulamalarına dönük eleştirilerde yoğunlaştığı konulardan bir tanesini 1930 yılında yapılan belediye seçimleri oluşturmaktadır.

Halk Fırkası'nın seçmenler üzerinde baskı kurduğu iddiaları en fazla yapılan eleştirilerdendir. Özellikle de, Halk Fırkası'nın valilerinin mutemetleri tarafından tehdit ile intihapta kazanılmak istendiği iddia edilmektedir.²³⁸

“Halk Fırkası gazeteleri”nin Serbest Fırka içindeki “sarıklılar” bulunduğu yolundaki haberlere yer veren *Yarın*, Halk Fırkası içinde de sarıklıların yanı sıra “şapka giymekten kaçanlar”ın dahi olduğunu belirtmektedir. Halk Fırkası basın organları aracılığıyla “Yeni Fırka”da “mürteci” arayacağına “kendi gözündeki mertekleri” görmeye davet edilmektedir.²³⁹

Yarın, Belediye intihabı dolayısıyla Halk Fırkası'nın Anadolu'nun bazı yerlerinde “çirkin müdahale”lere dikkat çekmektedir. Bu konuda camilerde Halk Fırkası lehine verdirilen vaazlar ve jandarmaların halkı ihtar ettiği iddia edilmektedir. Bu baskıların seçimlere katılımı düşürdüğüne dair örneklerle yer verilmektedir.²⁴⁰

“Arap harfleri”yle Halk Fırkası'nın propaganda beyannamesi hazırlayarak köylere dağıtıldığı iddia edilmektedir.²⁴¹

Yarın, Halk Fırkası'nın “zorunlu olarak” bir tasfiye çalışması içerisinde olduğuna değinilirken²⁴² halk fırkasının bu durumu reddettiği belirtilmektedir.²⁴³

²³⁸ *Yarın*, 17 Eylül 1930, s.1.

²³⁹ *Yarın*, 17 Eylül 1930, s. 1.

²⁴⁰ *Yarın*, 17 Eylül 1930, s. 1–2.

²⁴¹ *Yarın*, 19 Eylül 1930, s. 1. Daha sonra Halk Fırkası İzmir Şubesi hakkında takibat başlatıldı.

²⁴² *Yarın*, 19 Eylül 1930, s. 1.

²⁴³ *Yarın*, 20 Eylül 1930, s. 1, 3.

Serbest Fırka'nın belediye seçimlerinde teşkilatı ve namzeti (adayı) olmayan yerlerde Halk Fırkası'nın kazanmasına sevinmesi "alay" edilerek gazetede yer bulmaktadır.²⁴⁴

Halk Fırkası'nın "yolsuzluk ve küstahlıkla" intihabı kazanabileceğine, bunun da "haklı" olmadığı düşünülmektedir.²⁴⁵

Belediye seçimleri öncesi *Yarın*'ın Halk Fırkası'na ve İsmet Paşa'ya dönük eleştirileri artmıştır. Vuku bulan her menfi olay bir şekilde bağlantılı gösterilmiş ve Halk Fırkası "seçim arifesi"nde de yıpratılmak istenmektedir.

Halk Fırkası'nın yaptıklarına rağmen yeni fırkanın "kalpleri ve bazı yerleri" kazandığı ifade edilmektedir.²⁴⁶ Özellikle de yolsuzluk yapılmayan yerlerde seçimleri kazandığına değinilmektedir.²⁴⁷

IV. Diğer Gelişmeler

Halk Fırkası, yeni fırkayla birlikte kendisine "çekidüzen" verme gereğini hissetmiştir. Yaşanan bir takım olaylar da bir bakıma Halk Fırkası'nı zorlamıştır. Doğal olarak iktidar partisindeki gelişmeler de muhalif basın organlarının dikkatlerinden kaçmamıştır. Halk Fırkası'nda "Kabine Buhranı"nın neden olduğu bir takım ıslahatların yapıldığıdır.²⁴⁸ "Halk Fırkasında akıllar başlara geliyor mu acaba?" başlıklı haberde Halk Fırkası'nın aldığı yeni önlemlere değinilmektedir.²⁴⁹ Arif Oruç "Halk Fırkası mutemetlikleri hükümet içinde hükümet kurmuşlardır!" diyerek mutemetlikleri eleştirmektedir.²⁵⁰

²⁴⁴ *Yarın*, 20 Eylül 1930, s. 1. 21 Eylül tarihli yayınında yer alan bir karikatürde İsmet Paşa "tek atlı trenin süvarisi" olarak tasvir edilmiştir.

²⁴⁵ *Yarın*, 22 Eylül 1930, s. 1.

²⁴⁶ *Yarın*, 23 Eylül 1930, s. 1.

²⁴⁷ *Yarın*, 29 Eylül 1930, s. 1.

²⁴⁸ Arif Oruç, "Mutemetlikler!", *Yarın*, 29 Eylül 1930, s. 1.

²⁴⁹ *Yarın*, 25 Eylül 1930, s. 1. Bu önlemler şunlardır: mebuslardan müfettiş olmayacak, müfettişlikler ve mutemetlikler tamamen ilga edilecek. Esnaf cemiyetlerinin ve meslek cemiyetlerinin intabında fırka namına namzet gösterilecek.

²⁵⁰ Arif Oruç, "Mutemetlikler!", *Yarın*, 29 Eylül 1930, s. 1, 2.

Önce vekiller arasında bir tasfiye yapılacağı iddia edildi. Adliye vekili istifa etti, İsmet Paşa da “umumi hey’etin” istifasını vermek zorunda kaldı. Bu zorunluluğu Arif Oruç; *“Yeni fırkanın ilerlemesi, halkın candan, samimi tezahürleri, Başvekil paşanın Reiscumhur Hz. ile millet meclisinin itimatlarını tezyit etmek ıztırasında kalmalarına amil olmuştu”*²⁵¹ şeklinde açıklamaktadır. “Arkadaşlarının bir kısmı istifa ettiği için” istifa ettiğini söyleyen²⁵² İsmet Paşaya tekrar kabine kurma görevi verildi.

Belediye seçimlerini kazanmak için mebuslarını illerine gönderen Halk Fırkası’nın²⁵³ bir taraftan da “Fethi Bey’den ilham alarak”²⁵⁴ gerçekleştirmeye çalıştıkları ıslahatları Arif Oruç “muhalefetin faydaları” olarak değerlendirmektedir.²⁵⁵

İktisat vekilinin dinleyenleri “esnettiği” konuşması²⁵⁶, İsmet Paşa’nın yeni fırkaya verdiği “kuvvetli olmayan cevaplar”²⁵⁷ gazetesinin birinci sayfalarında yer almaktadır. Bunun yanında Halk Fırkası’na mensup olanların suiistimal ve yolsuzlukları ile ilgili haberlerde “es” geçilmemektedir.²⁵⁸

“Fethi Bey’in her dediğini yapan!” İsmet Paşa, bir karikatürde “yeni bulunmuş bir papağan”²⁵⁹ olarak tasvir edilmektedir.²⁶⁰ Yine bir başka karikatürde başvekil “kadın kıyafetleri giymiş halde şarkı söylerken” tasvir edilmektedir.²⁶¹

Yarın’ın sahibi Arif Oruç ve altı aydan beri tevkifhanede “adalet bekleyen” muharriri 4 Teşrinievvel (Ekim) 1930’da beraat etti.

²⁵¹ Arif Oruç, “Hataların tashihi”, *Yarın*, 1 Teşrinievvel 1930, s. 1, 2.

²⁵² *Yarın*, 27 Eylül 1930, s. 1.

²⁵³ “Halk Fırkası”, *Yarın*, 1 Teşrinievvel 1930, s. 1.

²⁵⁴ “Fethi Beyden ilham aldılar”, *Yarın*, 1 Teşrinievvel 1930, s. 1.

²⁵⁵ Arif Oruç, “Hataların tashihi”, *Yarın*, 1 Teşrinievvel 1930, s. 1–2.

²⁵⁶ “İktisat vekili”, *Yarın*, 1 Teşrinievvel 1930, s. 1.

²⁵⁷ “İsmet Paşa”, *Yarın*, 1 Teşrinievvel 1930, s. 1.

²⁵⁸ Örnek olarak bkz. *Yarın*, 1 Teşrinievvel 1930, s. 2.

²⁵⁹ Günümüzde başvekilleri “hayvan” olarak çizene “yargı yolu” gözükse de, o dönemin basınının bugünkü kadar özgür olduğu söylenemez...

²⁶⁰ *Yarın*, 1 Teşrinievvel 1930, s. 1.

²⁶¹ *Yarın*, 14 Teşrinievvel 1930, s. 1.

Serbest Fırka'nın "Bastonlu kabadayı"lara, "silahlı jandarma zabıtları"ne, "tütün inhisar memurları"na "hükümet gazetelerinin yalan haberleri"ne ve Halk Fırkası gibi Serbest Fırka'nın beyannamelerini dağıtanların "yakalanarak" "karakola sürüklenmeleri"ne rağmen başarılı olduğuna dönük haberler gazete sayfalarında geniş yer almaktadır.

Halk Fırkası'nın seçmenler üzerinde kurduğu baskı ve dolaylı müdahaleleri, "akla hayale gelmez yolsuzlukları"²⁶², "Zelilâne ve rezilâne taarruzları"²⁶³, "hile, tuzak, dayak ve tazyikleri"²⁶⁴, *Yarın*'da haber olarak yer almakla kalmayıp, zaman zaman köşelere de taşınmıştır.²⁶⁵ Sosyal kesimlerin mağduriyetleri ve müşkülâtlarıyla ilgili haber ve yazılar da göz ardı edilmedi.²⁶⁶ "Para ile rey alan" Halk Fırkası mensuplarının bazılarının günde 3–4 rey attıkları yolundaki haberler seçimlerde dönen "dolapların" bir başka boyutu olarak sergilenmektedir.²⁶⁷ Halk Fırkası'nın bu "menfi" çalışma ve uygulamalarının bir sonucu olarak bazı bölgelerde²⁶⁸ intihaptan çekilmişlerdir. Buna ilave olarak Serbest Fırka'nın önde olduğu bazı yerlerde intihap durdurulmuştur.²⁶⁹

Arif Oruç, Halk Fırkası ile Serbest Fırka arasında "fark olmadığı"na dair iddiaların asılsız olduğunu savunmaktadır.²⁷⁰

Seçim süresinde ve sonrasında *Yarın*'ın, Serbest Fırka'ya yönelik verdiği destekte hiçbir eksilme olmamıştır. İstanbul İntihabının başlaması üzerine "reylerinizi memlekete huzur ve refah getirecek olan Serbest Fırka'ya vermekten çekinmeyiniz!" yazısı manşetten verilmektedir.²⁷¹

²⁶² *Yarın*, 6 Teşrinievvel 1930, s. 1.

²⁶³ *Yarın*, 10 Teşrinievvel 1930, s. 4.

²⁶⁴ *Yarın*, 8 Teşrinievvel 1930, s. 1–2.

²⁶⁵ Bu konuda bir örnek: Arif Oruç, "İntihabata müdahale", *Yarın*, 6 Teşrinievvel 1930, s.1–4.

²⁶⁶ Örnek olarak bkz. Arif Oruç, "İstirabın Sebepleri", *Yarın*, 8 Teşrinievvel 1930, s. 1–2.

²⁶⁷ *Yarın*, 10 Teşrinievvel 1930, s. 1–2.

²⁶⁸ Örnek olarak; Mersin (9.10.930), Akhisar (7.10.930), ...

²⁶⁹ Örnek olarak; Adapazarı.

²⁷⁰ Arif Oruç, "İkinci Fırka", *Yarın*, 4 Teşrinievvel 1930, s. 1–3.

²⁷¹ *Yarın*, 5 Teşrinievvel 1930, s. 1.

Bir taraftan Halk Fırkası ve İsmet Paşa'ya dönük eleştirilerini yapan Arif Oruç, hükümet ve fırkanın (Halk Fırkası) gazeteleri ve yandaş gazetecilerine de cevap vermeyi eksik etmemektedir.²⁷²

12 Ekim 1930 günü SCF İstanbul İl Başkanı İsmail Hakkı (Baltacıoğlu) Bey'in *Yarın*'da çıkan yazısı "bomba" etkisi yaptı. İsmail Hakkı Bey yazısında, Gazi'yi bazı tarihi şahsiyetlerle kıyaslamakta ve "taptıkları" Mustafa Kemal'in Halk Fırkası'nın Umumi Reisi olan Mustafa Kemal olmadığını belirtmekteydi.²⁷³

Halk Fırkası'nın "zulüm ve fecaatinden bıkan ve yılan" vatandaşların rahatsızlıklarından dolayı fırka "kepazeliklere nihayet vermeye" davet edilmektedir.²⁷⁴ Gelişmeler üzerine bir muharririni Fethi Bey'e gönderen *Yarın* Fethi Bey'in "kuvvetli cevabı"na yer verdi. Fethi Bey *Yarın* gazetesi aracılığıyla Halk Fırkası'nı; "daha makbul, daha meşru cidal vasıtaları" kullanması konusunda uyarmaktadır.²⁷⁵

Halk Fırkası'na dönük eleştirilerden birisini de Gazi'nin bitaraf kalacaklarını beyan etmelerine rağmen "isminin istismar edilmesi"dir.²⁷⁶

Bu dönemde İktidar yanlısı *İnkılâp* adeta bir dönem Arif Oruç'u konu olarak almıştır. Ekim ve Kasım 1930 tarihleri arasında yazı dizileri yaparak Arif Oruç'a karşı şiddeti arttırmıştır.

İnkılâp'da imzasız olarak "Haini Teşhir" başlığında Arif Oruç'la ilgili Ankara İstiklal Mahkemesi'nin kararını yayınlayıp, sonuna "Amma ey kariler, siz diyeceksiniz ki, böyle müseccel bir batan haini, nasıl oluyor da bu memlekette bulunabiliyor, hayatta kalıyor ve hatta gazete çıkarıyor? İşte ona, siz de şaşın ben de şaşayım."²⁷⁷

²⁷² Arif Oruç, "Bir cevap", *Yarın*, 11 Teşrinievvel 1930, s. 1–5. Arif Oruç, "İhtilal mi?", *Yarın*, 12 Teşrinievvel 1930, s. 1–3. *Yarın*, 18 Teşrinievvel 1930, s. 1–2.

²⁷³ İsmail Hakkı, "Bizim taptığımız Mustafa Kemal", *Yarın*, 12 Teşrinievvel 1930, s. 1.

²⁷⁴ *Yarın*, 12 Teşrinievvel 1930, s. 1, 2.

²⁷⁵ "Lider cevap veriyor", *Yarın*, 13 Teşrinievvel 1930, s. 1–3.

²⁷⁶ "Bu da mı fırkacılık?", *Yarın*, 13 Teşrinievvel 1930, s. 1–3.

²⁷⁷ *İnkılâp*, 25 Teşrinievvel 1930.

Arif Oruç'un "Gazi'nin Nutku ve İstiklal Mahkemesinin kararı ile ihaneti sabit olmuş, müseccel bir vatan haini" olduğu belirtilmektedir.²⁷⁸

Arif Oruç'un vatan hainliğinin Gazi'nin nutkundan ve alınan parçalar ve İstiklal Mahkemesinin kararı ile ispat edildiği belirtilmektedir.²⁷⁹ Yine aynı yazıda Arif Oruç, "Hürriyet kahramanı rolüne çıkan bu erzel herifin adı bir çapulcudan başka bir şey olmadığı" da eklenmektedir.²⁸⁰

İnkılâp'ta, Arif Oruç ile ilgili dört gün süreceği belirtilen bir yazı dizisi vardır. Arif Oruç, "Halka hürriyet diye, müesseseleri tehdit ile dolandıran müseccel vatan haini" olarak takdim edilmektedir.²⁸¹ "Dört gün devam edeceği" belirtilen yazı dizisinde *Yarın*'ın kâğıtçı "Horasancıyan Efendi"ye, gazeteyi tabeden "Sinan bey", "Mobilyacı", mürekkep aldıkları "Muhsin Münir bey"e, Kâğıtçı "İlyas Efendi"ye, hurufatçı "Zaroyan Efendi"ye, Lokantacı "Cemal Bey"e olan borçlarının nedenleri ile anlatıldığı yazıda Arif Oruç "sarhoş", "Tahrir Müdürü" Nizamettin Nazif ise "küfürbazlığı ile meşhur bir meslektaş" olarak takdim edilmektedir.²⁸² "Gazetenin (*İnkılâp*) çıkarılmaya başladığı günden beri Arif Oruç'un bütün iç yüzünü ortaya döktükleri" iddia edilen yazının ikinci bölümünde Arif Oruç'un "dolandırıcılıkları"nın yazılmaya başlanmasının Arif Oruç'u "ihaneti vataniye"den çok "sinirlendirdiği" belirtilmektedir. Gazetenin (*İnkılâp*) tehdit telefonları aldığı iddia edilmektedir.²⁸³ *İnkılâp*'ın "neşriyatı"nın Arif Oruç'un "küfürler ve tehditler savurarak" kurşun attığı iddia edilmektedir. Arif Oruç'un attığı iddia edilen kurşunun kovanlarının ise hanın kapıcısı tarafından bulunarak "polis ikinci şubesi"ne teslim edildiği belirtilmektedir.²⁸⁴ Arif Oruç'un *Yarın*'ı "100 para"ya satmak için çıkarttığı iddia edilmektedir.²⁸⁵ Yazının üçüncü bölümünde "bardağının içine buz atmış rakı içerken, bir taraftan da dört parmağını birden domates salçasına daldırmış" halde olan Arif Oruç'un gazetenin tahrir

²⁷⁸ *İnkılâp*, 26 Teşrinievvel 1930.

²⁷⁹ *İnkılâp*, 29 Teşrinievvel 1930.

²⁸⁰ *İnkılâp*, 29 Teşrinievvel 1930.

²⁸¹ *İnkılâp*, 14, 15, 16... Teşrinievvel 1930.

²⁸² *İnkılâp*, 20 Teşrinisani 1930, s.1-2.

²⁸³ *İnkılâp*, 21 Teşrinisani 1930, s. 1-2.

²⁸⁴ *İnkılâp*, 21 Teşrinisani 1930, s. 2.

²⁸⁵ *İnkılâp*, 21 Teşrinisani 1930, s. 2.

müdürlerini “Rumlara karşı şiddetli bir mücadele açılması” talimatı verdiği yazılmaktadır.²⁸⁶ Yazı ayın 24, 25 ve 26’sında da yayınlanmaya devam etti.

Arif Oruç’a iddiaların anlatılmaya devam edildiği bir yazıda, “Yarın batakhanesinin dolandırıcı şebekesi faaliyettedir!” başlığı altında şunlar vardır:

“1. Arif Oruç başpapazlığı dolandırdıktan sonra Kolombiya gramofon şirketini vurmuş, ondan (1500) lira almıştır. 2. Fethi Bey’in gazetesini çıkartmak için bir kere (5000) lira almış ondan sonra da tekrar (2000) kusura vurmuştur. Bu paraları Fethi Bey’in vekili olan maruf bir Yahudiden almıştır. 3. E.R.Şirketi’nden orada bulunan bir Türk memur vasıtası ile, bin liradan fazla vurmuştur. 4. İsmi icabında yazacağımız bir Yahudi bankasının müdürü bir gün matbaasını gezmiş, bu ecnebiye matbaasını “müesseseniz...” tarzında takdim etmesini orada tercümanlık eden Nizamettin Nazif Bey’e söylemiş ve ertesi gün –F...Beyin bir tavsiyenamesi ile bu– bankada namına açık bir kredi açılmıştır. 5. Pendik belediye reisinin evvela aleyhine yazmışlar, ertesi gün adamcağızı sızdırdıktan sonra neşriyatı lehine çevirmişlerdi. 6. Bir İtalyan sigorta –Terkos dalaveresi– acentesinden (2000) lira alarak milli reassurans aleyhine aylarca ve sistematik neşriyat yapmışlardır.”²⁸⁷

Yarın, Halk Fırkası’ndaki çalışmaları konu edindiği haberlerde “yönlendirme gayreti” içindedir. Recep²⁸⁸ ve Cemil Bey’lerin “umumi kâtiplikleri ihtimalinin memnuniyetsizlikle karşılandığı”na²⁸⁹ yer verilmiştir.²⁹⁰

Yarın’da çıkan ve yine bomba etkisi yapan bir yazı ise Arif Oruç imzasıyla İsmail Hakkı Bey’in yazısından birkaç gün sonra çıktı. Arif Oruç, Fevzi (Çakmak) Paşaya Reisicumhurluk, Gazi’ye ise Başvekillik teklif ediyordu.²⁹¹ Arif Oruç Serbest Fırka’nın sözcüsü addedildiğinden yazı etrafında birçok yorumlar oldu. Yazının yankısının büyük olmasına rağmen

²⁸⁶ *İnkılâp*, 22 Teşrinisani 1930, s. 1.

²⁸⁷ *İnkılâp*, 27 Teşrinisani 1930, s. 1.

²⁸⁸ Recep (Peker) Bey Yarın tarafından İsmet Paşa’dan sonra en fazla eleştirilen Halk Fırkası mensuplarından. Recep beyle ilgili bak; Yarın, “Sormak istiyoruz”, 16 Teşrinievvel 1930, s. 1. *Yarın*, 18–20 Teşrinievvel 1930.

²⁸⁹ Haber şu şekilde yer bulmuştur: Ankara, 12 (H.M.)- Belediye İntihabının akabinde Saffet Beyin Halk Fırkası umumi kâtipliğinden çekilmesine muhakkak nazarile bakılmaktadır. Halk Fırkasının en harareti ve sadık meb’usları bile Recep beyin yahut Cemil beyin umumi kâtipliğe gelmeleri ihtimali büyük bir hoşnutsuzlukla karşılanmaktadır. Bu hoşnutsuzluklardan biri, Recep beyin İsmet Paşa kabinesinden iki defa çıkarılmasına istilzam eden sebeplerdir. Ertuğrul Şemsettin

²⁹⁰ Ertuğrul Şemsettin, “Son Haberler”, *Yarın*, 13 Teşrinievvel 1930, s. 3.

²⁹¹ Arif Oruç, “Millet Büyük Adamı Bekliyor”, *Yarın*, 16 Teşrinievvel 1930, s. 1.

Atatürk'e yakın isimlerden olan Hasan Rıza Soyak, Gazi'nin başbakanlık görevini ele almayı düşündüğünü iddia etmektedir.²⁹²

Belediye seçimleri sürecinde *Yarın*'da Fethi Bey, "gazi"den daha fazla iltifata mazhar olmaktadır²⁹³

Belediye seçimleri 20 Teşrinievvel (Ekim) 1930 da bitti. Fakat tartışmalar bitmedi.²⁹⁴

Yarın'da bölgeler içinde en fazla 4 Teşrinievvel 1930 tarihinde başlayan "İstanbul İntihabı" yer aldı.

Belediye seçimlerinin ardından "muhtarlar intihabı" konuşulmaya başladı. Bu konuda *Yarın*'da çıkan bir yazıda şunlar yer almaktadır:

"... Halk her mahallede, muhtarların fırkacılık gayretile şok aykırı ve kendilerine gösterilen itimadı suiistimal eden hareketlerini hayret ve nefretle görmüştür. Birkaç istisnası ile muhtarların bu intihaptaki marifetlerini madde haline hülâsa edelim: 1. Halk fırkasına rey vermeyeceğini bildikleri evleri, bazen koca bir sokağı kamilen defterlere yazmamışlardır. 2. Halk Fırkasına rey vereceklere defterdeki ismi çabuk bulunsun diye numara pusulası vermişler ve bir çok mıntikalarda bu müntehiplerin önüne düşerek sandık başına götürmüşlerdir. 3. Kapı kapı dolaşarak bilhassa saf kadınları tehdit ve iğfal ile Halk Fırkasına rey vermeğe icbar eylemişlerdir. Cezayı nakdi, sürgün, hapis ve işten yahut mahalleden koğma gibi biçare müntehiplere yapılan çeşitli tehditler bu meyandadır."²⁹⁵

Böylece yine Halk Fırkası'na dönük "rahatsız edici" haberlere ara verilmeden devam edilmektedir. Yazıda Halk Fırkası'nı "daha şimdiden muhtarlık bezirganlığı" yapmakla itham edilmektedir.²⁹⁶

Gazi 4 Kasım 1930 gecesi Tahsin Bey'in evinde Fethi Bey ile iki saatlik bir görüşme yaptı. Görüşmede Serbest Fırka Umumi Kâtibi Nuri (Conker) ve Tahsin (Uzer) Bey'lerde hazır bulundular.²⁹⁷ Gazi'nin planlanan seyahat öncesi gerçekleştirdiği bu ziyarette Fethi Bey'e fırkayı lağvetmesini söylediği kesindir. Zira bir gün sonra "Serbest Fırka'nın lağvedileceği" haberleri çıktı.

²⁹² Abdülhamit Avşar, *Serbest Cumhuriyet Fırkası*, İstanbul, Kitabevi, 1998, s. 166.

²⁹³ Lider, Büyük Lider, Büyük Adam...

²⁹⁴ Bkz.: "İntihabata fesat karıştırıldığı muhakkaktır", *Yarın*, 24 Teşrinievvel 1930, s. 1-3.

²⁹⁵ "Muhtarlar İntihabı", *Yarın*, 21 Teşrinievvel 1930, s. 1-2.

²⁹⁶ "Muhtarlık İntihabı", *Yarın*, 21 Teşrinievvel 1930, s. 2.

²⁹⁷ *Yarın*, 5 Teşrinisani 1930, s. 1.

Bu konuda *Yarın* manşetten haberlerin “yalan” olduğunu duyurdu.²⁹⁸ Aynı günlerde gazetelerde Halk Fırkası’nda ıslahat yapılacağı haberleri yer aldı.

Arif Oruç, Halk Fırkası’nda gerçekleşeceği iddia edilen “Islahat”lar ile ilgili olarak, haberin doğruluğu yahut yanlışlığı ile alâkadar olmaktan ziyade, fırkanın yapacağı ıslahatın şekli üzerinde durmanın daha faydalı olacağını iddia etmektedir. Yazısında vatandaşların büyük bir kısmının, Halk Fırkası’ndan ve ona istinat eden İsmet Paşa hükümetinden memnun olmadığına iddia etmektedir. Halk Fırkası’nın halktan uzak olduğunu, bunun içinde vatandaşın Halk Fırkası’ndan uzak olduğu görüşünü savunmaktadır. Halkın yeni fırkaya kurtarıcı gözüyle baktığını da görüşlerine eklemektedir.²⁹⁹

²⁹⁸ *Yarın*, 6 Teşrinisani 1930, s. 1.

²⁹⁹ Arif Oruç, “Halk Fırkası”, *Yarın*, 8 Teşrinisani 1930, s. 1-2.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TEK PARTİLİ YÖNETİME GEÇİŞ VE ÇOK PARTİLİ SİSTEMDE YARIN

I. SCF’NİN KAPATILMASINDAN SONRA YARIN

A. Kasım 1930-Haziran 1931 Dönemi

1. Yeniden Tek Parti Dönemi

Yarın, Serbest Fırka’nın kapatılmasını takip eden dönemde üslubunu bir nebze yumuşattı Halk Fırkası’na ve mensuplarına dönük “rahatsız edici” haber ve yazılarına hafif tempoda devam ederken “Gazi Hz”ne dönük iltifatlarda bir değişiklik olmadı.¹

Yarın ve Arif Oruç hemen her gün üslup yumuşatmasına rağmen hükümet aleyhinde haber ve yazılara yer verdi ve bir süre yayın politikası bu şekilde devam etti. Bir yazısında “İş Kanunu”na değinen Arif Oruç yeni kanunun önemli bir ihtiyacı gidereceğini ve İktisat vekâletinin kanunu meclise sevkte geç kaldığını belirtmektedir.²

Bir haberde hükümetin tren projesi eleştirilmektedir. Haberde “aç millete boş tren lazım değildir!”³ şeklindeki ifadeyle temel problemin “açlık” olduğuna dikkat çekilmektedir. *Yarın*’ın Tren haberi *İnkılâp*’ta yankısını bulmakta gecikmemiştir. “İt Ürür Kervan Yürür” başlıklı yazıda trenin İsmet Paşa’nın “yeni bir eseri” olduğu görüşü savunulmaktadır.⁴

Arif Oruç ve mes’ul müdür Süleyman Tefvik Bey’ler⁵ 3 Aralık 1930’da tutuklandı. İzmit Valisi Eşref Bey’in şikâyeti üzerine gerçekleşen tutuklama ile

¹ Örnek Olarak 3 Aralık 1930 tarihli bir haberde Gazinin İstanbul’da bulunması dolayısıyla şu başlık atılmıştır: “İstanbul şerefli günler yaşamaktadır”...

² Arif Oruç, “İş Kanunu”, *Yarın*, 2 Kânunuevvel 1930, s. 1–3.

³ “Kel başa Şimşir tarak”, *Yarın*, 3 Kânunuevvel 1930, s. 1.

⁴ “İt ürür kervan yürür!”, *İnkılâp*, 4 Kânunuevvel 1930, s. 1.

⁵ Süleyman Bey 75 yaşında, Arif Oruç ise “üç ameliyattan mütevellit”tir.

ilgili olarak *Yarın* “muhalif gazeteciler bu memleketin en talihsiz ve en bedbaht insanları mıdır?” sorusunu soruyordu. Arif Oruç’un bir yazısından kaynaklanan tutuklama ile ilgili olarak verilen haberde adı geçen yazarın “eşkıya ve serseri” olmadığına değinilmektedir. Arif Oruç’un hiçbir zaman kaçmayacağıının ve yılmayacağıının hatırlatıldığı haberde, kimsenin şahsi gazezlerini kanun maddeleri ile gösteremeyeceğine vurgu yapılmaktadır.⁶

Fakat bu “yumuşak” tavır uzun sürmedi. Tutuklamayla birlikte hükümet ve fırka yanlısı gazetecilerle kalem kavgaları tekrar hızlandı. Hükümet ve yerel idarelerin “kötü” uygulamalarıyla ilgili haber ve çizimler artmaya başladı.⁷

Tutuklamalar üzerine bir sonraki gün Adliye vekiline bir açık mektup yayınlanarak, mahkemenin yapılacağı İzmit’te halkın Arif Oruç aleyhine provoke edildiği iddia edilmektedir. Mektupta Ali Naci (Karacan) Bey’de “ihbar” edilmektedir.⁸

Bu mektubun yazılma nedeni olan Ali Naci Bey’in makalesinde suç unsuru bulunduğu dikkat çekilen açık mektupta Adliye vekili uyarılmaktadır. Geçmişte Ali Kemal’i “linç” eden İzmit halkına bu sefer de Arif Oruç’u linç ettirmeye çalışıldığı belirtilmektedir. Fakat birkaç gün sonra çıkan bir haberde İzmit halkının Arif Oruç ve Süleyman Beylerin tutuklanmasından duydukları üzüntü paylaşılmaktadır.⁹

Ali Naci Bey yönetimindeki “İnkılâp Gazetesi” Arif Oruç’un İzmit Valisi Eşref Bey’in “*Yarın* aleyhine açmış olduğu dava”dan dolayı tutuklandığı haberini birinci sayfadan duyurdu. Arif Oruç’un elinde üzerinde “*Yarın*” yazan

⁶ *Yarın*, 4 Kânunuevvel 1930, s. 1.

⁷ Örnek olarak bkz. “Bu gidişle”, *Yarın*, 7 Kânunuevvel 1930, s. 1; “Efendiler halk ekmek yerine turp yiyor”, *Yarın*, 8 Kânunuevvel 1930, s. 1–3; “İstanbul mebusları müşterek bir takdir hazırlıyorlar!”, *Yarın*, 8 Kânunuevvel 1930, s. 1–3; “Rapor dün de bitmedi!”, *Yarın*, 8 Kânunuevvel 1930, s. 1, “Aslan Payı”, *Yarın*, 8 Kânunuevvel 1930, s. 1; “Kadirşinas olalım”, *Yarın*, 10 Kânunuevvel 1930, s. 1; “Tahta kılıklı general”, *Yarın*, 17 Kanunuevvel 1930, s. 1; “Bir rontken muayenesi”, *Yarın*, 19 Kânunuevvel 1930, s. 1; “İsmet Paşaya sene başı hediyesi”, *Yarın*, 22 Kânunuevvel 1930, s. 1.

⁸ *Yarın*, 5 Kânunuevvel 1930, s. 1.

⁹ *Yarın*, 7 Kânunuevvel 1930, s. 1.

içki şişesi ile karikatürize edilen haberde tutuklanmanın nedeni şu şekilde yazılmaktadır:

“Arif Oruç İzmit karilerinden Cudi isminde birinden bir mektup almış ve bu mektubu birçok mütalealar ilâyesile ve resimlerle daha iğrenç bir şekle sokarak bilâtahhik gazete sütunlarına geçirmişti. Bu mektupta İzmit Valisinin güya kadınlarla yaptığı bazı âlemlerden bahsolunuyor ve sıkılmadan birçok temiz Türk kadınlarının ve muallimlerin isimleri sıralanıyordu”.¹⁰

Arif Oruç’un bundan maksadının ise “İzmit valisine değil de doğrudan doğruya hükümet otoritesine, hükümet kuvvetlerine hücum etmek” olduğu iddia edilmektedir.¹¹ Yine aynı gün yazılan Ali Naci imzalı bir yazıda, “aylardan beri bu vatan halkını birbirine kırdırmak için sövmedik haysiyet, taarruz etmedik namus, çiğnemedik iffet bırakmayan serseri, nihayet, ebedi olmasını temenni ettiğimiz mukadder akıbetine erdi.”¹²

Fethi Bey’in siyasetten çekileceğinin bildirildiği bir haberde “eski lidere” karşı gösterilen iltifatta bir eksilme olmadığı görülmektedir. Fethi Bey “memleketin temiz ve büyük evlatlarından biri” olarak nitelenmektedir.¹³ Ayrıca Fethi Bey’le ilgili haberler¹⁴ ve Fethi Bey’e dönük savunmalarda devam etmektedir. Fethi Bey’in Ankara’da 130 bin liraya iki katlı bir ev adlıği iddialarının yer aldığı haberi *Yarın* gazetesi yalanlamakta ve “Fethi Bey’in 130 bin değil 130 lirası”nın olmadığı iddia edilmektedir.¹⁵

Bir yazıda da “efendi kılıklı efendiler”; “büyük Gazi’yi çok seven ve ona merbut Fethi bey gibi mert ve namuskar bir adamı lekeleyemezsiniz. Kör kafalarınızla beyhude uğraşıyorsunuz” sözleri ile uyarılmaktadır.¹⁶

Halk Fırkası yanlısı gazetecilerin şahsında fırka mensuplarına dönük eleştirilerin dozu bu dönemde düşmemektedir. Bir başyazıda;

“Milli hisleri ile zulmü, şiddeti, irtiacı tel’in eden Türk gençliği yeşil sarıklı Cibali imamının oğlundan hiçbir zaman nasihat, fikir ve ilham almağa muhtaç değildir. Falih Rıfkı gibi şuursuzlardan korkmayan yılmayan, kaçmayan, gençlik bütün kuvveti ile bütün kudreti ile görüyor ve gidiyor. İnkılâp alevleri

¹⁰ *İnkılâp*, 4 Kânunuevvel 1930, s. 1.

¹¹ *İnkılâp*, 4 Kânunuevvel 1930, s. 1.

¹² Ali Naci, “Şaşmıyan adalet”, *İnkılâp*, 4 Kânunuevvel 1930, s.1.

¹³ “Fethi B. Hayatı Siyasiyeden çekiliyor mu?”, *Yarın*, 11 Kânunuevvel 1930, s. 1.

¹⁴ Örnek Olarak bkz. “Fethi B.Mecliste hayatını anlatacak”, *Yarın*, 22 Kânunusani 1930, s. 1.

¹⁵ “Yalan”, *Yarın*, 17 Kânunusani 1930, s. 1.

¹⁶ *Yarın*, 25 Kânunuevvel 1930, s. 1.

içinde hayat bulan yeni nesil hakka, vatana ve yalnız kendi öz milletine tapmaktadır. Evet, samimiyetle itiraf ediyoruz. Biçare masumların ve yoksul dulların parasından ayda yirmi bin lira alan, vatani mide zanneden yalancı milliyetperverlerin asla kölesi ve esiri olmayacağız. Damarlarımızdaki Türklük kanı esaret ve zillet zincirlerini boynumuza takmağa asla müsait değildir”¹⁷

denilerek duruşları anlatılmaktadır.

Bir başka başyazıda da *Yarın*’ın kapanmasını isteyenlere değinilmektedir. Kırdıkları potların farkına Arif Oruç’un intikam hırsı yüzünden fark edemeyenler olduğuna, bunların gazetelerinin Arif Oruç tarafından “söndürüldüğü” ve onların “şampanya, balo, viski” masraflarına vurulan darbeler olduğu iddia edilmektedir.¹⁸

Bu dönemde hükümetin icraatlarındaki yol gösterme gayreti ve vekillerle ilgili “spekülasyon”lara da yer verilmektedir.

İsmet Paşa’nın rahatsız olduğuna dönük haberlerin¹⁹ yanı sıra kabinedeki değişiklik iddiaları sayfalara taşınmaktadır. Sıhhiye Vekili Refik Bey’in de istifa edeceği tahmin edilmektedir.²⁰

İsmet Paşa’nın istifa edeceğine dönük haberlerin çıkması üzerine *Yarın* gazetesinin yazarlarından Ertuğrul Şemsettin yazısında iddialara değinmektedir. İddiaları Arif Oruç’a sorduğunu belirten Ertuğrul Şemsettin;

“İsmet Paşa’nın istifa etmeleri, yüksek feragat ve zati faziletlerinden beklenebilir. Henüz zamanı geçmemiştir. Milli mücadelede büyük nam bırakan İsmet Paşanın, siyasi tarihte de feragate örnek olmaları en tabi ahvalden addedilmelidir” şeklindeki cevabına yer vermektedir.”²¹

Yaklaşık bir hafta sonra ise *Yarın*’da çıkan bir haberde İsmet Paşa’nın uzun bir süre daha başvekâlet sandalyesinde kalmaya niyetli olduğu belirtilmektedir.²²

Kanunların uygulanmasından rahatsız olunduğunun belirtildiği bir başyazıda köylülerin durumu değerlendirilmektedir. Hükümetin “hüsnü

¹⁷ “Bize ders verenlere”, *Yarın*, 26 Kânunuevvel 1930, s. 1.

¹⁸ “Cumhuriyetin hainleri kimlerdir?”, *Yarın*, 29 Kânunuevvel 1930, s. 1-2.

¹⁹ *Yarın*, 11 Kânunuevvel 1930, s. 1.

²⁰ *Yarın*, 11 Kânunuevvel 1930, s. 1.

²¹ Ertuğrul Şemsettin, “İsmet Pş. ve ferağat”, *Yarın*, 17 Kânunuevvel 1930, s. 1.

²² “Uzun bir müddet kalmağa niyetli”, *Yarın*, 25 Kânunuevvel 1930, s. 1.

niyeti”nin suiistimal edilmemesi gerektiği ve kanunların köylüyü ezmek için değil, memleketin hakiki ihtiyacını tatmin için tadil edilmesi gerektiği görüşüne yer verilmektedir.²³

Abdülkadir Kemali (Öğütçü) Bey’in başında olduğu “Ahali Fırkası” da 22 Kânunuevvel 1930 yılında kapanması üzerine *Yarın* “iğneli” bir değerlendirmeye; Ahali Fırkasının da Serbest Fırka’nın başına gelen “elim akıbete” uğradığını yazmaktadır.²⁴

Arif Oruç ve Süleyman Tevfik’in mahkemesine 27 Kânunuevvel (Aralık) 1930 tarihinde İzmit’te başlandı.²⁵ Dava *Yarın* gazetesi tarafından “cumhuriyetin davası” olarak tanımladı.²⁶

“Menemen olayı”nda olduğu gibi “milli meseleler” *Yarın*’da iktidar yanlısı basın organlarından farklı yer almamaktadır. İktidar yanlısı ve muhalif basın organları milli meselelerde bir ağız ve bakış birlikteliğine sahiptir.

Yarın ve yazarları bolca ve sıklıkla mahkeme huzuruna çıkıp yargılanmışlar bunlardan bazılarından ceza almışlardır. *Yarın* âdete bir yayın politikası haline getirdiği yargılanma dönemlerinde yargıyı etkileme gayretini 1931 yılında da terk etmedi. Bu meyanda ilk etkileme gayetine 3 Kânunusani (Ocak) 1931 tarihindeki yayınında rastlanmaktadır. Yayında mahkeme dördüncü kuvvetin haklarını teslim edilmeye davet edilmektedir.²⁷ Bir başka yayında “adaletten, haktan hissesini” isteyen *Yarın*, “milletin huzurunda mahkemelerinin tahrif” edildiğini iddia etmektedir.²⁸

Yarın, memleketin birkaç fırkaya şiddetle ihtiyacı olduğuna inanmaktadır. Bu talep dahi Halk Fırkası’ndan duyulan rahatsızlığın en net göstergesidir.²⁹

²³ Maruf, “Kanun ve Hayat Nerededir?”, *Yarın*, 11 Kânunuevvel 1930, s. 1–2.

²⁴ “Ahali Fırkası da tarihe gömüldü”, *Yarın*, 23 Kânunuevvel 1930, s. 1.

²⁵ *Yarın*, 27 Kânunuevvel 1930, s. 1.

²⁶ *Yarın*, 28 Kânunuevvel 1930, s. 1–3.

²⁷ *Yarın*, 3 Kânunusani 1931, s. 1.

²⁸ *Yarın*, 5 Kânunusani 1931, s. 1.

²⁹ *Yarın*, 8 Kânunusani 1931, s. 1.

Yarın'ın 1930 yılında çokça başvurduğu hükümet üyeleri ve mebus'lara dönük iddiaları 1931 yılının başından itibaren devam etmektedir. İlk iddia Urfa Mebusu Ferit Celal Bey'in "asker kaçağı" olduğu yolundadır. Nefretle karşılandığını ve bu olay için daha öncesinde de hükümetin dikkatlerini çektikleri iddia edilmektedir.³⁰

Arif Oruç'un davasının devam ettiği dönemde başyazıları yazan Ertuğrul Şemsettin, hükümetin gençliğe olan ilgisizliğine değinmektedir. Yazısında gençliğin önemine değinen Ertuğrul Şemsettin, gençliğin müteessir, aç, çıplak ve işsiz olduğunu savunarak dikkat çekmektedir.³¹

Ertuğrul Şemsettin bir yazısında da memleketin ve muhalefetin talihsiz olduğunu savunmaktadır. Muhalefetsiz bir memlekette tenkitin olmayacağını düşünmektedir. Fenalıkların azalmasının, rezaletlerin son bulmasının tenkite bağlı olduğu görüşündedir. Bu konuyla ilgili cumhuriyet hükümetinin başında bulunan İsmet Paşa'dan cevap beklediklerini belirtmektedir.³²

İsmet Paşa, "boş meydanda kendisine meşgale bulamayan muzaffer kahraman" şeklinde karikatürize edilmektedir.³³

İzmit Mahkemesi kararını 31 Kânunusani (Ocak) 1931 Cumartesi günü verdi. İki aydır İzmit hapishanesinde yatan Arif Oruç ve "omuzlarında yetmiş bu kadar sene taşıyan"³⁴ Süleyman Tefik Bey'in davalarının sonucu ise *Yarın* tarafından "Mahkûm oldu Daima Hakkı, daima hakikati söyleyen Arif Oruç..." şeklinde duyurulmuştur.³⁵ Bir sonraki gün ise davaya geniş bir şekilde yer verilmektedir.³⁶

Şeyh Esat'ın ölümü haberi *Yarın* gazetesinde şu şekilde çıkmıştır:

"Menemen, 31 (A.A.)- Menemen'e geldiği günden beri rahatsız bulunan ve askeri revirinde tedavi altında bulundurulan Şeyh Esat, son hafta içinde

³⁰ *Yarın*, 12 Kânunusani 1931, s. 1–3.

³¹ Ertuğrul Şemsettin, "Gençlik Düşünülmüyor", *Yarın*, 23 Kânunusani 1931, s. 1.

³² Ertuğrul Şemsettin, "Hakkı tenkit lazımdır", *Yarın*, 24 Kânunusani 1931, s. 1.

³³ *Yarın*, 25 Kânunusani 1931, s. 1.

³⁴ *Yarın*, 31 Kânunusani 1931, s. 1.

³⁵ *Yarın*, 1 Şubat 1931, s. 1.

³⁶ *Yarın*, 2 Şubat 1931, s. 1–5.

bütün bütün hastalanmış, yapılan tedaviye rağmen dün saat 16 da vefat etmiştir.”³⁷

Şeyh Esat'ın ölümüne yakın yanında bulunan hasta bakıcıdan olan ricasından, üzerinden çıkan para ve altınlara kadar haber hükümet yanlısı *İnkılâp*'ta da aynı şekilde yer bulmaktadır.³⁸ Bu örnek dahi yukarıda değinildiği üzere “milli mesele”lerde duyarlılık farkı olmadığı gibi “detay elemesi” de yoktur.

Menemen olaylarında çıkan idam kararının gazetelere yansımadaki tek fark *Yarın*'ın infazın “Pazartesi Gecesi”³⁹ *İnkılâp*'ta ise “Salı” şeklindedir.

Yarın'da “milli mesele ve gelişmelerle” ilgili yayınlar yukarıdaki iki örnekte olduğu gibi iktidar yanlısı basından farksızdır.

Halk Fırkası'na dönük eleştiriler haber ve fıkralarla sınırlı değildir. Bu eleştiriler çizim yoluyla da devam etmektedir. Bir karikatürde: –*Aman dişleriniz ne kadar küflü, mikroplu... Tıpkı Halk Fırkası gibi ayıklamak lazım...*⁴⁰ şeklindedir.

Hükümet yanlısı *İnkılâp*'ın sahibi Ali Naci'nin (Karacan) İsviçre Konsolosluğuna atanması *Yarın*'da şu şekilde yer aldı:

“Hayret Ali Naci Konsolos Oldu! : Topraklarımız üzerinde ebedi bir leke olan cemiyet matrudu⁴¹ Ali Naci hidematı⁴² fevkalâdesine binaen İsviçre konsolosluğuna muhterem İsmet Paşa tarafından tayin edilmiştir. Ankara Caddesi ve koyu milliyetperver Türk gençliği bu yeni diplomatı çok iyi tanır ve matbuat hayatındaki şerefsiz mазisini yakından bilir. Bu efendinin dipsiz cebinin doyması için yapmadığı çirkin rezaletler, şuursuz işler kalmamıştır.”⁴³

Hükümetin vergi politikaları seviyeli bir üslupla eleştirilmektedir.⁴⁴ Adeta Serbest Fırka'nın bıraktığı yerden devam edilmektedir.

³⁷ *Yarın*, 1 Şubat 1931, s. 1.

³⁸ Bkz. *İnkılâp*, 1 Şubat 1931, s.1.

³⁹ 2 Şubat 1931 tarihli *Yarın* gazetesinde ise Salı olarak değiştirilmiştir.

⁴⁰ *Yarın*, 1 Şubat 1931, s. 1.

⁴¹ Matrûd: Tardedilmiş, kovulmuş...

⁴² Hidem, hidemât: hizmetliler, hizmetler, işler, vazifeler.

⁴³ *Yarın*, 14 Şubat 1931, s. 1-3.

⁴⁴ Bkz. *Yarın*, “Vergilerin esasları”, 23 Şubat 1931, s. 1.

Yarın kendisini “temiz muhalefet” olarak nitelediği bir yazıda *Milliyet* gazetesi “çirkin ve şuursuz neşriyat”la suçlanmakta ve millet hazinesinden 15.000 lira almasına rağmen 3.500 adet bastığı iddia edilmekte ve eleştirilmektedir.⁴⁵

Yarın’da “Ölmez (*Yarın*) farzı muhal ölse de hatta...” başlıklı yazıda diğer gazetelere şu şekilde hitap edilmektedir:

“İstanbulda Ankara caddesinde matbuat sultanlığı taslıyan boş beyinli mahlûklar!.. Size, evet sizin biçimsiz kafalarınıza menfaat çeşmeleri olmak isteyen, kalplerinize, hakikati görmiyen gözlerinize fazileti işitmiyen kulaklarınıza haykırıyor ve ihtar ediyoruz!..

Bu memleket; daha bir müddet sizin canbazlıklarınıza, hürriyet kandillerini vakitsiz söndürmenize tahammül edecektir. Fakat ondan sonra asla!...”⁴⁶

Yarın’ın hedefi olmaktan kendisini kurtaramayan yalnızca hükümet değildir. Hükümete muhalif olanlardan hedef haline gelenler görülmektedir. Bunlardan bir tanesinde hükümete muhalif Ahali Fırkası’nın lideri Abdülkadir Kemali Bey “vatansız” olarak nitelenmektedir.⁴⁷ Abdülkadir Kemali (Öğütçü) Bey ise anılarında *Yarın*’da çıkan haber başta olmak üzere hakkında yazılanlara değinmektedir. Abdülkadir Kemali Bey, muhalefetinin adı bir koltuk kavgasının zorunlu bir neticesi olmadığını, bunu kabul ettirmek isteyen sahtekarların propagandasının zihinlerde yer edeceğini, tarihin gerçeklerden uzak ve ikiyüzlü kişilerin yazılarıyla pis bir çanak halinde insanların eline geçmemesi için cevap verme gereğini hissettiğini belirtmektedir. Abdülkadir Kemali Bey kendisinin “vatansız” veya “vatan haini” olmadığını ısrarla savunmaktadır. Yazıların hangi maksatlarla çıktığına da değinen Abdülkadir Kemali Bey başta *Yarın* olmak üzere matbuat camiasını hedef almaktadır.⁴⁸

İsmet Paşa’nın tasvir edildiği bir karikatürde gazeteciler eleştirilmektedir.⁴⁹ İstanbul’daki belediye meclisi azalarının aldığı maaşlar eleştirilmektedir.⁵⁰

⁴⁵ *Yarın*, 23 Şubat 1931, s. 1.

⁴⁶ *Yarın*, 23 Şubat 1931, s. 1.

⁴⁷ *Yarın*, 23 Şubat 1931, s. 1.

⁴⁸ Işık Öğütçü, *Abdülkadir Kemali’nin Anıları*, İstanbul, Epsilon Yayıncılık, Kasım 2007, s. 195–196.

⁴⁹ *Yarın*, 27 Şubat 1931, s. 1

Yarın zaman zaman fikir ve ifade hürriyetini savunmaktadır. Daha doğru bir ifadeyle fikir ve ifade özgürlüğüne değinmektedir. Bunlardan bir tanesinde önemine değinilen “Kalem ve fikir hürriyeti”nin her şeyden mukaddes olduğuna değinilirken Hürriyet ve servet memlekete hayat ve can verecek iki şey olarak belirtilerek,⁵¹ hürriyetin önemi vurgulanmaktadır.

Yarın’da çıkan Naci İsmail imzalı bir başmakalede Halk Fırkası’nın icraatlarını konu olarak ele almaktadır. Siyasi tarihimizde muamma kalan mühim bir mesele olarak ele alınması gerektiğini söylediği halk fırkasının muhasebesini yaptığı yazıda, Öncelikle Asya’nın kelâmı mantığından ayrılmış bugünkü medeniyetin hayati mantığının benimsenmesi Halk Fırkasının eseri olarak takdim edilmektedir. Bunun yanında Halk Fırkası’nın bir diğer eseri olarak “âli tahsil” gören vatandaşlar olduğu savunulmaktadır. Yazıda Naci İsmail şunları yazmıştır:

“Halk Fırkası, inkılâbı tahakkuk ettirmiştir. Çünkü Türk inkılâbının bütün müesseselerinin edebiyatı yapımlı, meşruiyet sahasına evvelce getirilmişti.

“İnkılâbın hangi müessesesi vardır ki, bir Türk mütefekkirinin kitabında münakaşa edilmemiş, bir şairin şiirinde terennüm olunmamış ve nihayet bir mütercimmin eserinde zikrolunmamış olsun. Türk mütefekkirleri, Sultanlar istipdadının, İttihat ve Terakki faşistliğinin meş’un devirlerinde yazmışlar, söylemişler, neticelerinin şeref ve haysiyeti için her şeyi yapmışlardı.

“Halk Fırkası, bu fikirleri istihlaf⁵² eyledi. ‘Fani Mustafa Kemal, ebedi Mustafa Kemallerin hayalleri hakikat sahasına’ getirdi, onlara meşru bir sıfat verdi, Şüphesiz, bu büyük Mimarın kararlarını kabul ve onların kanunlarını yapan Halk fırkası idi.

“Halk Fırkası Hesabına kaydediyorum: Bir Asya devletini yıktı, bir Avrupa devleti yaptı!

“Bu inkılâp devrinde, inkılâp fikirlerinin aleyhinde bulunan münevver bir zümre yoktu, bir aleyhtar eser yazılmadı. Bu günün muhalifleri, inkılâbın meşruiyet verdiği zihniyetin samimi taraftarı idi. Milletin aklıselimide inkılâpçılarla beraberdi”

denilmektedir.⁵³

Yazıda Halk Fırkası’nın “ilim adamları”ndan mahrum bir devir geçirdiği, bir “sistem” sahibi olmadığı, “kendi siyasi şahsiyetini teşkil edememesi”dir. Bunların Halk Fırkası’nın “ihtisas sahibi olan münevver

⁵⁰ Mart 1931 ayına ait bazı nüshalarda...

⁵¹ *Yarın*, 1 Mart 1931, s.1

⁵² İstihlâf: Birinin yerine geçme.

⁵³ Naci İsmail, “Halk Fırkası Neler Yapabildi, Neler Yapamadı”, *Yarın*, 7 Mart 1931, s. 1–3.

zümre” ve “halk”tan oluşan iki muhalif grupla karşılaştığı iddia edilmektedir. Bunların yanında Naci İsmail muhaliflerin vaziyetlerini tayin edebilmeleri için bir “her fırka gibi bir sistem” söylemesi gerektiğini vurgulamaktadır.⁵⁴

Bir başka başmakalesinde Naci İsmail Halk Fırkası’nın kendisine mahsus bir “şuuru” olduğunu bunun da başka bir fikre tahammül göstermediğini iddia etmektedir. Başmakalede Naci İsmail;

“Demokrasinin tarihini, bugünkü demokrat hükümetlerin siyasi hayatlarını tetkik edelim. Hangi demokrat memlekette; birden fazla fırka yoktur. Hangi demokrat vardırki, demokrasiyi ilan eder etmez müteaddit fırkalardan mürekkep bir Millet Meclisi olmasın? Esasen, fırka demek, bir fırkadan fazla bir teşekkül demek değil midir?”

diyerek Halk Fırkası’nın tam anlamıyla bir fırka olmadığını yalnızca “fırka ismini taşıdığı”nı iddia etmektedir.⁵⁵ Bir başka yazısında yine konuyu ele alan Naci İsmail, meşruiyetten bu güne kadar kurulan fırkaların programlarında bir fark olmadığını, hepsinin de aynı kelimelerden ibaret olduğunu belirtmektedir. Programlarında “ne yapılacağının, nasıl bir devlet idaresi sistemi takip edileceğinin bildirilmediği” tespitini yapmaktadır. Rejim meselesine de değinen Naci İsmail, rejim meselesinin “zamanın kanunu” olduğunu, meşrutiyet devrindeki fırkaların “meşrutiyetçi”, cumhuriyet devrindeki fırkaların “cumhuriyetçi” kelimesini taktıklarını söylemektedir. Millet şeklinde cemiyeti teşkil eden insanların menfaatlerinin bir olmamasından dolayı halkın bir fikir etrafında birleşmesinin mümkün olmadığını iddia etmektedir. Yazısında CHF eleştirilmektedir.⁵⁶

Hükümetin bir dereceli intihabı (seçim) kabul etmemesinin nedeni “Halkın, Halk Fırkası’nın Namzetlerine⁵⁷ rey vermeyeceğini anlaması” olarak gösterilmektedir.⁵⁸ Ayrıca davaları devam eden gazete sahiplerinin aday gösterilemeyeceği de belirtilmektedir.⁵⁹

⁵⁴ Naci İsmail, “Halk Fırkası Neler Yapabildi, Neler Yapamadı”, *Yarın*, 7 Mart 1931, s. 1–3.

⁵⁵ Naci İsmail, “Halk Fırkasının Siyaseti”, *Yarın*, 8 Mart 1931, s. 1–3.

⁵⁶ Naci İsmail, “Bizde Niçin Fırkacılık İnkişaf Edemiyor?” *Yarın*, 14 Mart 1931, s. 1–4.

⁵⁷ Namzet: Aday.

⁵⁸ *Yarın*, 9 Mart 1931, s. 1.

⁵⁹ Namzet (aday) gösterilmeyecek gazeteciler: Yunus Nadi, Mahmut ve Tarık Beyler.

“Fikri mücadelenin olmaması” karikatürize edilerek eleştirilmektedir.⁶⁰

CHF’na dönük eleştiriler hemen her gün gazete sayfalarında yer bulmaktadır. İcraatları “iğneli” ifadelerle yer almaktadır. Bunlardan bir tanesinde “yandaş”lık eleştirilerek “Bu dünya koskoca bir çarkı felek. Bu çarkı çevirmek isteyenlerin Halk Fırkası’na kayıt olmalarından başka çare yok mu, demek istiyorlar?”⁶¹ yaklaşımında bulunmaktadır.

Yarın hükümeti eleştirmek için adeta hiçbir noktayı gözden kaçırmamaktadır. Halk Fırkası’nın aday listelerinde gençlere yer verilmemesi eleştirilmekte, Halk Fırkası “yaşlı bir adam” şeklinde tasvir edilmektedir.⁶²

Yarın’ın başyazarı Arif Oruç’un dört aydır hapisyanede yatmasına ve hastalığına rağmen “temyiz”e yeni gönderilmesi eleştirilmektedir. Bu durum Adliye vekâletinin “keyfiyeti” olarak gösterilmiştir.⁶³ Daha sonraki bir haberde⁶⁴ ise yüksek mahkemeyi etki altında almak isteyen bir üslupla yer almaktadır. Arif Oruç, temyizın nakzı (bozma) üzerine 6 Mayıs 1931 Çarşamba günü kefaletle tahliye edilmesine karar verilmiş⁶⁵, karar 8 Mayıs 1931 Cuma günü uygulanmıştır.⁶⁶

Halk Fırkası’nın Türk Ocakları ile ilgili olarak Halk Fırkası’nın Türk Ocakları’nı “büsbütün kendisine iltihakını arzu ettiği” iddia edilmekte ve eleştirilmektedir.⁶⁷ Türk Ocakları’nın tarihsel misyonuna değindiği yazıda Naci İsmail, onun “Türk milliyeti fikri” yarattığını savunmaktadır.⁶⁸ “Müstakil Hars Müessese”lerinin kalmaması durumunda “Türk harsının milli faaliyetini idame”nin mümkün olamayacağına dikkat çekilmektedir.⁶⁹

⁶⁰ *Yarın*, 9 Mart 1931, s. 1.

⁶¹ *Yarın*, 13 Mart (?) 1931, s. 1.

⁶² *Yarın*, 14 Mart 1931, s. 1–4.

⁶³ *Yarın*, 22 Mart 1931, s. 1.

⁶⁴ *Yarın*, 1 Nisan 1931, s. 1–3.

⁶⁵ *Yarın*, 7 Mayıs 1931, s. 1.

⁶⁶ *Yarın*, 9 Mayıs 1931, s. 1.

⁶⁷ *Yarın*, 22 Mart 1931, s. 1.

⁶⁸ *Yarın*, 22 Mart 1931, s. 1–3.

⁶⁹ *Yarın*, 22 Mart 1931, s. 1.

Arif Oruç da, Türk Ocakları'nı konu edindiği bir başyazısında, milletin buraları ulvi hislerle yaptırdığını savunmaktadır. Türk Ocakları'nın birer irfan ocağı, terbiye, fazilet kaynağı olmak üzere tasarlandığına değindiği yazısında İzmir Türk Ocağı'nın bahçesinde açılan "bar" eleştirilmektedir.⁷⁰

Mart 1930'da "Bir silindir gibi Halk Fırkası'nın üzerinden geçen" Serbest Fırka'nın kapanmasını konu alan bir "siyasi tefrika" başladı.⁷¹ "Bir diplomat" imzalı yazıda Serbest Fırka "bir mektupla açılan, bir mektupla kapanan" bir macera olarak nitelenmektedir.⁷² Ayrıca Serbest Fırka olayının da ilk defa konu olarak ele alındığına değinilmektedir.⁷³

Tefrikanın ikinci bölümünde Serbest Fırka'nın nasıl teşekkül ettiği anlatılmaktadır. SCF'nin kurulmasının temeli "Şeyh Sait" isyanına kadar geriye götürülmektedir. Bu dönemde başladığı iddia edilen İsmet Paşa ile Fethi Bey arasındaki itilafın sonucu olarak kurulduğu ima edilmektedir. Şeyh Sait olayına baş gösteren İsmet Paşa, Ali Fethi Bey gerginliğinden İsmet Paşa'nın haklı çıktığı belirtilmektedir.⁷⁴ Temel olarak bahsedilen ihtilaf gösterilse de, yeni fırkanın kuruluşunda en büyük rolü oynayan kuvvetin, memleketin bir kontrol fırkasına ihtiyaç göstermesi olduğu şu şekilde anlatılmaktadır:

"Halk Fırkasının hata ve sevap cetvelini kendi kendine yapması doğru olamazdı. Bir teşekküle isnat etmiyen ve bir prensibin ifadesi olmayan tenkitler ise hem isabetsizdi ve hem de bir fırkayı bu gibi gayri mes'ul tenkitlere maruz bırakmak doğru değildi. Bunun için prensip ve mefkûreye müstenit siyasi bir fırkanın teşekkül etmesi bir mecburiyet halini almıştı."⁷⁵

Yazı dizisi 30 Mart 1931 tarihinde de devam etti.

Yarın'da Meb'us adaylığına başvuran "muhalif muharrirler"ın kabul edileceğine dair olan endişe dile getirilmektedir.⁷⁶

⁷⁰ Arif Oruç, "İzmir Türk Ocağı nezahatini kaybetmiş bir meyhanemidir?", *Yarın*, 18 Temmuz 1930, s. 1.

⁷¹ Bir Diplomat, "Serbest Fırka Niçin Kapandı?", *Yarın*, 26 Mart 1931, s. 1-3.

⁷² Bir Diplomat, "Serbest Fırka Niçin Kapandı?", *Yarın*, 26 Mart 1931, s. 1.

⁷³ Bir Diplomat, "Serbest Fırka Niçin Kapandı?", *Yarın*, 26 Mart 1931, s. 1.

⁷⁴ Bir Diplomat, "Serbest Fırka Nasıl Teşekkül Etti?", *Yarın*, 27 Mart 1931, s. 1-3.

⁷⁵ Bir Diplomat, "Serbest Fırka Nasıl Teşekkül Etti? 3 ", *Yarın*, 29 Mart 1931, s. 1.

⁷⁶ *Yarın*, 1 Nisan 1931, s. 1.

“Efendiler! Mecliste muhalefeti gene doğmadan boğuyorsunuz!” manşetini taşıyan yazıda Gazi’nin işaret ettiğinin “müstakil mebusluk” değil “muhalif mebusluk” olduğu iddia edilmektedir.⁷⁷ Başyazıda ele alınan konuda Gazinin görüşlerini şu şekilde yorumlanmıştır:

“Gazi Hazretlerinin işaret ettikleri müstakil mebus değil, muhalif mebustur. Bu elbette çok sarıh ve çok açıktır, fakat tatbik edilirken nasıl bir netice alındığı anlamamazlığın gene çok sarıh ve açık ifadesi değil midir?⁷⁸ Yazıda muhalefeti “boğmak isteyenler”, “Gazi hazretlerinin millete iblâğ buyurdıkları samimi siyaset umdelerinin etrafına biriken milleti ve kavuşulmağa hazırlanan müstakil muhalefeti yolundan çevirmeğe kendilerinde hak bulanlara karşı müstakil namzetlerin de, ellerini vicdanlarına koyarak rey vermek isteyenlerin de bir tek sözü vardır: Umumi riyaşet beyannamesine itaat ediniz!”⁷⁹

4 Mayıs 1931 tarihinde yenilenen meclisi “eski tas eski hamam” başlığı ile duyururken, İsmet Paşa kabinesinin eski heyeti ile tekrar hükümette kalması endişeli bir üslupla ifade edilmektedir.⁸⁰ Başlığı manşete taşınan başmakalede, dertleri taze olmayan memleketin insanların bir kez daha “inkisar”a (Kırılma) uğradığı iddia edilmektedir. Halk Fırkası’nın efkârı umumiye huzurundaki son imtihanının da İsmet Paşa hükümeti olarak bittiğinin altının çizildiği yazıda şunlar kaydedilmektedir:

“Biz, büyük hedeflerin istihsaline memur edilen fırkadan bu endişelerle samimiyet isbatını bekliyorduk. Eğer yeni hedeflerin memleket ve milletin huzur inkişafında esas olduğuna kani bulunuyordu iseniz ve buna samimi merbut idiseniz yeni, taze ve samimi bir hükümet kurmakla ahitlerinizin ilkini millete ümitli bir istikbal bağışlayarak eda etmiş olacaktınız.”⁸¹

Kurulan yeni kabine “gayritabiî” olarak nitelenmektedir.⁸²

1931 yılı ortalarında gelindiğinde de Başvekil İsmet Paşa’ya dönük çizim eleştirileri devam etmektedir. Bunlardan bir tanesinde İsmet Paşa, “Yeni Mecliste Eski Kabine” şeklinde karikatürize⁸³ edilmektedir.⁸⁴

⁷⁷ *Yarın*, 27 Nisan 1931, s. 1.

⁷⁸ “Muhalefeti doğmadan boğmak”, *Yarın*, 27 Nisan 1931, s. 1–3.

⁷⁹ “Muhalefeti doğmadan boğmak”, *Yarın*, 27 Nisan 1931, s. 1–3.

⁸⁰ *Yarın*, 5 Mayıs 1931, s. 1.

⁸¹ “Eski tas eski hamam”, *Yarın*, 5 Mayıs 1931, s. 1.

⁸² “Bu Kabine Gayritabiîdir”, *Yarın*, 7 Mayıs 1931, s. 1.

⁸³ İsmet Paşa, Karikatürde elbiseleri eskimiş, sakalları uzamış, ayakkabıları yırtılmış bir halde “yeni meclis” yazılı bir koltukta oturmaktadır...

⁸⁴ *Yarın*, 8 Mayıs 1931, s. 1.

Halk Fırkası'nın serbestçe at oynatacağı meydan olarak tanımlanan üçüncü meclisin tarihe karıştığı belirtilen yazıda hükümetin “herhangi bir tahlil veya ihtiyaç ifadesi veya samimi tenkit ve muhalefet karşısında derhal (hükümet otoritesi) bir tehdit mâniası kurmak” gaflet olarak tanımlanmakta ve hükümet üstü kapalı bir şekilde uyarılmaktadır.⁸⁵

Yarın'ın sahibi ve başmuharriri Arif Oruç “155” gün sonra “Gazi Hz.” İltifatın bolca olduğu bir yazıyla okuyucuları ile buluştu. Yazısında Arif Oruç, fırka ve hükümet üstü kapalı bir şekilde Gazi'ye şikâyet etmektedir.⁸⁶

Arif Oruç, Türk matbuatının durumunu ele aldığı yazısında mevcut durumdan duyduğu endişeleri dile getirmektedir.⁸⁷ Hükümete mensup olan gazetelerin memleketi en tabi gözlükle gördüklerine dikkat çekmektedir. Muhalefet gazetelerinin ise korktuklarını veya korkutulmak istendiklerini iddia ederek hükümeti “zan” altında bırakmaktadır. Yazısında Arif Oruç, yargı sistemine de değinmekte ve gazetelerin daire müdürleri hakkındaki yazılarından dolayı kanunun gazetelere “ispat” hakkı vermemesi eleştirilmektedir. Hatta bu durumun Abdülhamit zamanında dahi en meşru hak olarak görüldüğüne değinmektedir.⁸⁸ Arif Oruç; “her şeyin, her muamelenin sessiz sadasız, sızıltısızca yapılmak istenmesindeki hikmeti nedir? Milletin hesap sorup aramak zevkini tatmasından mı endişe ediliyor nedir? Anlaşılamadı gitti!...”⁸⁹ şeklindeki iddianın da hükümeti rahatsız etmesi mümkün değildir.

Halk Fırkası'nın kongresinde müzakere edilerek kabul edilen program hakkındaki şaşkınlığını dile getirdiği yazısında Arif Oruç, geçmişte Fethi Bey'e ve “onu sevenlere” bir hücum vesilesi olan konularda fark olmadığına ve CHF'nin “geri dönmesi”ne dikkat çekmiştir.⁹⁰ Gazetede Serbest Fırka'ya

⁸⁵ Başmakale, “Yeni usul tehdit!” *Yarın*, 8 Mayıs 1931, s. 1.

⁸⁶ Arif Oruç, “155 Gün sonra”, *Yarın*, 9 Mayıs 1931, s. 1–4.

⁸⁷ Arif Oruç, “Zavallı Türk Matbuatı”, *Yarın*, 13 Mayıs 1931, s. 1.

⁸⁸ Arif Oruç, “Zavallı Türk Matbuatı”, *Yarın*, 13 Mayıs 1931, s. 1–4.

⁸⁹ Arif Oruç, “Zavallı Türk Matbuatı”, *Yarın*, 13 Mayıs 1931, s. 4.

⁹⁰ Arif Oruç, “Halk Fırkasının Ric'atı” *Yarın*, 15 Mayıs 1931, s. 1–3.

“Apustollar Fırkası” diye hücum edenlerin yeni programdaki tanıdığı haklar içneli bir şekilde manşete taşınmaktadır.⁹¹

Arif Oruç, Rüşvet meselesini ele aldığı bir yazıda⁹² 17 Mayıs 1931 tarihli *Milliyet*’te çıkan bir karikatüre⁹³ değinmektedir. Karikatürün hükümet yanlısı bir yayın organında çıkmış olması durumu;

“Eğer, mevzuu bahis resim kazara *Yarın*’da çıkmış olsaydı; hükümet nüfuzunu kesr maddesinden derhal tevkif edilmek, gene Ceza Kanunu’nun 159 uncu maddesi mucibince, hükümetin şahsiyeti maneviyasını tahkirden Ağırceza mahkemesine sevkedilmek, en basit hareketlerden biri olacaktı”

şeklinde anlatılarak “çifte standart”a dikkat çekilmektedir.⁹⁴

“Muhalefet” konusunu ele aldığı bir yazıda Arif Oruç, muhalefetin “inkılâbın öz sinelerinden doğmuş bir varlık” olduğunu belirtmektedir.⁹⁵ Arif Oruç Halk Fırkası’nın “devlet inhisarcılığı”na karşı çıkmaktadır. Yazısında ayrıca muarızları “inkılâba sekte getirmeye çalışan fena maksatlı adamlar” olarak görme hakkını kendilerinde bulamayacağını ima etmekte ve “Halk Fırkasına muhalefet edenler, her halde vatanın dağını taşını satmış değildirler. Kendilerini hoş görmeyenlerin şu toprakları üzerindeki hakları kadar onlar da hukuk sahibi bulunuyorlar” diyerek muhalefet edenleri savunmaktadır. Ayrıca yine aynı yazısında Halk Fırkası’nın “inkılâpçı sol fırka” iddiasında olduğunu buna karşılık gerçekte Halk Fırkası’nın “idarei maslahatçı solluktan başka bir şey değildir ki, filhakika ne ileri, ne de geri gidebilecek vaziyeti vardır.”⁹⁶

Halk Fırkası’nın kendisine muhalif olanları “tahrikçi, mürteci, fena, inkılâp aleyhtarı” gibi göstermeye çalıştığını iddia eden Arif Oruç, Halk Fırkasının “bütün tertemiz, piri pak insanlar”dan müteşekkil olmasına rağmen, muarızların ise, “fesatçı unsurlar”dan mürekkep oldukları propagandası yaptığını iddia etmektedir. Bunun yanında Halk Fırkası’nın “muarızları samimi

⁹¹ *Yarın*, 15 Mayıs 1931, s. 1.

⁹² Arif Oruç, “Rüşvet Meselesi İddiası”, *Yarın*, 18 Mayıs 1931, s. 1-3.

⁹³ Karikatürde bir memurla bir vatandaş arasında geçen bir diyalog rüşvetin geldiği noktayı anlatmaktadır.

⁹⁴ Arif Oruç, “Rüşvet Meselesi İddiası”, *Yarın*, 18 Mayıs 1931, s. 3.

⁹⁵ Arif Oruç, “Muhalefetin Samimiyeti Şüphe Götürmez!”, *Yarın*, 19 Mayıs 1931, s. 1-4.

⁹⁶ Arif Oruç, “Muhalefetin Samimiyeti Şüphe Götürmez!”, *Yarın*, 19 Mayıs 1931, s. 4.

kabullenmek fazileti” göstermesi gerektiğini savunmaktadır. Arif Oruç, “her iktidar fırkasının bu memlekette muarızlarını karalayıp lekelemekten asla çekinmedikleri” gerçeğini de hatırlatmaktadır.⁹⁷

Basın organlarının “hitap etme” üslubu *Yarın*’da sıkça rastlanan bir tarzdır. Birinde, hükümet kafalarını, ellerindeki yorganlarına göre değil de milletin yorganına göre uzatmaya davet edilmektedir.⁹⁸ Hükümet memur politikaları konusunda “kaş yaparken göz çıkartmakla” itham edilmektedir.⁹⁹

Arif Oruç, hükümete mensup gazetelerin vatandaşı uzun zamandır “hırpalama” gayreti içinde olduğunu iddia etmektedir. İktidarın vasıflarından en birincisinin “ne kadar makul, mantıki ve ilmi olursa olsun, tenkide tahammül edememesi” olduğunu ifade eden Arif Oruç, iktidarı Reisicumhurun “matbuat serbestîsi” ile ilgili defalarca resmi beyanatta bulunmasına rağmen gereğini yapmamakla itham etmektedir.¹⁰⁰

Yarın hayat pahalılığına dikkat çekerek hükümeti dolaylı olarak halka ve gaziye şikâyet etmektedir.¹⁰¹

Arif Oruç’un hükümet politikalarına da yer verdiği başmakalede görüşlerini okuyucuyla paylaşmaktadır:

“Bütçede tasarruf yapılıyor. Memur kadrolarında tenkihat yapılmaya başlanmıştır. Devletin umumi hizmetlere taalluk eden masrafları üzerinde bir kalemde milyonlar tenzil edilmiştir. Bütün bunların sebebi halkın artık devlet hazinesini doldurabilecek kabiliyetini kaybetmiş olmasındadır. Filhakika şimdiye kadar Türkiye’nin bu derece sıkıldığı görülmemiş, halkın şu mertebe ağır vergiler altında ezilerek varını yoğunu son habbesine kadar tahsildarlara verdiği işitilmemiştir. Cihan buhranının şu elim neticeleri getirdiği iddiaları kısmen doğru olabilse dahi, hükümetin senelerden beri takip ettiği yanlış siyasetin, vaziyet üzerinde çok büyük tesirleri vardır” şeklindeki yaklaşım göstermektedir.”¹⁰²

Hükümetin milletin idaresini tesadüflere “terk ederek” gerçekleştirdiğini savunan Arif Oruç, “her samimi fırka teşebbüsün” önüne inkılâp itirazı ile

⁹⁷ Arif Oruç, “Bir senenin Pilânçosu Münasebetile”, *Yarın*, 20 Mayıs 1931, s. 1–4.

⁹⁸ *Yarın*, 26 Mayıs 1931, s. 1.

⁹⁹ Arif Oruç, “Hükümetten izah edilmesini bekliyoruz.”, *Yarın*, 26 Mayıs 1931, s. 1–4.

¹⁰⁰ Arif Oruç, “Ruhları Menfi Yapan Sebepler!”, *Yarın*, 27 Mayıs 1931, s. 1–3.

¹⁰¹ *Yarın*, 27 Mayıs 1931, s. 3.

¹⁰² Arif Oruç, “Fırka İhtiyacı Kat’idir”, *Yarın*, 29 Mayıs 1931, s. 1–4.

çıkıldığından dert yanarken hükümetin kendi siyasetini beğenmeyen vatandaşlarının bir kısmının siyasi bir teşekkül halinde meydana çıkmamalarına engel olmaması gerektiğini belirterek hükümeti yanlış yapmaması konusunda uyarmaktadır. Memleket meselelerinin ancak siyasi fırkalar halinde halledilebileceğini belirten Arif Oruç, müsaade edilmemesi durumunda er geç bir teşekkülün zaruret halinde şekilleneceği¹⁰³ni savunarak Halk Fırkası'nı üstü kapalı tehditte bulunmaktadır. Bir sonraki yazısında da Fırka konusunu ele alan Arif Oruç, cumhuriyetin uzun yıllardan sonra kökleşmiş olmasına rağmen eksikliklerinin bulunduğu işaret etmektedir. Arif Oruç;

“Halk Fırkası hükümetinin memlekette tamamen tek başına kalmış olduğu uzun zamandır hükümet bu müddet zarfında hâkimiyeti tāmme¹⁰⁴ ile ve bütün manasile memlekete vaziyet etmiş, murakabe, muaraza, hesap vermek mecburiyetinden azade kalarak, tahmini bütçeler yapmış, kendi hâkimiyetini takviye edecek kanuni tek liflerle millet meclisinden itimatlar almıştır”

şeklinde durum tespiti yapmaktadır. Ayrıca yazısında “millet meclislerine gelince meclislerin vazifesi de millet hesabına hareket ederek halkın ezilmemesini temin etmektir. İki kuvvetin esaslı surette çarpışmadığı yerlerde, muvazaalı iş görülmek adet hükmüne girer” diyerek “çok fırkalı siyasal yaşamın” gereğini anlatmaktadır. Arif Oruç, tek partinin sakıncalarına Halk Fırkası'nın “başarısız” gördüğü alanlardan örnekler vererek anlatmaya ve bu vesileyle de hükümeti eleştirmeye devam etmektedir.¹⁰⁵

Arif Oruç ve Süleyman Tevfik Bey'lerin davalarının konu edildiği haberde matbuatın ciddi hareket etmediği savunulmaktadır.¹⁰⁶

Yeni fırkanın olmamasının “kötü idarenin” en önemli nedeni olduğuna inanan Arif Oruç, fırkanın bir sınıfın olması görüşünü taşımaktadır.¹⁰⁷ Serbest Fırkanın malum olan feshedilme nedenlerinin “nazik vaziyet¹⁰⁸ karşısında

¹⁰³ Arif Oruç, “Bir Fırka Yapılacaktır”, *Yarın*, 28 Mayıs 1931, s. 1–4.

¹⁰⁴ Tāmme: Büyük Kıyamet, büyük felaket.

¹⁰⁵ Arif Oruç, “Fırka İhtiyacı Kat'îdir”, *Yarın*, 29 Mayıs 1931, s. 1–4.

¹⁰⁶ *Yarın*, 29 Mayıs 1931, s. 1–4.

¹⁰⁷ Arif Oruç, “Yeni Fırka Meselesi”, *Yarın*, 30 Mayıs 1931, s. 1–4.

¹⁰⁸ Fethi bey Fırkayı kapatırken “Gazi Hz.ine karşı hareket edemem” demiştir.

kalacak” bir partinin kurulabileceğini savunarak çok partili siyasal yaşama geçiş ısrarına devam etmiştir. Her vatandaşın aynı düşünemeyeceğine, hatta “Mustafa Kemal Hz.nin düşündükleri gibi düşünmek mecburiyetinde” olmadığına değinirken dahi Gaziye karşı iltifatı eksik bırakmamaktadır.¹⁰⁹

“İngilizler Türkiye’yi 50,000 İngiliz Lirasına nasıl satın almak istediler?” başlıklı “yakında neşrediyoruz” yazılı bir duyuru vardır.¹¹⁰ (Daha sonra sanırım bu yazı yayınlanmamıştır)

Nafia vekili, “Mudanya hattı”¹¹¹ olayında milletin 50.000 lirasını fuzuli yere vermekle, Maliye vekili ise kaçaklar yoluyla “hazinenin soyulması”na göz yummakla itham edilmektedir.¹¹²

Halk Fırkası’nın muhalefetin meclise girmesi için “birkaç mebusluk feragat” dahi göstermemesi eleştirilmektedir.¹¹³

Halk Fırkası’nın özel sektöre dönük bazı ayrıcalıkları günümüzdeki ifadesiyle “peşkeş” şeklinde lanse edilmektedir.¹¹⁴

2. Çok Partili Yaşama Geçiş Denemesi

Yarın’da “bütün Türk Milleti’nin heyecan ve iştihakile müşterek olduğuna şüphe etmediğimiz yeni bir doğuş” olarak “Laik Cumhuriyetçi Çiftçi ve İşçi Fırkasının müjdesi” yer almaktadır.¹¹⁵ Fırka programının “bütün dünya çiftçi ve işçi fırka programları” tetkik edilerek hazırlanmasına¹¹⁶ yer verilmiştir. *Yarın* ilk duyurunun yer aldığı 6 Haziran sayısından sonra bir fırkanın¹¹⁷ “yarı resmi” de bir tarafa “resmi organı” gibi hareket edeceğine dair bir görüntü

¹⁰⁹ Arif Oruç, “Fırka imkânı niçin olmasın?”, *Yarın*, 31 Mayıs 1931, s. 1-4.

¹¹⁰ *Yarın*, 31 Mayıs 1931, s. 1.

¹¹¹ Ayrıntılar için bkz. *Yarın*, 31 Mayıs 1931.

¹¹² *Yarın*, 1 Haziran 1931, s. 1-3.

¹¹³ *Yarın*, 5 Haziran 1931, s. 1.

¹¹⁴ Örnek olarak bkz. *Yarın*, 1 Haziran 1931, s. 1-3.

¹¹⁵ *Yarın*, 6 Haziran 1931, s. 1.

¹¹⁶ *Yarın*, 9 Haziran 1931, s. 1.

¹¹⁷ Fırkanın programı için bkz. *Yarın*, 6 Haziran 1931, s. 1-4; *Yarın*, 7 Haziran 1931, s. 1-2.; 16 Haziran 1931, s. 1-2. Fırka programı daha sonra (22 Haziran 1931) tarihinde geniş bir şekilde gazetede yer almaktadır.

vermektedir.¹¹⁸ Bu konuda *Son Posta*'da yer alan bir yazı üzerine *Yarın* Gazetesi Tahrir Heyeti;

“Yarın’ın tahrir heyeti yalnız gazeteye ait ve muayyen olan vazifelerile meşguldür. Bunun haricinde hiçbir vazife deruhte etmiş değildir. Yarın başmuharriri Arif Oruç Bey’in siyasi hukuk ve hürriyetini istimal ederek şahsen yeni fırka işi ile meşgul olmakla tahrir heyetinin fırka meselesiyle yakından ve uzaktan bir meşguliyeti olması icap etmiyeceği bedihidir.”

denilerek *Son Posta* tekzip edilmektedir.¹¹⁹

Yeni kurulacak fırkayla ilgili (Laik Cumhuriyetçi Çifti ve İşçi) hükümet yanlısı gazetelerin şüphelerine¹²⁰ Arif Oruç cevap vermektedir.¹²¹ Ayrıca yeni fırka karşısında “koparılan yaygaralar” manasız ve çirkin bulunmaktadır.¹²² Fakat programı yayınlanan fırka İstanbul Vilayetince, “Cemiyetler Kanununda muharrer eşkâl ve şeraiti haiz olmadığı” gerekçesiyle müracaatını “keenlemyekûn” addetmiştir.¹²³ Böylece fırka kurulmadan kapanmıştır.

Halkın muzdarip olduğunu her fırsatta dile getirmektedirler. Dolayısıyla Halk Fırkası’nı rahatsız eden bir durum oluşmaktadır. Bazen bürokratlarla ilgili çıkan haberlerin “bürokratlar” başta olmak üzere hükümeti rahatsız etmemesi kaçınılmazdır. Bazen “seçimlere yapılan müdahaleler”, “kanuna aykırı uygulamalar”, “çifte standart”. Bazen Vali, bazen emniyet müdürü, bazen belediye başkanı, liman müdürü, bazen banka müdürü eleştirilmektedir.¹²⁴

Yeni kurulacak fırkayla ilgili çeşitli illerden gelen telgraf ve mektuplardaki heyecan sütunlara taşınmıştır.¹²⁵

Gazeteciler *Yarın*’da, bazen “hükümet ve fırka gazetecileri” olarak tasnif edilmektedir.

¹¹⁸ Bu anlamda 6 Haziranda yeni kurulacak olan partinin programı yer almaktadır.

¹¹⁹ *Yarın*, 12 Haziran 1931, s. 1.

¹²⁰ Arif Oruç’un bir zamanlar komünist olmasından kaynaklanan şüpheleri “Hâkimiyet-i Milliye” ve “Cumhuriyet” gazeteleri yer vermiştir. (Ayrıntılar için bkz. *Cumhuriyet, Hâkimiyet-i Milliye* gazetelerinin 8 Haziran 1931 tarihli sayıları...)

¹²¹ Arif Oruç, “Cumhuriyet Gazetesine cevap”, *Yarın*, 8 Haziran 1931, s. 1, 5.

¹²² *Yarın*, 8 Haziran 1931, s. 1.

¹²³ Mete Tunçay, *Türkiye’de Sol Akımlar-II (1925–1936)*, İstanbul, BDS Yayınları, 1992, s. 91

¹²⁴ Örnek olarak, *Yarın*, 1 Haziran 1931, s. 1.

¹²⁵ *Yarın*, 10 Haziran 1931, s. 1, 5; 11 Haziran 1931, s. 1.

Dönemin muhalif gazetelerinden birisi olan *Son Posta*'nın, “aldığı emirle Çiftçi ve İşçi Fırkası hakkında budalaca ercufeler uydurduğu” iddia edilmektedir.¹²⁶

Yeni kurulacak fırkanın programı oldukça iddialı bir şekilde yer almıştır. Hatta program karşısında “halk fırkasının yavan kalacağı” ifade edilmektedir.¹²⁷

Halk Fırkası bazen satır aralarında eleştirilmektedir. Mesela bir yazısında Arif Oruç;

“Memleketimizde şu derece fakre, bu kadar yoksulluğa sahne olabilmek istidadı yoktu. Fakat Halk Fırkası'nın daha çok evvelinden, Türk cemiyetini teşkil eden Türk vatandaşı için cemiyet işindeki sınıf ihtiyaç ve menfaatlerinden doğan zaruretleri tasnif edememesi, daha doğrusu her şeyi, her varlık ve her hususiyeti kendi nefsinde toplamak istemesi, muayyen bir zümre hesap ve menfaatine, diğer sınıf ekseriyetlerini ezmiş, bitkin hale getirmiştir”

diye yazmaktadır.¹²⁸

Halk Fırkası'nın “muhtelif sistemleri birleştirerek müspet bir sistem teşkil edemediği” iddia edilmektedir.¹²⁹

Bütçe ayrılarak gerçekleştirilemeyen projeler için eleştirilmekte¹³⁰ ve Kazanç Vergisi'nin “ağırlığı”na değinilmektedir.¹³¹

Arif Oruç'un *Yarın*'da hükümet ve fırka gazetelerinin sahibi veya başmuharrirlerine dönük yazıları Haziran 1931 ayından itibaren artmaktadır.

Basındaki mücadele Arif Oruç'un İktidar yanlılarına dönük yazılarıyla sınırlı kalmayacaktır. Haziran ayından itibaren iktidar yanlısı basın organları ile muhalif basın arasında ağır sözlerin kullanılacağı bir tartışma ortamı başlayacaktır. 1931 tarihli Basın Kanunu'nun kabul edileceğinin anlaşılması üzerine tartışma hafifleyecek fakat iş işten geçmiş olacaktır. Sonuçta muhalif

¹²⁶ *Yarın*, 12 Haziran 1931, s. 1.

¹²⁷ *Yarın*, 14 Haziran 1931, s. 1.

¹²⁸ Arif Oruç, “Bekliyoruz!”, *Yarın*, 18 Haziran 1931, s. 1–5.

¹²⁹ *Yarın*, 19 Haziran 1931, s. 1.

¹³⁰ Örnek olarak: *Yarın*, 21 Haziran 1931, s. 1–5.

¹³¹ *Yarın*, 21 Haziran 1931, s. 5.

basın, iktidar yanlısı basını suni olarak tartışma ortamı yaratarak 1931 tarihli Basın Kanunu'na gerekçe hazırlamakla suçlayacaktır.¹³²

Yarın özellikle de Arif Oruç İktidar yanlısı gazetelere ve gazetecilere dönük “ağır” bir üslup kullanmaktadır. Fakat yukarıda da belirttiğimiz gibi savunma amaçlıdır. Bir yazısında Arif Oruç, kendisi hakkında yazı yazar *Cumhuriyet*'in sahibi Yunus Nadi'ye cevap vermektedir:

“Fikir ve ilim namına zerre kadar kıymeti olmayan bu yazılara cevap vermek dünyadaki küçüklüklerin en küçüklüğü olduğunu da bilenlerdiniz. Ne çare ki, fırka meselesinden bahsetmek isterken, ancak tulumbacıların ağzına yaraşan (estağfurullah tulumbacılar da namuslu adamlardır.) küfür ve hezeyanlar savurmasına tahammül edilememiştir. Menfur adam, küfürnamesinde güya bizi itham ediyor ve ağzından pufkurduğu müstekreh salyalar arasından şu naraları basıyordu: 1. Arif Oruçun gözleri şaşıdır. Suratı da şafi köpeklerine benzer. 2. Arif Oruç namussuz ve hayasız bir serseridir! 3. Arif Oruç Çerkez Etemin uşağıdır. Bir vakitler Çerkez Etemle bir fırka yapmış, akıbetleri berbat olmuştu.

“İşte bu habis adamın şahsımıza vaki olan küfürleri tamamen bunlardan ibaretti. Şu saçma sapan hezeyanları okuyarak öğrenen vatandaşların selim zevkleri, herhalde menfaatinden, kesesinden ve midesinden başka hiçbir şeyle şu bahtsız topraklara mecburiyeti bulunmayan (Adam) hakkında hükmünü vermiş olacaktır”¹³³

şeklinde bir üslup Arif Oruç'un “kalem kavgaları”ndaki ortalamasıdır. Arif Oruç, Yunus Nadi'nin kendisine dönük “saldırısının” nedenlerini şu şekilde sıralamaktadır:

“1. Arif Oruç'un şahsına hücum ederek yeni fırkayı lekelemek, 2. Arif Oruç'u fena ve vatan haini diye teşhir ederek vatandaşları yeni Fırkadan uzaklaştırmak, 3. Böyle bir şeye müsamaha edilemeyeceğini ileriye sürmek ve vatandaşları ürkütmek.”

Bu amaçlara ulaşmak için Yunus Nadi'nin kimden emir alabileceği hususunda Halk Fırkası'nı rahatsız etmemesi mümkün olmayacak ifadeler yer almaktadır.¹³⁴ Yunus Nadi karikatürlerden¹³⁵ de nasibini almaktadır.¹³⁶

¹³² Nurettin Güz, *Basında Muhalefet*, Ankara, G.Ü. İletişim Fakültesi Basımevi, 1991, s. 26–27.

¹³³ Arif Oruç, “Menfur adama cevap!”, *Yarın*, 22 Haziran 1931, s. 1–2.

¹³⁴ Arif Oruç, “Menfur Hâlâ Uluyor!”, *Yarın*, 23 Haziran 1931, s. 1–2.

¹³⁵ Örnek olarak: *Yarın*, 25 Haziran 1931, s. 1.

¹³⁶ 24 Haziran 1931 tarihli karikatürde şunlar yazılıdır: “Yunus tarihte peygamber yutan bir balıktı, bu milyonlar yutan bir canavar!”

Gazetecilerle kalem kavgalarının en yoğun olduğu dönemlerde tartışılan “Şeref”in bir zümrenin inhisarında olamayacağını belirtmektedir.¹³⁷

“Liman şirketi”ndeki malların hususi kullanımı gibi¹³⁸ yolsuzluklara dikkat çekilmeye devam edilmektedir.

B. Temmuz 1931 Dönemi

Temmuz 1931 *Yarın*’ın itilafı gazete ve gazetecilerle olan kalem kavgalarının ayıdır. Bu dönemde iktidar yanlısı basına dönük eleştiri ve saldırılar artmış belli başlı yazarlara dönük iddialar kamuoyunun takdirlerine sunulmuştur. Adeta bu dönem başta Yunus Nadi olmak üzere hükümet yanlısı gazetecilerle Arif Oruç ve *Yarın*’ın “kirli çamaşırları” dökmeleri ile geçti.

Hükümet yeni bir matbuat kanunu çıkarmayı kafasına koydu. Bu bağlamda 5 Temmuz 1931 tarihinde Fazıl Ahmet (Aykaç), Ahmet İhsan (Tokgöz) ve Ahmet Süreyya tarafından hazırlanan bir soru önergesi Meclise verildi. Bu önerge yeni matbuat kanununun kolayca geçmesine ortam sağlayacak,¹³⁹ mecliste yeni bir hava yaratacaktı.¹⁴⁰ Adeta bu tarz siyasi manevralar Halk Fırkası’nın “tarzı” haline gelmişti! Önerge¹⁴¹ üzerinde 20 kadar mebus söz aldı. Ve mebuslar Arif Oruç, Zekeriya (Sertel), Ahmet Kadri, Zeynel Besim, İsmail Hakkı ve Sırrı (Sanlı) gibi gazetecilerin isimlerini vererek hakaret etti. Konuşmalar 21:40’a kadar devam etti.¹⁴²

5 Temmuz 1931’de Millet Meclisi’nde “Yeni Matbuat Kanunu”nun başlanan¹⁴³ görüşmeleri *Yarın*’da “tarihi müzakere” olarak nitelendirildi.¹⁴⁴ Basın konusunda yapılan görüşmelerde ilk sözü İsmet Paşa aldı ve bu

¹³⁷ *Yarın*, 30 Haziran 1931, s. 1.

¹³⁸ *Yarın*, 25 Haziran 1931, s. 1–5.

¹³⁹ Alpay Kabacalı, *Türkiye’de Basın Sansürü*, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1990, s. 127.

¹⁴⁰ Hıfzı Topuz, *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, İstanbul, Gerçek Yayınevi, Mart 1973, s. 147.

¹⁴¹ Önerge için bkz.: Hıfzı Topuz, *a.g.e.*, s. 147.

¹⁴² Alpay Kabacalı, *a.g.e.*, s. 127.

¹⁴³ *Yarın*, 5 Temmuz 1931, s. 1.

¹⁴⁴ *Yarın*, 5 Temmuz 1931, s. 1.

konuda milletvekillerinin görüşlerinin ve tekliflerinin öğrenilmesi gerektiğini söyledi.¹⁴⁵ Kanunla ilgili söz alan mebuslar¹⁴⁶ “muhalif gazetelere” şiddetli hücum ettiler.¹⁴⁷ Özellikle de Urfa Mebusu Ali Saip Bey’in konuşması dikkatleri en fazla çekeniydi. Ali Saip Bey sadece Basın Kanunu’nun değişmesi değil muhalif gazetecilerin de yurt dışına çıkarılmasını istiyordu. Konuşmasında gazeteleri ve gazetecileri teker teker hedef olarak alan Ali Saip son olarak gazetecilerin yurt dışına çıkarılmalarını istedi. İsmet Paşa’nın da Ali Saip Bey’in isteğine karşı olumsuz tavır takınması üzerine kanun teklifi için yeterli imza toplanamadı ve dolayısıyla Meclis Başkanlığı’na verilmedi.¹⁴⁸ Bu durum da başta muhalif basın olmak üzere genel anlamda muhalefetin sonunun başlangıcıdır.

Arif Oruç müzakerelerin başladığı günkü yazısında “hükümet gazeteleri” tarafından bir süredir yazılanlardan hicap duyulduğunu belirtmektedir. “Sonucu bilen bir edayla” kaleme aldığı yazısında Arif Oruç hücumu maruz kalan “iki buçuk”¹⁴⁹ gazete millet ve memleket namına söz söylemek hakkını kendilerinde görmediğini, yalnızca kendi düşünce ve kanaatlerini yayınladıklarına değinmektedir.¹⁵⁰

Hükümetin “sebeup göstermeden” Çiftçi-İşçi Fırkası’na müsaade etmediğini bildirmesi¹⁵¹ üzerine konuya değinen Arif Oruç, sebepleri üzerindeki ihtimallere değinmekte ve yetkililer¹⁵² suçlanmaktadır.¹⁵³

¹⁴⁵ Nurettin Güz, *Basında Muhalefet*, Ankara, G.Ü. İletişim Fakültesi Basımevi, 1991, s. 102.

¹⁴⁶ Aksaray Mebusu Ahmet Süreyya Bey, Denizli Mebusu Mazhar Müfit (Kansu), Çanakkale Mebusu Ziya Gevher (Etili), Ordu Mebusu Ahmet İhsan (Tokgöz), Muğla Mebusu Yunus Nadi (Abaloğlu), Edirne Mebusu Şeref (Aykut), Konya Mebusu Refik (Koraltan), Manisa Mebusu Refik Şevket (İnce), Eskişehir Mebusu Emin (Sazak), Manisa Mebusu Turgut (Türkoğlu), İçel Mebusu Hamdi (Ongun), Antalya Mebusu Nazifi Şerif (Nabel), Antalya Mebusu Rasih (Kaplan), Niğde Mebusu Galip Bey, Urfa Mebusu Ali Saip (Ursavaş). (Nurettin Güz, *a.g.e.*, s. 102-105).

¹⁴⁷ *Yarın*, 6 Temmuz 1931, s. 1, 5.

¹⁴⁸ Nurettin Güz, *Basında Muhalefet*, Ankara, G.Ü. İletişim Fakültesi Basımevi, 1991, s. 105-110.

¹⁴⁹ İki gazete; *Yarın* ve *Yılmaz*, yarım kabul ettiği gazete ise *Son Posta*’dır.

¹⁵⁰ Arif Oruç, “Bizler de bekliyoruz!”, *Yarın*, 5 Temmuz 1931, s. 1.

¹⁵¹ *Yarın*, “Siyasi Hürriyet”, 3 Temmuz 1931, s. 1.

¹⁵² İstanbul vilayetinin şahsında hükümet...

¹⁵³ Arif Oruç, “Fırkaya Müsaade edilmedi”, *Yarın*, 3 Temmuz 1931, s. 1.

“Matbuat hürriyeti padişahların elinden Cumhuriyetle beraber alınmış bir haktır. Ona kimse ilişemez. Şereflerine inanmadığımızı iftira ettikleri inkılâpçıların, birkaç gayretkeşin izlalâletile, Cumhuriyetin, ana hürriyetlerinde geri döneceklerine inanmıyoruz!”¹⁵⁴

denilerek Halk Fırkası’na hatırlatmada bulunulmakta ve üstü kapalı uyarılmaktadır. Ayrıca Arif Oruç matbuat hürriyetinin “*Cumhuriyetin on belli başlı müeyyidelerinden biri*” olduğunu belirtmekte ve matbuat hürriyeti için “ebedpayidardır” demektedir.¹⁵⁵

6 Temmuz 1931 tarihli gazeteler ise bir gün önceki Meclis görüşmelerini büyük puntolarla verdiler.¹⁵⁶

Soru Önergesinin verilmesi ile başlayan yeni süreçte basındaki tartışmalar şiddetlenerek devam etti. *Cumhuriyet*’ten Yunus Nadi, İktidar aleyhinde yayın yapılmasına müsaade edilmemesi gerektiğini savunarak, muhalefetin rejimi yıkmak için değişik şekillerde maskelendiğini iddia etmektedir.¹⁵⁷

Bu dönemde iktidar yanlısı basın organları muhalif organlarını adeta “adam adam markajla” topa tutuyorlardı. *Milliyet*, *Cumhuriyet*, *Hâkimiyet-i Milliye* ve *Vakit* gazeteleri *Yarın* ve *Son Posta* gazetelerine karşı eleştiri ve saldırıların dozunu artırdılar.¹⁵⁸

Basın Kanunu’na kadar olan dönemde iktidar yanlısı ve muhalif basın organlarının birbirlerine karşı mücadeleleri devam etti. Fakat bu dönem içinde önemli bir diğer gelişme, Harf inkılâbı dolayısıyla uğradıkları zararın karşılanması için gazetelere prim verilmesini sağlayan kanun 16 Temmuz 1931’de iptal edildi. Teklifi Yozgat Mebusu Süleyman Sırrı (İçöz) verdi. Böylece 1932 yılı bütçesine konan 66.000 liralık ödenek iptal edildi.¹⁵⁹ 1931

Arif Oruç Şunları yazmaktadır: “... açıkçası her meselede olduğu gibi, kanunu ellerine alıpta tetkik etmeden Çiftçi ve İşçi Fırkası teşebbüsünde de kitaba değil, şahsi hislerine, hususi arzu ve temayüllerine göre kalem oynatmışlardı...”

¹⁵⁴ *Yarın*, 4 Temmuz 1931, s. 1.

¹⁵⁵ Arif Oruç, “Yarın ki İstizah”, *Yarın*, 4 Temmuz 1931, s. 1-5.

¹⁵⁶ Nurettin Güz, *a.g.e.*, s. 102.

¹⁵⁷ Nurettin Güz, *Basında Muhalefet*, Ankara, G.Ü. İletişim Fakültesi Basımevi, 1991, s. 97-98.

¹⁵⁸ Gazetelerin saldırıları için bkz. Nurettin Güz, *a.g.e.*, s. 98-102.

¹⁵⁹ Nurettin Güz, *a.g.e.*, s. 126

yılı için gazete sayıları ise şu şekildedir: *Akşam* ve *Cumhuriyet* 20.000, *Milliyet* ve *Yarın* 15.000, *Vakit* ise 10.000'dir.¹⁶⁰

Yarın'ın manşetinde; "Memlekette istihsal ölüyor, istihsal!" diyerek hükümeti uyarmaktadır. Hükümete yapılan her uyarı doğal olarak milleti de "bilinçlendirmek" anlamına gelir. Bir hükümetin hoşlanmayacağı türden yayın muhalif gazeteyi hedef haline getirmemesi "tek parti döneminde" düşünülemez...

Arif Oruç'un başmakalesinden¹⁶¹ manşete taşınan konuda; "mahsul para etmiyor, fiatlar düşkündür, köylü fahiş nakliye fiatlarıyla soyuluyor, Yunanistandan da mı ibret almıyoruz? Meseleyi tetkik etmeli.." denilerek "rahatsız edici" bir şekilde yetkililerin dikkati çekilmektedir.

Devlet kurumlarının çalışmaları eleştirilmekte ve alaycı bir üslupla yer almaktadır.¹⁶² *Yarın*'ın eleştirisi siyaset, hukuk, ekonomi gibi konuların yanı sıra sporda da vardır. Gazetenin 23 Temmuz 1931 sayılı yayınında "Efendiler nereye?" başlıklı yazıda Rusya'ya maç yapmak üzere "bir çırpılık takım" götürmenin gülünçlüğüne değinilmektedir.¹⁶³

Naci İsmail, Türkiye'nin ziraat siyasetine değinmektedir. Ziraat siyasetinin değiştirilmesi gerektiğini savunduğu yazısında Türkiye'nin durumunu görmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Türkiye'nin dünyada yalnız olmadığı gibi, dünya pazarlarını da idaresi altında bulundurmadiğı belirten Naci İsmail ziraat siyasetini eleştirmektedir.¹⁶⁴ Daha sonraki bir başka yazısında ise hükümeti "hissesz şerik sıfatı ile Zirai Müdahalede bulunmaya" davet etmektedir.¹⁶⁵

¹⁶⁰ Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923–1931)*, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, dördüncü Basım, Mart 2004, s. 234–235.

¹⁶¹ Arif Oruç, "İstihsal ölüyor!", *Yarın*, 22 Temmuz 1931, s. 1–2.

¹⁶² Örnek olarak: "Büyük ders alındı!", *Yarın*, 22 Temmuz 1931, s. 2.

¹⁶³ *Yarın*, 23 Temmuz 1931, s. 2.

¹⁶⁴ Naci İsmail, "Ziraat Siyaseti", *Yarın*, 24 Temmuz 1931, s. 1–5.

¹⁶⁵ Naci İsmail, "Buhran Karşısında", *Yarın*, 27 Temmuz 1931, s. 1–2.

Gümrük kaçakçılığı¹⁶⁶ gibi haber ve yorumlarda hükümetin “zafiyetleri”ne dikkat çekilmektedir. Bürokrasi de uygulamalarıyla eleştiri oklarına maruz kalmaktadır.¹⁶⁷

25 Temmuzda Mecliste görüşülmeye başlanan “Matbuat Kanunu”nu¹⁶⁸ hazırlayan heyetin başında bulunan Tekirdağ Milletvekili Cemil Bey’in kanunu “alelacele” hazırladığı iddia edilmektedir. Ayrıca matbuat hürriyetinin “demokrasi rejiminin esas umdelerinden” olduğu “son bir kez” hatırlatılmaktadır.¹⁶⁹

Kısaca 1930–1931 yılları basınındaki yoğun tartışmalardan da anlaşılacağı üzere, liberalizme ve demokrasiye karşı olumsuz tutumları olan otoriter eğilimler hız kazanmıştır. Kitlelere verilen mesajlarda tek partinin “faziletleri” empoze edilerek, toplum otoriter yönetime hazırlanmıştır.¹⁷⁰

¹⁶⁶ “Şark hudutlarımızda milyonlar çalınıyor”, *Yarın*, 24 Temmuz 1931, s. 1–2.

¹⁶⁷ Örnek olarak: “Defterdar”, *Yarın*, 26 Temmuz 1931, s. 4.

¹⁶⁸ *Yarın*, 25 Temmuz 1931, s. 1.

¹⁶⁹ *Yarın*, 25 Temmuz 1931, s. 1, 2.

¹⁷⁰ Temuçin Faik Ertan, *Kadrocular ve Kadro Hareketi*, Ankara, Kültür Bakanlığı, 1994, s. 15.

II. BASIN KANUNU SONRASI YARIN

A. Yarın'ın Kapanışı

“Yeni Matbuat Kanunu” 25 Temmuz 1931 tarihinde aynen kabul edildi¹⁷¹ ve Meclis ertesi gün tatile girdi.¹⁷² Arif Oruç, kanunun Gazi Hazretleri tarafından “veto” edileceğini ümit etmektedir.¹⁷³

25 Temmuz 1931 tarihli “Matbuat Kanunu” Cumhuriyet döneminin ilk basın kanunudur.

Yeni Kanun yetmişbeş maddeden oluşmaktaydı.¹⁷⁴ Kanunun görüşülmesi kısa bir sürede tamamlandı ve bir rey müstesna olmak üzere kabul edildi.¹⁷⁵ Müstesna reyin sahibi de Hakkı Tarık (Us) beydir.¹⁷⁶

1931 yılının Ağustos ayı Arif Oruç ile Yunus Nadi arasındaki kalem kavgaları hızını kaybetmeden devam eden bir ay oldu. Özellikle Yunus Nadi Basın Kanunu’nun kabulünden sonra da Arif Oruç ve *Yarın*’ı eleştirmeye devam etti.¹⁷⁷

Tartışmaların devam ettiği bir dönemde, Arif Oruç’a kimliği belirsiz iki kişi¹⁷⁸ saldırdı.¹⁷⁹ Arif Oruç saldırı olayına köşesinde değindi ve Yunus Nadi’nin gazetesi *Cumhuriyet*, tekzip ederek, Yunus Nadi’nin olaydan haberi olduğunu ima etti.¹⁸⁰ Bir sonraki gün yazdığı yazıda ima yerini “suçlamaya” bıraktı ve Yunus Nadi’yi “düello”ya davet etti.¹⁸¹ Yunus Nadi’nin *Cumhuriyet*’i

¹⁷¹ *Yarın*, 26 Temmuz 1931, s. 1–2.

¹⁷² Nurettin Güz, *Basında Muhalefet*, Ankara, G.Ü. İletişim Fakültesi Basımevi, 1991, s. 134

¹⁷³ Arif Oruç, “Veto Hakkı!”, *Yarın*, 27 Temmuz 1931, s. 1.

¹⁷⁴ Yeni Matbuat Kanunu için bkz. *Yarın*, 26–27 Temmuz 1931 Gazeteleri...

¹⁷⁵ Alpay Kabacalı, *Türkiye’de Basın Sansürü*, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1990, s. 127.

¹⁷⁶ Caner Arabacı, “Basın-Siyasi İktidar İlişkilerinde Tarihten Bir Örnek: Basın Birliği”, *Medya ve Siyaset*, Ed., Zülfikar Damlapınar, Ankara, Turhan Kitabevi, Mart 2005, s. 19.

¹⁷⁷ Nurettin Güz, *a.g.e.*, s. 135.

¹⁷⁸ Olaya dört kişinin karışmasına rağmen saldırıyı iki kişi gerçekleştirdi.

¹⁷⁹ Haberin detayı için bakınız: *Yarın*, 4 Ağustos 1931, s. 1–2.

¹⁸⁰ Arif Oruç, “İki Çocuk”, *Yarın*, 4 Ağustos 1931, s. 1–2.

¹⁸¹ Arif Oruç, “Yunusa teklif ediyoruz!”, *Yarın*, 5 Ağustos 1931, s. 1.

de olayı “Vatan Haini Arif Dün İki Gençten Dayak Yedi” başlığıyla okuyucuya duyurdu.¹⁸²

Basını rejimin hizmetine sokma gayreti ile hazırlanan ve kabul edilen¹⁸³ Yeni Matbuat Kanunu 8 Ağustos 1931 tarihinde Resmi Gazete ile tebliğ olundu ve tatbik edilmeye başlandı. Kanunun uygulamaya konulmasından sonra, *Yarın* gazetesi şunları yazar: “iki seneden beri her türlü menfaatlerin fevkinde neşriyatına devam eden (Yarın)ın mesleğinde hiçbir tebeddül¹⁸⁴ olmayacaktır.”¹⁸⁵ Fakat Arif Oruç’un yeni kanununa göre çekilmesi gerekirse bunu da “büyük bir teessürle” karşılayacakları belirtilmektedir.¹⁸⁶

Arif Oruç Matbuat Kanunun uygulanmasında kendisi ile ilgili durumu beklerken¹⁸⁷ “iki seneden beri” yayın yapan gazetesinde bir bakıma “veda” olan yazısı şöyledir:

“Yeni matbuat kanunu iki gündenberi tatbik ediliyor, bundan sonra yazı yazmamak hususunda henüz resmi bir tebliğ almış bulunmuyoruz. Muhtemel, şu satırlar iki senedenberi işgal ettiğimiz bu sütunlarda son olacaktır.

“İki senedenberi memleketin ıstıraplarıyla ıstırap çektik. Aklımız erdiği ve gücümüz yettiği kadar şu aziz vatanın dertleriyle dertlendik. Onun ihtiyaçlarını kendi öz ihtiyacımız olarak kabullendik. Bilerek veya bilmiyerek birçok hatalarımız olmuştur şüphesiz... Mademki iki el iki ayakla bir kuru kafadan ibaret mahlûkuz. Elbet hatalarımız da olmuştur.

“Eğer istemiyerek bir vatandaşın kalbini incitmiş isek, eğer memleket için hayırlı gördüğümüz meselelerde vatandaşları ikaz ederken onları müteessir etmiş isek, hepsinden ve cümlesinden birer birer af diliyoruz...”¹⁸⁸

“İhtimal” gerçekleşti ve Arif Oruç’un son yazısı “Allaha İsmarladık” oldu. Arif Oruç’un bundan sonra bir aylık istirahatın arkasından gazetecilik harici neşriyatla meşgul olacağı belirtilmektedir.¹⁸⁹

¹⁸² Nurettin Güz, *a.g.e.*, s. 138.

¹⁸³ Serdar Öztürk, “Muhalef Bir Gazete: Mücadele”, *Selçuk İletişim Dergisi*, Ocak 2005, s. 152.

¹⁸⁴ Tebeddül: Değişme.

¹⁸⁵ “Kanundan sonra”, *Yarın*, 11 Ağustos 1931, s. 1.

¹⁸⁶ “Kanundan sonra”, *Yarın*, 11 Ağustos 1931, s. 1.

¹⁸⁷ Arif Oruç, Yeni kanun gereği gazetecilikten 12 Ağustos 1931 tarihinde ayrıldı.

¹⁸⁸ Arif Oruç, “Allaha İsmarladık”, *Yarın*, 11 Ağustos 1931, s. 1.

¹⁸⁹ “Arif Oruç Bey diyor ki:”, *Yarın*, 13 Ağustos 1931, s. 1.

Yarın'ın 6 Aralık 1929 tarihinde başlayan ve kısa kesintilerle devam eden yayını 19 Ağustos 1931 tarihinde 597. sayısıyla son buldu. Gazetenin son sayısında manşette, “*Yarın* neşriyatını tatile karar verdi” yazıyordu.¹⁹⁰ Gazete son sayısında gücünü Namık Kemal hürriyeti”nden aldığını ve Türkiye’de hiçbir gazeteye nasip olmayan siyasi, içtimaî fikir cereyanları açtıklarını¹⁹¹ iddia ederek yayını tamamladı.

Yarın, Matbuat Kanunu’nun kabulünü takip eden dönemde Halk Fırkası ve hükümet hakkında haber yok denecek kadar az, eleştiren hiçbir haber yoktur. Yeni matbuat kanunu *Yarın*’ı “uslandırmış” gözükmektedir. Özellikle de kanunun uygulaması sonucunda Arif Oruç’un yazı yazmasının ortadan kalkması gazetenin sonunu getirdi. Eğer yarın kendisi yayınına ara vermiş olmasaydı önünde sonunda bir şekilde kapatılacaktı. Kendi yandaşlarının ve tetikçilerinin dışında kimsenin yaşamasına özellikle de “ayağı yere basan” muhalefet yapanlara karşı Halk Fırkası’nın duruma müdahale etmeme olasılığı yoktu.

1931 yazı muhalif basının susturulduğu bir dönem oldu. Kısa bir süre içerisinde *Politika*, *Yılmaz* ve *Yarın* gazeteleri kapandı. Yeni Basın Kanunu’ndan etkilenenler yalnızca muhalifler değildi. Muhalifler gibi iktidar yanlılarından da nasibini alanlar oldu.¹⁹² Kanun gereğince hükümete “ülke yararına” ters düşen yayınları kapatma hakkı doğmuştu. Bu hakkın uygulaması ise; Matbuat Müdürlüğü’nün “bir telefonu”yla oluyordu! Fakat bazı araştırmacılar *Yarın*’ın kapatıldığına değinmektedir. Örneğin Nilgün Gürkan’ın iddia ettiği gibi *Yarın* “yayınları zararlı görülerek ilk kapatılanlardan birisi” olmamış,¹⁹³ yani *Yarın* kapatılmamış, kendisi yayınına son vermiştir.

Muhalif fırkanın kapanması ve muhalif belediye başkanlarının görevlerinden düşürülmelerinden sonra 1930 yılı sonlarından itibaren muhalif basın organları arasında eleştiri çerçevesini aşan sert tartışmalar oldu. 25 Temmuz 1931 tarihinde çıkarılan Matbuat Kanunu ile muhalif basın organları tamamen susturulmakla kalmadı, iktidar yanlısı basın organlarına da

¹⁹⁰ *Yarın*, 19 Ağustos 1931, s. 1.

¹⁹¹ *Yarın*, 19 Ağustos 1931, s. 1.

¹⁹² Nurettin Güz, *Basında Muhalefet*, Ankara, G.Ü. İletişim Fakültesi Basımevi, 1991, s. 138.

¹⁹³ Nilgün Gürkan, *Türkiye’de Demokrasiye Geçişte Basın (1945–1950)*, İstanbul, İletişim yayınları, 1998, s. 47.

önemli sınırlandırmalar getirildi.¹⁹⁴ Kanun, her fırsatta basını kontrol ve ceza ile terbiye etme zihniyetinde hazırlanmış gibidir. Gazetelerin kendilerine ait bir mahrem alanları neredeyse kalmamıştır.¹⁹⁵ 1881 Sayılı Yeni Kanun 1950 yılına kadar yürürlükte kaldı.

B. Mücadele Gazetesi

Arif Oruç, Yarın'ın kapanmasının ardından bazı yakınlarına "mücadele" adlı bir gazete çıkarttırdı, fakat bu gazetenin ilk sayısı toplatılarak devamı yasaklandı. 7 Eylül 1931 tarihinde ilk ve son sayısı çıkan gazeteyle¹⁹⁶ ilgili olarak CHF'nın Umumi Kâtibi Recep (Peker) Bey tarafından fırkanın il teşkilatlarına 8 Eylül 1931 tarihli bir uyarı mektubu gönderildi. Mektupta, *Mücadele*'nin *Yarın*'ın devamı olduğuna dikkat çekilmektedir. *Yarın* gazetesinde ikinci safta olanların *Mücadele*'de birinci sırada saf tuttıkları konusunda uyarılmaktadır.¹⁹⁷

Yarın'ın Burhanettin Ali, Habil Adem, Süleyman Tevfik ve Arif Oruç'un dışındaki ekip de *Mücadele*'de çalışmaktadır.¹⁹⁸ Kapatma kararı hükümetin en önemli yandaş basın organı olan *Cumhuriyet* tarafından olumlu karşılanması¹⁹⁹ bize iktidar yanlısı basının bakışı hakkında ipuçları vermektedir.

C. Yurt Dışında Yarın

Arif Oruç, *Vatandaşın Birinci Hürriyeti*'ni yazdıktan bir süre sonra yurt dışına çıkarıldı.²⁰⁰

¹⁹⁴ Nurettin Güz, *Halkevleri Dergileri*, Ankara, Kariyer Matbaacılık, 1995, s. 9-10.

¹⁹⁵ Caner Arabacı, "Basın-Siyasi İktidar İlişkilerinde Tarihten Bir Örnek: Basın Birliği", *Medya ve Siyaset*, ed. Zülfikar Damlapınar, Ankara, Turhan Kitabevi, Mart 2005, s. 21.

¹⁹⁶ Serdar Öztürk, *Muhallif Bir Gazete: Mücadele*, *Selçuk İletişim Dergisi*, Ocak 2005, s. 152-165.

¹⁹⁷ Mektup için bkz.: Mete Tunçay, *Arif Oruç'un Yarın'ı (1933)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991, s. 14-15.

¹⁹⁸ Serdar Öztürk, *a.g.m.*, s. 153.

¹⁹⁹ Serdar Öztürk, *a.g.m.*, s. 159.

²⁰⁰ Arif Oruç'un yurt dışına kaçtığı yolunda haberler basınıımızda yer aldı. Fakat Mete Tunçay'ın İ. Hakkı Tevfik Okday tarafından yazılan "Bulgaristan'da Türk Basını" adlı

Arif Oruç Bulgaristan'da da boş durmadı. Orada süreli ve süresiz yayınlar yaptı. Mayıs 1933 boyunca Şumnu'da bir dergi, 30 Ocak 1934-10 Temmuz 1934 arasında da Sofya'da bir gazete çıkardı. Arap harfleriyle basılan yayınların ikisinin adı da *Yarın*'dır.²⁰¹ Arif Oruç, Bulgaristan'daki yayımlarında Türkiye'deki yönetimin antidemokratik olduğunu ifade ediyor ve iktidarı şiddetle eleştiriyordu.²⁰² Arif Oruç, Bulgaristan'da gerçekleşen 1934 darbesinin ardından T.C. Hükümetinin isteği ile Yugoslavya'ya sınır dışı edildi.²⁰³

D. Basındaki Gelişmeler

19 Şubat 1932'de halkevlerinin açılmasından sonra Türk Basınında yeni dergiler yer almaya başladı.

Dışişleri Bakanlığı'na bağlıyken 1931 yılında kaldırılan Matbuat Umum Müdürlüğü 22 Mayıs 1932'de yeniden kuruldu.²⁰⁴

1933'e gelindiğinde yeni kurulan Matbuat Umum Müdürlüğü'nün etkisiyle tek parti yönetimi'nin gölgesi basın üzerinde iyiden iyiye hissedilmeye başladı. Bu dönemde basın organları ile artık Matbuat Umum Müdürlüğü hükümetin yerine doğrudan ilgileniyordu.²⁰⁵ Matbuat Umum müdürlüğü kendisine verilen görevleri basın organları üzerinde ağır bir biçimde kullandı.²⁰⁶

Haziran 1934'de Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu çıkarıldı. Bu kanunla birlikte eserlerin kaybolması engellendi.

kitabından aktardığına göre Arif Oruç, bir gece evinden zorla alınıp, hiçbir mahkemenin kararı olmaksızın 1933'te Bulgaristan'a sürüldü. Orada da "Şumnu" medresesinde müderrislik yapmak mecburiyetinde kaldı.

²⁰¹ Gazete olarak Yarın'la ilgili tek kaynak çalışma Mete Tunçay'ın, *Arif Oruç'un Yarın'ı (1933)*'dir. Gazeteciler Cemiyeti tarafından yayımlanan "Bulgaristan'da Türk Basını" adlı çalışmada da Yarın'a kısaca değinilmektedir.

²⁰² Alpay Kabacalı, *Türk Basınında Demokrasi*, Ankara, Kültür Bakanlığı, 1994, s. 154.

²⁰³ Mete Tunçay, *a.g.e.*, s. 16.

²⁰⁴ Alpay Kabacalı, *Türkiye'de Basın Sansürü*, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1990, s. 131.

²⁰⁵ Nurettin Güz, *Halkevleri Dergileri*, Kariyer Matbaacılık, Ankara, 1995, s. 25.

²⁰⁶ Nurettin Güz, *a.g.e.*, s. 33.

1934 senesinde yayınlanan “İstanbul Basın Birliği Almanacağı”na göre İstanbul’da 119, taşrada ise 111 gazete ve dergi çıktığı görülmektedir.²⁰⁷

1934 yılı içinde *Cumhuriyet*, *Akşam*, *Son Posta* ve *Zaman* gazeteleri vekiller heyeti kararı ile 10 gün süre ile kapatıldı.²⁰⁸

1940 yılına kadar 1931 tarihli matbuat kanunun üzerinde; 1932 yılında iki, 1933, 35, 38 ve 1940 yıllarında birer defa olmak üzere altı defa değişiklik yapıldı.²⁰⁹ Uygulamada değişikliklere rağmen aslında basın TCF ile denenen çok partili sistemden sonra Serbest Fırka dönemi dışında 1946’ya kadar “sindirilmiş ve güdümlü muhalefet” iktidarın denetiminde oldu.²¹⁰

Bunlar içinde 1938 yılında yapılan değişiklik önemlidir. 1938 yılı basınında, hükümetin tadını kaçırarak bir hava olmamasına rağmen 1931 tarihli matbuat kanununda değişiklik yapıldı.²¹¹

21 Eylül 1939’da Başbakanlıkta bir basın bürosu kuruldu, Matbuat Umum Müdürlüğü İçişleri Bakanlığı’ndan alınarak Başbakanlığa bağlandı.

25-27 Mayıs 1935’de Ankara’da Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından “Türkiye Matbuat Kongresi” toplandı.²¹² 117 kişinin katıldığı bu toplantı Basın Birliği” kurmak için gerçekleştirildi.

1930 yıllardan 40’lı yıllara kadar belli başlı gazetelerden ikisinin ismi değişti. Bunlardan *Hâkimiyet-i Milliye*, *Ulus* adını alırken; *Vakit* de *Kurun* adını aldı.

²⁰⁷ Fuat Süreyya Oral, *Türk Basın Tarihi*, Ankara, Doğul Matbaacılık, 1968, s. 122, Ayrıca Türkiye’de yayınlanan Gazete ve Dergiler için bkz: Nurettin Güz, *Halkevleri Dergileri*, Ankara, Kariyer Matbaacılık, 1995, s. 27.

²⁰⁸ Fuat Süreyya Oral, *a.g.e.*, s. 122.

²⁰⁹ Değişikler için bkz.: Caner Arabacı, *a.g.e.*, s. 23.

²¹⁰ Nurettin Güz, *Türkiye’de Basın-İktidar İlişkileri (1920–1927)*, Ankara, G.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları, 1991, s. 122.

²¹¹ Hıfzı Topuz, *Türk Basın Tarihi*, İstanbul, Remzi Kitabevi, Kasım 2003, s. 166.

²¹² Kurultay’ın ayrıntıları için bkz.: Caner Arabacı, *a.g.e.*, s. 36-45.

III. ÇOK PARTİLİ SİSTEMDE YARIN

A. Genel Olarak

Ekonomik anlamda Türkiye 40'lı yıllara 30'larda atılan temeller üzerinde girdi. *Temuçin Faik Ertan* 1923–1939 yılları Türkiye ekonomisinin ana çizgilerini Birleşmiş Milletler yayınına dayanan bir aktarımdan yararlanarak şöyle özetlemektedir:

“1920'lerin sonlarına kadar hükümetin politikası, kendi yatırımlarının, başta demiryolu olmak üzere sosyal sabit sermaye ve nakliyat alanlarında sınırlayarak, özel girişimleri canlandırmak olmuştur. 1925'te aşarın kaldırılması ile, ki Osmanlı İmparatorluğunda temel gelir kaynağı idi, vergi yükü azaltılarak tarım desteklenmiş oldu. 1927'den sonra sanayi, vergi ve gümrük muafiyetleri ve fabrikalar için karşılıksız arazi verme gibi, yeni işletmelere geniş kolaylıklar getiren sanayinin teşviki kanunundan yararlandı. Şeker fabrikalarının kurulması için özel ayrıcalıklar verildi. Ticari ve sanayi girişimlerini finanse etmek için İş Bankası kuruldu. Ve bütün bunlara ek olarak, hükümet 1929'da gümrük otonomisini kazanıncaya yerli üretime çok kuvvetli bir himaye sağladı.”²¹³

25 Temmuz 1931 Yeni Basın Kanunu'yla birlikte basının susturulmasından sonra “Tek Parti”ye muhalefet edebilecek diğer kurumlara geldi ve tek partiye doğrudan bağlı olmayan kurumlar kapatılarak yerlerine doğrudan partiye bağlı olanları kuruldu.²¹⁴

Türk siyasal yaşamı 40'lı yıllara önemli değişimlerle girdi. 1937 yılına gelindiğinde ise Atatürk ile İnönü arasındaki anlaşmazlık İnönü'nün Başbakanlıktan ayrılmasına kadar gitti. İnönü'nün yerine İktisat Vekili Celal Bayar getirildi. Atatürk, Celal Bayar'ı İş Bankası'nın kuruluşunun onuncu yılındaki bir törende “Türkiye'nin en büyük iktisatçısı” olarak takdim ederek bir gün başbakan olacağını ima etmişti aslında.²¹⁵ İnönü'nün başvekilliği bırakması ile Atatürk ve İnönü bir daha bir araya gelmediler.²¹⁶

²¹³ Temuçin Faik Ertan, *Kadrocular ve Kadro Hareketi*, Ankara, Kültür Bakanlığı, 1994, s. 17-18.

²¹⁴ Nurettin Güz, *Halkevleri Dergileri*, Ankara, Kariyer Matbaacılık, 1995, s. 12.

²¹⁵ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Politikada 45 Yıl*, İstanbul, İletişim Yayınları, 4. baskı, 2006, s. 119–120.

²¹⁶ Ayrılış nedenleri için bkz: Nurettin Güz, *Halkevleri Dergileri*, Ankara, Kariyer Matbaacılık, 1995, s. 15–16.

Atatürk'ün bu dönemde İnönü'den ayrılma nedenlerinden birini dünyanın gittiği istikamet oluşturmaktadır. Atatürk ileri görüşlü bir lider olarak bir defasında (1937 yılında) eski arkadaşı Fethi Okyar'a;

“Gelecek harp neticesinde dünyanın vaziyeti ve dengesi baştan başa değişecektir. İşte bu sırada doğru hareket etmesini bilmeyip, en küçük bir hata yapmamız halinde, başımıza mütareke senelerinden daha çok felaketler gelmesi mümkündür”²¹⁷

demesi savaş öncesi hazırlığa erken başladığının göstergesidir.

Atatürk'ün ölümü üzerine Meclis, İsmet İnönü'yü Cumhurbaşkanı seçti. İnönü de Atatürk'e yakın isimleri tasfiyeye başladı. İlk olarak Başbakan Celal Bayar yerine Refik Saydam getirildi. İlk seçimde de Atatürk'e yakın isimler meclis dışında kaldı. Bu dönemi Yakup Kadri Karaosmanoğlu anılarında şu şekilde anlatmaktadır:

“Atatürk... Atatürk mü? Lakin, İsmet Paşa, O'nun yakınında bulunanlardan, O'nun koruduğu, hoşlandığı kimselerden ortada hangi birini bırakmıştı? İsmet Paşa, yalnız Atatürk'ün çevresindekileri darmadağın etmekle kalmamış, bunlardan boşalan yerleri birtakım yeni kimselerle ve bir vakitler kendi yüzünden Atatürk'e dargın olanlarla doldurmuştu.”²¹⁸ Hakikaten Atatürk devrinden arta kalmak uğursuz bir akıbetmiş!”²¹⁹

İkinci Dünya Savaşı yılları Türkiye'yi 1929 Buhranı'ndan daha fazla etkiledi. İçeride yeni vergiler kondu. Yeni vergiler halkı zor duruma düşürdü. Özellikle de Milli Koruma Kanunu ve Varlık Vergisi kötü olan ekonomik şartları daha da olumsuz noktaya getirdi. Bu durumdan basında etkilendi ve basın organlarının bir bölümü kapandı.²²⁰

Erdoğan Tokgöz'ün DİE'nin istatistik göstergelerine dayanarak belirttiğine göre savaş yıllarının ekonomik göstergeleri şu şekildedir.²²¹

²¹⁷ Osman. Okyar-Mehmet Seyitdanlıoğlu, *Atatürk, Okyar ve Çok Partili Türkiye*, İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları, 4. baskı, Kasım 2007, s. 185.

²¹⁸ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *a.g.e.*, s. 137.

²¹⁹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *a.g.e.*, s. 243.

²²⁰ Nurettin Güz, *Halkevleri Dergileri*, Kariyer Matbaacılık, Ankara, 1995, s. 17.

²²¹ Erdoğan Tokgöz, “Cumhuriyet Döneminde Ekonomik Gelişmeler” *Türkiye Cumhuriyet Tarihi II*, Ed. Yaşar Akbıyık, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 2004, s. 329.

Yıllar	Büyüme %	Enflasyon %
1939	6,9	4,8
1940	-4,9	22,7
1941	-10,3	40,7
1942	5,6	92,1
1943	-9,8	74
1944	-5,1	22,8
1945	-15,3	54,1

Dönemin (1940'lı yıllar) başlarında, Refik Saydam'ın başvekilliği sırasında hükümetin basını güdülemeye başladığını görüyoruz.²²² Bu anlayış da basın organları üzerinde ekonomik gelişmelerin olumsuz etkilerinin yanında çeşitli gerekçelerle de kesintiye uğramasına neden olmuştur.

1939-1945 yılları arasında kapatılan basın organlarının isimleri kapatılma sayısı şu şekildedir:²²³

GAZETE VEYA DERGİNİN ADI	KAPATMA SAYISI
Cumhuriyet	5
Tan	7
Vatan	9
Tasvir-i Efkâr	8
Vakit	2
Yeni Sabah	3
Akbaba	4
Son Posta	4
Haber	2

19 Mayıs 1945 tarihli konuşmasında Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, siyasal sistemin liberalleştirileceğini açıkladı. Bu açıklamayı “dörtlü takrir” takip etti. Çok partili siyasal yaşama geçişin öncesindeki en önemli adımı

²²² Alpay Kabacalı, *Türkiye’de Basın Sansürü*, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1990, s. 135.

²²³ Alpay Kabacalı, *a.g.e.*, s. 135.

CHP'nin dört milletvekilinin imzasıyla parti grubuna verilen ve “dörtlü takrir”²²⁴ olarak tanımlanan önerge oluşturur.

18 Temmuz 1945’de milyoner Nuri Demirağ’ın kurduğu Milli Kalkınma Partisi “üçüncü dönem” çok partili siyasal yaşamımızdaki ilk parti olarak tarihe geçerken, çok partili siyasal yaşama da geçilmiş oldu.

21 Eylül 1945’de Dörtlü Takrir’in imzacılarından Adnan Menderes ve Fuat Köprülü’nün CHP’den ihracını, 28 Eylül’de Celal Bayar’ın istifası takip etti. Arkasından 27 Kasım günü ise Refik Koraltan’ın ihracı geldi.

İstifa ve ihraçlarla birlikte yeni bir partinin kurulacağı kesinleşmiş oluyordu. Bu konuda 1 Kasım 1945 tarihinde Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Meclisin açış konuşmasında tek eksiğin hükümet partisinin karşısında bir partinin bulunmamasını gösteriyordu. Çok partili siyasal yaşama geçişi İsmet İnönü’nün bir “lütfu” gibi göstermek isteyenlerin aksine şartların kaçınılmaz bir gereğidir.

7 Ocak 1946 yılında “Dörtlü Takrirciler” tarafından Demokrat Parti kuruldu. Takip eden dönemde ise çok sayıda parti kuruldu. Fakat birçoğu varlık gösteremeden kısa bir süre içinde siyasal yaşama veda etti.

B. Yarın Gazetesi

Yarın uzun bir aradan sonra Basın Kanunu’nda yapılan değişikliğin arkasından 1946 yılının sonlarına doğru tekrar çıkmaya başladı.

Yarın, çok partili dönemde de ilk döneminde olduğu gibi Arif Oruç’un sahip ve başyazarlığında yayınlandı.

Çok partili siyasal yaşamın ilk sayısı 4 Kasım 1946 yılında günlük olarak çıkmaya başladı. Bir buçuk ay sonra 16 Aralık 1946 yılında yayınına

²²⁴ Dörtlü Takrir için bkz: Serhan Yücel, *Demokrat Parti*, Ülke Yayınları, İstanbul, 2001, s. 47-49.

ara verdi. 6 aylık bir aradan sonra 4 Haziran 1947 yılında tekrar çıkmaya başlayan *Yarın*, 4 Eylül 1947'de tekrar yayınına ara verdi.

31 Ocak 1948'de haftalık olarak çıkmaya başlayan *Yarın* 8 sayı sonra (24 Nisan 1948) yayınına bir kez daha son verdi.

Son olarak tekrar günlük olarak 18-25 Ağustos 1948 tarihleri arasında çıktı. 19 yıl içinde Toplamda 708 sayı günlük ve 8 sayı haftalık olmak üzere 716 sayı çıktı.

Yarın, çok partili siyasal yaşama geçişle birlikte yukarıda da belirtildiği üzere 4 Kasım 1946 yılında çıktı. Gazetenin çıkmadığı yılları Sahibi ve başyazarı olan Arif Oruç, "hürriyetten mahrum bulunan" yıllar olarak niteleyerek, bu süre zarfında "millet ve memlekete hizmet için" ilgili makamlara resmi müracaatlarda bulunulduklarına değinmektedir.²²⁵

Arif Oruç, gazetenin yayın politikası olarak partilerin dışında olduğunun altını çizmektedir. Gerekçe olarak, "milli menfaatlerin gösterdiği doğru yoldan şaşmamak" şeklinde açıklamaktadır.²²⁶

Yayın Arif Oruç'un hassasiyetle belirttiği üzere ilk döneme nazaran son derece tarafsız bir yayın politikası izlemiştir. Milli Kalkınma Partisi ve lideri Nuri Demirağ ile Demokrat Parti ve lideri Celal Bayar adeta "adım adım" izlenmek suretiyle siyasi gelişmeleri kamuoyuna duyurmaktadır. Demokrat Parti ve Milli Kalkınma Partisinin bütün açıklama ve eylemlerine yer verildiği gözlemlendi. Fakat yeni dönemdeki tarafsızlık, "iktidara karşı olma" sınırına kadardır. *Yarın*'da bu dönemde her ne kadar iktidara karşı ilk dönemki gibi mücadele etmemesine rağmen yine de bir "karşıtlık" göze çarpmaktadır. Fakat "itidal" ilk döneme nazaran son derece belirgindir.

Yarın İktidardan ilk dönemin Maliye vekili Şükrü Saraçoğlu'nu hedef almak suretiyle eski hesaplaşmaları hatırlatmaktadır. Şükrü Saraçoğlu'nu Milli mücadeleye iştirak etmemekle suçlamaktadır. Birkaç gün sonra Şükrü

²²⁵ Arif Oruç, "Günaydın", *Yarın*, 4 Kasım 1946, s. 1.

²²⁶ Arif Oruç, "Yarın'ın Yolu", *Yarın*, 5 Kasım 1946, s. 1.

Saraçoğlu, iddialarla ilgili *Yarın* muhabirinin sorusuna, “bunları siz ortaya attınız, söyleyecek bir şeyim yok” demekle yetinmiştir.²²⁷

Yarın her ne kadar tarafsız bir politika izleme gayreti taşıyorsa da bu dönemde Demokrat Parti lehine temennilerden geri durmadı.²²⁸ Yönlendirme gayretini terk etmedi. Bunlardan bir tanesinde Demokrat Parti’nin hükümetin kararlarına karşı şiddetli hücum yapacağı umulmaktadır.²²⁹ Özellikle de yayınları 1947 Temmuzundan sonra Demokrat Parti yandaşlığı şeklini aldı.

Bu dönemde ilk dönemde olduğu gibi iktidar mensupları çeşitli uygulamaları konusunda uyarılmaktadır. Bunlardan bir tanesinde Fevzi Çakmak’ın resmi halk evinin duvarından indirildi. *Yarın* bu hareketi saygısızlık olarak addederken²³⁰, birkaç gün sonra yine mareşalin resminin kütüphanenin duvarından indirilmesi üzerine Halk Fırkalılar “particilik ihtirası yüzünden büyüklerine saygıyı ihmal” etmemeye davet edilmektedir.²³¹

Zira bu dönemde Halk Partisi yerel idareciler aracılığıyla müdahalelerini terk etmemiştir. Halk Partisi’nin bu uygulamaları muhalefetin de gündeminde yer almış ve muhalefet lideri Celal Bayar Sivas’ta yaptığı bir konuşmada, “Mülkiye amirlerinin, valilerin particilik zihniyetiyle halka hitap etmeye asla hakları”nın olmadığı vurgulanmaktadır.²³²

Yarın’ın yayınlarını çok partili siyasal yaşama geçişten önceki dönem ile karşılaştırdığımızda; dikkat çeken özelliği iktidara karşı olan duruş oluştururken bir diğer ortak özelliği ise toplumsal meseleler karşısındaki hassasiyettir. Toplumsal gelişmeler bu dönemde de önemli ölçüde yer bulmuştur.²³³

Bu dönemlerle ilgili değinilmesi gereken bir başka hususu da otuzlu yıllarda en fazla özlem duyulan “cumhurbaşkanının tarafsızlığı” konusunu

²²⁷ *Yarın*, 15 Aralık 1946, s. 1.

²²⁸ Örnek olarak bkz. *Yarın*, 10 Kasım 1946.

²²⁹ *Yarın*, 6 Kasım 1946.

²³⁰ *Yarın*, 8 Haziran 1947.

²³¹ *Yarın*, 15 Haziran 1947.

²³² *Yarın*, 28 Haziran 1947.

²³³ Örnek olarak: “Ege Vapurundaki kaçakçılık” (6 Kasım 1946); “Pamuklu mensucat şebekesi” (28 Kasım 1946); “Gümrük Kaçakçılığı” (30 Kasım 1946), “Tekel” konusu (6 Haziran 1947), “Kömür Yolsuzluğu” (17 Haziran 1947), “Otomobil Yolsuzluğu” (3 Temmuz 1947) gibi...

yeni dönemde de özlem şekline dönüştü. *Yarın*, Reiscumhur İsmet İnönü'ye tarafsızlığı²³⁴ ile ilgili sözlerini hatırlatılmaktadır.²³⁵

Yarın'ın yeni dönemdeki iktidara ve Cumhurbaşkanına karşı olan tutumundaki muhalif renk haftalık olarak çıkmaya başladığı 24 Ocak 1948 Cumartesi günlü yayınıyla belirginleşti

24 Ocak'tan itibaren gazete "eski günlerdeki" gibi sert eleştirilerine başladı. Fakat haftalık çıktığı kısa süre içinde de her hangi bir partiye "yandaş" değildir. "Düşmanın ortak" olmasına rağmen Demokrat Parti desteği terk edildi.

Bu dönemde başyazılar *Yarın* imzasıyla çıkmaktadır. Fakat üslubuna dikkat edildiğinde Arif Oruç tarafından kaleme alındığı belirgindir.

İlk başyazı "millet inciniyor!" başlığını taşımaktadır. Makalede şeflik ve tek parti saltanatının sorumsuzluğundan yararlanarak millet aleyhine servet yapanlara dikkat çekilmektedir. Memlekette hatır, gönül ve tavsiye ile milyonlar kazananların olduğu vurgulanırken, Cumhurbaşkanının, Başbakanın ve nüfuzlu birinin yakını olmanın imtiyaz teşkil etmeyeceği savunulmaktadır.²³⁶

İsmet Paşa, *Yarın*'ın haftalık yayınlandığı dönemde Arif Oruç'un hedefi olmaktan kendisini kurtaramamıştır. Bir yazısında Arif Oruç, 6000 vatandaş seller içinde çırpınırken İnönü'nün operadan bahsetmesini eleştirirken, İnönü ile alay eden bir üslup kullanmaktadır.²³⁷ İnönü gibi iktidarı da topa tutan Arif Oruç bir yazısında, iktidarın yerinden kıpırdamamak niyetinde olduğunu, Halk Partisi'nin vatandaşı siyasi hakkını kullanmaktan men ettireceğini iddia etmektedir.²³⁸

²³⁴ İsmet İnönü tarafsızlık davetlerinden sonra "fırkaların fevkine çıkmak için halk fırkasından" ayrılacağına dair söylentiler gerçekmiş gibi yer bulmaktadır. (*Yarın*, 16 Temmuz 1947).

²³⁵ *Yarın*, 2 Temmuz 1947, 12 Temmuz 1947).

²³⁶ *Yarın*, 24 Ocak 1948, s. 1.

²³⁷ Arif Oruç, "İnönü'yü tenkit ve muaheze ediyorum", *Yarın*, 13 Mart 1948, s. 1.

²³⁸ Arif Oruç, "Hangi Seçim Teminatı!", *Yarın*, 24 Nisan 1948, s. 1-2.

Haftalık çıktığı dönemde *Yarın* gazeteden ziyade dergi görünümündedir.

Yarın'ın haftalık yayını da 8. sayıyla birlikte 24 Nisan 1948'de son buldu.

Yarın çok partili siyasal yaşamda kesintilerle gerçekleştirdiği yayınlarından sonuncusuna 18 Ağustos 1948 tarihinde başladı. Bu dönemde *Yarın* gazetesi yeni bir partinin "müjdesini" vermekteydi: "Müstakil Sosyalist Partisi".²³⁹

Son dönem 25 Ağustos 1948 tarihli 8. sayının yayınıyla son buldu. Böylece *Yarın*'ın yayın hayatı tekrar başlamamak üzere sona erdi.

²³⁹ Müstakil Türk Sosyalist Partisi: 19 Eylül 1948 tarihinde İstanbul'da kuruldu. Partinin kurucuları Arif Oruç, Nedim Celâl Çelebi, Nureddin Kırılı ve İbrahim Vefik Belendir idi. Parti, kurulduktan sonra faaliyete geçmek için 1950 seçimlerinin yapılmasını bekledi. Ancak Arif Oruç'un ölümü üzerine 1950 yılında dağıldı.

SONUÇ

Tek Parti Dönemi'nde muhalif basın organı deyince ilk akla gelenlerden biri, hatta ilk akla geleni *Yarın* gazetesidir.

Bu dönemde “siyasal istikrar” vardır. Genç Cumhuriyet İsmet Paşa'nın başvekilliğinde idare edilmektedir. Ülkede tek parti hükümranlılığı olduğu gibi, muhalefet edebilecek devlet ve siyaset adamları da İzmir Suikastı'nın arkasından ortadan kaldırılmıştır. Haliyle İsmet Paşa alternatifsiz kalmıştır. Ortada, siyasal istikrarı zedeleyebilecek bir durum yoktur.

Millete önderlik ederek Milli Mücadeleyi kazanan İttihat ve Terakki'nin eski liderleri yine eski bir İttihatçı olan Mustafa Kemal Paşa liderliğindeki yeni kadro tarafından tasfiye edilmiştir. Mustafa Kemal Paşa “tehlike olabileceklerin” ortadan kaldırılmasına en azından göz yumarak, ülkeyi İttihat ve Terakki'den geriye kalanlarının oluşturduğu bir kurmay heyetiyle idare etmeye başlamıştır. Birçok “beyin” bu dönemde “rejimin sağlamlaştırılması” adına ortadan kaldırılmış ve geniş bir siyasi manevra alanı açılmıştır.

Yeni kadro kısa bir süre içinde tek parti yönetimini inşa etmiş ve köşe başlarını tutmuştur.

Tek parti kendisine muhalif bir basının oluşumunun kontrollü bir şekilde önünü açmıştır. Bu basını oluşturan organlar Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulmasıyla birlikte muhalefetlerini arttırmışlardır. Bir kısmı yeni siyasal gelişmelere paralel olarak muhalefete geçerek özellikle İsmet Paşa başta olmak üzere Halk Fırkası'nın belli başlı “şef”lerine dönük haber, yazı ve çizimlerde ayağı yere basan bir yayın politikası izlemişlerdir. Temelde rejimle sorunlu olmayan, hatta rejimi şiddetle savunan bir politikanın sahibi olan basın organları sistemle kavgalıdır. Atatürk'le ise bir sorunları olmadığı gibi “Atatürkçü” duruşlarından taviz vermemektedirler.

Aslında *Yarın*'ın ve *Son Posta*'nın başlangıçta muhalif bir görüntüleri olmamalarına rağmen (*Son Posta*'dan Zekeriya Bey'in ilk makalesinin başlığı

ve içeriğiyle “toplumsal mesaj” vermeyi de ihmal etmediğinin bir göstergesi olduğuna da bir istisna olarak değinmek yerinde olacaktır.) sahipleri ve başyazarlarının bilenen kişilikleri muhtemel bir muhalefet basınının oluşumunun ipuçlarını taşımaktaydı.

SCF’nin kurulması ile birlikte oluşan muhalefet basını sistemle kavgalarının temelini çok partili siyasal yaşama geçişin önünün kesilmesi olarak görmekte ve bunun nedeni olarak da Halk Fırkası’nı göstermektedir. Temelde Halk Fırkası’nın ülkeyi keyfi yönettiği vurgulanmaktadır. Keyfi yönetimin bir sonucu olarak yolsuzluklar, iltimas gibi kötü yönetimden kaynaklanan sonuçları ciddi tenkitle karşılanmaktadır. Halk Fırkası’nın temel icraatlarından duyulan rahatsızlıkta karşıtlığın bir başka nedenini oluşturmaktadır.

Fakat tek parti döneminde iktidara karşı durmanın imkânı yoktur. Bu imkânsızlığı oluşturmak için Halk Fırkası bütün gayretiyle çalışmış tüm olanaklarını seferber etmiştir. Bu imkânlarını başta yandaş basın ve bürokratlar oluşturmaktadır. Yargıyı da kontrol altında tutan iktidar muhaliflerini yıldırma için onların zaman zaman ceza almalarını sağlamıştır.

Halk Fırkası hükümeti, daha sonraları yurt dışındaki gazetecilerden sınır dışı ettirdikleri de olmuştur. Mesela 1934 yılında Bulgaristan’daki yönetim değişikliğinden sonra Halk Fırkası hükümeti bu ülkeye baskı yaparak Arif Oruç’u sınır dışı ettirmiştir. Muhaliflerine yalnız yurt içinde değil, yurt dışında da yaşama imkânı tanımamışlardır. Bu bile Halk Fırkası’nın “demokratik zihniyeti”yle ilgili ipuçlarını taşımaktadır.

Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın kuruluşuyla birlikte gerilen siyasi ortam yankısını basın alanında göstermesi uzun sürmedi. SCF ile birlikte iktidarı hedef alan yayınlardaki artış muhalif basın üzerindeki baskıyı artırdı. SCF’nin kapanmasından sonra da muhalif basın organlarına yönelik baskı ve saldırılar sona ermedi. Hatta siyasi destekten de mahrum olan muhalefete baskılar artarak devam etti. Bu baskıların sonunda yeni matbuat kanunu kabul edildi. Yeni kanunun kabul edilmesinden sonra muhalif basın organları teker teker kapandı ve Türkiye’de uzun bir süre muhalefetsiz bir siyasal yaşam hakim oldu.

Milli mücadeleden sonra Takrir-i Sükun Kanunu ile susturulan “sosyal muhalefet”, “İzmir Suikastı”nın sonucunda da “siyasal muhalefet”in susturulması ile sona erdi. Geriye tekrar çok partili siyasal yaşama geçişle birlikte ortaya çıkan “basında muhalefet”in susturulması kalıyordu. Bu da 1931 tarihli Matbuat Kanununu ile sağlandı. Gerçekte dönemin en önemli aktörlerinden olan İsmet Paşa’nın bir nutkunda Basın yayın serbestliğini görmezden gelemeyeceğini belirten Abdülkadir Kemali (Öğütçü) Bey, İsmet Paşa’nın bu bakışının bir bilimsel değerlendirmesinin yapılması durumunda karşılaşılabilecek kişinin “müthiş bir istibdat” taraftarı olacağını iddia etmektedir.¹ İsmet Paşa’nın basın özgürlüğüne yukarıdaki yaklaşımın tersi bakışlar da getirdiği olmuştur.² Fakat uygulamadaki bakışı Abdülkadir Kemali Bey’in iddia ettiğinden farksızdır. Dönemin olaylarına tarafsız bir gözle bakıldığında bu durumun açık olduğu görülecektir.

Haliyle Halk Fırkası 30’lu yıllarda muhalefet basınına yaşama imkanı bırakmamıştır.

Dünyadaki gelişmelerin bir sonucu olarak 1946 yılında değişen matbuat kanunu ve çok partili siyasal yaşama geçişle birlikte tekrar demokratik bir ortamla karşılaşan Türkiye’de eski defterler tekrar açıldı. Zira bu dönemin aktörleri 30’lu yılların aktörlerinden başkası değildi. Yine Arif Oruç, İsmet İnönü, Celal Bayar, Şükrü Saraçoğlu gibi basın ve siyaset dünyasının “ünlü”leri bu dönemde de mücadelede saf tuttular.³

Yarın 1929 sonlarında çıkmaya başladı. Haliyle *Yarın*’ın çıkışı öncelikle siyasal muhalefetin tasfiye edilmesinden sonra tek parti yönetiminin yerleşmeye başladığı döneme rastlar. Bu dönemin en belirgin özelliklerinden bir diğerini ise 1929 yılında yaşanan Dünya Ekonomik Buhranı’nın Türkiye’ye etkileri oluşturmaktadır.

¹ Işık Öğütçü (Haz.), *Abdülkadir Kemali’nin Anıları*, İstanbul, Epsilon Yayıncılık, Kasım 2007, s. 100–101.

² Mesela, Abdülkadir Kemali Bey’in belirttiğine göre bir nutkunda hukukçulara şu cümlelerle seslenmektedir: “Basın özgürlüğü lazım, şiddetli hücumlar yönetim makinesini işlemez hale getiriyor, bu iki karşıt durumu uzlaştırınız ey hukukçular!” (Işık Öğütçü (Haz.), *Abdülkadir Kemali’nin Anıları*, İstanbul, Epsilon Yayıncılık, Kasım 2007, s. 102) Sonraki dönemde hukukçular 1931 Basın kanunu ile uzlaşmayı gerçekleştirmişlerdir!...

³ Bu döneme Türk Basını Yunus Nadi’siz girdi. Yunus Nadi 28 Haziran 1945’de öldü. Onun yerini oğlu Nadir Nadi aldı...

Ekonomik Buhran Türkiye'yi son derece olumsuz etkiledi. Özellikle de yöneticilerin durumu geç fark etmeleri krizin derinleşmesine neden oldu.

Ekonomik ve siyasal gelişmelerin şekillendirdiği bir ortamın basın organlarını etkilememesi mümkün değildir. Bir basın organı olarak *Yarın* gazetesi siyasal ve ekonomik anlamda zor bir dönemde çıkmaya başlamakla birlikte bir takım nitelikleriyle de dikkatleri çekmiştir.

Evvela *Yarın*, değerleri olan bir basın organıdır. Devlet büyüklerine saygıda kusur etmeyen, doğru bildiğini haykıran bir gazetedir.

Yarın'ın sayfaları cesur kalemler tarafından doldurulmuştur. Bu kalemler doğru bildiğini söylemekten geri durmamışlardır. *Yarın*, inandığını söylemiştir.

Yarın hükümeti birçok konuda yönlendirmeye, etkilemeye çalışırken, birçok konuda da sert tenkitlere maruz bırakmıştır. *Yarın*, basın organı olmanın gereğini yapmıştır.

Yarın Türk basın tarihinde yalnızca muhalif bir yayın politikasıyla yer almamaktadır. Basın tarihinde *Yarın* dışında karaborsaya düşen bir gazete görülmezken, karaborsada normal fiyatının kırk katına alıcı bulan bir gazete de yoktur. *Yarın*, kendisine olan teveccühü istismar etmemiştir.

Yarın, dünyadaki gelişmeleri yakından takip ederken, dış politikaya geniş yer vermiştir. *Yarın* dış politikaya dönük yayınlarında hiçbir zaman bir başka ülkenin açıktan veya gizliden propagandasına yer vermemiştir, dış güçlerin hizmetine girmemiştir.

Tefrika ve ansiklopedik bilgilerle okuyucu kitlesini ve yayın kalitesini artırmıştır. *Yarın*, toplumu aydınlatmada değişik yayın tarzları ortaya koymuştur.

Yarın, iktidarı bazen haberlerle, bazen yorumla, bazen karikatürle eleştirmektedir. Bazen de eleştiri sınırının ötesine geçtiği olmuştur. *Yarın*, eleştiride kendini sınırlandırmamıştır.

Yeri gelmiş, hükümeti “zelilâne ve rezilâne taarruz” etmekle yeri gelmiş “kepezelik”le itham etmiştir. *Yarın*, tek parti iktidarına tek başına meydan okumuştur.

Özellikle sahibi ve başyazarı Arif Oruç, muhalefet ettiklerine karşı son derece sert bir üslup kullanmıştır. “Matbuat dolandırıcısı”, “Nankör adam”, “Baba Tahir’in mel’anet çömezi”, “menfur”, “küstah serseri”, “Çerkez Etem’in asıl uşağı”, “Dalavereci”, “Menfur iblis”, “Koca iblis”, “Üç beş pula namusunu satan jurnalcı” gibi nitelermelerinden dolayı şimşekleri üzerine çekmiştir. *Yarın*, dönemin üslubunu, ancak oldukça sertini taşır.

Yarın’ın kişiye dönük eleştirilerinden başta İsmet Paşa olmak üzere, iktidar yanlısı gazeteciler en fazla nasiplenenlerdir. Maliye bakanı Saraçoğlu Şükrü Bey, mebuslar, Ferit Celal Bey ve Cemil Bey, Genel müdür Sadullah Bey, hükümete muhalif Abdülkadir Kemali Bey gibi birçok kişiye karşı “ağır” eleştirilerde bulunulmuştur. *Yarın*, cesur bir yayın politikasına sahiptir.

Yarın, haber ve yorum yazılarında siyasetçi, bürokrat ticaret erbabı ayrımı yapmazken yalnızca “Türk Silahlı Kuvvetleri” hakkında en küçük bir olumsuzluk çağrıştıran yazıya yer vermemiştir. *Yarın*, bilinçli bir gazetedir.

Yeri gelmiş olayları speküle etmiş, yeri gelmiş yorumsuz yer vermiştir. *Yarın*, bir basın organıdır.

Yolsuzluk, ahlaksızlık, kaçakçılık, rüşvet, iltimas, israf gibi toplumsal yaşamımızı kemiren olayların üzerine gitmiştir. *Yarın*, sorumluluk sahibi bir gazetedir.

Her konuya ve her kesime eğilmiştir. Küçük esnafın durumundan, Şimendifer siyasetine kadar hemen her konuda görüşlerini sayfalarına taşımıştır. *Yarın*, görüşü olan bir gazetedir.

Yarın, SCF’nin varolduğu bir dönemde muhalefet olarak ortaya çıktı. Fakat her konuda muhalefet yaptığı söylenemez. Her konuda muhalefet yapmamasına rağmen eleştirileri çok ses getirdi. İzlediği yayın politikasıyla iktidarı bir kuruluş olarak SCF’ndan, yazarları itibarıyla de SCF

yöneticilerinden daha fazla rahatsız etti. Bunlar SCF'nin kapatılmasının nedenleri olarak gösterilebilir. Böylece çok partili siyasal yaşama geçiş denemesinin on beş yıl ötelenmesinde önemli etkileri oldu.

Yarın SCF'nin kapanmasından sonra en önemli eleştirilerini yönelttiği İsmet Paşa'ya karşı politikasını değiştirdi, İsmet Paşa'ya dönük eleştirilerine son verdi. *Yarın*'ın sayfalarında Gazi'ye karşı ise hiçbir zaman eleştiri yer almadı.

Yarın, doğrusuyla yanlışıyla kısa süre var olabilmıştır. Bunun en temel nedeni Tek parti yönetimlerinin olduğu ülkelerde siyasal iktidara karşı siyasal, ideolojik, ekonomik ve sosyal muhalefet gibi basında muhalefet etmenin de sonu demokratikleşmeyle değil, hüsrarla bitmesi gösterilebilir. Zira, siyasal iktidar kendi menfaatine iş yapar. Siyasal muhalefetin olmadığı bir demokrasi de menfaatine olmayanlara yaşama imkânı tanımaz. Tek parti yönetimine karşı durmak bir basın organı için akıntıya karşı kürek çekmeye benzer. Bir süre sonra kollarda derman kalmaz...

Özellikle siyasal bir desteği olmayan basın organının yaşaması mümkün değildir. Siyasal bir fonu olmayan basın organı yaşayamaz. Teorinin aksine, basın organı geliştirmekte olan ülkelerde gücünü millettten değil, siyasal teşkilattan alır. Siyasal desteğin olmadığı durumlarda ise siyasal iktidarın müsaade ettiği ölçüde varlığını devam ettirir.

Demokrasinin temel gerekleri arasında var olan ilişki bir diğerinin yaşamasına imkân verirken, ötekinin ise gelişmesine, yerleşmesine neden olur. Haliyle demokratik kurumlar birbirlerini doğrudan etkilerler.

Netice olarak, basında çok sesliliğin olması, siyasette çok sesliliğe bağlıdır. Siyasette çok seslilik yoksa basında da muhalif sesler olması beklenemez.

KAYNAKÇA

AĞAOĞLU, Ahmet; **Serbest Fırka Hatıraları**, İstanbul, İletişim Yayınları, 3. Baskı, 1994.

AHMAD, Feroz, AHMAD, B. Turgay; **Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945–1971)**, İstanbul, Bilgi Yayınevi, 1976.

AKAT, A.Savaş; Türkiye İstatistik Yıllığı 1983 “İktisadi politikalar”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, 4. cilt, Ed. Murat Belge vd., İstanbul, İletişim Yayınları, 1983, s. 1090-1112.

AKKERMAN, Naki Cevat; **Demokrasi ve Türkiye’de Siyasi Partiler Hakkında Kısa Notlar**, Ankara, Ulus Basımevi, 1950.

Akşam Gazetesi (1947–1948).

ALPAR, Cem; “Yabancı Sermaye”, **Cumhuriyet dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, 2. Cilt, Ed. Murat Belge vd., İstanbul, İletişim Yayınları, 1983, s. 507-518.

ARABACI, Caner; “Basın-Siyasi İktidar İlişkilerinde Tarihten Bir Örnek: Basın Birliği”, **Medya ve Siyaset**, Ed. Zülfikar Damlapınar, Ankara, Turhan Kitabevi, 2005.

ATAY, Falih Rıfkı; **Çankaya**, İstanbul, Pozitif Yayınları, 2004.

AVŞAR, Abdülhamit; **Serbest Cumhuriyet Fırkası**, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 1998.

BAŞTUNÇ, Yüksel; “Basın Özgürlüğü ve Atatürk Hoşgörüsü”, **Atatürk Döneminde Basın ve Basın Özgürlüğü**, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 24 Temmuz 1981.

Cumhuriyet Gazetesi (1929–1930–1931–1946–1947–1948).

ÇAVDAR, Tevfik; **Türkiye Ekonomisinin Tarihi (1900–1960)**, Ankara, İmge, 2003.

EMRENCE, Cem; **Serbest Cumhuriyet Fırkası**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2006.

ERDİLEK, Neşe; "Hükümetler ve Programları", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, 4. Cilt, Ed. Murat Belge vd., İstanbul, İletişim Yayınları, 1983, s. 968-1046.

GEZGİN, Suat; "Gazeteciliğin ve Türk Yazılı Basının Kısa Tarihsel Perspektifi", **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı 20, 2000, s. 9-12.

— Türk Basınındaki Polemiklere Tarihsel Açıdan Genel Bir Yaklaşım", **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, İ.Ü. Basımevi, Sayı: 8, 1998, s. 5-17.

GÜRKAN, Nilgün; **Türkiye'de Demokrasiye Geçişte Basın (1945-1950)**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1998.

GÜZ, Nurettin; **Basında Muhalefet**, Ankara, G.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları, 1993.

— **Türkiye'de Basın-İktidar İlişkileri (1920-1927)**, Ankara, G.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları, 1991.

— **Halkevleri Dergileri**, Ankara, Kariyer Matbaacılık, 1995.

— Atatürk ve Basın", **Atatürk'ün 50. Ölüm Yılı Anma Konferansları**, Ankara, G.Ü. Basın-Yayın Yüksekokulu Basımevi, 1989.

Hâkimiyet-i Milliye (Ulus) Gazetesi (1929-1930-1931-1946-1947-1948).

İnkılâp Gazetesi (1930-1931).

İNÜĞÜR, M. Nuri; **Türk Basınında İz Bırakanlar**, İstanbul, Der Yayınları, 1988.

— Atatürk ve Basın", **Atatürk Haftasına Armağan**, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1991.

KABACALI, Alpay; **Türkiye'de Basın Sansürü**, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1990.

— **Türk Basınında Demokrasi**, Ankara, Kültür Bakanlığı, 1994.

KARAOSMANOĞLU, Y.Kadri; **Politikada 45 Yıl**, İstanbul, İletişim Yayınları, 4.Baskı, 2006.

KARATAŞ, Turan; “Faliş Rıfkı Atay’ın dili ve üslubu üzerine bir inceleme”, **Türk Dili Dergisi**, sayı: 651, Mart 2006, s. 228–242.

KOLOĞLU, Orhan; **Osmanlı'dan 21. yüzyıla Basın Tarihi**, İstanbul, Pozitif Yayınları, 2006.

OKYAR, Osman, SEYİDANLIOĞLU, Mehmet; **Atatürk, Okyar ve Çok Partili Türkiye**, İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları, 4. Baskı, 2007.

ONAT, K.Kesim; “**Yarın Gazetesi Başmuharriri Arif Oruç’un Fikir Hayatı**” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Danışman: E. Semih Yalçın, Ankara, Gazi Üniversitesi S.B.E., 2004.

ORAL, Fuat Süreyya; **Türk Basın Tarihi**, Ankara, Doğul Matbaacılık, 1968.

ORUÇ, Arif; **Vatandaşın Birinci Hürriyeti**, İstanbul, Tecelli Matbaası, 1932.

ÖĞÜTÇÜ, Işık (Haz.); **Abdülkadir Kemali’nin Anıları**, İstanbul, Epsilon Yayıncılık, 2007.

ÖKÇÜN, Gündüz; “İzmir İktisat Kongresi”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, 4. Cilt, Ed. Murat Belge vd., İstanbul, İletişim Yayınları 1983, s.1061-1064.

ÖNDER, Mehmet; “Milli Mücadele’nin Gazetesi Hâkimiyet-i Milliye Nasıl Çıkarıldı?”, **XI. Türk Tarih Kongresi**, Cilt: 4, 5-9 Eylül 1990, TTK Yayınları, 1994, s. 2445-2446.

ÖNDERİŞİK, Canan; “**Faliş Rıfkı Atay’ın Hakimiyet’i Milliye (Ulus) gazetesindeki (1924-1952) yazıları üzerine bir inceleme**” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Danışman: Hüseyin Tuncer, İzmir, 9 Eylül Üniversitesi E.B.E., 1999.

ÖZÜKON, Bülent; “Basında Tirajlar”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, 1. Cilt, Ed. Murat Belge vd., İstanbul, İletişim Yayınları, 1983, s. 229-232.

ÖZTÜRK, Serdar; **Kahvehane ve İktidar (1930–1945)**, İstanbul, Kırmızı Yayınları 4. Cilt, 2005.

— Muhalif Bir Gazete: Mücadele (1931)", *Konya*, **Selçuk İletişim Dergisi**, 4. Cilt, 2005.

SERTEL, Zekeriya; **Hatırladıklarım**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 5. Basım, 2001.

Son Posta Gazetesi, (1930–1931)

ŞAHİN, Hüseyin; **Türkiye Ekonomisi**, Bursa, Ezgi Kitabevi, 1995.

ŞAPOLYO, Enver Behnan; **Türk Gazeteciliği Tarihi**, Ankara, Güven Matbaası, 1971.

ŞAYLAN, Gencay; "Cumhuriyet Bürokrasisi", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, 2. Cilt, Ed. Murat Belge vd., İstanbul, İletişim Yayınları, 1983, s. 298-308.

TEKELİ İlhan; "Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze Eğitim Kurumlarının Gelişimi", **Cumhuriyet dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, 3. Cilt, Ed. Murat Belge vd., İstanbul, İletişim Yayınları, 1983, s. 650-673.

TOKGÖZ, Erdinç; "Cumhuriyet Döneminde Ekonomik Gelişmeler" **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II**, Ed. Yaşar Akbıyık, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 2004, s. 319–368.

TOPUZ, Hıfzı; **Türk Basın Tarihi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2003.

— **100 Soruda Türk Basın Tarihi**, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1973.

TUNÇAY, Mete; **Arif Oruç'un Yarın'ı (1933)**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1991.

— **T.C.'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923–1931)**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 4. Basım, 2005.

— **T.C.'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923–1931)**, İstanbul, Cem Yayınevi, 2. Baskı, 1992.

— **Türkiye’de Sol Akımlar-II (1925–1936)**, İstanbul, BDS Yayınları, 1992.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Ed. Ezel Erverdi vd., İstanbul, Dergâh Yayınları, Ocak 1977.

Türkiye Cumhuriyet 80. Yıl Kronolojisi, Ed. M. Mesut Uyanık, Ankara, Anadolu Ajansı Yayınları, 2003.

ULUSOY, Belkıs; “Milli Mücadele, Propaganda, Atatürk ve Basın”, İstanbul, **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı 20, 2004, s. 55–64.

ÜNAL, Tahsin; **Türk Siyasi Tarihi (1700–1958)**, İstanbul, Kutluğ Yayınları, 3. Baskı, 1974.

Vakit Gazetesi (1930–1931).

VARCAN, Nezi; **Maliye Tarihi**, Eskişehir, Birlik Ofset, 1995.

Yarın Gazetesi (1929–1930–1931–1946–1947–1948).

YAY, Turhan; “1929 Dünya Bunalımının Türk Bankacılık Sistemine Etkileri”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, 1. Cilt, Ed. Murat Belge vd., İstanbul, İletişim Yayınları, 1983, s. 158-170.

YILDIRIM, Hüseyin; “İrade-i Milliye Gazetesi”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 23, Mart 1992.

YETKİN, Çetin; **S.C.F.Olayı**, İstanbul, Otopsi Yayınları, 3. Basım, 2004.

YÜCEL, M. Serhan; **Demokrat Parti**, İstanbul, Ülke Yayınları, 2001.

— **Türkiye’nin Siyasal Partileri (1859–2005)**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2006.

ZÜRCHER, Erik Jan; **Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası**, Çev. Gül Çağalı GÜVEN, İstanbul, İletişim Yayınları, 2007.

— **Milli Mücadelede İttihatçılık**, Çev. Nüzhet SALİHOĞLU, İstanbul, İletişim Yayınları, 2. Baskı, 2005.

4 Şubat 1930

SALI

Yıl 1 - Numara 50

İHAHANE İstanbul Nakliyat Caddesi Ticaret-i İhtisat YAKIN Tebliğ-i İhtisat YAKIN	FIAT 5 Kuruş
---	--------------------

YARIN

* Artık Dış - İçin her türlü iş için

FIAT 5 Kuruş	ADRESİ Dış ve İçin 1000 Her türlü nakliyat için Her türlü iş için
--------------------	--

Ekmek fiyatları 60 para daha inebilir. Bu neden yapılamıyor!

Francala fiyatları arttı. Ekmekğin (60) para düşeceği söyleniyor

Rumuzun gelir gelince Francala fiyatı yirmi para arttı. Bu işlemler meşgul olanlar yok mudur? Ya da bu bulgular.

Birkaç gün önce, gıda bakanı, ekmek fiyatları hakkında bir karar almıştı. Bu karar, ekmek fiyatlarının 60 para düşürülmesini öngörüyordu. Ancak, bu kararın uygulanması için gerekli adımlar henüz alınmamıştı.

Birkaç gün önce, gıda bakanı, ekmek fiyatları hakkında bir karar almıştı.

Birkaç gün önce, gıda bakanı, ekmek fiyatları hakkında bir karar almıştı. Bu karar, ekmek fiyatlarının 60 para düşürülmesini öngörüyordu. Ancak, bu kararın uygulanması için gerekli adımlar henüz alınmamıştı.

Elektrik şirketi halka imzalatıldığı mukavelelerle duvarları yıkıyor!

Elektrik şirketi ile mukavele yapıldığı çok dikkatli davranmamız. Şirketin mukavelesinin arkasında, halkın malikane duvarlarını yıkmak tehlikesi var.

Elektrik şirketi binası

Bu binanın duvarları, elektrik şirketi tarafından yıkmak istenmektedir. Bu durum, halkın malikane duvarlarını yıkmak tehlikesi var.

Bu binanın duvarları, elektrik şirketi tarafından yıkmak istenmektedir. Bu durum, halkın malikane duvarlarını yıkmak tehlikesi var.

İhsan B.

Hırsneden nasıl çıktı. Hırsneden nasıl çıktı. Hırsneden nasıl çıktı.

Hırsneden nasıl çıktı. Hırsneden nasıl çıktı. Hırsneden nasıl çıktı.

Hırsneden nasıl çıktı. Hırsneden nasıl çıktı. Hırsneden nasıl çıktı.

Hırsneden nasıl çıktı. Hırsneden nasıl çıktı. Hırsneden nasıl çıktı.

Hırsneden nasıl çıktı. Hırsneden nasıl çıktı. Hırsneden nasıl çıktı.

Hırsneden nasıl çıktı. Hırsneden nasıl çıktı. Hırsneden nasıl çıktı.

Hırsneden nasıl çıktı. Hırsneden nasıl çıktı. Hırsneden nasıl çıktı.

Hırsneden nasıl çıktı. Hırsneden nasıl çıktı. Hırsneden nasıl çıktı.

Hırsneden nasıl çıktı. Hırsneden nasıl çıktı. Hırsneden nasıl çıktı.

Hırsneden nasıl çıktı. Hırsneden nasıl çıktı. Hırsneden nasıl çıktı.

Hırsneden nasıl çıktı. Hırsneden nasıl çıktı. Hırsneden nasıl çıktı.

Hırsneden nasıl çıktı. Hırsneden nasıl çıktı. Hırsneden nasıl çıktı.

Hırsneden nasıl çıktı. Hırsneden nasıl çıktı. Hırsneden nasıl çıktı.

Hırsneden nasıl çıktı. Hırsneden nasıl çıktı. Hırsneden nasıl çıktı.

Hırsneden nasıl çıktı. Hırsneden nasıl çıktı. Hırsneden nasıl çıktı.

Hırsneden nasıl çıktı. Hırsneden nasıl çıktı. Hırsneden nasıl çıktı.

Hırsneden nasıl çıktı. Hırsneden nasıl çıktı. Hırsneden nasıl çıktı.

Bezirgân Kohen İnhisar müdürile birlikte nihayet dün Ankara'ya gitti!

Bezirgân (Kohen) in İnhisar müdürile birlikte Ankara'ya gitti. Bu gidiş, Ankara'ya gitti. Bu gidiş, Ankara'ya gitti.

Bezirgân (Kohen) in İnhisar müdürile birlikte Ankara'ya gitti. Bu gidiş, Ankara'ya gitti. Bu gidiş, Ankara'ya gitti.

Bezirgân (Kohen) in İnhisar müdürile birlikte Ankara'ya gitti. Bu gidiş, Ankara'ya gitti. Bu gidiş, Ankara'ya gitti.

Bezirgân (Kohen) in İnhisar müdürile birlikte Ankara'ya gitti. Bu gidiş, Ankara'ya gitti. Bu gidiş, Ankara'ya gitti.

Bezirgân (Kohen) in İnhisar müdürile birlikte Ankara'ya gitti. Bu gidiş, Ankara'ya gitti. Bu gidiş, Ankara'ya gitti.

Bezirgân (Kohen) in İnhisar müdürile birlikte Ankara'ya gitti. Bu gidiş, Ankara'ya gitti. Bu gidiş, Ankara'ya gitti.

Bezirgân (Kohen) in İnhisar müdürile birlikte Ankara'ya gitti. Bu gidiş, Ankara'ya gitti. Bu gidiş, Ankara'ya gitti.

Bezirgân (Kohen) in İnhisar müdürile birlikte Ankara'ya gitti. Bu gidiş, Ankara'ya gitti. Bu gidiş, Ankara'ya gitti.

Bezirgân (Kohen) in İnhisar müdürile birlikte Ankara'ya gitti. Bu gidiş, Ankara'ya gitti. Bu gidiş, Ankara'ya gitti.

Bezirgân (Kohen) in İnhisar müdürile birlikte Ankara'ya gitti. Bu gidiş, Ankara'ya gitti. Bu gidiş, Ankara'ya gitti.

Bezirgân (Kohen) in İnhisar müdürile birlikte Ankara'ya gitti. Bu gidiş, Ankara'ya gitti. Bu gidiş, Ankara'ya gitti.

Bezirgân (Kohen) in İnhisar müdürile birlikte Ankara'ya gitti. Bu gidiş, Ankara'ya gitti. Bu gidiş, Ankara'ya gitti.

Bezirgân (Kohen) in İnhisar müdürile birlikte Ankara'ya gitti. Bu gidiş, Ankara'ya gitti. Bu gidiş, Ankara'ya gitti.

Bezirgân (Kohen) in İnhisar müdürile birlikte Ankara'ya gitti. Bu gidiş, Ankara'ya gitti. Bu gidiş, Ankara'ya gitti.

Bezirgân (Kohen) in İnhisar müdürile birlikte Ankara'ya gitti. Bu gidiş, Ankara'ya gitti. Bu gidiş, Ankara'ya gitti.

Bezirgân (Kohen) in İnhisar müdürile birlikte Ankara'ya gitti. Bu gidiş, Ankara'ya gitti. Bu gidiş, Ankara'ya gitti.

Bezirgân (Kohen) in İnhisar müdürile birlikte Ankara'ya gitti. Bu gidiş, Ankara'ya gitti. Bu gidiş, Ankara'ya gitti.

Yunanlılar tütünlerini islah ediyor bizde dolap çeviriyor!

Yunanlılar tütünlerini islah ediyor. Bizde dolap çeviriyor. Yunanlılar tütünlerini islah ediyor.

Yunanlılar tütünlerini islah ediyor. Bizde dolap çeviriyor. Yunanlılar tütünlerini islah ediyor.

Yunanlılar tütünlerini islah ediyor. Bizde dolap çeviriyor. Yunanlılar tütünlerini islah ediyor.

Yunanlılar tütünlerini islah ediyor. Bizde dolap çeviriyor. Yunanlılar tütünlerini islah ediyor.

Yunanlılar tütünlerini islah ediyor. Bizde dolap çeviriyor. Yunanlılar tütünlerini islah ediyor.

Yunanlılar tütünlerini islah ediyor. Bizde dolap çeviriyor. Yunanlılar tütünlerini islah ediyor.

Yunanlılar tütünlerini islah ediyor. Bizde dolap çeviriyor. Yunanlılar tütünlerini islah ediyor.

Yunanlılar tütünlerini islah ediyor. Bizde dolap çeviriyor. Yunanlılar tütünlerini islah ediyor.

Yunanlılar tütünlerini islah ediyor. Bizde dolap çeviriyor. Yunanlılar tütünlerini islah ediyor.

Yunanlılar tütünlerini islah ediyor. Bizde dolap çeviriyor. Yunanlılar tütünlerini islah ediyor.

Yunanlılar tütünlerini islah ediyor. Bizde dolap çeviriyor. Yunanlılar tütünlerini islah ediyor.

Bir Tütün yaprağı

Bir Tütün yaprağı. Bu yaprak, Yunanlılar tarafından islah ediliyor. Bizde dolap çeviriyor.

Bir Tütün yaprağı. Bu yaprak, Yunanlılar tarafından islah ediliyor. Bizde dolap çeviriyor.

Bir Tütün yaprağı. Bu yaprak, Yunanlılar tarafından islah ediliyor. Bizde dolap çeviriyor.

Bir Tütün yaprağı. Bu yaprak, Yunanlılar tarafından islah ediliyor. Bizde dolap çeviriyor.

Birinci sayısında Arif Oruç
Beyin haberiyle ilgili
maddesi bu sayı ile biter.

YARIN

Kısa bir süre sonra, bu gün
Ankara'da, Ankara'da
günümüzün en büyük
aydınlatıcısı.

Sayfa 2 No 111

BAŞKANLIK VE DİĞER KURULUŞLAR

10 Nisan Perşembe 1930

Bizden yeni bir mes'ul müdür istenildi. Yeni bir mes'ul müdür gösterdik. Buyüzden dün ve evvelki gün çıkmıyan gazetemiz bundan sonra muntazam olarak hergün çıkacak

**Niçin ikigün gazetemiz
intişar edemedi?**

**Şemsettin Ertugrul ve Kemal
Ahmetbeyler hadisesinin iç yüzü**

Başbakanın yarınki yarınki
maddesi bu sayı ile biter.

Başbakanın yarınki yarınki
maddesi bu sayı ile biter.

Başbakanın yarınki yarınki
maddesi bu sayı ile biter.

Başbakanın yarınki yarınki
maddesi bu sayı ile biter.

**Maruf avukatlardan Haydar
Rifat beyin bir iddiası**

Avukat Haydar Rifat Bey yüksek bir
makama gönderdiği ikimektupta, Adliye
Vekilini hükümete düşmanlık,
mahkemeler üzerinde tesir yapmış
olmakla itham ediyor.

Adliye vekili Mahmut Razi
Bey, Ankara'da Adliye Vekili
Mahmut Razi Beyin bir iddiası
maddesi bu sayı ile biter.

Adliye vekili Mahmut Razi
Bey, Ankara'da Adliye Vekili
Mahmut Razi Beyin bir iddiası
maddesi bu sayı ile biter.

Bir dava daha...

**Çok memnunuz ki Maliye vekili de
nihayet mahkemeyegitti..**

Dava arzuhalında ne yazılı? Ankara'dan gelen iddianame.

Başbakanın yarınki yarınki
maddesi bu sayı ile biter.

Ankara, Çarşamba, 10 Nisan
1930. Ankara'da, Ankara'da
günümüzün en büyük
aydınlatıcısı.

İddianame

"İddianame"nin "Tarih"
maddesi bu sayı ile biter.

"İddianame"nin "Tarih"
maddesi bu sayı ile biter.

Arif Oruç B. ne halde

Başbakanın yarınki yarınki
maddesi bu sayı ile biter.

Başbakanın yarınki yarınki
maddesi bu sayı ile biter.

Başbakanın yarınki yarınki
maddesi bu sayı ile biter.

[illegible]

OLAYLAR DİZİNİ

1923

- 17 Şubat : İzmir İktisat Kongresi başladı.
- 4 Mart : İzmir İktisat Kongre'si bitti.
- 11 Eylül : Halk Fırkası'nın resmen tescil edildi.
- 22 Eylül : Mustafa Kemal, Viyana'da Cumhuriyetin ilan edileceğini ima etti.
- 4 Ekim : Sansür kaldırıldı.
- 29 Ekim : Türkiye Cumhuriyet'i ilan edildi.
- 10 Kasım : Lütfi Fikri'nin "Halifeye açık mektubu"nun Tanin Gazetesinde yayımlandı.
- 5 Aralık : İstanbul gazetelerinde Hintli Müslüman önderler Ağa Han ve Emir Ali'nin İsmet Paşaya gönderdikleri mektuplarını yayındı.
- 8 Aralık : Hilafet lehine yapılan propagandayı araştırmak üzere İstanbul'a bir İstiklal Mahkemesi'nin gönderildi.
- 27 Aralık : Lütfi Fikri beş yıl kürek cezasına mahkum edildi.

1924

- 5 Şubat : Mustafa Kemal İzmir'de gazetecilerle görüşdü.
- 3 Mart : Hilafet kaldırıldı.
- 7 Mayıs : Yeni Gün, yerini Cumhuriyet Gazetesine bıraktı.
- 20 Eylül : Mustafa Kemal Samsun'daki konuşmasında, "ülkenin çok partili siyasal yaşam için henüz olgunlaşmadığını" belirtti.
- 6 Ekim : Bir muhalefet partisinin kurulmasına ilişkin olarak basında ilk haberler çıktı.
- 10 Kasım : Halk Fırkası, Cumhuriyet Halk Fırkası adını aldı.
- 17 Kasım : Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kuruldu.
- 25 Kasım : Abdülkadir Kemali (Öğütçü) Bey, Adana'da yeni bir muhalefet partisi kurduğunu açıkladı.

- 31 Aralık : Toksöz (Adana) ve Orient News (İstanbul) gazeteleri kapatıldı.

1925

- 14 Ocak : Keskin (Keskin) ve Örnek (Çanakkale) gazeteleri kapatıldı.
- 13 Şubat : Şeyh Sait Ayaklanması çıktı.
- 2 Mart : Başvekil Fethi (Okyar) Bey, CHF grubundan güvenoyu alamadı ve istifa etti.
- 4 Mart : İsmet Paşa, Başvekil oldu.
- 6 Mart : Tevhid-i Efkâr, Son Telgraf, İstiklâl, Sebilürreşat, Orak-Çekiç, Aydınlık, Sayha ve İstikbâl kapatıldı.
- 7 Mart : Tok Söz (Adana) kapatıldı.
- 16 Nisan : Tanin Kapatıldı.
- 5 Mayıs : Ankara İstiklâl Mahkemesi, hükümetten TCF'nı kapatmasını istedi.
- 3 Haziran : TCF kapatıldı.

1927

- 2 Kasım : 4. İnönü Hükümeti kuruldu.

1928

- 1 Kasım : Yeni Türk Alfabesi kabul edildi.
- 1 Aralık : 1 Kasım 1928 tarihli Türk Harflerini Kabul ve Tatbiki Hakkındaki Kanun gereğince levha, tabela, ilanlarla beraber gazete, risale ve mecmualar yeni harflerle basılmaya başladı.

1929

- 24 Ekim : New York Borsası çöktü.
- 6 Aralık : Yarın Gazetesi'nin yayını başladı.

1930

- 1 Şubat : Kayseri-Şarkışla demiryolu açıldı.
- 17 Şubat : Türkiye Gazeteciler Birliği kuruldu.
- 27 Mart : Gazete primleri hakkındaki kanun kabul edildi.
- 3 Nisan : Kadınlara belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı verildi.
- 5 Nisan : Arif Oruç gözaltına alındı.
- 10 Nisan : Şemsettin Ertuğrul tutuklandı.
- 3 Mayıs : Arif Oruç, Ağır Ceza Mahkemesine verildi.
- 14 Mayıs : Arif Oruç'un yargılanmasına başlandı.
- 17 Mayıs : Mahkeme sonuçlandı: Şemsettin Bey 3 yıl 10 gün ağır hapis ve 25 Lira ağır para cezasına çarptırıldı.
- 23 Mayıs : İktisat Programı açıklandı.
- 27 Temmuz : Son Posta Gazetesi yayınlanmaya başladı.
- 9 Ağustos : Ali Fethi Bey Büyükelçilikten istifa etti.
- 10 Ağustos : Ali Fethi Bey'in mektubu yayımlandı.
- 11 Ağustos : Gazi'nin mektubu yayımlandı.
- 12 Ağustos : Serbest Cumhuriyet Fırkası kuruldu.
- 29 Ağustos : Edirne'de Türk Cumhuriyet Amele ve Çiftçi Partisi kuruldu. (Fakat Hükümetçe faaliyetine izin verilmedi.)
- 30 Ağustos : Ali Naci (Karacan) Bey tarafından İnkılâp Gazetesi yayınlanmaya başladı.
- 31 Ağustos : Şehremaneti ile Valilik birleştirildi.
- 4 Eylül : SCF yöneticilerinin Ege Gezisi başladı.
- 7 Eylül : İzmir'de SCF miting düzenledi.
- 25 Eylül : 4. İnönü hükümeti istifasını verdi.
- 27 Eylül : İsmet Paşa 6. Cumhuriyet Hükümetini kurdu.
- 29 Eylül : Adana'da Ahali Cumhuriyet Fırkası kuruldu.
- 2 Ekim : Hükümet güvenoyu aldı.
- 5 Ekim : Belediye Seçimleri başladı.
- 22 Ekim : Belediye Seçimleri sona erdi.

- 17 Kasım : SCF kapandı.
- 13 Aralık : Menemen Ayaklanması başladı.
- 21 Aralık : Ahali Cumhuriyet Fırkası Bakanlar Kurulu kararı ile feshedildi.
- 23 Aralık : “Menemen Olayı” başladı.

1931

- 31 Ocak : Arif Oruç, hapis cezası aldı.
- 2 Şubat : İnkılâp Gazetesi kapandı.
- 3 Şubat : Menemen Olayı sanıklarından 28 kişi idam edildi.
- 15 Mart : Gölbaşı-Malatya Demiryolu açıldı.
- 10 Nisan : Türk Ocakları Kurultayı’nda bu kurumun kapatılması kararı alındı.
- 24 Nisan : Milletvekili Seçimleri Yapıldı.
- 4 Mayıs : Mustafa Kemal üçüncü kez cumhurbaşkanı seçildi, İsmet Paşa seçimler dolayısıyla başvekkâletten istifa etti ve aynı gün yedinci Cumhuriyet Hükümetini kurdu.
- 6 Mayıs : Arif Oruç, Kefaletle serbest bırakıldı.
- 1 Haziran : Mudanya-Bursa demiryolu hükümet tarafından satın alındı.
- 1 Temmuz : Ahmet Kadri yönetimindeki “Yılmaz” kapandı.
- 5 Temmuz : Yeni Basın Kanunu görüşlmeye başlandı.
- 25 Temmuz : Basın Kanunu kabul edildi.
- 19 Ağustos : Yarın Gazetesi faaliyetlerine son verdi.
- 7 Eylül : Mücadele Gazetesi ilk ve son defa yayımlandı.
- 8 Eylül : CHF Umumi Kâtibi Recep Peker’in genelgesi yayınlandı.

1932

- 1 Ocak : Kadro Dergisi yayın hayatına başladı.
- 19 Şubat : Halkevleri açıldı.

- 12 Mart : Arif Oruç, “Vatandaşın Birinci Hürriyeti” adlı kitabını yayınladı.
- 23 Nisan : Kütahya-Balıkesir demiryolu açıldı.
- 18 Temmuz : Türkiye Milletler Cemiyeti’ne üye oldu.
- 3 Ekim : İzmir Rıhtım Şirketi devletleştirildi.

1933

- 8 Ocak : 1. Beş yıllık Sanayi Planı Hazırlanarak açıklandı.
- 1 Şubat : “Bursa Olayı” başladı.
- 15 Nisan : Samsun-Çarşamba demiryolu hükümet tarafından satın alındı.
- 17 Nisan : 1. Beş yıllık Sanayi Planı onaylanarak yürürlüğe girdi.
- 15 Temmuz : Varlık Dergisi yayın hayatına başladı.

1934

- 26 Mayıs : Matbuat Umum Müdürlüğü Teşkilatına ve Vazifelerine Dair Kanun kabul edildi.
- 21 Haziran : Soyadı Kanunu kabul edildi.
- 28 Kasım : Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi “Ulus” adıyla çıkmaya başladı.
- 5 Aralık : Kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkı verildi.

1935

- 15 Mayıs : Birinci Basın Kurultayı toplandı.

1936

- 22 Haziran : Montreux Boğazlar Konferansı başladı.

1937

- 25 Ekim : İsmet İnönü Başbakanlıktan istifa etti.
- 1 Kasım : Celal Bayar, 9. Cumhuriyet hükümetini kurdu.

1938

- 28 Haziran : Basın Birliği Kanunu kabul edildi.
- 18 Ağustos : Tan Gazetesi 3 ay kapatıldı.
- 13 Eylül : Basın Kurumu Olağanüstü Kongresi toplandı.
- 28 Ekim : Ankara Radyosu hizmete açıldı.
- 11 Kasım : İsmet İnönü Cumhurbaşkanı seçildi.

1940

- 18 Ocak : Milli Korunma Kanunu kabul edildi.
- 15 Ağustos : İstanbul Radyo İstasyonu hizmete girdi.
- 19 Ağustos : Vatan Gazetesi yayına başladı.
- 22 Kasım : Sıkıyönetim ilan edildi.
- 2 Aralık : “Ulus” haricindeki gazeteler 6 sayfaya indirildi.

1941

- 18 Haziran : Türkiye ile Almanya arasında saldırmazlık antlaşması imzalandı.

1942

- 11 Kasım : Varlık Vergisi kabul edildi.

1945

- 23 Şubat : Türkiye, Japonya ve Almanya'ya savaş ilan etti.
- 22 Mart : Tan, Vatan ve Tasvir-i Efkâr gazetelerinin yayınlanmasına tekrar izin verildi.
- 7 Haziran : “Dörtlü Takrir” olarak anılan önerge CHP Meclis Grubuna verildi.
- 16 Haziran : Türkiye, Birleşmiş Milletler Antlaşmasını imzaladı.
- 18 Temmuz : Milli Kalkınma Partisi kuruldu.
- 15 Ağustos : Meclis Birleşmiş Milletler Antlaşmasını onayladı.
- 21 Eylül : Adnan Menderes ve Fuat Köprülü CHP'den ihraç edildi.
- 28 Eylül : Celal Bayar, milletvekilliğinden istifa etti.

- 1 Kasım : İsmet İnönü, Meclisi açış konuşmasında, “Tek eksiğimiz hükümet partisinin karşısında bir parti bulunmamasıdır” dedi.
- 27 Kasım : Refik Koraltan CHP’den ihraç edildi.
- 1 Aralık : Görüşler Dergisi yayınlanmaya başladı.
- 3 Aralık : Celal Bayar CHP’den istifa etti.
- 4 Aralık : Tan Olayı.
- 7 Aralık : Refik Koraltan tarafından muhalefet partisinin kuruluş başvurusu yapıldı.

1946

- 7 Ocak : Demokrat Parti Kuruldu.
- 13 Nisan : Türkiye, ABD’den 500 milyon dolar borç istedi.
- 26 Mayıs : Belediye Seçimleri yapıldı.
- 12 Haziran : İstanbul Gazeteciler Cemiyeti kuruldu.
- 21 Temmuz : Milletvekili Seçimleri yapıldı.
- 20 Eylül : Basın Kanunu Kabul edildi.
- 17 Ekim : İnsan Hakları Cemiyeti kuruldu.
- 4 Kasım : Yarın Gazetesi tekrar çıkmaya başladı.
- 16 Aralık : Yarın Gazetesi faaliyetine son verdi.

1947

- 7 Ocak : DP’nin ilk Büyük Kongresi toplandı.
- 4 Haziran : Yarın Gazetesi üçüncü kez yayımlanmaya başladı.
- 4 Temmuz : Türk-Amerikan dostluk antlaşması imzalandı.
- 1 Eylül : Meclis, ABD’nin yardım antlaşmasını oy birliği ile kabul etti.
- 4 Eylül : Yarın Gazetesi yayınına tekrar ara verdi.
- 8 Eylül : Arif Oruç “Milliyet” adlı bir gazete çıkartmak için başvuruda bulundu.
- 3 Kasım : Falih Rıfkı Atay “Ulus” gazetesinden ayrıldı.

1948

- 31 Ocak : Yarın Gazetesi Haftalık olarak yayımlanmaya başladı.

- 24 Nisan : Yarın yayınıni tekrar durdurdu.
- 1 Mayıs : Hürriyet Gazetesi yayın hayatına başladı.
- 19 Ağustos : Yarın Gazetesi tekrar günlük olarak çıkmaya başladı.
- 25 Ağustos : Yarın Gazetesi son kez yayınlandı.
- 19 Eylül : Arif Oruç ve arkadaşları tarafından “Müstakil Sosyalist Partisi” kuruldu.
- 20 Kasım : Türkiye ABD’den 500 traktör satın aldı.
- 22 Kasım : İkinci Türk İktisat Kongresi toplandı.

ÖZET

Mehmet Mesut BALLI. Türkiye’de Muhalefet Basını: *Yarın* Gazetesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008.

Yarın gazetesinin yayınlandığı dönemlerde Türk basın tarihi bir asırlık bir ömrü tamamlamış bulunmaktaydı. Fakat yaşanan gelişmeler basını sık sık başlangıç noktasına geri götürdü.

İlk gazete de birçok yenilik gibi “Batı”nın etkisinde çıkartıldı. Türkiye, bir taraftan yenilikleri yerleştirmeye katkıda bulunan, diğer taraftan kamuoyu oluşturma aracı olan ilk basın organları ile tanışmaya başladı. Basın-yayın geliştikçe de basını yakından ilgilendiren düzenlemeler geldi. Bazen basın özgürlüğü lehine bazı yasal düzenlemeler yapılırken, bazen de yasaklamalarla karşılaşıldı.

Türk basını, Milli Mücadele dönemine “amir düzenleme” olarak 1909 tarihli matbuat kanunu ile girdi.

Bu dönemde basın organları temelde ikiye ayrıldılar. Bir kısmı milli mücadeleyi destekleyenlerden oluşurken, diğer kısmını ise milli mücadele karşısındakilerden oluşmaktaydı. Basını, Cumhuriyetin ilanından sonra “hükümet yanlıları” ve “muhalif” basın olarak adlandırılabiliriz. 1925 Takrir-i Sükûn Kanunu ile basın sıkı bir şekilde denetim altına alındı. Bundan birkaç yıl sonra basında muhalif sesler yeniden çıkmaya başladı.

Cumhuriyet Türkiye’sinin ikinci çok partili siyasal yaşam denemesinin gerçekleştirdiği Serbest Cumhuriyet Fırkası denemesi sırasında tekrar muhalefet basını oluştu. 1931 tarihli yeni basın kanunu ile basındaki muhalif sesler tekrar kısıldı. Bu durum 1946 yılına kadar devam etti.

İkinci dünya savaşının sonucunda oluşan yeni dengeler gereği basında yeniden farklı sesler çıkmaya başladı.

Anahtar Sözcükler: Yarın Gazetesi, Serbest Fırka, Muhalif Basın, Tek Parti Dönemi, Arif Oruç.

ABSTRACT

Mehmet Mesut BALLI. *Oppositional Journalism in Turkey: The Yarin Newspaper*. Master's Thesis. Ankara 2008.

History of Turkish journalism had completed a life of a century during the eras in which the Yarin Newspaper was being published, but the developments often took the journalism to the starting point.

Like the other developments, the first newspaper was published under the influence of the West. Turkish society started to meet the first press media which on the one hand contributed to accommodating the innovations and on the other hand created public opinion.

As the press-media developed, the regulations regarding the press were made. While some legal regulations were created in favor of freedom of press, sometimes there were some censorship and bans.

Turkish press-media entered the period of National Independence War with the Press Law dated 1909 as a principle regulation. During this period press-media were separated into two. Some supported the national independence movement, whereas the others opposed it. We can also separate the Turkish press-media after the declaration of the Turkish Republic into two: Ankara and Istanbul press, which can be called pro-government and oppositional press. With the 'Takrir-i Sükûn' Law, dated 1925, the Turkish press-media was controlled heavily. Nevertheless, oppositional voices started to increase after few years.

Oppositional press-media was formed during the period of 'Serbest Cumhuriyet Fırkası' in which multi-party political life was experienced for the second time in Republican Turkey. With the new press law, dated 1931, oppositional voices in press-media were suppressed. This situation continued until 1946.

As a result of the new balances which were formed after the end of the WWII, the different voices started to increase again.

Keywords: The Yarin Newspaper, Serbest Fırka, Oppositional Press-Media, Single Party Period, Arif Oruç.